УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Јасмина Н. Киурски

НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

Докторска дисертација

Београд, 2015

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF LAW

Jasmina N. Kiurski

PRINCIPLE OF OPPORTUNITY OF PROSECUTION

Doctoral Disertation

Belgrade, 2015

Ментор

Проф. др Милан Шкулић

Универзитет у Београду

Правни факултет

Чланови комисије:

Проф. др. Горан Илић

Универзитет у Београду

Правни факултет

Проф. др. Саша Кнежевић

Универзитет у Нишу

Правни факултет

Датум одбране

НАСЛОВ: НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

Резиме: Предмет рада је начело опортунитета кривичног гоњења и могућност његове примене у пракси. Ово начело је први пут уведено у Законик о кривичном поступку из 2001, који је ступио на снагу 28. марта 2002. године, и у то време је представљао једну од најзначајнијих новина нашег кривичног процесног права. Уводећи начело опортунитета, законодавац је пре свега био мотивисан рационализацијом кривичног правосуђа и растерећењем судова, следећи тако општи светски тренд у кривичном процесном праву, обележен могућношћу договора између учесника у кривичном поступку и идејом ресторaторне правде.

Рад се односи на еволуцију начела опортунитета и садржи анализу законских решења. У периоду од четрнаест година одредбе Законика које регулишу начело опортунитета претрпеле су већи број измена и допуна, које нису допринеле унапређењу овог начела, јер су биле недовољно јасне, без осмишљене концепције, доследности и логике. На први поглед делује да је начело опортунитета еволуирало, како у сфери кривичних дела на која се може применити, тако и у сфери процесних фаза поступка у којима се може применити, али се заправо није много одмакло од почетне концепције.

Намера аутора јесте да у овом раду укаже, с једне стране, на бројне предности начела опортунитета, позивајући се на нормативна решења из упоредног законодавства и међународне правне стандарде, а с друге, на непотпуну и непрецизну законску регулативу код нас, која онемогућава адекватну примену овог начела. Поред анализе националног законодавства, рад садржи и анализу статистичких података о поступању јавних тужилаца у примени начела опортунитета. Тиме је јавним тужиоцима, а и широј јавности, омогућено да свеобухватно сагледају значај начела опортунитета и евентуалне препреке у његовој примени.

У раду се објашњавају појам, карактеристике и правна природа начела опортунитета, услови за његову примену и циљ који треба да се оствари применом

овог начела, с посебним освртом на право јавног тужиоца на дискреционо гоњење и оцену целисходности гоњења са становишта јавног интереса. Ауторка је посебну пажњу посветила положају окривљеног и оштећеног у смислу њихових права и обавеза, као и њиховог статуса у случају примене начела опортунитета, који битно одређују модел система кривичног правосуђа.

Рад садржи сличности и разлике између начела опортунитета и института дело малог значаја из члана 18. Кривичног законика, елементе начела опортунитета у оквиру споразума о признању кривичног дела из члана 313. Законика о кривичном поступку и примену начела опортунитета у случају одговорности правних лица за кривична дела. Посебан део рада односи се на остала одступања од начела легалитета кривичног гоњења: у поступку према малолетницима, у поступку екстрадиције, у случају уступања кривичног гоњења страној држави и кад је кривично гоњење условљено одобрењем надлежног државног органа.

У раду се наводе спорна питања у вези с начелом опортунитета, правни ставови и аргументи различитих аутора о значају и оправданости овог начела као инструмента државне реакције на криминалитет, с констатацијом да бројне примедбе на које смо указали у раду ниједног тренутка нису довеле у питање криминалнополитичку оправданост начела опортунитета.

У делу рада који се односи на анализу постојећих, будућих и могућих законских решења, коришћене су уобичајене методе научног истраживања у области правних наука, као што су логичко-нормативни и догматички метод, те језички метод откривања правог значења релевантних правних норми. У циљу разумевања, правилне интерпретације и оцене важећих законских решења примењени су историјски и компаративни метод. Метод анализе садржаја коришћен је за проучавање домаће и стране литературе, одговарајућих правних извора и препорука, као и конкретних предмета јавних тужилаштава и судова. У делу рада који је посвећен проучавању компаративних искустава, коришћен је упоредно-правни метод, а рад садржи и одређени емпиријски део, који се заснива на статистичком методу у комбинацији са методом логичког и системског анализирања расположивих статистичких података. За обраду, класификацију и

анализу података добијених емпиријским истраживањем примене начела опортунитета у пракси, у истраживању су коришћени и уобичајени научни методи као што су метод анализе, синтезе, индукције и дедукције.

Кључне речи: кривични поступак, ефикасност, правна начела, легалитет, опортунитет, јавни тужилац, обавеза кривичног гоњења, дискреционо гоњење, одбацивање кривичне пријаве, обустава поступка, окривљени, оштећени, међународни правни оквир, криминалнополитичка разматрања.

Научна област: право

Ужа научна област: кривично процесно право

УДК: 343.13/.15 (497.11)

TITLE: PRINCIPLE OF OPPORTUNITY OF PROSECUTION

Summary: The subject of this study is the principle of opportunity of prosecution and the possibilities of its application in practise. This principle was introduced for the first time in the Code of Criminal Procedure from 2001 that came into force as of March 28th 2002, and, at the time, it was one of the most significant novelties of our Criminal Procedural Law. The main lawmakers' motive for the introduction of the principle of opportunity was to rationalise the criminal justice and reduce the case overload in courts, at the same time following the general world trend in criminal procedural law marked by the possibility of negotiation between the participants in the criminal procedure and by the idea of restorative justice.

The study deals with the evolution of the principle of opportunity and contains the analysis of the legal solutions. In the fourteen years period, the dispositions of the Code that define the principle of opportunity had suffered a significant number of modifications and amendments that haven't contributed to the improvement of this principle because they were not sufficiently clear, and they lacked well defined conception, persistence and logic. At first sight, in seems that the principle of opportunity has evolved, in the sphere of criminal acts that can be applied to, as well as in sphere of procedural phases that can be applied in, but in reality, it hasn't evolved very much from the basic conception.

The author's intention in this study is to show, on one side, the numerous advantages of the principle of opportunity, referring to the normative solutions from comparative law and international legal standards, and, on the other, the incomplete and imprecise legislation in our country that makes difficult the adequate application of this principle. Beside the analysis of the national legislation, the study contains the analysis of the statistical data relating to the prosecutors' actions in application of the principle of opportunity. In that way, the prosecutors, as well as the general public, can have a comprehensive insight into the importance of the principle of opportunity and possible obstacles in its application.

The study provides the definition, main characteristics and the legal nature of the principle of opportunity, necessary conditions for its application and the objective that

needs to be achieved by its application, with special reference to right of the public prosecutor to discretionary prosecution and the assessment of the expediency of the prosecution in the context of the public interest. The author pays special attention to the position of the offender and the victim in terms of their rights and duties, as well as their status in case of application of the principle of opportunity, that influence significantly the model of the criminal justice system.

This study contains the similarities and differences between the principle of opportunity and the act of minor significance from the Article 18 of the Criminal Code, the elements of the principle of opportunity within the context of the agreement about confession of the criminal act from the Article 313 of the Code of Criminal Procedure and the application of the principle of opportunity in case of responsibility of legal person for the criminal offence. A special part of the study deals with other derogations from the principle of legality of the criminal prosecution: in case of juvenile procedure, extradition, transfer of criminal procedure to a foreign country and when the criminal prosecution is conditioned by the permission of the competent state authority.

The study exposes the issues relating to the principle of opportunity, the legal attitudes and arguments of different authors concerning the importance and justification of this principle as an instrument of governmental response to crime, stating that numerous remarks that we have brought to evidence in this study, not once have challenged the justification of the principle of opportunity from the point of view of crime policy.

In the part of the study which refers to analysis of present, future and possible law solutions, usual methods of scientific research are used in the area of law sciences, like logical-normative and dogmatic method, also linguistic method of detection real meaning of relevant legal norms. In the aim of understanding, right interpretation and evaluation of valid legal solutions, historical and comparative method are applied. Method of analysis of the content is used for studying of domestic and foreign literature, appropriate legal sources and recommendations, and concrete subjects of public prosecutor's office and courts. In the part of the study that is dedicated of studying comparative experiences, comparative legal method is used and study contains certain empiric part, which is dedicated on statistic method in combination with logical and systematic

analyzing of available statistic facts method. For processing, classification and analysis of facts obtained with empiric research using principal of opportunity in practice, in research are also used usual scientific methods like method of analysis, synthesis, induction and deduction.

Key words: criminal procedure, efficiency, legal principles, legality, opportunity, public prosecutor, obligation of criminal prosecution, discretionary prosecution, dismissal of criminal charges, suspension of criminal proceedings, offender, victim, international legal framework, discussions on crime policy.

Scientific area: law

Field of scientific area: criminal procedure

UDK: 343.13/.15 (497.11)

С А Д Р Ж А Ј

УВОДНА РАЗМАТРАЊА 19

ГЛАВА ПРВА 23

1. ПОЈАМ И ЦИЉ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА 23

2. УЛОГА, ПОЛОЖАЈ И ОВЛАШЋЕЊА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА 29

2.1. Улога јавног тужилаштва у правном систему 29

2.2. Положај јавног тужилаштва 30

2.3. Јавни тужилац као кривичнопроцесни субјект 32

2.4. Заштита људских права и слобода у кривичном поступку 34

2.5. Међународни правни акти о улози јавног тужилаштва 36

3. ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИН РАДА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА 37

3.1. Начела организације јавног тужилаштва 38

3.1.1. Начело самосталности 38
3.1.2. Начело хијерархије 41
3.1.3. Начело деволуције и супституције 42
3.1.4. Начело монократског уређења 43
3.1.5. Начело подређености нижег јавног тужиоца обавезном упутству вишег јавног тужиоца.....44
3.1.6. Начело унутрашњег јединства и недељивости.....45

3.2. Начела рада јавног тужилаштва 46

3.2.1. Начело законитости 46
3.2.2. Начело официјелности и начело диспозитивности 52
3.2.3. Начело мутабилитета и начело имутабилитета 55
3.2.4. Начело економичности и ефикасности 58
3.2.5. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења 63

4. РАЗЛОЗИ *PRO ET CONTRA* НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА 72

4.1. Разлози који оправдавају примену начела опортунитета кривичног гоњења.....73

4.2. Разлози против начела опортунитета кривичног гоњења 75

ГЛАВА ДРУГА.....77

1. НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА.....77

1.1. Однос начела легалитета и начела опортунитета кривичног гоњења 77

1.2. Поступање јавног тужиоца приликом примене начела опортунитета кривичног гоњења 80
1.3. Контролни механизми за правилну примену начела опортунитета кривичног гоњења 86
1.4. Право оштећеног – жртве на компензацију 87
1.5. Ресторaторна правда као основ примене начела опортунитета кривичног гоњења 90

2. АНАЛИЗА ЗАКОНСКИХ РЕШЕЊА НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА ЗА ПЕРИОД 2001 – 2О11. ГОДИНЕ.....95

2.1. Примена начела опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2001. године 98

2.1.1. Члан 236. Законика о кривичном поступку 100
2.1.2. Одлука јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења 101
2.1.3. Решење о одбацивању кривичне пријаве 103
2.1.4. Члан 237. Законика о кривичном поступку 105

2.2. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2004. године 108

2.3. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2006. године 110

2.3.1. Члан 268. ЗКП под називом „Опроштај кривичног гоњења осумњиченом који је испунио одређене обавезе 111
2.3.2. Отклањање последице кривичног дела и накнада штете 112
2.3.3. Могућност запослења 113
2.3.4. Уплата одређеног новчаног износа 113
2.3.5. Друштвенокорисни и хуманитарни рад 114
2.3.6. Примери из праксе за друштвенокорисни и хуманитарни рад 114
2.3.7. Члан 269. ЗКП под називом „Нецелисходност кривичног гоњења због стварног кајања осумњиченог“ 1116

2.4. Начело опортунитета кривичног гоњења према законику о кривичном поступку из 2009. године 118

2.4.1. Члан 236. Законика о кривичном поступку 119

2.4.1.1. Накнада причињене штете 119
2.4.1.2. Уплата одређеног новчаног износа 120
2.4.1.3. Доспела обавеза издржавања 122
2.4.1.4. Психосоцијална терапија 122
2.4.1.5. Обавезе установљене правноснажном судском одлуком 123

2.4.1.6. Полагање возачког испита, додатна возачка обука и одговарајући курс 123
2.4.1.7. Одустајање од већ започетог кривичног гоњења 124
2.4.1.8. Сагласност оштећеног 126
2.4.1.9. Дужност јавног тужиоца да испита могућност примене начела опортунитета 128
2.4.1.10. Члан 237. Законика о кривичном поступку 131

2.5. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2011. године 132

2.5.1. Члан 238. ЗКП под називом „Одлагање кривичног гоњења“ 133
2.5.2. Рок за извршење обавезе 136
2.5.3. Обавезе медицинског карактера 136
2.5.4. Психосоцијални третман ради отклањања узрока насилничког понашања....137
2.5.5. Наредба о одлагању и надзор над извршењем обавезе 140
2.5.6. Члан 284. ЗКП под називом „Одбацивање кривичне пријаве“ 141

3. УПУТСТВА РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА У ВЕЗИ С ПРИМЕНОМ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА ..142

3.1. Упутство за поступање у тужилаштвима А бр. 246/08, од 28.8.2008. године 142

3.2. Упутство А бр. 478/10, од 24.2.2011. године о могућности примене члана 236. ЗКП за кривично дело неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а КЗ 143

3.3. Обавезно упутство А бр. 219/03, од 2.2.2004. године 145

ГЛАВА ТРЕЋА 146

1. ДЕЛО МАЛОГ ЗНАЧАЈА И НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА 146

1.1. Појам кривичног дела 146

1.2. Појам дела малог значаја према Кривичном законику 149

1.2.1. Низак степен кривице 151
1.2.2. Штетне последице 153
1.2.3. Одсуство кривичног санкционисања 154
1.2.4. Прописана казна 154

1.3. Однос института дело малог значаја и начела опортунитета кривичног гоњења 155

1.4. Судска пракса у вези с применом института дело малог значаја из чл. 18. КЗ 160

2. ЕЛЕМЕНТИ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У СПОРАЗУМУ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА 163

2.1. Уводне напомене 163

2.2. Обавезно упутство за закључење споразума о признању кривичног дела 166

2.3. Законска регулатива 168

2.4. Елементи начела опортунитета кривичног гоњења у споразуму 169

2.4.1. Одустајање јавног тужиоца за кривична дела која нису обухваћена споразумом (члан 314. став 2. тачка 1. ЗКП) 169

2.4.2. Изјава окривљеног о прихватању обавезе (члан 314. став 2. тачка 2. ЗКП) 172

2.5. Споразумевање о кривичним санкцијама 174

2.6. Закључење споразума о признању кривичног дела 175

3. ПРИМЕНА НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У СЛУЧАЈУ ОДГОВОРНОСТИ ПРАВНИХ ЛИЦА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА 177

3.1. Историјски развој одговорности правних лица за кривична дела 177

3.2. Појам правног и одговорног лица 179

3.3. Кривична дела за која могу одговарати правна лица 181

3.4. Одговорност правних лица 182

3.5. Јединствени поступак против правног и одговорног лица 186

3.6. Примена начела опортунитета кривичног гоњења у поступку према правним лицима 187

3.7. Кривичне санкције које се могу изрећи правном лицу 189

3.8. Судска пракса у вези са применом начела опортунитета према правним лицима 190

ГЛАВА ЧЕТВРТА 194

1. ОДУСТАЈАЊЕ ОД НАЧЕЛА ЛЕГАЛИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА 194

1.1. Поступак према малолетницима 195

1.1.1. Појам малолетничке деликвенције 195
1.1.2. Узроци малолетничке деликвенције 197
1.1.3. Положај малолетних деликвената током развоја кривичног права ..198
1.1.4. Општа правила поступка према малолетницима 201
1.1.5. Специјализованост службених актера у поступку према малолетницима 204
1.1.5.1. Специјализованост судија 205
1.1.5.2. Специјализованост браниоца 206
1.1.5.3. Посебна специјализација судија поротника 207
1.1.5.4. Специјализација субјеката општег кривичног поступка у којем се малолетник појављује као оштећени 208
1.1.6. Међународни оквир малолетничког правосуђа 211
1.1.7. Проблеми у пракси у вези с применом појединих одредаба Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица 216

1.2. Примена начела опортунитета кривичног гоњења у поступку према малолетницима 218

1.2.1. Безусловни опортунитет кривичног гоњења 218
1.2.2. Начело опортунитета кривичног гоњења када се малолетник већ налази на извршењу кривичне санкције 220
1.2.2.1. Пример из судске праксе 223
1.2.3. Сврха и врсте васпитних налога 224
1.2.4. Условљени опортунитет кривичног гоњења 227
1.2.5. Условљено обустављање кривичног поступка 230
1.2.6. Прибављање потребних података о ранијем животу и личним својствима малолетника 233
1.2.7. Припремни поступак према малолетницима 236
1.2.8. Одлука суда да се поступак обустави због нецелисходности 237
1.2.9. Заштита малолетних лица као оштећених у кривичном поступку ...240
1.2.10. Статистички подаци у вези с применом начела опортунитета кривичног гоњења према малолетницима 242

2. МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЋ 244

2.1. Општа правила међународне правне помоћи 244

2.2. Врсте међународне правне помоћи 247

2.3. Органи надлежни за пружање међународне правне помоћи 248

2.4. Претпоставке за пружање међународне правне помоћи 249

2.5. Остала општа правила међународне правне помоћи 250

3. ИЗРУЧЕЊЕ ОКРИВЉЕНОГ ИЛИ ОСУЂЕНОГ СТРАНОЈ ДРЖАВИ 251
3.1. Појам екстрадиције 251
3.2. Врсте екстрадиције 253
3.3. Претпоставке за изручење 255
3.4. Поступак за изручење 257
3.4.1. Поступак пред судом 258
3.4.2. Поступак пред министром надлежним за правосуђе 259
3.5. Одлагање изручења и привремено изручење 260
3.6. Спровођење преко територије Републике Србије 261
4. УСТУПАЊЕ КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА СТРАНОЈ ДРЖАВИ 262
4.1. Надлежност органа у поступку за уступање кривичног гоњења 263
4.2. Положај оштећеног у поступку за уступање кривичног гоњења 265
5. ПОСТУПАК ОДОБРЕЊА НАДЛЕЖНОГ ДРЖАВНОГ ОРГАНА ЗА КРИВИЧНО ГОЊЕЊЕ 266
5.1. Одобрење за кривично гоњење као посебан услов 268
5.1.1. Основни принципи важења кривичног законодавства 268
5.1.1.1. Територијални принцип 268
5.1.1.2. Реални принцип 269
5.1.1.3. Персонални принцип 270
5.1.1.4. Универзални принцип 270
5.1.1.5. Посебни услови за кривично гоњење за кривично дело учињено у иностранству 271
5.1.1.6. Одобрење Републичког јавног тужиоца као додатни услов 271
5.1.2. Одобрење Републичког јавног тужиоца за кривично гоњење за одређено кривично дело 272
5.1.3. Одобрење за кривично гоњење у односу на одређена лица 273
5.1.3.1. Имунитетско право народних посланика 274
5.1.3.2. Имунитет судија и јавних тужилаца 276
5.1.3.3. Дипломатски имунитет 277
5.1.3.4. Проблеми у пракси 281
ГЛАВА ПЕТА 282
1. ПРИМЕНА НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ 282
1.1. САВЕЗНА РЕПУБЛИКА НЕМАЧКА 282

1.1.1. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења у немачком кривичном процесном праву 282
1.1.2. Облици начела опортунитета кривичног гоњења 285
1.1.3. Уопште о кривичном поступку према малолетницима у немачком кривичном законодавству 300
1.1.4. Принципи на којима се заснива поступак према малолетницима 300
1.1.5. Начело опортунитета кривичног гоњења малолетника у немачком кривичном процесном праву 302
1.1.6. Упутство за кривични поступак и поступак кажњавања новчаном казном (RiStBV) 305
1.2. АУСТРИЈА 307
1.2.1. Законодавна регулатива 307
1.2.2. Фазе истражног поступка....308
1.2.3. Правне могућности одбацивања случаја 309
1.2.4. Скретање кривичног поступка 310
1.2.5. Посебне одредбе у вези с диверзионим мерама 314
1.3. КАНАДА 315
1.3.1. Диверзионо поступање 315
1.3.2. Поступак према пунолетним учиниоцима 316
1.3.3. Програми скретања за пунолетне учиниоце кривичних дела ...318
1.3.4. Циљеви програма 319
1.3.5. Приручник Државног тужиоца 320
1.3.6. Упутства Државног тужиоца 322
1.3.7. Предуслови за преусмеравање 323
1.3.7.1. Околности учиниоца 324
1.3.7.2. Околности преступа (дела) 324
1.3.8. Завршетак мера алтернативног програма 325
1.3.9. Канадски закон о кривичном гоњењу малолетника 325
1.3.9.1. Случај када је прописан програм претходне процене 327
1.3.9.2. Случај када није прописан програм претходне процене 327
1.3.10. Преамбула и основна начела 328
1.3.11. Вансудске мере 330
1.3.12. Вансудске санкције 331
1.3.13. Судски поступак 333
1.3.14. Казна лишења слобода 334
1.3.15. Пример програма „скретања“ у Канади 335

ГЛАВА ШЕСТА 337

1. ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ПОСТУПАЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРИМЕНИ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА 337

1.1. Примена начела опортунитета кривичног гоњења код кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. став 3. у вези са ставом 1. КЗ 337

1.2. Примена начела опортунитета кривичног гоњења код кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а став 1. КЗ 343

1.3. Примена начела опортунитета кривичног гоњења код кривичног дела Насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ 347

2. АНАЛИЗА СТАТИСТИЧКИХ ПОДАТАКА У ВЕЗИ С ПРИМЕНОМ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА ПЕРИОД 2011 – 2014. ГОДИНЕ.....352

2.1. Анализа података за период 1.1.-31.12.2011. године 354

2.1.1. Апелационо јавно тужилаштво Београд 354

2.1.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац 356

2.1.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад 356

2.1.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш 357

2.1.5. Закључак 358

2.2. Анализа података за период 1.1.-31.12.2012. године 359

2.2.1. Апелационо јавно тужилаштво Београд 359

2.2.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац 360

2.2.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад 361

2.2.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш 362

2.2.5. Закључак 363

2.3. Анализа података за период 1.1.-31.12.2013. године 364

2.3.1. Апелационо јавно тужилаштво Београд 364

2.3.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац 365

2.3.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад 367

2.3.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш 368

2.3.5. Закључак 369

2.4. Анализа података за период 1.1.-31.12.2014. године 370

2.4.1. Апелационо јавно тужилаштво Београд 370

2.4.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац 372

2.4.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад 373

2.4.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш 375

2.4.5. Закључак 376

2.5. Највише примењена мера у примени начела опортунитета кривичног гоњења - уплата одређеног новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе,

из члана 236. став 1. тачка 2. ЗКП 377
2.6. Хронологија примене начела опортунитета кривичног гоњења 379
2.6.1. Извештај окружних јавних тужилаштава с подручним општинским јавним тужилаштвима о одбаченим кривичним пријавама применом института одлагања кривичног гоњења у периоду 1.1.-31.12.2003. године 380

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА 383

Л И Т Е Р А Т У Р А 390

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Опредељење за тему начело опортунитета кривичног гоњења проистекло је, пре свега, из чињенице да нашој кривичноправној литератури недостаје студија која обрађује ову тему у њеној свеукупности. Поред тога, на избор теме утицало је и уверење о посебном значају начела опортунитета, које је из неоправданих разлога запостављено у односу на начело легалитета и остала начела кривичног поступка. Приликом опредељења за обраду овог начела намећу се бројна питања, на која се може дати одговор само стручно-критичном, пажљивом и детаљном анализом нормативног система кривичног процесног законодавства и његове примене у пракси. Ова питања и одговори намећу се као битан предуслов и предодређујући основ за акцептирање неког института и опредељења за његову свестрану обраду.

Циљ ауторке јесте да прикаже примену начела опортунитета кривичног гоњења у нашој пракси у периоду од непуних четрнаест година, што отвара бројна питања и даје могућност креативног и веома обимног писања у тражењу и давању одговора. У том смислу, у раду су критички, са законодавног и теоретског аспекта, анализирана сва питања која се тичу начела опортунитета, с намером да се укаже на њихова могућа решења. Истовремено, покушали смо да одредимо појмовно значење и разграничење начела опортунитета и начела легалитета и да на основу тога определимо значај начела опортунитета као самосталног начела.

Задатак овог рада јесте да укаже на најзначајнија питања која се тичу начела опортунитета и начела кривичног поступка уопште, а пре свега на питање законске регулативе начела опортунитета и присутне дилеме која се тиче услова за примену овог начела. Имајући у виду чињеницу да начело опортунитета због свог значаја захтева знатно ширу и детаљнију нормативну разраду, као и бројне примедбе стручне јавности, наметнула се потреба да се преиспита важеће законодавно решење и примена овог начела у пракси. Анализа законодавних текстова даје могућност компарирања решења у разним системима европских земаља и омогућује увид у еволуцију начела опортунитета, те подстиче на размишљање с циљем покушаја даљег усавршавања наших нормативних решења у кривичном

процесном законодавству. Ти циљеви усмерили су и наше трагање у оквиру ове теме. Непрецизна и непотпуна правна регулатива довела је до различите примене начела опортунитета и неуједначеног поступања у пракси, што је за последицу имало неједнакост грађана пред законом и губитак поверења у правосудни систем.

Намера нам је да овим радом укажемо, с једне стране, на бројне предности начела опортунитета, а с друге стране на недовољно добру, што би неки правници рекли, „рђаво срочену“ законску регулативу, која онемогућава адекватну примену овог института. У одсуству доброг законског решења, покушаћемо да објединимо оно што је до сада написано у литератури и да приближимо мишљења разних аутора, која се, попут начела опорунитета и начела легалитета, све више преплићу и међусобно допуњују. Стога сматрамо да неће бити проблема уколико се неко и не сложи с појединим ставовима изнетим у раду, јер ће имати прилике да сагледа на једном месту размишљања бројних уважених аутора нашег кривичног процесног права, представника професуре и праксе, који су свако са свог аспекта дали допринос схватању појма и суштине, као и унапређењу овог института.

Рад је настао као последица дугогодишњег обављања функције заменика јавног тужиоца, што је веома значајно за обраду ове теме, а то искуство је, заједно с предметима из праксе и прикупљеним стручним радовима, допринело стварању обимне грађе за писање. Свакако, посебну вредност имају приложени статистички подаци и извештаји, на основу којих најбоље можемо сагледати реалну слику о примени начела опортунитета. Стога се надамо да ће овај рад, у недостатку смерница и упутстава за примену начела опортунитета, макар и делимично допринети квалитетнијој и широј примени овог института и кориговању јавнотужилачке праксе у правцу уједначеног поступања јавних тужилаца.

Овом приликом желимо да укажемо и на значај јавног тужилаштва као институције, која, као и начело опортунитета, нема јасно дефинисано место у Уставу и закону, па ни у правосудном систему као целини. Нови Законик о кривичном поступку увођењем тужилачке истраге значајно проширује овлашћења јавних тужилаца, а самим тим и повећава степен њихове одговорности, што све нужно захтева измену важећих законских решења. Зато је овај рад посвећен јавним тужиоцима и функцији коју обављају, са жељом да поврате изгубљено поверење

јавности и наставе да се часно и достојанствено боре против криминалитета, с једним јединим циљем, а то је постизање истине и правде.

Посебну пажњу посветили смо овлашћењу јавног тужиоца да по дискреционој оцени одлучи о вршењу функције кривичног гоњења, јер то представља основ примене начела опортунитета. Указали смо на постојање граница дискреционог гоњења, с напоменом да се ово право дискреције одређује на основу следећих мерила: да ли је гоњење у јавном интересу и да ли постоје озбиљни разлози да се гоњење не спроведе. Питање јавног интереса и разлози сврсисходности кривичног гоњења нису предвиђени у нашем законском решењу. У прилог начелу дискреционог гоњења говори и чињеница да се скоро све реформе процесног законодавства спроведене у европским земљама одликују увођењем нових одступања од начела легалитета, која за последицу имају све ширу примену дискреционог гоњења, а разлози целисходности гоњења постају све бројнији и разнороднији.

Значајно је да бројне примедбе на које смо указали у раду ниједног тренутка нису довеле у питање криминалнополитичку оправданост начела опортунитета. Напротив, начело опортунитета је на основу досадашњих резултата, и поред непотпуних нормативних решења, показало своју пуну криминалнополитичку оправданост, и све интервенције су ишле у правцу изналажења решења за његову што адекватнију примену, уз предвиђање механизама контроле исправности одлуке јавног тужиоца. Наиме, и поред наведених примедби на законско решење, одсуства критеријума које би јавни тужилац ценио приликом одлучивања о целисходности покретања кривичног поступка, питања уставног начела једнакости грађана пред законом и бројних других спорних питања, последњих година је уочен знатан пораст предмета у којима је примењео начело опортунитета. Статистички подаци указују на тенденцију даљег раста примене овог начела. Имајући у виду законске могућности примене овог начела на кривична дела за која је прописана новчана казна и казна затвора до пет година, чиме је знатно проширен обим примене и присутност у пракси, начело опортунитета све више губи карактер изузетка од начела легалитета оficијелног гоњења.

Систематика излагања изграђена је тако што је материја подељена на шест области, које садржајно представљају самосталне целине, али које се међусобно допуњују.

Прва глава садржи општа излагања о кривичном поступку и начелима кривичног поступка, у њој се обрађују њихови појам, сврха и оправданост, те настанак и историјски развој. У оквиру општег излагања објашњени су појам и улога јавног тужилаштва у правном систему, с посебном анализом начела организације и рада јавног тужилаштва, што су околности од значаја за правилну примену начела опортунитета.

У другом делу изложени су појам, садржина, сличности и разлике начела легалитета и начела опортунитета, с посебним освртом на одређена спорна питања на која већ дуже време указују и пракса и теорија. Даље је дат критички осврт на законодавна решења, односно на законом прописане услове за примену начела опортунитета, и указано на нужност нормативне разраде у смислу прецизирања ових услова, као и изостављања неодређених појмова како би се избегла могућност различитог тумачења, а тиме различита и самовољна примена. Датом анализом услова за примену начела опортунитета обрађена су и питања правне и практичне примене, питање положаја и права оштећеног лица – жртве, механизма контроле исправности одлуке јавног тужиоца и слично.

Трећи део садржи сличности и разлике између начела опортунитета и института дело малог значаја из члана 18. Кривичног законика, елементе начела опортунитета у оквиру споразума о признању кривичног дела из члана 313. Законика о кривичном поступку, те примену начела опортунитета у случају одговорности правних лица за кривична дела.

Четврти део односи се на остале облике одступања од начела легалитета кривичног гоњења: у поступку према малолетницима, у поступку екстрадиције, у случају уступања кривичног гоњења страној држави и кад је кривично гоњење условљено одобрењем надлежног државног органа. Посебна пажња посвећена је поступку према малолетницима, који има већ разрађену и много јасније дефинисану примену овог начела у складу с међународним стандардима.

У петом делу дат је општи осврт на примену начела опортунитета у упоредном законодавству. Детаљно су анализирана нормативна решења кривичног законодавства у поступку прама пунолетним и малолетним учиниоцима кривичних дела у Савезној Републици Немачкој, Аустрији и Канади.

Последњи, шести део рада садржи пример из праксе који се односи на поступање јавног тужиоца у примени начела опортунитета у случају кривичног дела угрожавање јавног саобраћаја, из члана 289. став 3. у вези са ставом 1. КЗ, као типичан и најчешће примењен облик у пракси, као и анализу статистичких података у вези с применом начела опортунитета у Републици Србији за период од 2011. до 2014. године, с приложеним табелама и графиконима.

ГЛАВА ПРВА
1. ПОЈАМ И ЦИЉ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

Кривични поступак је једна врста правног поступка. То је скуп радњи које у различитим процесним стадијумима врше кривичнопроцесни субјекти који су овлашћени да их предузимају или те радње спадају у њихову надлежност и који тако остварују своје процесне функције ради доношења одређених одлука суда.[1] Кривични поступак је процесноправни однос који се заснива, тече и окончава између одређених процесних субјеката. Тај однос се може дефинисати као правно регулисано понашање кривичнопроцесних субјеката у међусобном процесном саобраћају, које је засновано на процесним правима и дужностима сваког субјекта у поступку расветљавања и решења кривичне ствари. Кривично процесно право у својој примени има задатак да реши кривичну ствар. Сматра се у теоријском смислу да је циљ кривичног поступка комплексан: осуда кривца, заштита невиног, те избегавање сваке самовоље у вођењу поступка и одлучивању.[2]

[1] М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, ЈП Службени гласник, Београд, 2014, стр. 11.
[2] C. Roxin und B. Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009., стр. 3.

Кривични поступак као позитивноправни термин, се у теоријском смислу разматра у оквирима кривичног процесног права као правне и научне дисциплине. Кривично процесно право се може дефинисати и у функционалном смислу, односно директно у вези са његовом сврхом постојања, а уз непосредан ослонац на циљ материјалног кривичног права. Познати немачки аутор,[3] на такав начин објашњава појам кривичног процесног права, наводећи: „Материјално кривично право, чија су основна правила садржана у Кривичном закону, установљава карактеристике кажњивих радњи, те запрећује правним последицама (казне и мере безбедности), које су повезане са чињењем кривичног дела. Да би ове норме могле да остваре своју функцију стварања елементарних претпоставки за мирни заједнички живот људи, оне не смеју у случају извршења кривичног дела, постојати само на папиру. Потребан је пре свега, један правно уређени поступак, помоћу кога се постојање кажњиве радње може установити, те истовремено омогућити спровођење законом прописане санкције. При том се под таквим „правно уређеним" поступком могу разумети три аспекта: његове одредбе морају бити тако формулисане да на одговарајући начин потпомажу материјалном кривичном праву да буде спроведено; оне морају истовремено да установе границе права задирања органа кривичног правосуђа у заштићене слободе појединаца; и оне морају коначно, да створе могућност, да се правноснажном одлуком поново успостави нарушени правни мир."

Сврха кривичног процесног права се у општем смислу нужно повезује с циљем кривичног материјалног права, односно кривичног права уопште. Данас је уобичајено да се кривичном праву приписује утилитаристички карактер, те се као његов циљ одређује ефикаснија заштита најзначајнијих добара и вредности, од понашања која их повређују или угрожавају.[4] Да би се овај основни циљ кривичног материјалног права могао остварити, неопходно је постојање правних правила којима се утврђују сврха, начин, форма и ток кривичног поступка. Део тих правила се односи и на начело опортунитета кривичног гоњења.

[3] C. Roxin, *Strafverfahrensrecht, 25*. Auflage, „Verlag C.H.Beck", München, 1998, стр. 1 – 2.
[4] З. Стојановић, *Кривично право – Општи део,* Правни факултет Универзитета у Београду и Правна књига, Београд, 2013, стр. 68.

Непосредни циљ кривичног поступка јесте да се у њему утврди да ли у конкретном случају сумње постоје стварни и правни услови за примену материјалног кривичног права (кривичног закона). Према томе, циљ сваког кривичног поступка јесте разјашњење питања да ли је окривљени-осумњичени учинио одређено кривично дело, да ли је према условима материјалног кривичног права за то дело крив, па ако јесте, да се у складу с тим на окривљеног примени одређена кривична санкција.[5] Одговор на ова питања налази се првенствено у околностима, чињеницама криминалног догађаја, чије постојање суд мора у кривичном поступку утврдити и на њима засновати своју пресуду. Од правно релевантних чињеница непосредно зависи коју ће пресуду донети суд у кривичном поступку. Оцена доказа у кривичном поступку не може се унапред законом прописати у смислу да се одреди врста и каквоћа доказа који се морају сакупити да би се нека чињеница могла сматрати утврђеном. Законик о кривичном поступку предвиђа да суд оцењује по слободном судијском уверењу доказе који су од значаја за доношење одлуке (члан 16. став 3). Међутим, оцена доказа у смислу слободног судијског уверења није самовољан акт, него се заснива на извесним објективним критеријумима, као што су закони логике, правила општег људског искуства, општепознате чињенице и слично.

Поред овог непосредног, кривични поступак има и општи коначни циљ, који је истоветан с циљем материјалног кривичног права чијем остварењу кривични поступак служи, а састоји се у одбрани или обезбеђењу друштвеног поретка од криминалитета. У том смислу кривични поступак има вишеструку функцију.[6] С једне стране, он је средство за заштиту друштва од криминалитета, тако што се током поступка на основу норми кривичног процесног права решавају питања постојања кривичног дела, кривице и изрицања кривичне санкције према учиниоцима кривичних дела. Поред тога, он је и средство за заштиту грађана чија су права оштећена или угрожена кривичним делом, тако што им се омогућава да у

[5] Д. Крапац, „Утврђивање правно релевантних чињеница у кривичном поступку непосредним и посредним доказима: хисторијско правни аспект и неке хеуристичке напомене“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 1, Београд, 1981, стр. 21–39.

[6] Ђ. Лазин, „Ефикасност кривичног поступка и заштита слобода и права човека у кривичном поступку“, Девето саветовање, I Ефикасност кривичног поступка, Удружење за кривично право и криминологилу, Златибор, 1986, стр. 69–84.

одређеним ситуацијама и сами покрену кривични поступак у својству приватног или супсидијарног тужиоца, или да у њему остваре имовинскоправни захтев. С друге стране, кривични поступак се појављује и као средство за заштиту грађана који су под сумњом да су извршили кривично дело, на тај начин што се унапред законом предвиђа од којих органа, на који начин и којим средствима се може утврђивати да ли су они учинили кривично дело, односно која се све њихова права, на који начин и у којој мери могу ограничити у том поступку. Оваква противуречна функција кривичног поступка условљава да и сам кривични поступак у целини буде изграђен на основу две противуречне тенденције: тенденције да се у највећој могућој мери заштити друштво од криминалитета и тенденције да се у највећој могућој мери заштите права грађана. Основни је проблем сваког кривичног процеса то да на једној страни омогући максималну ефикасност, а на другој страни очување људских права и слобода (не само окривљеног него и других учесника). Модел којим се решава овај проблем одређује не само карактер кривичног поступка него и демократичност политичког поретка.

Модерно кривичнопроцесно законодавство суочава се с две на први поглед супротстављене потребе. Једна је потреба да се кривични поступак убрза како би се постигла ефикасност, а друга је потреба да се обезбеди максимална равноправност процесних субјеката („једнакост оружја“), при чему се пре свега мисли на процесни положај окривљеног, коме се морају обезбедити бројна права. Треба имати у виду да се у заштити друштва од криминалитета повећањем ефикасности кривичног поступка не може ићи на рачун слобода и права човека. Постоји одређени цивилизацијски ниво људских слобода и права достигнут током историјског развоја, који не може, односно не би смео бити прећен због потребе заштите друштва од криминалитета. Овим правилом треба да се руководи и јавни тужилац приликом примене начела опортунитета.

Начела (максиме или принципи) кривичног поступка јесу процесна правила, везана за врхунске процесне појмове или бића (процесне субјекте или процесне радње), која одређују карактер (тип) кривичног поступка.[7] У настојању за што

[7] М. Грубач, „Начела кривичног поступка и њихова трансформација“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, вол. 33, бр. 1–2, Београд, 1995, стр. 72.

потпунијом дефиницијом са становишта материјалистички схваћеног права, неки аутори[8] истичу да су кривичнопроцесни принципи основне правне поставке које су садржајно руководне идеје, а акционо основни правни захтеви једног система кривичног поступка. Кривични поступак не постоји због процесних начела, већ обрнуто, процесна начела постоје да би се лакше постигао циљ кривичног поступка. Начела служе остваривању циљева поступка и производ су политичких, културних, економских, историјских и других услова одређене друштвене заједнице. Трансформација процесних начела једна је од њихових основних карактеристика. Она се прилагођавају условима живота, потребама поступка и променама у друштву које се стално мења. На основу тога, нека начела бивају превазиђена и уместо њих се уводе нова, или постојећа доживљавају промене услед слабљења њиховог значаја у измењеним друштвеним приликама, како би кривични поступак довела у сагласност са захтевима актуелне друштвене стварности.

Како се начела кривичног поступка мењају у складу с политичким, културним, економским, историјским и другим условима одређене друштвене заједнице, то се може рећи да су трансформација, иновација и релативност основна обележја процесних начела. Поједини аутори[9] су посебно указали на релативност процесних начела, наводећи да се она „јављају као одблесак општих друштвених појава и тежњи у области процесних института и процесног права, па, својствено и нужно, прате и промене које настају у овом погледу. Отуда, с обзиром на особину релативитета друштвених појава и преображаја у погледу њиховог постојања (особину која је опште обележје свих друштвених чињеница), принципи процесног права не представљају сами по себи никакве апсолутне захтеве и истине. Они имају задатак само да изразе начин на који се може најбоље постићи остварење циља поступка као друштвене установе и, у крајњој линији, коначног циља права“.

Процесна начела су некад изричито формулисана као правне норме у Уставу или закону, а некад се синтетички изводе из духа и смисла Устава или закона, као резултат научне обраде правних норми (нпр. начело непосредности, које нигде у закону није дефинисано). Када су процесна начела изричито дефинисана као

[8] Д. Димитријевић, *Кривично процесно право*, Савремена администрација, Београд, 1981, стр. 38.
[9] Т. Васиљевић, „Трансформација принципа кривично процесног права“, *Анали правног факултета у Београду,* бр. 3–4, Београд, 1969, стр. 297–306.

правне норме, према месту регулисања и рангу прописа, она могу бити уставна или законска. Ова разлика је значајна, јер од ње зависе границе начела, тј. могућност одступања од предвиђеног начела. Кад је процесно начело установљено уставном нормом, од њега нема одступања, односно, изузеци накнадно предвиђени законом могући су само у обиму који је Устав унапред предвидео. Кад је, међутим, процесно начело предвиђено само законом, законодавац је тада потпуно слободан у одређивању обима начела и предвиђању броја и природе изузетака.

У погледу питања шта треба сматрати процесним начелом, њиховог броја, класификације и начина излагања, у науци кривичног процесног права нема јединственог става. Оно што је за неке ауторе процесно начело, за друге није основно начело или није начело уопште, већ процесни појам или консеквенца другог процесног начела. Због тога је број основних начела поступка потпуно произвољан и разликује се од аутора до аутора. Пометња је утолико већа што поједини аутори, оригиналности ради, мењају устаљена имена процесних начела, тако да се под различитим називима често крије иста садржина, али и обрнуто, срећу се и случајеви да се под истим називима цитирају различите садржине. Проблем броја начела јавља се због неизграђености научних критеријума према којима би се одређивало шта је процесно начело, односно зато што још не постоји поуздана дефиниција овог појма са својим стабилним елементима. Питање класификације начела у процесној науци донекле је усаглашено, мада и у том погледу има великих неспоразума и лутања. У теорији кривичнопроцесног права присутне су различите класификације принципа, при чему се свака класификација заснива на властитој идеји и критеријуму и тако настоји да оправда своје постојање. Следствено томе, поједини аутори[10] сматрају да у теорији кривичног процесног права нема једне општеприхваћене дефиниције појма кривичнопроцесних принципа.

Важећи Законик о кривичном поступку[11] не одређује појам процесних начела, мада је нека од њих сврстао у „основне одредбе“ у оквиру Општег дела, Глава I. Анализа општих кривичнопроцесних норми које је законодавац означио

[10] Д. Димитријевић, М. Стефановић-Златић и Ђ. Лазин, *Кривично процесно право*, Научна књига, Београд, 1987, стр. 38–40.
[11] „Службени гласник РС“, број 72, од 28. септембра 2011. године.

као „основне одредбе“ (раније основна начела), показује да само неке од њих имају својство начела, док друге представљају основна права окривљеног (право на одбрану, суђење у разумном року, право на накнаду штете итд.). Према томе, основне одредбе наведене у Глави I Законика о кривичном поступку не обухватају све норме нашег кривичнопроцесног права у том смислу да би се све оне могле свести на та начела. Супротно томе, могу се у оквиру других одредаба закона о кривичном поступку, било општег или посебног дела, утврдити и друга начела, а не само она која је законодавац изложио у оквиру основних начела кривичног поступка. Поједини аутори[12] су и раније указали на ову недоследност законодавца када су у питању начела кривичног поступка.

2. УЛОГА, ПОЛОЖАЈ И ОВЛАШЋЕЊА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

2.1. Улога јавног тужилаштва у правном систему

Јавно тужилаштво се у континенталној Европи углавном сматра органом правосуђа.[13] Често се расправљало о припадности јавног тужилаштва извршној или судској власти. Као што из самог атрибута „судска“ произлази, јавно тужилаштво, које ипак није суд, не може формално бити део судске власти, али свакако не треба да буде ни сегмент извршне власти и у нашим условима је начелно адекватно да се оно сматра делом правосуђа, који је наравно, функционално одвојен од кривичних судова, али има функцију која превазилази улогу странке, нарочито када је реч о истрази које је према новом Законику о кривичном поступку Србије поверена јавном тужиоцу и предистражном поступку којим јавни тужилац руководи и врши контролну функцију у односу на полицију.

У ствари, јавни тужилац, све док не започне кривични поступак у којем се појављује и супротна странка и који би начелно морао да се одвија пред независним и непристрасним судом, суштински и нема функцију странке,[14] што и представља разлог да се од јавног тужиоца када води истрагу очекује непристрасно, те да с једнаком пажњом прикупља како доказе који поткрепљују оптужбу, тако и оне доказе који иду у прилог одбрани. Проблем јавно-тужилачке

[12] З. Јекић, *Кривично процесно право*, Савремена администрација, Београд, 2001, стр. 8–10.
[13] S. Seiler, *Strafprozessecht*, 10, überarbeitete Auflage, „Facultas.wuv“, Wien, 2009, стр. 80.
[14] C. Roxin, (*Strafverfahrensrecht) op. cit*. стр. 57.

непристрасности у истрази донекле је повезан и са уставно-правним положајем јавног тужиоца, којем се за разлику од судије, гарантује самосталност, али не и независност.

Сматрамо да је улога јавног тужилаштва, посебно након доношења новог Законика о кривичном поступку, од изузетног значаја за правилно сагледавање и правичну примену начела опортунитета. Јавни тужилац као орган поступка треба да буде објективан у највећој могућој мери и да непристрасно разјасни сумњу о кривичном делу за које предузима одређене службене радње. Јавни тужилац треба да остварује универзалну вољу, вољу садржану у праву и позитивном моралитету, а не своју личну вољу. Он треба да поштује ауторитет разума, правног система и друштвеног морала. Јавни тужилац треба да је одлучан и доследан у примени закона, због чега је потребно да држава обезбеди самосталност и функционалну независност јавног тужилаштва. Правни поредак као систем правних норми окренут је будућности. Морал је апсолутни постулат за добро правосуђе. И право и морал одређују понашање људи. Само она тужилачка одлука која се заснива на праву и моралу има правну и моралну вредност. Само таква одлука уређује друштвене односе, отклања неправду и ствара друштвену хармонију. Правне вредности су део друштвених вредности, део друштвене стварности, слика друштвене свести. Ако посматрамо вредности у историјској перспективи, онда са сигурношћу можемо рећи да оне нису вечна категорија, да се мењају заједно с друштвом и целокупном стварношћу. Право које садржи и штити вредности показује субјективну слику свог ствараоца, његов поглед на духовне и материјалне ствари.[15]

2.2. Положај јавног тужилаштва

Посматран са историјско-правног аспекта, положај јавног тужилаштва никада није био јасно одређен. Тако се у *Систему кривичног процесног права СФРЈ* из 1964. године наводи да је „несумњиво да функција јавног тужиоца не спада у круг судијских функција, јер је постављена на другим основама. Несумњиво је исто тако да функција јавног тужилаштва није проста управна функција. Функција

[15] С. Слијепчевић, *Есеји о правним и моралним проблемима*, Стеван М. Слијепчевић, Осијек, 1978, стр. 215–220.

јавног тужиоца у суштини је управна, али тужилаштво није орган опште управе, већ посебан управни орган који дела у области правосуђа на спровођењу правосудне управне функције, који сарађује са судом, подједнако одвојено од суда и од управе“.[16]

Устав Републике Србије[17] дефинише јавно тужилаштво као „самосталан државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости. Јавно тужилаштво врши своју функцију на основу Устава, закона, потврђеног међународног уговора и прописа донетог на основу закона“ (члан 156). На идентичан начин јавно тужилаштво дефинише и Закон о јавном тужилаштву (члан 2).[18] Према Закону о јавном тужилаштву, поред наведених овлашћења, јавни тужилац предузима и друге радње на које је законом овлашћен. Закоником о кривичном поступку изричито је прописано да су основно право и основна дужност јавног тужиоца да гони учиниоце кривичних дела (члан 43).

Упоредна анализа показује да се у Србији и раније на готово истоветан начин дефинисало јавно тужилаштво,[19] мада Устав из 2006, у односу на Устав из 1990. године садржи неколико битних новина које се тичу положаја и надлежности, као и организације јавног тужилаштва. У односу на положај и надлежности и даље је остала идентична одредба према којој је јавно тужилаштво самосталан државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела. Разлика се огледа у формулацији везаној за заштиту уставности и законитости. Наиме, у Уставу из 1990. било је предвиђено право јавног тужилаштва да „улаже правна средства ради заштите уставности и законитости“, док је у Уставу из 2006. дата нешто шира формулација утолико што је предвиђено да јавно тужилаштво „предузима мере за заштиту уставности и законитости“. Оваква ширина може да произађе као резултат или недовољне прецизности у поступку израде Устава, или као последица намере да се тужилаштву дају шира овлашћења од до тада постојећих. Овлашћење

[16] Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1964, стр. 132.
[17] „Службени гласник РС“, број 98, од 10. новембра 2006. године.
[18] „Службени гласник РС“, број 101, од 20. новембра 2013. године.
[19] Г. Илић *et al.*, *Положај јавног тужилаштва у Републици Србији и упоредно правна анализа*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, МСТ Гајић, Београд, 2007, стр. 21–56.

тужиоца да иницира поступак оцене постојања повреде законитости и уставности углавном није присутно у пракси земаља чланица Европске уније, из разлога потребе да се заштити правна сигурност. Но и поред тога, чињеница да је само суд надлежан да одлучује о евентуалним повредама уставности и законитости, док је улога тужиоца сведена само на иницирање поступка оцене, указује на то да је ипак пружен довољан ниво заштите начела правне сигурности.

Јавно тужилаштво у Уставу и бројним законима има јасно утврђено место и улогу као самостални државни орган, чиме су дефинисана његова основна права и дужности, а свако поступање и појава у јавном тужилаштву морају се оцењивати у складу с овим нормама. Јавни тужилац је значајан чинилац заштите интегритета и интереса друштвене заједнице и грађана, спровођењем своје основне функције гоњења извршилаца кривичних дела и других кажњивих дела.

Кривично гоњење је током историје било организовано на различите начине. У почетку је на кривично гоњење био овлашћен оштећени, који се у кривичном поступку дуго јављао као једини тужилац. Када се, с временом, на кривично дело почело гледати као на ствар од јавног интереса, кривично гоњење више није могло бити препуштено само оштећеном, већ постаје јавна функција, коју обавља посебни државни орган. Извесно време, ову функцију могао је у јавном интересу вршити сваки грађанин, без обзира на то да ли је кривичним делом оштећен или није (*actio popularis*).[20] Данас је функција гоњења одвојена од других процесних функција (суђења и одбране) и поверена јавном (државном) тужиоцу.Тако се институт тужилаштва развијао од искључиво приватног тужиоца до јединственог јавног тужиоца. Историјски посматрано, принципи устројства јавне тужбе еволуирали су до степена када савремена држава посредством законодавца и правосуђа систематизује и организује јединствену функцију јавног тужилаштва.

2.3. Јавни тужилац као кривичнопроцесни субјект

Кривичнопроцесна функција овлашћеног тужиоца састоји се у постављању захтева суду да против одређеног лица покрене кривични поступак и у предузимању процесних радњи у току кривичног поступка, усмерених на то да се

[20] *Правна енциклопедија 1*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 425.

окривљеном изрекне кривична санкција предвиђена у закону. Однос јавног тужилаштва према суду јесте однос независних координираних државних органа. Предлоге и захтеве јавног тужиоца суд прихвата уколико налази да су основани и засновани на закону. Суд са своје стране не може давати јавном тужиоцу никакве налоге за обављање његове функције гоњења и не може преузети функцију јавног тужиоца у случају његове неактивности.

Нови Законик о кривичном поступку по први пут јавног тужиоца дефинише као странку и као орган поступка (члан 2. став 1. тач. 9. и 15). Законик је унео бројне новине, међу којима су свакако најважније измене које се тичу положаја и овлашћења јавног тужиоца и увођење тужилачке истраге.

Сматрамо да се у Србији одвија противуречан однос, јер се, с једне стране, на јавно тужилаштво у кривичном поступку преносе овлашћења независног судског органа, истражног судије, а с друге стране се јавно тужилаштво Уставом потчињава влади и Народној скупштини. На овај начин се може довести у питање и објективност кривичног поступка, посебно истраге, у којој тужилац има централно место. Да би јавни тужилац ту своју уставну и нову законску дужност обављао квалитетно и потпуно, нужно је било обезбедити му неопходну самосталност и функционалну независност, као и потребне инструменте помоћу којих ће доћи до података о кривичном делу и учиниоцу. Јасна је воља законодавца да јавни тужилац треба да координира рад и повезује активности разних субјеката на откривању кривичних дела и проналажењу учинилаца, али је питање колико се ове одредбе новог законика могу успешно спроводити у пракси. За спровођење многих одредаба неопходни су стручна оспособљеност, одговарајућа техничка опремљеност и други предуслови, јер је Законик променио процесни положај полиције, којој су одузета нека од ранијих овлашћења, а истовремено су јој додељена нова. Пракса и тешкоће, као и недовољна прецизност самог законског текста појединих одредаба у примени овог законика већ указују на то да је неопходно мењати нека од решења. Промена модела кривичног поступка и знатно проширивање овлашћења јавног тужиоца из новог Законика о кривичном поступку нужно би требало да доведу до суштинских измена у организацији јавног

тужилаштва.[21] Међутим, реформа није била праћена променом уставног и законског положаја судија и тужилаца, што нови модел по логици ствари изискује. Стога је нелогично и нереално очекивати у страначки обликованом поступку да јавни тужилац током истраге буде непристрасан процесни актер који поступа у интересу обе стране, а затим од тог истог тужиоца захтевати да се претвори у пристрасну и активну странку на главном претресу, што му доказна пасивизација суда неизбежно налаже.[22]

Свака од ових новина је значајна, и као таква, захтева посебну анализу, пре свега одредбе које регулишу предистражни поступак, јер су ограничена репресивна права полиције, измењена улога и проширена овлашћења јавног тужиоца, повећана права одбране и јаче заштићена основна права и слободе грађана. Изузетак је положај оштећеног, чија су права и овлашћења овим законом маргинализована, односно предвиђена у знатно мањем обиму у односу на ранија законска решења. Напомињемо да Законик познаје само појам оштећеног, као лица чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено (члан 2. став 1. тачка 11. ЗКП), док појам жртве не предвиђа.

2.4. Заштита људских права и слобода у кривичном поступку

Један од најважнијих захтева новог Законика о кривичном поступку јесте да се поступак учини ефикаснијим и бржим, а тиме и кориснијим за појединца и за друштво. Увођењем поједностављених форми поступања у кривичним стварима, чији је циљ повећање ефикасности кривичног поступка,[23] Законик о кривичном поступку из 2001. представља један од најрадикалнијих законика. Ефикасност кривичног поступка, на којој се данас толико инсистира, претпоставља и увођење посебних, скраћених, поједностављених облика поступања за одређене категорије кривичних дела. Веома је важно стварање нормативне основе за ефикаснији

[21] М. Шкулић, Г. Илић, *Нови законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред – два корака назад“*,Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 150.

[22] В. Бајовић, „Положај суда и тужилаштва у новоусвојеном расправном моделу кривичног поступка“, зборник *Реформа кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика тужилаца Србије, Intermex, Копаоник, 2014, стр. 162.

[23] С. Бејатовић, „Предлог Законика о кривичном поступку и мере за повећање ефикасности и поједностављење кривичног поступка“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 2–3/2001, Београд, 2001, стр. 64.

кривични поступак, истовремено водећи рачуна да се тиме не утиче на Уставом и законом загарантоване слободе и права човека и грађанина.

Људска права и слободе један су од темеља демократског друштва. Владавина права је основна претпоставка Устава Републике Србије и почива на неотуђивим људским правима. Људска права полазе од начела да су сва људска бића рођена слободна и једнака у достојанству и праву, и укључују међународне, међудржавне и државне норме о личним, политичким и економским, социјалним и културним правима и слободама човека као људског бића. То су права која човек остварује сам и у заједници с другим људима, без обзира на држављанство и друге разлике, заједмчена међународним повељама, декларацијама, конвенцијама и уговорима, а озакоњују их, спроводе и штите државе потписнице својим уставима и законима.[24] Извор људских права није воља државне власти, јер људска права припадају појединцу по његовој природи, основном својству његовог људског бића, а то је да је рођен као човек. Стога се каже да човек не може да изгуби своју слободу и држава не може појединцу да одузме његова права, јер му их она није ни подарила. Али, ни сам појединац се не може одрећи својих права, јер је рођен као слободан и због тога не може да се одрекне тог основног својства своје личности.[25]

Само покретање кривичног поступка може окривљеном изазвати тешке последице, које се некад не могу избећи (лишење слободе, одузимање путне исправе, јемство, суспендовање с посла и сл.), па ако се томе додају и нужне последице социолошке и психолошке природе, несумњиво је да неоправдано покретање кривичног поступка може озбиљно да наруши слободе и права људи и грађана. Јавно тужилаштво је једини орган који је по закону овлашћен да доноси одлуке по кривичним пријавама. Јавни тужилац није, наравно, дужан да сваку кривичну пријаву прихвати, али је обавезан да сваку оцени и да о свакој донесе одређену одлуку. Стога је посебно значајно обезбедити такав уставноправни положај тужилаштва који ће онемогућити сваки недозвољен утицај и опструкцију

[24] Ј. Хржењак, „Кратки основ на развој људских права“, зборник *Водич кроз људска права*, Центар за директну заштиту људских права, Загреб, 1999, стр. 7.
[25] С. Гајин, *Људска права, правно-системски оквир*, Досије студио, Београд, 2011, стр. 15–16.

тужилаца у раду. Наравно, такав положај тужилаштва подразумева и развијене механизме контроле и одговорности тужилаца за свој рад.[26]

2.5. Међународни правни акти о улози јавног тужилаштва

У прилог томе говори и Препорука 1604 (2003) Савета Европе,[27] која регулише улогу јавног тужилаштва у демократском друштву, у владавини права. Парламентарна скупштина Савета Европе признаје и високо цени суштинску улогу јавног тужилаштва у осигурању безбедности и слободе европских друштава, која се остварује очувањем владавине права, заштитом од криминалних кршења права и слобода, обезбеђивањем поштовања права и слобода оних који су осумњичени или оптужени за кривична дела, као и надзором над ваљаним функционисањем органа надлежних за истрагу и гоњење кривичних дела. Парламентарна скупштина је, између осталог, изнела препоруку владама земаља чланица (члан 7. став 4) да интересима правосуђа у смислу ефективног и делотворног решавања предмета, као и интересима како оптуженог, тако и оштећене стране, на најбољи начин служи систем који омогућује дискреционо право приликом одлучивања о кривичном гоњењу.

У том смислу, Парламентарна скупштина се позива на Препоруку R (87)18 Савета Европе,[28] која се односи на поједностављење кривичног поступка, сматрајући да би начело дискреционог кривичног гоњења требало универзално усвојити. Што се тиче незаконитих одговорности, од суштинског је значаја да ниједно овлашћење које тужилац има у општој заштити људских права не може отворити проблем неког конфликта интереса, нити сме да послужи као одвраћање за појединце који траже да држава заштити њихова права. Приликом поверавања додатних функција тужиоцима, мора се поштовати стварна подела државне власти између разних грана власти, уз потпуну независност јавног тужилаштва од интервенција којима би било која грана власти прибегла на нивоу појединачних предмета. Овлашћења и одговорности тужилаца морају бити ограничена на гоњење кривичних дела и општу улогу заштите јавног интереса кроз систем кривичног

[26] Љ. Драгашевић *et al.*, *Тужилачки и правосудни савети*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, АТЦ Београд, 2009, стр. 49.
[27] Текст усвојен на Сталном комитету који поступа у име Скушштине, 27. маја 2003. године.
[28] Усвојена од стране Комитета министара на 410. Седници, одржаној 17. септембра 1987. године.

правосуђа, уз засебна, на одговарајући начин лоцирана и делотворна тела, која су основана ради обављања свих осталих функција.

3. ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИН РАДА ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

Ради што бољег остварења кривичне тужбе, важно је да је организација јавног тужилаштва постављена на чврстим основама, које обезбеђују задовољење државног јавног интереса за остварењем кривичноправног захтева. Устав Републике Србије не доноси ништа ново у погледу начела на којима се заснива јавно тужилаштво. Једна група начела одређује организацију, а друга група начела одређује начин рада јавног тужилаштва.[29]

Начела организације тужилаштва јесу: начело самосталности, начело хијерархије, начело супституције и деволуције, начело монократског уређења, начело подређености нижег јавног тужиоца обавезним упутствима вишег јавног тужиоца, начело унутрашњег јединства и недељивости.

Начела рада тужилашва јесу: начело законитости, начело официјелности, начело легалитета и начело опортунитета, начело деволуције и начело супституције, начело мутабилитета и начело имутабилитета, начело економичности и начело ефикасности.

Устав Републике Србије садржи одређене ограничавајуће факторе, јер посвећује чак једанаест чланова организацији јавног тужилаштва, коју чини Републички јавни тужилац с јавним тужиоцима и заменицима јавног тужиоца, и тако веома круто поставља организацију јавног тужилаштва на истим принципима. Проблем је управо у томе што је реч о непромењеним начелима. Наиме, правна природа функције јавног тужиоца и даље није довољно одређена, а кључно питање положаја јавног тужилаштва у правосудном систему Републике Србије, с посебним освртом на однос с органима извршне власти, и даље остаје без правог одговора. Питање положаја јавног тужилаштва изузетно је комплексно и произлази из специфичности која се везује за јавно тужилаштво као државни орган, којем, с једне стране, треба омогућити да послове из своје надлежности обавља на стручан

[29] З. Јекић, *Кривично процесно право*, Савремена администрација, Београд, 2001, стр. 85–87.

и професионалан начин, док, с друге стране, треба успоставити и систем државне власти који ће бити функционалан и задовољити начело поделе власти.[30]

Стога ћемо одговор покушати да добијемо упоредноправном анализом одредаба Устава Републике Србије и њихове усаглашености с међународним документима који посебно регулишу улогу и дужности јавног тужиоца, а то су: Смернице о улози тужилаца, усвојене на VIII конгресу Уједињених нација о превенцији злочина и о третману преступника, у Хавани, Куба, од 27. августа до 7. септембра 1990. године; Препорука Rec (2000)19 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о улози јавног тужилаштва у кривичноправном систему, од 6. октобра 2000. године; Стандарди професионалне одговорности и Декларација основних дужности и права тужилаца, усвојени од стране Међународног удружења тужилаца 23. априла 1999. године.

3.1. Начела организације јавног тужилаштва

3.1.1. Начело самосталности

Начело самосталности представља предуслов за правилно и законито вођење поступка, односно пресуђење ствари, јер кривично гоњење мора бити ослобођено сваког политичког и другог утицаја. Држава је дужна да јача и поштује самосталност и непристрасност јавног тужилаштва и да спречи поступке који могу да их угрозе. Самостално и непристрасно јавно тужилаштво захтева да држава (законодавна и извршна власт) у духу општеприхваћених правила међународног права и међународних уговора, имајући у виду правни систем и традицију нашег друштва, Уставом и законом гарантује самосталност и непристрасност јавног тужилаштва, да би јавни тужилац своје професионалне дужности обављао без застрашивања, ометања, узнемиравања, непримереног уплитања или неоправданог излагања грађанској, кривичној и другој одговорности, и како би сваки грађанин остварио своје право на правично и јавно суђење у разумном року (тачка 11. Препоруке Rec [2000]19, Смерница 4).

Право на правично суђење јесте неотуђиво људско право, гарантовано чл. 3. и 194. Устава Републике Србије. Ово право је прописано чланом 6. Европске конвенције и чланом 1. Протокола IV. Правичност у смислу ове конвенције

[30] Љ. Драгашевић *et al*., (*Тужилачки и правосудни савети*) *op. cit.* стр. 46.

подразумева поштовање два принципа. Први се односи на равноправност страна, што је Закоником о кривичном поступку прихваћено у оквиру начела контрадикторности, а други на независан и непристрасан суд, на основу закона. Право на правично суђење јесте основни елемент демократског друштва и владавине права, а владавина права је једна од основних претпоставки Устава Републике Србије.

Јавни тужилац доприноси остваривању овог права само ако је и сам независан у свом раду. Независност јавног тужилаштва у раду треба схватити као неопходан део функционисања кривичноправног система, дакле, као процесну претпоставку функционисања независног правосуђа у кривичној материји, а не као независност у систему поделе власти. Јавни тужилац треба да буде не само организационо него и функционално независан од других органа. Уставом прокламована самосталност, али не и неопходна независност у раду, тужилаштву је недовољна с обзиром на функцију коју мора обављати објективно и непристрасно. Самосталност у раду, сама по себи, не доприноси у потпуности функционалној независности јавног тужиоца. Самосталност јавног тужилаштва објективно угрожава Влада Републике Србије, која предлаже избор јавних тужилаца Народној скупштини. Наиме, како ће бити регулисан однос јавног тужилаштва и органа извршне власти (Владе и Министарства правде) зависи од тога како ће бити постављени основни принципи који одређују положај тужилаштва, а који су регулисани Законом о јавном тужилаштву и Законом о државном већу тужилаца.[31]

Устав доноси и новине које су значајне за положај јавног тужилаштва, као што је сталност функције заменика јавног тужиоца (члан 159). Иако Препорука Rec (2000)19 не говори о томе да ли би јавни тужилац требало да буде биран или постављен на неограничено време, доста је раширено становиште да је сталност фунције најважнији услов самосталности јавног тужилаштва. Очигледно је да Устав Републике Србије познаје два система избора, јер постоји битна разлика у начину избора јавних тужилаца и њихових заменика. С обзиром на то да републичког јавног тужиоца и јавне тужиоце бира Народна скупштина на предлог Владе, то је јасно да је избор јавних тужилаца у непосредној зависности од

[31] „Службени гласник РС“, бр. 116/08, 101/10 и 88/11.

извршне власти, што свакако није добро решење. С тим у вези, у ставу 77. мишљења Венецијанске комисије[32] оправдано се каже да се „тиме изазива опасност од непотребне политизације поступка избора и именовања".

Препорука Rec (2000)19 Савета министара у тачки 1. дефинише јавног тужиоца „као државни орган који у име друштва и у друштвеном интересу обезбеђује примену закона када је за кршење закона прописана кривична санкција, узимајући у обзир и права појединаца и неопходну ефикасност кривичноправног система". За разлику од судија и адвоката, међународно право не садржи одредбе које осигуравају институционалну независност тужиоца. То је због чињенице што су у неким правним системима тужиоци именовани од стране извршне власти или се налазе барем у извесном односу зависности од те власти, што има за последицу да је у неким случајевима њихова дужност да поступају по налазима које добијају од владе. У складу с тим, и Препорука Rec (2000)19 у тач. 13. и 14. прави разлику између земаља где је јавно тужилаштво део владе или јој је подређено, у односу на земље где је јавно тужилаштво самостално у односу на владу, и у складу с тим утврђује мере које држава треба да предузме.

Стандарди професионалне одговорности и декларација основних дужности и права тужилаца у тач. 2. и 3. дефинишу независност и непристрасност тужиоца, тако што предвиђају да тужилачку дискрецију, када је дозвољена у одређеном систему, треба применити независно и слободно од политичког мешања, односно тако што ће тужиоци своју дужност обављати без страха, пристрасности или предрасуда, бити равнодушни према индивидуалним и групним интересима, јавним и медијским притисцима, а обавезани само јавним интересом.

Закон о јавном тужилаштву у чл. 5. и 6. изричито предвиђа самосталност јавног тужилаштва у односу на извршну и законодавну власт и забрањује њено било какво угрожавање, тако што прописује да су јавна тужилаштва у вршењу својих овлашћења независна и самостална од извршне и законодавне власти, а забрањен је сваки утицај на рад јавног тужилаштва и на поступање у предметима коришћењем јавног положаја, средстава јавног информисања и на било који други

[32] Европска комисија за демократију путем права (Венецијанска комисија) усвојила је на 70. пленарној седници, одржаној 17–18. марта 2007. у Венецији, мишљење о Уставу Републике Србије.

начин којим може да се угрози самосталност и независност у раду јавног тужилаштва.

Самосталност у раду обезбеђује се и неспојивошћу функције јавног тужиоца с посланичком, одборничком, политичком или управном функцијом. Дакле, носиоци јавнотужилачке функције не смеју бити носиоци и неке друге службе или дужности која би могла утицати на њихову самосталност у раду и поступању. Члан 163. Устава Републике Србије прописује да је забрањено политичко деловање јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца. Законом се уређује које су друге функције, послови или приватни интереси неспојиви с тужилачком функцијом.

Питање самосталности јавног тужилаштва посебно је значајно за правилну примену начела опортунитета и стварања поверења јавности у рад јавних тужилаца приликом примене овог института. Сматрамо да Устав није довољно испоштовао Препоруку Rec (2000)19 (тачка 9), према којој организација и интерно функционисање јавног тужилаштва треба да испуне захтеве непристрасности и независности и максимализују правилно функционисање кривичноправног система, посебно у односу на потребан ниво стручности и специјализације по сваком питању. Независност јавног тужилаштва схваћена је као неопходан део функционисања кривичноправног система, дакле, као процесна претпоставка функционисања независног правосуђа у кривичној материји.

3.1.2. Начело хијерархије

Хијерархијско начело значи подређеност нижег јавног тужиоца вишем (и надређеност вишег) у правом смислу те речи. Насупрот спољашњем јединству и самосталаности, у унутрашњој организацији јавног тужилаштва влада традиционални хијерархијски однос. Начело хијерархије је организационог карактера и регулише односе између органа с различитим положајем на хијерархијској лествици. Ови органи се налазе у односу подређености и надређености, што значи да постоје „нижа“ и „виша“ јавна тужилаштва. Ова подређеност, или, у крајњој линији, контрола рада нижих јавних тужилаца од стране виших, огледа се у давању обавезних упутстава нижим јавним тужиоцима, праву вишег јавног тужиоца на деволуцију и супституцију и дисциплинској одговорности нижег јавног тужиоца вишем.

Хијерархија јавног тужилаштва у принципу је неопходна, јер обезбеђује координацију и јединствену политику кривичног прогона. То значи да су основна јавна тужилаштва, виша јавна тужилаштва, тужилаштва посебне надлежности и апелациона јавна тужилаштва непосредно подређена Републичком јавном тужиоцу. Наиме, Устав Републике Србије садржи норму из које произилази да је тужилаштво хијерархијски устројен орган, истовремено одређујући да је Републичко јавно тужилаштво највише јавно тужилаштво у Републици Србији (члан 157). Поставља се питање зашто се хијерархија регулише у Уставу, имајући у виду да унутрашње уређење појединих државних органа у принципу не спада у уставну материју.[33]

Поред наведене спољне хијерархијске надређености, постоји и унутрашња хијерархијска надређеност, која означава однос надређености јавног тужиоца у односу на његове заменике. Тужилац је овлашћен да спроводи расподелу послова и да ступи на место било ког заменика, као и да на заменика пренесе своја овлашћења.

Изгледа да се начело хијерархијске подређености нижег јавног тужиоца вишем не може довести у склад с начелом легалитета у вршењу јавне тужбе: везан упутством вишег тужиоца, нижи тужилац не би могао да се држи начела легалитета ако упутство није у складу с овим начелом. У ствари, до таквог неслагања не би смело да дође: наређење да се предузме или да се не предузме гоњење, мора се и само заснивати на начелу легалитета, тј. заснивати се на правним и фактичким околностима процеса и закона.[34]

3.1.3. Начело деволуције и супституције

Поред начела надређености (чл. 16. и 23. Закона о јавном тужилаштву), из начела хијерархије произилази и начело деволуције и начело супституције. Хијерархијски однос и надређеност непосредно вишег јавног тужиоца нижем јавном тужиоцу огледају се и у овлашћењу вишег јавног тужиоца да сам преузме вршење послова из надлежности сваког нижег јавног тужиоца и право да поступање у поједином предмету или предузимање појединe процесне радње у поступку из надлежности једног нижег јавног тужиоца повери другом јавном

[33] Г. Илић *et al.*, (*Положај јавног тужилаштва у Републици Србији...*) *op. cit.* стр. 68.
[34] Т. Живановић, „Основни проблеми кривичног и грађанског процесног права (поступка)“. Први одељак, Београд, 1940; Други одељак, Београд, 1941, стр. 120–124.

тужиоцу. Начело супституције процесно подсећа на преношење месне надлежности (*forum delegationis*) из чл. 32. и 33. Законика о кривичном поступку.

Суштина овог начела јесте у томе да се уместо стварно и месно надлежног тужиоца у кривичном поступку појављује други тужилац. Закон о јавном тужилаштву прописује да је непосредно виши јавни тужилац овлашћен да предузме све радње за које је иначе овлашћен нижи јавни тужилац (члан 19), као и то да непосредно виши јавни тужилац може овластити нижег јавног тужиоца да поступа у предмету из надлежности другог нижег јавног тужиоца уколико је надлежни јавни тужилац спречен из оправданих разлога, који могу бити стварне и правне природе, да поступа у конкретном предмету (члан 20). У оба случаја, виши јавни тужилац је дужан да донесе образложено решење, на које нижи јавни тужилац може изјавити приговор.

Разлози који оправдавају овакво поступање превасходно су целисходност и ефикасност. Овај принцип и поред своје оправданости мора бити ограничен на случајеве када до замене јавног тужиоца долази само због постојања законом прописаних услова. Виши јавни тужилац је дужан да о томе писмено обавести суд, како би тачно знао који јавни тужилац поступа у одређеном предмету. Овим начелима се манифестује спољашња хијерархија у јавнотужилачким односима. Међутим, јавни тужилац има право на тзв. унутрашњу супституцију и да у свакој фази поступка, па и у току главног претреса, одреди да оптужбу заступа други заменик јавног тужиоца.

3.1.4. Начело монократског уређења

Монократско начело представља значајан организациони принцип јавне тужбе, који га битно разликује од начина организације судова. Јавни тужилац представља јавнотужилачку организацију и руководи њоме у складу с начелом монократског уређења. Према садашњем устројству, јавно тужилаштво представља организацију на чијем се челу налази Републички јавни тужилац, који је индивидуални носилац овлашћења целог јавног тужилаштва, тако да увек иступа као појединац. Јавни тужилац се разликује од својих заменика по томе што је он једини и изворни носилац основне функције тужилаштва – кривичног прогона. Управо је та околност одлучујући елемент монократског начела, јер само јавном

тужиоцу припадају изворна овлашћења уређена у Уставу и закону за јавно тужилаштво као специјализовани државни орган.

Мада Устав Републике Србије не садржи јасне одредбе о структури тужилаштва, чланом 160. прописује се одговорност Републичког јавног тужиоца Народној скупштини, јавних тужилаца Републичком јавном тужиоцу и Народној скупштини и одговорност заменика јавних тужилаца јавном тужиоцу. Систем двоструке одговорности и вишем јавном тужиоцу и Народној скупштини, према мишљењу Венецијанске комисије, „отвара врата“ за политичко утицање на рад тужилаштва.

Препорука Савета Европе Rec (2000)19 не садржи начело монократског уређења, јер се претпоставља да један јавни тужилац одговара парламенту за рад целокупног тужилаштва. Монократија се тумачи као „власт над оптужбом и господарење поступком“, а не над другим јавним тужиоцима, јер јавни тужиоци на нижим нивоима углавном непосредно остварују препоручену максимализацију правилног функционисања кривичноправног система. Иако је у Уставу задржан принцип да за рад и функционисање јавнотужилачке организације нижи јавни тужиоци одговарају вишем јавном тужиоцу, као и принцип да републички јавни тужилац и јавни тужиоци на свим нивоима одговарају Народној скупштини Републике Србије, која их је изабрала, везивање одговорности заменика јавног тужиоца само за јавне тужиоце представља недоследно, механичко и упрошћено примењивање начела монократског уређења. Ово зато што је јавни интерес развијеног демократског друштва да максимализује процесну позицију сваког јавног тужиоца у кривичноправном систему, а не његову политичку позицију у систему власти. Решење према којем заменици јавног тужиоца представљају уставну категорију налаже закључак да се логика уставотворца кретала ван професионалних потреба јавног тужилаштва да што максималније заступа јавну тужбу. Стога је потребно изједначити јавне тужиоце и заменике јавних тужилаца како би се наведена препорука Савета Европе максимално испоштовала.

3.1.5. Начело подређености нижег јавног тужиоца обавезном упутству вишег јавног тужиоца

Ово начело нужно произлази из начела хијерархије и подразумева подређеност нижег јавног тужиоца обавезном упутству за поступање у појединим предметима које издаје непосредно виши јавни тужилац (члан 18. Закона о јавном тужилаштву). Принцип хијерархијске надређености овлашћује вишег јавног јавног тужиоца на давање оваквих упутстава, и то је интерни принцип организације јавног тужилаштва. Виши јавни тужилац може издати наведено упутство уколико постоји сумња у ефикасност и законитост у поступању нижег јавног тужиоца. Републички јавни тужилац ово упутство може издати сваком јавном тужиоцу под истим условима. Закон познаје и обавезна упутства јавног тужиоца за рад и поступање заменика јавног тужиоца (члан 24), као и општа упутства Републичког јавног тужиоца која имају за циљ законитост, делотворност и једнообразност у поступању свих јавних тужилаца (члан 25).

Под обавезним упутством за рад подразумевају се упутства општег карактера у односу на рад и поступање јавног тужилаштва, као и за поступање у појединим предметима (члан 18. став 1. Закона о јавном тужилаштву). Обавезна упутства Републичког јавног тужиоца могу бити и у односу на конкретни предмет. Ову другу врсту упутстава могу давати и виши јавни тужиоци. Одредба члана 25. Закона о јавном тужилаштву ограничавајућег је карактера, јер прописује да право на издавање обавезних упутстава општег карактера има само Републички јавни тужилац.

Процедура за издавање упутстава и изјављивање приговора подразумева писану форму, а о приговору заменика јавног тужиоца на издато упутство одлучује непосредно виши јавни тужилац, што је решење које следи логику хијерархијског уређења јавног тужилаштва.

3.1.6. Начело унутрашњег јединства и недељивости

Ово начело подразумева да сви чланови јавног тужилаштва, у целини службе, као и у оквиру сваког појединог тужилаштва, чине јединствену и недељиву целину, монолитну организациону целину и власт на чијем челу је републички јавни тужилац.[35] Ово начело је лако спровести због уставног карактера заменика

[35] Б. Марковић, *Кривични судски поступак*, Штампарија Грегорић, Београд, 1937, стр. 115; М. Грубач, *Кривично процесно право*, Култура, Београд, 1995, стр. 157.

јавног тужиоца, јер сваки јавни тужилац као инокосни орган тужилаштва има, по правилу, једног или више заменика, који су потчињени јавном тужиоцу. У сваком јавном тужилаштву постоји само један јавни тужилац, а остали су његови заменици. Сваки заменик је овлашћен, са изричитим или прећутним пристанком јавног тужиоца, да предузме сваку радњу коју би могао предузети тужилац, и у односу на суд пред којим се појављује није му потребно посебно овлашћење или пуномоћје. Примена овог начела обезбеђује да чланови јавног тужлаштва споља иступају јединствено као његови представници, али то не треба да значи и форсирано јединство у примени права.

Начело јединства и недељивости, које се у првом реду односи на унутрашње јединство, односи се, иако у много мањем обиму, и на спољно јединство између појединих виших и нижих тужилаштава. Спољашње јединство и недељивост јавних тужилаштава састоје се у томе што су сва тужилаштва, разних нивоа, повезана степенасто од нижих ка вишим у целину, са извесним овлашћењима тужилаштава вишег степена у односу на тужилаштва нижег степена,[36] о чему је било речи у делу о хијерархијској надређености и подређености.

Ова проблематика је везана за принцип монократског уређења и начело хијерархије у јавном тужилаштву, са основном примедбом да Устав није испоштовао Препоруку Савета Европе Rec (2000)19 да унутрашње уређење јавног тужилаштва мора да испуњава захтеве непристрасности и независности, тако да се тиме максимализује правилно функционисање кривичноправног система.

3.2. Начела рада јавног тужилаштва

Основна начела кривичног поступка која се односе на рад јавног тужиоца (јавну тужбу) јесу следећа.

3.2.1. Начело законитости

Начело законитости је једно од најважнијих права, којим се гарантује елементарни степен слободе грађана и које представља основну препреку самовољи и произвољности у примени кривичног права. Према овом начелу, могу

[36] Д. Петковић, „Положај јавног тужиоца у кривичном поступку“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, вол. 33, бр. 1–2, Београд, 1995, стр. 204.

се само законом, и то унапред, прописати и кривична дела и казне, и оно се обично изражава познатом латинском изреком: *Nullum crimen, nulla poena sine lege*.[37]

Начело законитости у овом смислу представља темељан принцип кривичног материјалног законодавства, који је истовремено и важан уставни принцип савремених правних држава[38] и њега не треба мешати са захтевом да сви службени актери кривичног поступка морају поступати у складу са законом. Начело законитости је, историјски посматрано, „потекло још из Устава неких америчких држава (Вирџинија и Мериленд, 1776), као и из аустријског Кривичног законика Јозефа II од 1787; било је садржано у француској Декларацији о људским и грађанским правима и низу других националних аката, да би данас постало међународно признато, а при том су његови корени у националним законодавствима везани за следеће факторе: 1) утицај политичког либерализма, чији један од основних постулата представља начело законитости, које је брана политичком и правном апсолутизму; 2) демократија и подела власти – то начело и посебно у њему садржана забрана ретроактивног дејства кривичноправних норми су важан сегмент поделе власти, која у основи почива на идејама Монтескјеа; 3) генерална превенција – сматра се у духу учења Фојербаха да је начело законитости важан елеменат опште превенције, као једна врста унапред познате претње за случај извршења кривичног дела; 4) принцип кривице је такође повезан са начелом законитости, јер се не може говорити о нечијој кривици, уколико кривично дело као такво није било прописано пре његовог извршења.“[39]

Начело законитости није само једно од основних начела кривичног права, које се данас у државама које се одликују владавином права сматра општеприхваћеним, већ је оно у савременим правним системима подигнуто на ранг уставног начела.[40] Према члану 34. став 1. Устава Србије, нико се не може огласити кривим за дело које, пре него што је учињено, законом или другим прописом

[37] Ђ. Лазин, (Ефикасност кривичног поступка...) *op. cit.* стр. 72.
[38] М. Шкулић, *Начело законитости у кривичном праву,* Анали Правног факултета Универзитета у Београд, број 1/2010, Београд, 2010, стр. 66 – 128.
[39] C. Roxin, *Strafrecht – Allgemeiner Teil*, Band I, - *Grundlagen Aufbau der Verbrechenslehre*, 3. Auflage, “C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung“, München, 1997, стр. 98–99.
[40] З. Стојановић, *Кривично право*, „CID“ Подгорица, 2008., стр. 37 – 38.

заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, нити му се може изрећи казна која за то дело није била предвиђена. Начело законитости се потом, формулише и у члану 1. Кривичног законика Србије по којем никоме не може бити изречена казна или друга кривична санкција за дело које пре него што је учињено законом није било одређено као кривично дело, нити му се може изрећи казна или друга кривична санкција која законом није била прописана пре него што је кривично дело учињено. Уставна одредба је широко формулисана и односи се на све врсте деликата који постоје у правном систему, односно у тзв. казненом праву у ширем смислу (кривично дело, привредни преступ и прекршај), међутим, код прописивања кривичног дела и кривичне санкције, то може бити учињено само законом, а не и другим прописима, као што је то на пример уредба.[41]

Сличне формулације као што је и она која постоји у Уставу Србије, те српском Кривичном законику садрже и кривични закони(ци) других европских држава. Тако на пример, „француски Кривични законик садржи принципе забране повратног дејства кривичног закона, забрану аналогије, те принцип законитости – nullum crimen, nulla poena sine lege, као неотуђиву гаранцију слободе.“[42] Такође Кривичним закоником Шпаније се у члану 2. прописује да „ниједно дело нити прекршај не могу бити кажњени, ако пре извршења нису били законом одређени“, а у истој одредби се забрањује ретроактивно дејство кривичног закона, уз формулисање изузетка (члан 2. став 2), када се ради о обавезној примени блажег закона.[43]

У већини држава континенталне Европе, начело законитости је утемељено на уставноправним одредбама. На пример, према члану 7. I Устава Грчке прописано је: „(а) Кривично право мора бити писано право. Казна се не може темељити на обичајном праву или на праву које стварају судије. То не представља препреку да судови исправно тумаче законе. (б) Казна не може бити изречена према анологији. (ц) Казна не може бити изречена на темељу права које на стриктан начин не

[41] З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, „Службени гласник“, Београд, 2006., стр. 26.
[42] U. Hübner und V. Constantinesco, Einführung in das französische Recht, “Verlag C.H. Beck“, München, 2001, стр. 132.
[43] Das spanische Strafgesetzbuch, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freuburg im Breisgau, 2002, стр. 17.

происује понашање које представља кривично дело или не прописује кривичну санкцију унутар законског максимума и минумума. (д) Кривично право нема ретроактивно дејство.“[44] Члан 103. став 2. Немачког Основног закона који има уставни ранг такође садржи стриктно формулисано правило *nullum crimen, nulla poena sine lege*, те прописује да кривични закон мора бити писан, забрањује кажњавање на темељу обичајног права, те прописује правило *lex certa*, сходно коме не само опис бића кривичног дела, већ и правне последице морају бити законом стриктно одређени.[45]

Многе ваневропске државе начело законитости формулишу уставним одредбама. То је на пример, случај са Јапаном, у чијем Уставу се у члану 37. забрањује ретроактивна примена кривичног права, те прописује да кривично дело и казна за њега морају законом бити прописани пре извршења.[46] И кривична законодавства других ваневропских држава стриктно познају начело законитости. На пример, кривично право Израела се без обзира што је настало под снажним утицајем енглеског права за које класично континентално – европско схватање начела легалитета није типично, „стриктно заснива на неколико правила: 1) лице може бити кажњено само за дело које је било забрањено у време када је извршено, 2) лице које учини такво дело може бити кажњено, само ако је његова кажњивост постојала пре извршења; 3) само законодавна власт може установљавати кривична дела и казне за њих – судови немају овлашћење да креирају кривична дела према аналогији у односу на већ постојеће деликте.“[47]

Начело законитости је на одговарајући начин, али не под тим називом, прописано и међународноправним актима највишег ранга. У Универзалној декларацији УН[48] ово начело је прописано на један широк начин, који је

[44] K. D. Kerameus and P. J. Kozyris, *Introduction to Greek Law,* „Kluwer Law and Taxation Publishers“, Deventer, Boston, 1993, стр. 340.
[45] A. Eser und H. Kreicker (Hrsg.), Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen (део који су писали: H.Gropengießer und H.Kreicher: Landesbericht Deutschland), „Max-Planck-Institut für ausläendisches und internationales Strafrecht, Freiburg im Breisgau, 2003, стр. 56.
[46] H. Oda, *Japanese Law,* Oxford University Press, London, 1999, стр. 417.
[47] A. Shapira and K. C. DeWitt-Arar, *Introduction to the Law of Israel,* „Kluwer Law International“, Boston, 1994, стр. 258.
[48] Усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине УН 217 А (III) од 10. децембра 1948. године.

карактеристичан за схватање „начела правности“, или принципа „прописаности правом кривичног дела и казне“ у англосаксонском праву. Према члану 11. став 2. ове декларације нико се неће сматрати кривим за било које кривично дело или пропуштање, ако оно домаћим или међународним правом није прописано као казнено дело. Такође, не сме се изрећи тежа казна од оне казне која је била примењива у време када је кривично дело учињено. Слична формулација се користи и у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода.[49] Према члану 7. став 1. ове Конвенције нико се неће сматрати кривим за кривично дело учињено чињењем или нечињењем, које у време извршења није према правилима националног или међународног права било кривично дело. Не може се применити тежа казна од оне која је била прописана у време извршења кривичног дела. Европска конвенција у члану 7. став 2. садржи и својеврсну ограду од овог примарног правила, тако што се прописује да оно не утиче на суђење и кажњавање лица за чињење или пропуштање које је у време извршења сматрано кривичним делом у складу са општим правним принципима признатим од стране цивилизованих народа. Наведене формулације, а посебно она из члана 7. став 2. Европске конвенције суштински представљају начело законитости, али не у потпуности и у стриктном смислу, јер формално остављају простора да се и другим изворима права прописују кривична дела и казне, мада је то у државама континенталне Европе практично незамисливо, а формално немогуће, јер је у већини тих држава, начело законитости уставног ранга. У немачкој кривичноправној теорији се у вези ових европских правила у односу на начело законитости констатује да је формулација начела законитости садржана у Основном закону Немачке, строжија у односу на одредбе члана 7. став 1. Европске конвенције о људским правима и основним слободама, као и у односу на истоветан текст Међународног пакта о грађанским и политичким правима од 19. децембра 1966. године, те у погледу члана 49 (1) став 2 Европске повеље о основним правима од 7. децембра 2003 године,[50] који сви садрже упућивање на могућност кажњавања сходно „међународном праву“ и онда када кажњивост у време извршења

[49] European Treaty Series, No. 5.
[50] Службени лист ЕУ Nr. C 364/1 од 18. 12. 2000., штампано у збирци «Sartorius II“.

кривичног дела није била прописана националним законодавством. Ова констатација важи и за већину осталих држава континенталне Европе.

Осим што начело закнитости има огроман значај у кривичноправоном и уставнправном смислу, што је преходно сумарно објашњено у контекскту правила – *nullum crimen, nulla poena, sine lege,* законитост има и једну нешто другачију компоненту, па се тако, она сматра једним од основних начела демократске организације друштва, принцип без чијег поштовања нема цивилизоване заједнице, један од основних критерија вредности укупног живота у једном друштву.[51] Да би се једна појава правилно схватила, да би се, дакле, ушло у њену суштину, неопходно је да се она свестрано сагледа. Ова потреба за свестраношћу често се схвата тако што се сматра да је не само потребно већ и довољно да се у појави открију различите стране, тј. вишестране димензије њеног испољавања. Смисао правних норми, као и друштвених норми уопште, јесте да регулишу друштвену стварност, на одређени начин и у одређеном смислу.[52]

Начело законитости је основни принцип кривичног поступка и кривичнопроцесних субјеката и произлази из чињенице да је то општи принцип читавог правног система (члан 156. став 2. Устава Републике Србије). Начело законитости захтева не само да нижи правни прописи буду у складу са законом него да и сви правни, али и физички субјекти раде на основу и у оквиру закона. Начело законитости у раду јавног тужилаштва мора бити у функцији изградње „јавнотужилачке културе“. У остваривању функције кривичног гоњења, законитост рада јавног тужилаштва испољава се посредством начела легалитета (законитост кривичног гоњења), које обавезује јавног тужиоца на предузимање кривичног гоњења када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности (члан 6. ЗКП).

Кривичнопроцесна права јавног тужиоца одређена су Закоником о кривичном поступку, а јавни тужилац, као орган поступка и странка у поступку, дужан је да своја права остварује на законом предвиђен и уређен начин, као и помоћу законом одређених радњи и средстава. Законитост мора бити путоказ и

[51] Ф. Бачић, „Кривично правосуђе и уставност и законитост“, XXV саветовање Савеза удружења за кривично право и криминологију Југославије, Нови Сад, 1987, стр. 6.
[52] С. Пихлер, „Право као политичко средство“, *Социолошки преглед*, 2/3, Београд, 1979, стр. 239.

метод рада јавног тужиоца у остваривању његове функције. Све оно где би јавни тужилац поступао изван закона, представљало би рушење начела законитости. Ово зато што једино правилна примена закона представља гарант поштовања Устава и закона у сваком конкретном случају.

3.2.2. Начело официјелности и начело диспозитивности

Према начелу официјелности, кривични поступак се покреће по службеној дужности од стране јавног тужиоца као репрезента државне власти, за кривична дела која се према кривичном закону гоне по службеној дужности (*ex officio*), без обзира на став лица чије је неко лично или имовинско право извршењем кривичног дела повређено или угрожено.[53] Право јавног тужиоца да у јавном интересу гони учиниоце кривичних дела произилази из права државе на кажњавање, без обзира на став оштећеног, па и у случају кад би се оштећени изричито противио кривичном гоњењу. Према томе, кривично гоњење које је основна делатност јавног тужиоца, се спроводи искључиво у друштвеном интересу, те приватни став оштећеног не може утицати на одлуку јавног тужиоца да отпочне или не отпочне кривични поступак. Начелом официјелности кривичног гоњења решава се само питање чији су интереси одлучујући приликом покретања и вођења кривичног поступка, али не и питање обавезности гоњења, које се решава начелом легалитета кривичног гоњења.[54]

У случају начела неофицијелности или диспозитивности покретање кривичног поступка зависи искључиво од воље оштећеног.[55] На начелу диспозитивности почивао је акузаторски кривични поступак, јер се у њему кривични поступак увек покретао вољом оштећеног лица. У савременим кривичним поступцима, као и у нашем кривичном процесном законодавству, постоје неки изузеци од начела официјелности. Начелом диспозитивности руководе се приватни тужилац, који гони за кривична дела за која се гони по приватној тужби, и оштећени као тужилац, када одлучује да ли ће након одустанка од оптужби јавног тужиоца преузети кривично гоњење. Начело диспозитивности

[53] М. Шкулић, *Кривично процесно право*, стр. 58.
[54] В. Ђурђић, *Кривично процесно право – Општи део*, Центар за публикације, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 67.
[55] С. Бркић, *Кривично процесно право I*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр. 57.

постоји у случају кривичних дела за која се гони по службеној дужности, али по предлогу оштећеног лица, као и у поступку према малолетницима, у коме је једини овлашћени тужилац јавни тужилац. Међутим, уколико су у питању кривична дела која се гоне по приватној тужби или по предлогу оштећеног, јавни тужилац може покренути поступак само ако је оштећени ставио предлог за покретање поступка у року предвиђеном за подношење приватне тужбе.

Неки аутори[56] сматрају да у поступку према малолетницима покретање кривичног поступка првенствено зависи од воље оштећеног, без обзира на то што је овлашћени тужилац једино јавни тужилац. Наиме, Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица[57] изричито је прописано да се поступак према малолетнику за кривична дела за која се гони по приватној тужби, што важи и за кривична дела која се гоне по предлогу, може покренути само у случају ако оштећени у прописаном року (члан 53) стави предлог за покретање поступка надлежном јавном тужиоцу за малолетнике (члан 57. став 2). Према мишљењу овог аутора, у оба случаја, за могућност покретања поступка превасходно је одлучујућа воља оштећеног, с тим да јавни тужилац не мора да захтева вођење кривичног поступка ако сматра да то није целисходно, јер одредба члана 58. Закона важи и у овом случају. То значи да се у кривичном поступку према малолетницима примењује начело опортунитета кривичног гоњења и код кривичних дела за која се гони по приватној тужби и по предлогу.

Насупрот томе, поједини аутори[58] сматрају да гоњења по приватној тужби и по предлогу оштећеног представљају одступања од начела официјелности, а не од начела легалитета, због чега се не могу сматрати случајевима у којима важи начело опортунитета гоњења, како се то наводи у правној литератури. Наиме, у литератури се наводи да начело опортунитета кривичног гоњења важи за приватног и супсидијарног тужиоца, као и у случајевима гоњења по предлогу оштећеног.[59] Оштећени као приватни или супсидијарни тужилац, или с предлогом за гоњење,

---

[56] С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 97.
[57] „Службени гласник РС“, број 85, од 5. октобра 2005. године.
[58] В. Ђурчић, Д. Суботић, „Диверзионе форме решавања кривичних ствари у компетенцији јавног тужиоца“, зборник *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2006, стр. 37–65.
[59] С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 100–101.

има право располагања кривичном тужбом и предлогом за кривично гоњење, тако да оштећени, за разлику од јавног тужиоца, има право али не и обавезу да предузме кривично гоњење. Приватни и супсидијарни тужилац својом слободном вољом, без икаквих законских ограничења и обавеза, одлучују да ли ће против неког лица покренути кривични поступак уколико им такво право припада по закону. Оштећени као тужилац у случајевима где је јавни тужилац одустао од гоњења, дакле и за тешка кривична дела, сам одлучује о томе да ли ће предузети, односно наставити кривично гоњење. Законодавац у Глави V, под називом „Оштећени, оштећени као тужилац и приватни тужилац", јасно дефинише права оштећеног, тако да нема дилеме у тумачењу законских норми које се односе на приватног и супсидијарног тужиоца (чл. 50–67). Предлог за кривично гоњење и одустанак од предлога за кривично гоњење регулисани су чл. 53. и 54. Законика о кривичном поступку.

Поставља се питање оправданости института гоњења по предлогу оштећеног.[60] Предлог оштећеног је услов за покретање поступка за кривична дела која се искључиво гоне по службеној дужности. Ово решење је одбачено 1976, а потом поново враћено у наше позитивно законодавство. Група кривичних дела која се гоне по предлогу, а потом по приватној тужби и по службеној дужности, спада у тзв. релативна багателна кривична дела. Изостављање овог предлога правдано је претпоставком да споразум оштећеног и окривљеног може изиграти сав труд и ангажовање јавног тужиоца и суда и када су утврђени сви битни елементи кривичног дела. Међутим, пракса је показала да ова група кривичних дела за која се гони по службеној дужности врло често, или, боље речено, најчешће нису имала такав значај да би се морао вођењем поступка оптерећивати јавни тужилац и расипати знатна средства.

Према мишљењу неких аутора,[61] начело опортунитета у нашем кривичном процесном праву важи без икаквих ограничења када су у питању кривична дела која се гоне по приватној тужби, јер тада оштећени, односно лице које може да постане приватни тужилац, потпуно слободно бира да ли ће кривично гонити у

[60] С. Бејатовић, „Институт гоњења по предлогу оштећеног и предстојеће измене југословенског кривичног законодавства", *Анали Правног факултета у Београду*, 1–2, Београд, 1994, стр. 29.
[61] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 60.

закону одређеном року, или ће се од тога уздржати, тако да он независно од било каквог законског критеријума, може одлучити да поступи по начелу опортунитета кривичног гоњења. Слично томе, и оштећени кривичним делом које се гони по службеној дужности (што важи и за његове сукцесоре након његове смрти), сам одлучује да ли ће у законском року и под законским условима да покрене, односно да настави кривично гоњење, у случају када то не учини примарни овлашћени тужилац – јавни тужилац, односно када јавни тужилац одустане од започетог кривичног гоњења и само од воље оштећеног зависи да ли ће он постати супсидијарни тужилац. Међутим, уколико је поступак већ покренут, па након одустанка јавног тужица оштећени не предузме гоњење, ту *de facto* постоји поступање по опортунитету кривичног гоњења, али не и у правно-техничком смислу, јер је поступак већ претходно започет. Право поступања по начелу опортунитета кривичног гоњења од стране оштећеног кривичним делом које се гони по службеној дужности постојало би ако он не би покренуо кривично гоњење у законском року, након што је јавни тужилац манифестовао своју процесну вољу да не подигне оптужни акт, било да је оштећени о томе обавештен, било да није обавештен, када оптужни акт може поднети у објективном року од три месеца.

Начело официјелности у појединим случајевима трпи извесна ограничења, јер воља оштећеног, поред воље јавног тужиоца, има извесног утицаја на покретање и ток кривичног поступка (приватна тужба, предлог). У теорији су заступана мишљења да треба укинути приватну тужбу, предлог и одобрење, као и све друге сличне установе, јер кривично правосуђе не сме да зависи од арбитрерне оцене приватних лица и вансудских органа (одобрење).[62]

3.2.3. Начело мутабилитета и начело имутабилитета

Ова начела су последица начела официјелности и легалитета и директно начела оптужбе (акузаторности). Начело оптужбе изражено је латинском изреком *Nemo iudex sine actore*, што значи да нема суда без тужиоца, односно нема поступка без тужиоца. Правилном применом оптужног начела даје се одговор на питање ко има иницијативу за покретање кривичног поступка. Према одредбама Законика о

[62] G. F. Falchi, *Diritto penale esecutivo*, Vol. I: Teoria, Падова, 1934, стр. 114–120; цитирано у: Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, 1964, стр. 122.

кривичном поступку, кривичног поступка не може бити без захтева овлашћеног тужиоца (јавни тужилац, оштећени као тужилац и приватни тужилац) и одговарајућег оптужног акта. Правило је да суд не може покренути кривични поступак по службеној дужности (*no procedat iudex ex officio*), али је зато дужан да води рачуна, током поступка, да ли постоје овлашћени тужилац и његова оптужба. Уколико је јавни тужиац одустао од гоњења, а оштећени није преузео гоњење у својству супсидијарног тужиоца, суд је дужан да оконча кривични поступак решењем о обустави поступка (пре главног претреса), односно пресудом којом се оптужба одбија (на главном претресу). То значи да без овлашћеног тужиоца и његовог оптужног акта нема ни кривичног поступка, а самим тим ни делатности суда. Оптужба овлашћеног тужиоца веже суд приликом доношења пресуде у погледу чињеничног описа кривичног дела и оптуженог лица. Наиме, између оптужбе и пресуде мора постојати објективни и субјективни идентитет. Уколико суд повреди одредбе кривичног поступка у погледу постојања оптужбе овлашћеног тужиоца, постојаће апсолутно битна повреда кривичног поступка (члан 438. став 1. тач. 7, 8. и 9. ЗКП). За сва национална кривичнопроцесна законодавства типично је важење принципа акузаторности, који се, између осталог, огледа и у томе да су функција кривичног гоњења и функција пресуђења одвојене, а да је кривични суд ограничен на разматрање предмета изложеног у оптужби.[63] Стога се оправдано каже да суд суди за оно за шта тужилац тужи. Без одговарајућег захтева јавног тужиоца, као носиоца овлашћења јавног тужилаштва, кривични поступак се не може ни покренути, ни даље тећи.

За разлику од Законика о кривичном поступку из 2001, који је у члану 19. изричито формулисао оптужно начело речима „кривични поступак покреће се по захтеву овлашћеног тужиоца“, нови законик из 2011. није експлицитно регулисао оптужно начело. О постојању оптужног начела посредно говоре одредбе о овлашћеном тужиоцу, о предмету пресуде, о пресуди којом се пресуда одбија, о апсолутно битним повредама кривичног поступка итд. Овакав став законодавца последица је увођења јавнотужилачке истраге, која се сматра саставним делом

[63] H. Hausmaninger, *The Austrian Legal System*, Second Edition, „Manzsche Verlags – und Universitatsbuchhandlung“, Wien & Kluwer Law, The Hague, 2000, стр. 185.

кривичног поступка, а која се покреће одлуком јавног тужиоца у форми наредбе. Међутим, поједине земље (Немачка, Хрватска, Црна Гора итд.) и поред увођења јавнотужилачке истраге имају изричито формулисано оптужно начело.[64]

Начелом легалитета и опортунитета расправља се питање могућности тужиочевог располагања покренутим поступком, док се начелом мутабилитета, односно имутабилитета, решава питање располагања тужбом у току поступка. Према начелу имутабилитета, тужилац након покретања поступка нема право да од њега одустане, нити може да мења оптужбу. Супротно овом начелу јесте начело мутабилитета, према коме тужилац може у току поступка да мења оптужбу, а може и да одустане од кривичног гоњења када оцени да не постоје законски услови за настављање кривичног поступка.[65]

Начело мутабилитета састоји се у томе да се јавном тужиоцу оставља пуна слобода да до завршетка главног претреса пред судом првог степена одустане од гоњења, без давања образложења, ако на основу резултата поступка дође до закључка да не постоје стварни и правни основи за даље гоњење. Последица тог одустанка, у оптужном поступку који се не може водити без овлашћеног тужиоца, јесте да се поступак мора обуставити, односно ако је до одустанка дошло на главном претресу, до пресуде којом се оптужба одбија, без улажења у саму ствар и у оцену оправданости тужиочевог одустанка.

Начело мутабилитета усвојено је у нашем Законику о кривичном поступку, према којем је јавни тужилац овлашћен да одустане од оптужбе до завршетка главног претреса, односно на претресу пред другостепеним судом у случајевима предвиђеним овим закоником (чл. 43. и 49). Уколико је праћено супсидијарном тужбом, ово начело боље решава проблем располагања кривичним процесним захтевом него начело имутабилитета.

Према начелу имутабилитета, странкама је забрањено да у току поступка слободно располажу већ постављеним кривичним захтевима државе. Свака кривична ствар поводом које је покренут судски кривични поступак мора бити расправљена судском одлуком, па држање странака не може имати никаквог

[64] С. Бркић, (*Кривично процесно право I*) *op. cit.* стр. 54.
[65] Д. Радуловић, *Кривично процесно право*, Универзитет Црне Горе, Правни факултет Подгорица, Подгорица, 2009, стр. 55.

утицаја на ток поступка.[66] Суд је са своје стране везан оптужбом приликом решавања кривичне ствари и дужан је да у оквиру своје надлежности разјасни и реши кривичну ствар. Начело имутабилитета се састоји у томе да јавни тужилац пошто је покренуо поступак, не може одустати од покренутог поступка. Јавни тужилац може у току поступка, руковођен савешћу и интересом истине, стављати предлоге повољне за окривљеног и предлагати доношење судских одлука које ће одговарати стварној ситуацији, као што су одлука о обустави поступка, ослобађајућа пресуда или пресуда којом се оптужба одбија, али тим предлозима тужилац не може од суда одузети ствар.

Потреба постојања начела имутабилитета образлаже се и оправдава постојањем начела легалитета, али би она исто тако могла и да се побија позивањем на начело легалитета. Као што се може рећи да је ово начело само продужење начела легалитета, тако да јавни тужилац који мора да покрене поступак кад су испуњени услови, мора и после покренутог поступка да гони окривљеног до доношења судске одлуке, исто се тако може рећи и обрнуто, тј. да би било бесмислено захтевати од јавног тужиоца да не покреће поступак ако нису испуњени законски услови, и у исто време захтевати да тај поступак продужи и кад се у току поступка покаже да ти услови не стоје, или да нису ни стајали.[67]

3.2.4. Начело економичности и ефикасности

Начело економичности и ефикасности значи да јавни тужилац мора у што краћем року и уз што мање процесних радњи донети одлуку о кривичном гоњењу. Поступање јавног тужиоца по пријави, због своје застареле архитектуре и хијерархије и слабе практичне организације, не омогућава ефикасно и брзо решење кривичних ствари у кратком временском року. Сврха испуњења ових начела јесте да допринесу брзом и ефикасном реаговању против учинилаца кривичних дела. У борби против криминалитета највећи ефекат има ефикасан прогон, брзо откривање

[66] Б. Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1930, стр. 239.
[67] Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1981, стр. 130.

кривичних дела и кажњавање. Извесност кажњавања има много већу превентивну снагу од тежине прописане казне.[68]

Већ смо рекли да се законодавац приликом увођења начела опортунитета руководио економичношћу, ефикасношћу поступка и јавним интересом. Идеја економичности у кривичном процесном праву обично се изражава принципом процесне економије. Када и где се овај термин појавио тешко је утврдити, јер га нема у старијим законским текстовима и уџбеничким и монографским делима. Подизање на ранг посебног процесног начела у законодавству и литератури вероватно је израз свести о принципијелном значају захтева економичности, која је рађана постепено, са све већим угрожавањем функционисања кривичног правосуђа.[69] Значење процесне економије треба изводити из општих разматрања о економичности. У том смислу, процесна економија се може дефинисати као скуп правних правила којима законодавац настоји да се циљ кривичног, али и било којег другог поступка, постигне у што краћем времену, са што мање уложених материјалних средстава, дакле, да се економске последице вођења кривичног поступка сведу на најмању могућу меру у смислу процесне економије. Ово начело законодавац не прописује изричито, већ то у кривичном поступку предвиђа бројним правилима о уређењу судова, јавног тужилаштва и других државних органа који учествују у кривичном поступку, као и правилима о начину њиховог поступања.

Питање ефикасности поступања јавног тужилаштва од посебног је значаја за примену начела опортунитета. Циљ начела опортунитета јесте, из разлога економичности и ефикасности, да се за лакша кривична дела не покреће судски поступак уколико се и без његовог покретања може остварити сврха кажњавања, а применом ефикаснијих и хуманијих мера друштвеног и правног реаговања према неким учиниоцима. Приликом разматрања овог питања, треба имати у виду две ствари. Прво, у којој мери јавна тужилаштва у вршењу својих процесних

---

[68] Т. Лукић, „Утицај међународних правних стандарда на обликовање припремног стадијума кривичног поступка“, *Анали Правног факултета у Београду*, година LIX, бр. 2/2011, Београд, 2011, стр. 144.

[69] С. Бркић, „Поједностављене форме кривичног поступања и поступак њиховог озакоњења у Републици Србији“, зборник „Законодавни поступак и казнено законодавство“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр. 165–166.

овлашћења поступају ефикасно и који је степен њихове ажурности у раду; и друго, у којој мери је ефикасан кривични поступак у целини и колики је допринос јавних тужилаштава повећању ефикасности кривичног поступка у целини.

Превазилажење спорости и недовољне ефикасности свих органа који учествују кривичном поступку има веома широк друштвени, политички и кривичнопроцесни значај, јер се тиме обезбеђује потребна друштвена активност у сузбијању криминалитета и других облика кршења закона, битно се доприноси учвршћивању уставности и законитости, обезбеђује потпунија гаранција људских права и јача поверење грађана у наш уставни и правни систем. Чињеница је да кривични поступак, у целини посматрано, дуго траје. Разлози су многоструки и захтевају посебну анализу. Јавна тужилаштва у таквој ситуацији знатно могу допринети укупној ефикасности кривичног поступка. При томе мислимо пре свега на поступање јавног тужиоца у предистражном и истражном поступку, у складу с новим овлашћењима из Законика о кривичном поступку. Све се ово односи и на предмете у фази оптужења, јер и тада се јавни тужилац мора интересовати за судбину тих предмета и отклонити евентуалне сметње за успешно окончање поступка. У противном, разни пропусти, као и незаинтересованост у истрази и на главном претресу, доприносе укупној неефикасности кривичног поступка и део одговорности мора да сноси и јавни тужилац. Сви знамо да кривични поступак мора трајати колико је то у интересу утврђивања материјалне истине и обављања нужних процесних радњи, јер то обезбеђује да одлука буде законита и правилна. Све што прелази ту неопходну временску границу, представља неоправдано дуго трајање поступка, изазива реаговање грађана и јавности уопште и са основом се одговорност за то може приписати правосудним органима.

О ефикасности кривичног поступка доста се расправљало, и о томе не постоји општа сагласност. Извесно је да се под ефикасношћу кривичног поступка у великој мери подразумева његова брзина, односно временски размак између момента када је кривично дело извршено па до момента наступања правноснажности судске одлуке којом се тај кривични случај решава. Брзина кривичног поступка, као један од чинилаца његове ефикасности, може се оправдати разлозима криминалне политике само до оне мере док не утиче на

законитост вођења кривичног поступка и доношења правилне и законите судске одлуке.[70] Не сме се изгубити из вида да су брзина кривичног поступка и законитост вођења кривичног поступка два корелатива која је веома тешко ускладити. Из тих разлога, под ефикасношћу кривичног поступка ваља подразумевати такву меру брзине поступања која обезбеђује пуно поштовање законитости у вођењу кривичног поступка и пресуђењу, а доприноси томе да се у тим оквирима време од момента извршења кривичног дела до правноснажног пресуђења сведе у реалне оквире.[71] У досадашњој пракси редовно је закључивано да кривични поступак дуго траје и да се то негативно одражава на генералну и специјалну превенцију. Пред судове и друге правосудне органе се континуирано поставља задатак да се кривични поступак убрза, да постане ефикаснији и да се на тај начин постигне већи ефекат кривичних санкција које судови изричу учиниоцима кривичних дела.

Насупрот спором суђењу, које је увек рђаво, брзо суђење може бити и добро и рђаво, у зависности од тога ко га и како обавља.[72] Ефикасност кривичног поступка првенствено зависи од рада органа коме је поверено његово вођење, и у том смислу јавни тужилац сада има примарну улогу у усмеравању тока кривичног поступка и доношењу одлуке у појединим случајевима. Наиме, до доношења Законика о кривичном поступку из 2011. године, вођење кривичног поступка је било поверено судовима. Само изузетно неке процесне радње у преткривичном поступку могао је предузети други државни орган, па и јавни тужилац. Због тога је ефикасност кривичног поступка у највећој мери зависила од ангажовања суда у свим фазама редовног кривичног поступка. Данас је ситуације сасвим другачија, јер је јавни тужилац тај који предузима ове процесне радње како у фази предистражног поступка, тако и у фази истраге. Стога су ангажованост, знање и упорност јавног тужиоца у спровођењу истраге најважнији предуслов ефикасности кривичног поступка у овој његовој фази. То значи да јавни тужилац мора бити активан и ажуран током истраге, јер од квалитета спроведене истраге зависи

---

[70] В. Ђурђић, „Трајање кривичног поступка у функцији државног реаговања против криминалитета“, зборник *Стратегија државног реаговања против криминалитета*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2003, стр. 408.

[71] О. Цвијовић, „Утицај међусобних односа главних процесних субјеката на ефикасност кривичног поступка“, Удружење за кривично право и криминологију, Златибор, 1986, стр. 21–22.

[72] Т. Васиљевић, „Значај брзине и узроци спорости кривичног судског поступка“, *Архив за правне и друштвене науке*, 2/1941, Београд, 1941, стр. 96.

ефикасност кривичног поступка у целини, као и квалитет пресуђења. Превладава мишљење да ће прелазак са судске на тужилачку истрагу допринети ефикасности кривичног поступка и већој ажурности судова,[73] али поједини аутори сматрају да ће ефикасности поступка више допринети други институти у рукама јавног тужиоца, као што је одлагање кривичног гоњења и одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности (начело опортунитета).[74]

Ефикасан кривични поступак може бити само брз поступак, па се због тога брзини кривичног поступка у кривичном праву придаје посебан значај. Брз поступак је и у интересу оштећеног, односно жртве кривичног дела, нарочито ако је судска одлука правни основ за остварење накнаде штете или отклањања, односно смањења последица кривичног дела. Не постоји посебна законска одредба о таквом брзом поступку, а објективно посматрано, он је у интересу и самог окривљеног, кад се на то гледа са становишта могућих правних последица које су повезане с кривичним поступком, а и са чисто психолошког аспекта.[75]

Још је знаменити Бекарија (Beccaria) указивао на нужност брзог суђења, јер, сматрао је он, само хитна казна која стигне починиоца праведна је и корисна.[76] У Старом завету записано је: „Када нема брзе осуде за зло дело, људско срце склоно је чинити зло.“[77] Очито је реч о односу оштећеног према учиниоцу. Жртва кривичног дела с правом тражи да држава казни кривца, а то право произилази из чињенице да је иста та држава жртви одузела право на освету.

Права и слободе човека као категорије конкретног унутрашњег правног система, по природи ствари јесу материја политичких и уставних докумената. У области кривичног процесног права једно од контроверзних питања јесте питање у каквом су односу тзв. ефикасност поступка и оне процесне гаранције које се такође

---

[73] С. Бејатовић, „Општеприхваћени правни стандарди и Предлог законика о кривичном поступку“, *Ревија за криминологију и кривично право*, бр. 2/06, Београд, 2006, стр. 47.
[74] Д. Радуловић, „Ефикасност кривичног поступка и превенција криминалитета“, зборник *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Брчко, 2011, стр. 133.
[75] С. Теофиловић, „Процесне могућности за бржи и ефикаснји кривични поступак“, *Право, теорија и пракса*, бр. 7–8, Нови Сад, 1995, стр. 5–11.
[76] Б. Бркић, „Пресуда на захтјев странака у истрази“, *Хрватска правна ревија*, бр. 1/2005, Логос, Сплит, 2005, стр. 2 (C. Beccaria: *О злочинима и казнама*, превод А. Цвитанић, Сплит, 1984, стр. 94).
[77] А. Ребић, Ј. Фучек, Б. Дуда, *Јерузалемска библија, Стари и Нови завјет,* Кршћанска садашњост, Загреб, 1996, стр. 921.

убрајају у права и слободе човека. Права и слободе човека представљају инструмент кривичнопроцесног права који служи ефикасности поступка, али може да буде и препрека ефикасности. Нормативни систем је прилично сложен и за његово спровођење потребни су посебна стручност и знање. Што се тиче погрешних решења у нормативној сфери, има и таквих која су сасвим промашена, али има и других, за која се тек њиховим спровођењем показује да су проблематична. У погледу првих, која су изнимка, проблем није тежак, њих живот сам дезавуира и она, сама по себи, чак и кад су заживела, одумиру. Ствар је знатно сложенија када је реч о другим, проблематичним решењима. Поставља се питање да ли је могуће признавати поштовање законитости као једног од основних постулата, а истовремено у пракси свесно одступати од законских решења, па тиме праксу претварати у законодавца у правом смислу речи.[78]

3.2.5. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења

Када се разматра однос начела легалитета кривичног гоњења и начела опортунитета кривичног гоњења, корисно је поћи и од етимолшког порекла ових речи.

Легалитет – легалност (лат. *legalitas*), законитост, законски прописи, сагласност једне радње са законом; начело легалитета јесте правно начело према коме се, код кривичних дела за која се гони и суди по службеној дужности, мора почети поступање чим се стекну довољни стварни и правни разлози за кривично поступање.

Опортунитет (лат. *opportunitas*) – згодност прилике, повољност прилике, згодна прилика, згода, повољно време, повољна околност.[79]

Суштина начела легалитета кривичног гоњења се огледа у правној обавези јавног тужиоца да предузме кривично гоњење, уколико су испуњени законом предвиђени услови, а функција кривичног гоњења обухвата активности које су

[78] П. Кобел, „Актуелни проблеми заштите слобода и права радних људи и грађана у кривичном праву“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, вол. 18, бр. 3–4, Београд, 1980, стр. 317–336.
[79] М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980, стр. 499, 635.

усмерене на покретање кривичног поступка, али и процесну делатност јавног тужиоца у оквиру покренутог кривичног поступка.[80]

У теорији се наводи да у кривичном поступку не влада диспозитивно начело, као у грађанском поступку, или као што је то било у кривичном поступку, све док се кривично дело схватало као „приватна" а не као „јавна ствар."[81] По мишљењу појединих аутора[82] начело диспозитивности, у ствари, важи и у савременим кривичним процедурама и то у два вида*:* 1) у потпуности када су у питању кривична дела која се гоне по приватној тужби, када искључиво од воље лица коме закон даје право подношења те тужбе, зависи да ли ће покренути кривични поступак; 2) условљено процесном ситуацијом, (која се одликује уздржавањем од гоњења или одустанком од гоњења од стране јавног тужиоца који има „право првенства" у кривичном гоњењу официјелних кривичних дела) – када је реч о супсидијарној тужби, тј. могућности оштећеног да покрене или настави кривични поступак у процесном својству оштећеног као тужиоца, када су за то испуњени законом тражени услови. Наравно, ово важи за већину кривичних дела која се гоне по службеној дужности, али не и у погледу мањег броја дела код којих не постоји жртва у класичном смислу, нити се може идентификовати оштећени у кривичноправном смислу. У питању су тзв. деликти без жртве (*victimless crimes – imaginary victims*).[83] Таква кривична дела се одликују вољном партиципацијом учесника у криминалним активностима, тако да не постоји „стварна" жртва.[84] Када не постоји жртва у кривичноправном, односно пре свега фактичком и криминолошком смислу, онда наравно, нема ни оштећеног у кривичном поступку.

У теорији се истиче да основна интенција кривичнопроцесног законодавства формулисана одредбом члана 1. Законика о кривичном поступку, јесте да „нико невин не буде осуђен," што подразумева и могућност неуспеха тужиоца да докаже кривицу окривљеног, али из овога произлази и да омогућавање несметаног

---

[80] С. Кнежевић, *Кривично процесно право – Општи део,* Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2015, стр. 53.
[81] Б. Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1937, стр. 195.
[82] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр.58-59.
[83] J. F. Galliher, Criminology – Human Rights, Criminal Law and Crime, "Prentice Hall", New Jersey, 1989. стр. 80.
[84] R. G. Singer and J. Q. LaFond, *Criminal Law – Examples and Explanations*, Aspen Law & Business, New York, 1997, стр. 448.

функционисања правосуђа, истовремено захтева и ограничење могућности олаког посезања за кривичном репресијом, док је с друге стране, неопходно предвидети и услове за наступање законом прописане обавезе јавног тужиоца да гони учиниоце кривичних дела.[85]

Традиционално схватање начела легалитета намеће закључак да је начело легалитета правило, а начело опортунитета изузетак. Важећи Законик о кривичном поступку у погледу остваривања кривичноправног захтева државе усвојио је начело легалитета, односно начело законитости кривичног гоњења, према коме је јавни тужилац „дужан“ да предузме кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности (члан 6. ЗКП). Изузетно, јавни тужилац може одлучити да одложи или не предузме кривично гоњење, под условима предвиђеним законом (став 3. овог члана). Оваква дефиниција начела легалитета јасно указује на то да се у примени овог начела даје већи простор начелу опортунитета, и да је овакав став законодавац јасно изразио. Оба начела су легитимна начела кривичног поступања и имају заједничка обележја, која се првенствено односе на обавезу кривичног прогона, носиоца и услове за наступање кривичног прогона. Једини елемент разликовања јесте исход обавезе, односно одлуке јавног тужиоца у погледу кривичног прогона.[86] Законодавац је на овај начин увео могућност прописивања случајева поступања по опортунитету, тако да из саме законске дефиниције произилази закључак да је начело опортунитета изузетак од начела легалитета. Међутим, постоје бројни аргументи који говоре у прилог становишту да је начело опортунитета самостално начело, које као такво треба да има своје адекватно место у кривичнопроцесном законодавству. С тим у вези напомињемо да се одредбе о начелу опортунитета, за разлику од осталих важећих начела кривичнопроцесног права, не налазе само у Законику о кривичном поступку већ и у другим законима, као што је Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и

[85] С. Кнежевић, *Основна начела кривичног процесног права,* Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2012. стр. 44 – 45.

[86] М. Тмушић, „Начело опортунитета кривичног гоњења у предлогу новог Законика о кривичном поступку“, зборник *Теоријски и практични проблеми југословенског казненог законодавства*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1996, стр. 102–113.

кривичноправној заштити малолетних лица, Закон о народној скупштини (одредбе о имунитету) и тако даље.

Већина европских земаља у поступку реформе кривичнопроцесног законодавства нормирала је начело опортунитета и проширила услове за повећање његове примене. Заједничка карактеристика савременог кривичнопроцесног законодавства већине европских земаља јесте све веће одступање од начела легалитета, нормирањем и применом начела опортунитета.[87] Велики број система који су традиционално поштовали начело законитости, због повећане оптерећености судова тренутно омогућавају одступања од начела легалитета. У принципу, постоје три могућа начина суочавања с повећаним бројем криминалних поступака: 1) начело легалитета; 2) декриминализација материјалног права; 3) дискреционо право полиције и тужилаштва и поједностављење кривичних поступака. Поплава кривичних поступака савладана је процедуралним кратким резовима и поједностављењем кривичних поступака. У тим случајевима тужилаштво често добија централну улогу и постаје „судија пре судије“. Избором ове треће опције, тужилаштво постаје све важније и има главну улогу у европским кривичноправним системима, те добија све више одговорности у поступању са осумњиченим криминалцима.[88]

Насупрот томе, поједини аутори[89] истичу два главна разлога за обавезно кривично гоњење свих кривичних дела као што закон предвиђа. Први разлог јесте очување начела једнакости пред законом, а други је поштовање концепта опште превенције: „Гаранција да ће свим учиниоцима кривичних дела бити суђено и да ниједан преступ неће проћи некажњено била би важно средство за очување поверења народа у спровођење закона и у одговарајуће деловање правосудних органа.“

---

[87] С. Бејатовић, „Опортунитет кривичног гоњења и нови Законик о кривичном поступку РС“, зборник *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, Златибор, 2012, стр. 130–131.

[88] J. M. Jehle, M. Wade, B. Elsner, „Prosecution and Diversion within Criminal Justice Systems in Europe. Aims and Desing of a Comparative Study“, *European Journal on Criminal Policy and Research*, Volume 14, Issne 2–3, 2008, стр. 93–99.

[89] P. J. P. Tak, „The prosecution service in control of police investigation policy? A European comparison“, unpublished talk, Conference „The Growing Importance of the Public Prosecution Service: Best European Practices in the Face of Heightened Crime Rates“, Georg-August University, Gottingen, 6–8. October 2005, Germany, стр. 9.

Реално је очекивати да ће се број одступања од легалитета кривичног гоњења с временом још више ширити како буду усвајане нове идеје о замени кривичног гоњења разним ванпроцесним облицима реакције на извршена кривична дела. Те идеје, од којих су неке већ ушле у законодавства појединих земаља, очигледно нису у складу са захтевима начела легалитета, јер тамо где оне почињу, државно-правни прогон учинилаца кривичних дела престаје.

Што се тиче самог начела легалитета, које има своје природне границе, које право мора да призна, и своје правне границе, које одређује само право, потребно је уочити да се и овај принцип данас мора схватити и тумачити битно другачије него некад. Иако опречни принципи кривичнопроцесног права, легалитет и опортунитет се данас не искључују, већ комбинују, с тенденцијом све већег приближавања и прожимања, тако да се можда ускоро неће моћи с потпуном сигурношћу ни тврдити које је од тих начела правило, а које изузетак од правила.[90]

Према начелу легалитета, покретање поступка не зависи од воље јавног тужиоца, тј. под испуњеним условима предвиђеним у закону, покретање поступка није за јавног тужиоца само могућност већ обавеза и дужност. Када су у питању кривична дела која се сходно решењима материјалног кривичног права гоне само по предлогу оштећеног (као на пример неки облици кривичних дела против полне слободе – члан 186. КЗ),[91] неопходни процесни *conditio sine qua non* за кривично гоњење је постојање таквог предлога оштећеног кривичним делом, исто као што је опстајање таквог предлога, односно постојање релевантне воље оштећеног да се кривични поступак и даље одвија, неопходан услов за вођење поступка. Према члану 6. став 2. ЗКП, за поједина кривична дела, када је то прописано законом, јавни тужилац може предузети кривично гоњење само на основу предлога оштећеног. Такав оштећени нема својство овлашћеног тужиоца, а и та кривична дела спадају у дела за која се кривично гоне *ex officio*, али је поступање јавног тужиоца према начелу легалитета официјелног кривичног гоњења додатно условљено постојањем предлога оштећеног, како за започињање кривичног гоњења

[90] М. Грубач, (Начела кривичног поступка...) *op. cit.* стр. 71–105.
[91] З. Стојановић, *Коментар кривичног законника,* „Службени гласник“, Београд, 2012, стр. 558.

(иницијално дејство предлога) тако и за његово даље одвијање (одржавајуће дејство предлога).[92]

Везаност јавног тужиоца начелом легалитета не значи искључење сваке слободне оцене јавног тужиоца. Јавни тужилац гони учиниоца због кривичног дела. Обавеза гоњења зато настаје тек ако из чињеничног стања произилази да постоје потребни правни елементи кривичног дела и учиниоца и кад има довољно доказа о чињеницама на којима би требало да се заснује пресуда. Начело легалитета не искључује оцену процесног опортунитета гоњења,[93] који мора постојати по природи ствари и чији је циљ да се пред суд не износе ствари за које је јасно да из правних или стварних разлога не могу довести до осуде.

Начелу легалитета супротно је начело опортунитета.[94] Јавни тужилац у сваком поједином случају цени да ли је целисходно покренути поступак за чије су покретање иначе испуњене све правне и стварне претпоставке одређене у закону, руководећи се притом политичким разлозима, разлозима утиска који ће гоњење оставити на јавност, безначајношћу кривичног дела, безначајношћу учињене штете, чињеницом да је штета накнађена, разлозима процесне економије, потребом благонаклоног поступања према окривљеном из криминалнополитичких разлога у вези с његовом личношћу или с политичком ситуацијом и слично. Јавни тужилац ни следећи начело опортунитета нема право на произвољан избор између гоњења и негоњења, већ само право на оцену да ли је, с обзиром на јавни интерес, гоњење целисходно или није. Начело опортунитета може бити примењено без обзира на то што је поступак заснован на начелу официјелности и што се кривично дело, без обзира на вољу оштећеног, гони по службеној дужности.[95]

Поједини аутори[96] фактички изједначавају начело легалитета и опортунитета, наводећи да се предузимање кривичног гоњења, односно подизање и

---

[92] М. Шкулић, *Кривично процесно право,* Правни факултета Универзитета у Београду, Београд, 2015. стр. 59.
[93] Т. Живановић, *Основни проблеми Кривичног и Грађанског права (поступка)*, други одељак, Београд, 1941, стр. 120–126.
[94] М. Грубач, *Кривично процесно право*, Култура, Центар маркетинг Београд, Београд, 1995, стр. 138–139.
[95] Т. Васиљевић, (*Систем кривичног процесног права СФРЈ*) *op. cit.* стр. 124.
[96] Д. Димитријевић, М. Стефановић Златић и Ђ. Лазин, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 145.; Д. Димитријевић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 146–147.

заступање оптужбе у свим њеним видовима у кривичном поступку темељи на принципу легалитета или опортунитета. Принцип легалитета обавезује овлашћеног тужиоца да предузме кривично гоњење ако постоје докази да је учињено одређено кривично дело, док принцип опортунитета омогућава овлашћеном тужиоцу да одлуку о подизању оптужбе донесе у складу са својом оценом о целисходности кривичног гоњења у датом случају. Са становишта правне сигурности и једнакости грађана пред законом, приоритет несумњиво припада принципу легалитета. У савременим кривичним процесним правима, зависно од основа уређења датог друштва – државе, долази до изражаја принцип легалитета или принцип опортунитета, с тим што има случајева и да се један од њих примењује као правило, а други као изузетак.

Неки аутори[97] сматрају да начело легалитета није адекватан термин. Наиме, када је реч о јавном тужиоцу, за њега важи начело облигаторности или обавезности кривичног гоњења, а то значи да је он „дужан да предузме кривично гоњење“ (тада члан 18. ЗКП, сада члан 6. ЗКП). Основно право и основна дужност јавног тужиоца у кривичном поступку јесте гоњење учинилаца кривичних дела (тада члан 45, сада члан 43. ЗКП). Закон истовремено говори о праву и дужности јавног тужиоца на гоњење учинилаца кривичних дела. Међутим, пре се може говорити о дужности, јер систематско тумачење кривичнопроцесних норми на то упућује. Тако члан 18, односно члан 6. ЗКП прописује да је јавни тужилац „дужан“ да предузме кривично гоњење. Овим ставом изражен је принцип облигаторности или обавезности кривичног гоњења од стране јавног тужиоца. Стога термин начело легалитета кривичног гоњења не одговара садржини правне норме која успоставља наведено начело. Није, дакле, реч о легалности или легалитету, који, као термин, подразумева законитост и сагласност једне радње са законом.[98] С тог становишта посматран, легалитет, односно поступање по закону, важи за јавног тужиоца и онда када одустаје од кривичног гоњења и када предузима било коју радњу у кривичном поступку, а не само кад га покреће. Отуда термин облигаторности или обавезности кривичног гоњења више одговара природи овог начела, тј. садржини коју му је

[97] З. Јекић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 88–94.
[98] Б. Петрић, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Службени лист, Београд, 1986, стр. 44.

Закон одредио. Законска одредба која успоставља начело облигаторности кривичног гоњења представља *lex generalis* и примарно одређује дужност јавног тужиоца, док у погледу основа за покретање кривичног поступка посебна одредба прецизира који је степен доказа (сумње) потребан за активирање наведене дужности јавног тужиоца. Међутим, за приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца од значаја је начело опортунитета, а то значи да реализација права на гоњење зависи искључиво од њихове слободне воље. Начело опортунитета важи и за јавног тужиоца, као изузетак од начела облигаторности у случајевима предвиђеним законом.

Овакав став заступају и други аутори,[99] сматрајући да начело легалитета није адекватан термин, с обзиром на то да је и начело опортунитета законско начело, засновано на легалности. Према мишљењу овог аутора можда би бољи термин био начело императивности кривичног прогона. Тиме би се јасније изразила идеја да је начело законитости у материјалном кривичном праву могуће процесноправно остварити двама принципима, који имају општу (заједничку), али и посебну легитимацију да буду легалне институције система: принципом императивности и принципом опортунитета кривичног прогона. У оба случаја јавни тужилац је обавезан на кривични прогон: у првом случају увек, а у другом увек сем уколико из јавноправних разлога (које би морао образложити) то сматра нецелисходним, неопортуним. Другим речима, негоњење по начелу опортунитета улази у скупину правних основа непримењивања иначе важећег материјалног кривичног права.

Поједини аутори[100] истичу да се у теорији по правилу говори о начелу легалитета (облигаторности) кривичног гоњења, те о начелу официјелности кривичног гоњења, а може се говорити и о синтези ових начела. Мада се у теорији повремено паралелно говори о начелу официјелности и легалитета кривичног гоњења, у основи се ради о начелу исте садржине, која се само различито терминолошки означава. У случају начела легалитета кривичног гоњења нагласак је на обавези јавног тужиоца да покрене кривични поступак када се ради о делу

[99] С. Пихлер, „Нека питања у вези са начелом легалитета у кривичном праву“, Зборник радова XXIII, 1–3, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1989, стр. 235.
[100] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 57–60.

које се гони по службеној дужности, док је у случају начела официјелности тежиште на издвајању посебне врсте овлашћеног тужиоца, односно јавног тужиоца који представља државу и штити друштво од криминалитета. Без обзира на то да ли се терминолошки и правно технички раздвајају, ова два начела имају за циљ утврђење обавезе подношења оптужног акта и установљење субјекта који има ту обавезу. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења имају исто начелно правно значење и смисао, и оба проистичу из начела официјелности кривичног гоњења. Начело „легалитета официјелног кривичног гоњења“ састоји се у установљавању законске обавезе за јавног тужиоца да уколико је реч о кривичном делу које се гони по службеној дужности, покрене кривични поступак подношењем одговарајућег оптужног акта, ако су за то испуњени сви стварни и правни услови.

У нашој теорији се уочава и становиште које суштина начела опортунитета кривичног гоњења објашњава преко разликовања у дефинисању општег појма кривичног дела у упоредном кривичном праву, па се тако констатује: да дискрециона процена целисходности покретања кривичног поступка као суштина начела опортунитета кривичног гоњења, представља нужан коректив поступања јавног тужиоца у оним кривичноправним системима који предвиђају тзв. формални појам кривичног дела.[101] То значи да формално утврђен општи појам кривичног дела имплицира обавезу покретања кривичног поступка и у ситуацијама када се ради о тзв. багателним кривичним делима, па се стога јавном тужиоцу даје могућност дискреционе процене постојања јавног интереса за гоњење „учинилаца“ тих кривичних дела.[102]

Приликом разматрања оправданости већег обима примене начела опортунитета у кривичном поступку, полази се и од утврђивања функције овог и других правних начела. Полазни аргумент у прилог измени и проширењу било ког начела јесте евидентна релативна природа правних принципа.[103] Дефинисани су и фактори који утичу на промену, увођење или нестајање процесних начела.

[101] С. Кнежевић, (*Кривично процесно право), op.cit*., стр. 55.
[102] *Ibidem.*
[103] З. Јекић, „Појам, релативност и значај кривичног процесних начела“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1–2, Београд, 1994, стр. 101.

Најважнији фактори су подизање општег нивоа културе и знања и развијање свести о општем интересу. Начела нису непроменљива ни по садржини ни по обиму примене, па се не сме дозволити да поједини принципи, као у овом случају принцип легалитета, постану догма, већ се морају мењати и прилагођавати. Смисао и начела легалитета и начела опортунитета јесте да се њиховом применом омогући решавање разних конкретних случајева. Догматско посматрање функције кривичног гоњења упућује на погрешан закључак да свако непредузимање кривичног гоњења значи избегавање кривичног гоњења, а тиме и избегавање кривичне одговорности. То није тачно, јер кривични прогон није сам себи циљ. Већа примена начела опортунитета не значи смањење обавезе кривичног гоњења, већ применом тог начела у проширеном, реалнијем и научно прихватљивијем обиму ова обавеза постаје делотворнија него што би била применом начела легалитета у обиму у којем је заступљен у Законику о кривичном поступку.

Пошто научна сазнања јасно упућују на закључак да начело легалитета не гарантује апсолутну примену права и да се у пракси настављају тенденције негоњења и ширења дискреционих овлашћења, како у свету, тако и код нас, запажено је да се тренд развоја наставља у правцу повећања предвидивости (вероватноће) поступања јавног тужиоца, а тиме и повећања ефикасности кривичног гоњења.[104] Свакако да постоје аргументи против, али и разлози за ширу примену опортунитета, а тичу се пре свега личности оштећеног или повређеног, личности учиниоца, економичности поступка и потребе ефикасније борбе против модерних видова криминалитета брзом концентрацијом снага и пребацивањем тежишта на опасније видове угрожавања. Примена овог начела долази у обзир увек када неки важан и законит јавни интерес налаже уздржавање од кривичног прогона и када се жељени циљ не може остварити другим средствима.

1. РАЗЛОЗИ *PRO ET CONTRA* НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

[104] С. Циглер, *Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1992, стр. 114.

4.1. Разлози који оправдавају примену начела опортунитета кривичног гоњења

Постоје бројни аргументи који говоре у прилог примени овог института.

Значајна су размишљања појединих аутора[105] који су конкретизовали разлоге који оправдавају примену начела опортунитета: 1) доприноси већој економичности, убрзању и поједностављењу рада кривичног правосуђа, растерећењем судова и њиховим ослобађањем од предмета у вези с лакшим кривичним случајевима; 2) доприноси већем степену истовременог вођења рачуна о индивидуалним и општим друштвеним интересима; 3) непостојање криминалнополитичких разлога за кривично гоњење у појединим случајевима, посебно у случајевима несразмере између прописане кривичне санкције и степена конкретне опасности криминалног случаја; 4) наношење веће штете општем интересу у случају предузимања кривичног гоњења у конкретном кривичном случају; 5) неоправдано стварање трошкова кривичног гоњења у случају потпуног претходног санирања последица извршеног кривичног дела; 6) већи степен конкретног превентивног дејства на извршиоце кривичних дела него у случају предузимања кривичног гоњења; 7) применом начела опортунитета као специфичног диверзионог модела остварује се сврха упрошћених форми кривичног поступка, у складу с Препоруком бр. R(87)18 Комитета министара Савета Европе.

Хитност у поступању јесте околност од посебног значаја за благовремено поступање надлежних органа и спречавање наступања тежих облика појединих кривичних дела, што је околност која се остварује управо применом начела опортунитета.

Даље, од посебе важности је могућност примене једне од мера предвиђених у члану 283. став 1. ЗКП, од којих неке имају карактер санкције (плаћање одређеног новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, обављање одређеног друштвенокорисног или хуманитарног рада [тач. 2. и 3]), као и карактер мера безбедности (подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога или психосоцијалној терапији [тач. 5. и 6]). Примену ових мера извршилац

[105] Д. Чворовић, „Криминално-политичка оправданост, сврха и облици начела опортунитета кривичног гоњења“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр. 29–38.

дела доживљава као санкцију и реакцију друштва на његово недозвољено понашање. Стога сматрамо да се применом начела опортунитета остварује функција како специјалне тако и генералне превенције у смислу одредбе члана 42. КЗ. Такође, не треба заборавити да је основни смисао начела опортунитета ресторативна правда, јер жртва – оштећени добија сатисфакцију, било моралну или у виду накнаде материјалне или нематеријалне штете. У одговарајућим случајевима, начело опортунитета може да обезбеди већу корист за учиниоца, жртву и друштво него што то може формални кривични поступак.[106]

Према мишљењу појединих аутора,[107] примена начела опортунитета била би оправдана у следећим ситуацијама.

1) Да се у случајевима у којима закон предвиђа могућност ослобођења од казне да јавном тужиоцу овлашћење да о гоњењу одлучује на основу оцене целисходности са становишта јавног интереса. Разлози за овакав став произилазе из чињеница које су основ за ослобођење од казне. Често се и само покретање кривичног поступка у оваквим случајевима показује као нецелисходно.

2) Поставља се питање оправданости увођења начела опортунитета у случајевима великог броја дела (нарочито против имовине) извршених од стране једног учиниоца, било да улазе у продужено кривично дело, или се појављују као кривична дела у стицају. Решење би могло бити да јавни тужилац није дужан да покреће поступак за сва кривична дела ако постоје изгледи да ће учиниоцу за дела обухваћена поступком бити изречена кривична санкција приближна оној која би била изречена и да су сва дела обухваћена поступком или да је за нека кривична дела окривљеном већ изречена кривична санкција, а нема изгледа да му осудом за нова дела, применом одредаба о стицају, буде изречена знатно строжа кривична санкција.

Разлог за изнето решење могао би се тражити у томе што јединствена казна за дела у стицају није у сразмери с бројем кривичних дела за која је изречена, због ограничења која намећу општи казнени оквири. Други разлог за исти став био би у

[106] М. Жарковић *et al.*, *Ка бољој заштити жртава насиља у породици*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012, стр. 174.
[107] Д. Суботић, „Начело легалитета и предстојеће измене ЗКП“, зборник „Проблеми реинтеграције и реформе југословенског кривичног законодавства“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1995, стр. 111–114.

томе што обухватање свих кривичних дела поступком успорава поступак и слаби учинак кривичне санкције. Против изнетог решења били би разлози правне сигурности, захтев правичности и морални захтев да учинилац буде оглашен кривим за сва кривична дела и да према њему буде изречена одговарајућа кривична санкција. То је значајно и са становишта моралног задовољења оштећених и могућности њиховог обештећења.

Изнето решење давало би могућност да се у пракси под видом опортуног одлучивања доносе објективно неопортуне одлуке о непокретању кривичног поступка због недовољне одређености критерија за оцену целисходности покретања поступка, у којима је садржан и елемент прогнозе, као и због неизбежне субјективности сваке оцене.

4.2. Разлози против начела опортунитета кривичног гоњења

Као најзначајнији разлози против начела опортунитета истичу се могућност самовоље која би измицала контроли, скривена испод дискреционе оцене целисходности гоњења, као и субјективност у оцени сврсисходности гоњења. Оцена целисходности гоњења могла би бити деликатнија од оцене да ли постоје услови за покретање кривичног поступка. Примена начела опортунитета може бити извор самовоље која се не може подврћи контроли, не може се избећи стварање неједнаких мерила приликом оцењивања оправданости примене опортунитета, јавља се сумња да је јавна тужба стављена у службу ванпроцесних циљева. Стога примена опортунитета води произвољности и могућности злоупотребе од стране органа овлашћених за гоњење.[108]

Начело опортунитета ни из процеснополитичких разлога не одговара. За кривична дела за која се гони по службеној дужности држава је оштећеном одузела право да сам гони и прописала да од његове воље не зависи да ли ће бити гоњења. Држава је имала морално право да то учини само под прећутном обавезом да ће она гонити кад год буду испуњени услови.

Опортунитет не треба да постоји ни из разлога правичности: не могу постојати грађани подвргнути кривичном закону и грађани изузети од кривичног

[108] Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, *Кривично право, Општи део*, Савремена администрација, Београд, 2000, стр. 139.

закона, јер се тако вређа уставни принцип једнакости за све.[109] Применом овог начела доводи се у питање уставно начело једнакости грађана пред законом, јер се против одређених лица предузима кривично гоњење, а други су опет изузети од кривичног гоњења.

Наше кривично право усваја материјални појам кривичног дела (члан 14. КЗ) и предвиђа институт дело малог значаја (члан 18. КЗ), који представља основ за искључење постојања кривичног дела и који, у извесној мери, надомешта неприхватање принципа опортунитета кад су у питању најлакша кривична дела. Обрнуто, кривичноправни системи који почивају на формалној концепцији кривичног дела имају већу потребу за начелом опортунитета, јер би без тог начела било предузимано гоњење и за дела која су изван кривичног закона.

И други елементи еластичности система материјалног кривичног права (велике могућности индивидуализације казне) умањују потребу за принципом опортунитета, односно изузецима од принципа легалитета.

Примена начела опортунитета умањује генералну превенцију и утицај на друге да убудуће не чине кривична дела, јер потенцијални учинилац верује да против њега неће бити предузето кривично гоњење ако буде откривен.

Поставља се питање компатибилности тог начела с начелом официјелности. Наиме, начело официјелности претпоставља кривично гоњење свих, без икаквог изузетка.

И коначно, начело опортунитета противно је императивној одредби кривичног закона која гласи „казниће се“ а не „моћи ће се казнити“, па се применом једног процесног правног института заправо мења кривично материјално право.

Међутим, упркос свим овим примедбама, које су делимично основане, уочава се стални пораст примене овог начела, које самим тим престаје да буде изузетак од начела легалитета. Према овом начелу, јавни тужилац у сваком конкретном случају цени да ли је целисходно кривично гоњење када су испуњени законом предвиђени услови за његово покретање. Ово начело се образлаже бројним и разноврсним разлозима, а један од њих јесте да се избегне гоњење за

[109] Т. Васиљевић, (*Систем кривичног процесног права СФРЈ*) *op. cit.* стр. 125.

кривична дела која немају већи друштвени значај онда када би гоњење њихових учинилаца било бескорисно, а некад и штетно.[110]

ГЛАВА ДРУГА

1. НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

1.1. Однос начела легалитета и начела опортунитета кривичног гоњења

Једно од основних начела кривичног поступка којим се руководи јавни тужилац у вршењу функције јесте начело легалитета. Наше кривичнопроцесно законодавство усвојило је начело легалитета као основни принцип кривичног гоњења. Новим Закоником о кривичном поступку ово начело је прописано у члану 6, под називом „законитост кривичног гоњења", према којем је јавни тужилац дужан да предузме кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Овај општи услов претпоставља да се ради управо о кривичном делу, а не о некој другој врсти деликта, и недостатак било ког елемента у појму кривичног дела онемогућава наступање обавезе кривичног гоњења. Основи сумње представљају скуп чињеница које посредно указују на то да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинилац кривичног дела. Према важећем Законику о кривичном поступку, начело легалитета обавезује јавног тужиоца да предузме кривично гоњење и онда када је учинилац кривичног дела непознат.

Слично решење било је предвиђено у члану 18. Закона о кривичном поступку[111] из 1977. године, у делу у којем се предвиђа кривично гоњење непознатог учиниоца. Према овој одредби, јавни тужилац је био дужан да предузме кривично гоњење уколико постоје докази да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности. Таква одредба била је непрецизна и непотпуна из више разлога. Пре свега, израз „да постоје докази" упућује на извесност, а извесност се не може тражити за предузимање кривичног гоњења. Даље, ова одредба даје могућност кривичног прогона и против непознатог учиниоца, а то је

[110] И. Ђокић, „Начело опортунитета кривичног гоњења", у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*, III део, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 301–316.

[111] „Службени лист СФРЈ", број 4/77; ступио на снагу 1. јула 1977. године.

спорно и подложно критици, јер многи аутори[112] сматрају да кривични прогон против непознатог учиниоца није могућ. Такође, неспорно је да се кривично гоњење не може предузети ако постоје законске сметње, а ова одредба закона то није изричито предвидела. Одредба члана 18. није била у складу ни с одредбама Закона којима се уређују услови за отварање кривичног поступка, јер предвиђа наступање обавезе јавног тужиоца да захтева покретање кривичног поступка самим „постојањем доказа да је учињено кривично дело“, дакле, и кад се не зна учинилац кривичног дела. Насупрот томе, Закон дозвољава отварање кривичног поступка само према одређеном лицу (члан 157. став 1. и члан 158. став 3. ЗКП).

Изменом овог члана отклоњена је противуречност с одредбама Закона о условима под којима суд отвара кривични поступак. Наиме, одредбом члана 20. Законика о кривичном поступку[113] из 2002. године било је предвиђено да је јавни тужилац дужан да предузме кривично гоњење само кад постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Дужност јавног тужиоца према одредбама члана 20. Законика не наступа ако је учинилац кривичног дела непознат, па и када постоје докази да је учињено кривично дело, јер се кривични поступак отвара само према одређеном лицу (члан 241. став 1. ЗКП). Значајна разлика у законској формулацији јесте додатак „ако овим законом није друкчије одређено“. На тај начин законодавац у начелној одредби допушта одступања од начела легалитета, али та одступања морају да буду прописана процесним закоником.

Садржина одредбе члана 17. Законика о кривичном поступку[114] из 2006. године представља спој претходних законских решења, односно одредаба којима се дефинише начело легалитета. Наиме, чланом 17. овог законика било је прописано да је јавни тужилац дужан да без одлагања предузме кривично гоњење онда када постоје докази из којих произилази основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Основана сумња, као и у претходном законском решењу, изражава нешто виши степен уверења о постојању

[112] М. Грубач, „Начело легалитета у кривичном процесном праву СФРЈ“, *Југословенска ревија за* криминологију и кривично право, бр. 3/1988, Београд, 1988, стр. 75–88; V. Bayer, Казнено процесно право, књига 1: Увод у теорију казнено процесног права, приредио Д. Крапац, Загреб, 1995, стр. 105.
[113] „Службени лист СР Југославије“, број 68/2002; ступио на снагу 28. марта 2002. године.
[114] „Службени гласник РС“, број 46, од 2. јуна 2006. и број 49, од 29. маја 2007. године.

кривичног дела, и представља услов и довољан основ за покретање кривичног поступка.[115] Под одређеним лицем подразумева се познато лице, утврђеног идентитета. Неки аутори[116] сматрају да сумња, да би била основана, истовремено мора бити „довољно јасна да би се могла предочити“, мора се „односити на предмет и темељити на конкретним околностима“, те „мора бити прикладна за контрадикторну проверу“. Таква сумња може бити утемељена једино на доказима (формалним и неформалним).

Према мишљењу појединих аутора,[117] законодавац у одредбама члана 18. ЗКП из 2002. и члана 17. ЗКП из 2006. године, погрешно говори о „доказима“ да је учињено кривично дело, што се за покретање поступка не може тражити, јер такви докази у великом броју случајева пре кривичног поступка и не постоје, већ се до њих долази у току кривичног поступка, који управо и служи утврђивању да ли је кривично дело учињено или није. За покретање поступка потребно је да постоји толико доказа који поткрепљују основану сумњу да је неко лице учинило неко дело, а за каснију осуду, за изрицање казне или друге мере, потребан је већи квалитет доказа.

У начелној одредби члана 6. Законика о кривичном поступку изостављена је могућност одступања од начела легалитета, која су иначе предвиђена у даљем тексту Законика. Наиме, законодавац у члану 6. став 3. ЗКП прописује да изузетно од ст. 1. и 2. овог члана, јавни тужилац може одлучити да одложи или не предузме кривично гоњење, под условима прописаним овим законником. На овај начин, законодавац предвиђа могућа одступања од начела легалитета, која у суштини представљају начело опортунитета кривичног гоњења (нпр. члан 283. и члан 284. став 3. ЗКП).

Изрази „ако закон друкчије не прописује“ (члан 20. претходног ЗКП) и „изузетно од става 1. и 2. овог члана“ (члан 6. новог ЗКП) јасно упућују на постојање начела опортунитета у нашем кривичном процесном праву. Историјски правно гледано, приметно је све веће приближавање ова два начела на

[115] Ђ. Лазин, *In dubio pro reo у кривичном поступку*, Научна књига, Београд, 1985, стр. 22.
[116] Б. Павишић, *Коментар Закона о казненом поступку са прилозима*, Правни факултет Ријека, Ријека, 2002, стр. 272–273.
[117] М. Грубач, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 138; Д. Радуловић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 55.

законодавном плану, као и то да начело опортунитета све више добија на значењу, тако да се број изузетака од начела легалитета с временом повећава у корист начела опортунитета.

1.2. Поступање јавног тужиоца приликом примене начела опортунитета кривичног гоњења

Обавеза јавног тужиоца да врши функцију кривичног гоњења настаје тек када се испуне сви законом предвиђени услови, који могу бити стварне и правне природе. Услови стварне природе претпостављају постојање основа сумње да би се против одређеног лица могао водити кривични поступак за одређено кривично дело, док правни услови за отварање кривичног поступка подразумевају постојање елемената кривичног дела и процесних претпоставки, односно одсуство околности које искључују кривично гоњење, као што су застарелост, амнестија и помиловање. Међутим, према начелу опортунитета, за предузимање кривичног гоњења није довољно да само постоје стварни и правни услови, већ се тражи и постојање јавног интереса. Начело опортунитета се управо посредством оцене постојања јавног интереса ослања на дискрециону оцену јавног тужиоца. Наиме, у случају начела опортунитета јавни тужилац је овлашћен да оцењује и легалност и опортуност кривичног гоњења. Јавни тужилац најпре оцењује важење материјалног права за дати случај, па ако су испуњене све стварне и правне претпоставке, оцењује да ли је целисходно из криминалнополитичких разлога, односно са становишта јавног интреса, да се учинилац кривично гони и да се у покренутом поступку обезбеди примена кривичног материјалног права, односно, у крајњој линији, примени кривична санкција. То значи да је према начелу легалитета јавни тужилац обавезан да предузме гоњење ако закључи да су испуњени стварни и правни услови за покретање поступка, док према начелу опортунитета може, али и не мора кривично да гони, зависно од процене јавног интереса.[118]

Начело опортунитета је супротан принцип начелу легалитета кривичног гоњења и у многим радовима се оно ни не излаже као посебно или особено кривичнопроцесно начело већ само као један процесни опозит начелу легалитета

[118] В. Ђурђић, Д. Суботић, *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2010, стр. 44.

(изузетак у односу на то начело), а огледа се у поступању „по опортунитету", тако да се кривично гоњење не мора обавезно предузети иако су испуњени сви тражени услови који произлазе из начела легалитета, већ се сходно процени сврсисходности кривичног гоњења у одређеном случају, гоњење може или не мора предузети, при чему је критеријум за негоњење у неким националним (упоредним) кривичним поступцима повезан са на пример, високим трошковима поступка, или се заснива на неким својствима оптуженог.[119]

Појам „предузети кривично гоњење" означава дужност јавног тужиоца не само да покреће већ и да одржава кривично гоњење све док постоје стварни и правни услови. Ако током поступка отпадне неки од тих услова, јавни тужилац мора одустати од кривичног гоњења. То му омогућује начело мутабилитета, на основу којег јавни тужилац може слободно располагати оптужбом. Начело мутабилитета садржано је у члану 49. ЗКП и даје право јавном тужиоцу да може одустати од гоњења до завршетка главног претреса, односно на претресу пред другостепеним судом, у складу с чланом 450. став 5. ЗКП. Према мишљењу неких аутора,[120] последњи моменат за одустанак од гоњења до завршетка главне расправе је прихватљив, јер завршетком главне расправе више није „технички" могуће располагати кривичнопроцесним захтевом (одустати од оптужбе), а потом донесена судска одлука конзумира тај захтев (оптужбу). У складу с тим начелом, ако јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, није дужан образложити такву своју изјаву. Већ сама таква његова изјава обавезује суд да донесе решење о обустави поступка, односно пресуду којом се оптужба одбија. Законик о кривичном поступку одступа од тог логичког става и предвиђа одустанак и на претресу пред другостепеним судом.

Члан 43. ЗКП говори о праву јавног тужиоца да одлучује о непредузимању или одлагању кривичног гоњења (тачка 2) и одустанку од оптужбе (тачка 6), док члан 49. ЗКП уређује одустанак јавног тужиоца од оптужбе. Правилним тумачењем ових одредаба може се закључити да начело легалитета важи за цео кривични поступак за кривична дела за која се гони по службеној дужности, а не само за

[119] E. Kern und C. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 14. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 1976, стр. 61.
[120] В. Сиротић, „Примјена начела сврховитости из чланка 175. Закона о казненом поступку", *Хрватски љетопис за кривично право и праксу*, бр. 1/06, Загреб, 2006, стр. 20.

покретање кривичног поступка за таква дела, мада се тумачењем само члана 6. став 1. ЗКП може донети другачији закључак.[121]

Начело опортунитета садржи овлашћење јавног тужиоца да по дискреционој оцени одлучи о вршењу функције кривичног гоњења. Очигледно је да се начело опортунитета и начело легалитета односе на функцију кривичног гоњења, а не и суђења. Притом ово начело треба разликовати од начела легалитета у материјалном кривичном праву – *nulla poena sine lege* (члан 1. КЗ), које данас у већини земаља има статус уставног начела, а прокламују га и сви важнији међународни документи. Начело опортунитета и начело легалитета кривичног гоњења могу бити изричито законом прописани као општа начела за цео кривични поступак (члан 6. ЗКП), или се односити само на поједине органе који одлучују о покретању поступка или о подизању оптужбе (StPO).[122] Неспорно је да начело опортунитета данас представља једно од начела на којима је уређено гоњење за кривична дела, било као основно начело на коме се темељи уређење кривичне тужбе, или као изузетак од начела легалитета. Као изузетак начело опортунитета може и треба да буде примењивано само у оним случајевима када је то предвиђено законом и када би процесуирање тог конкретног случаја било друштвено неоправдано, односно када би било веће штете него користи. Разлози увођења, односно проширења начела опортунитета леже, дакле, у нецелисходности и непотребности вођења кривичног поступка за лакша кривична дела. Оно што посебно треба нагласити јесте да се начело опортунитета у стручним радовима никада не излаже као посебно кривичнопроцесно начело, већ само као један „процесни опозит начелу легалитета“.[123] Сматрамо да ова околност не умањује значај начела опортунитета као изузетка у односу на начело легалитета као правила, с обзиром на то да пракса и упоредно законодавство показују да је број тих изузетака све већи, тако да се с правом поставља питање да ли ће у будућности начело опортунитета бити основно начело, а начело легалитета изузетак.

[121] За супротно мишљење видети: V. Bayer, (*Казнено процесно право*) *op. cit* стр. 158.
[122] Закон о кривичном поступку Савезне Републике Немачке (StPO) комбинује оба метода (параграф 152. став 2, параграф 160. став 1, параграф 170. став 1).
[123] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 60.

Према одредби члана 6. ЗКП, јавни тужилац не мора обавезно предузети кривично гоњење иако су испуњени сви тражени услови који произилазе из начела легалитета, већ сходно процени сврсисходности кривичног гоњења у одређеном случају, гоњење може или не мора предузети. Наиме, према начелу опортунитета, кад се стекну стварни и правни разлози, јавни тужилац је овлашћен да у сваком конкретном случају цени да ли је целисходно покретати кривични поступак. Појам опортунитета, који је у науку кривичног процесног права 1860. године увео Јулијус Гласер,[124] обично се уподобљава са сврсисходношћу. У том смислу, начело опортунитета базира се на правима да се, по потреби, одлучује у вези с евентуалним кривичним гоњењем с тачке сврсисходности. У већини земаља где се примењује начело опортунитета, питање „јавног интереса“ представља основни разлог због којег тужилац доноси одлуку да користи своје дискреционо право. Питање јавног интереса дефинисано је законски или посредством виших инстанци (министарство правде или виша кривична инстанца), или на основу њихове заједничке одлуке. У законском смислу, јавни интерес је повезан с одређеним кривичним делом и оставља само незнатан простор за либералнији и флексибилнији став суда и тужилаца. Материјални кривични закон, као такав, одражава јавни интерес, који представља тачку у којој се секу многи друштвени и индивидуали интереси. Тужилац га у пракси користи као тзв. ствар јавног интереса, која му омогућава да поступи у корист или на штету тужене стране. Начело опортунитета омогућава негоњење иако су испуњени законски услови, ако то захтева јавни интерес. Сматрамо да одмеравање јавног интереса треба да стоји иза сваког кривичног гоњења, без обзира на ком начелу оно почива.

Дискреционо право јавног тужиоца (оцена целисходности, питање јавног интереса) нужно подразумева извесну слободу у одлучивању, која се не сме поистоветити са самовољом. Да би се то избегло, потребно је утврдити критеријуме помоћу којих се она формира, и тако избећи стварање неједнаких мерила при оцени оправданости примене начела опортунитета. У циљу правилне практичне примене овог начела, с једне стране, и избегавања његове злоупотребе, с друге, неопходно је

[124] Julius Glaser „Das Prinzip der Strafverfolgung“, Allgemeine osterreichische Gerichtszeitung, 87/1860, у: С. Циглер, *Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1995, стр. 22.

да се јавни тужилац оперативно и стручно организује како би био у стању да примени ову компликовану друштвену кривичнополитичку меру. Дискрециона оцена не представља апсолутну слободу, већ слободу унутар правом одређених граница. Невезаност правном нормом постоји само у материјалном, али не и у формалном смислу. То значи да слободе избора нема у погледу надлежности, граница овлашћења, циља, материјалноправних услова, правила поступка и утврђивања чињеница.[125]

Јавни тужилац треба да тужилачко дискреционо право примењује независно и на објективан и доследан начин. „Бивство дискреционе оцене не лежи у томе да се нека противправност не може фактички доказати, већ напротив да неки орган може, потпуно правно, бирати између више алтернатива. Правилно вршена дискрециона оцена не остаје на снази, што се њена противправност не може доказати, већ што је она уистину правно допуштена“.[126] Захтев за самосталношћу у остваривању тужилачке функције треба да је загарантован бројним заштитним мерама. У примени начела опортунитета, као и других нових института, тужиоци треба да делују самостално, без страха од политичког уплитања или неоправданог утицаја. Они се у доношењу својих одлука морају руководити само јавним интересом. Сходно томе, тужилац мора да примењује дискреционо право правично, непристрасно, у доброј вери и у складу с највишим етичким стандардима. Да би се обезбедило поверење јавности у кривично правосуђе, тужилачка слобода одлучивања треба да се обавља на начин који је објективан, фер, транспарентан и конзистентан. Свакако да та велика дискрециона овлашћења носе и велику одговорност за јавне тужиоце. Како принцип самосталности и функционалне независности јавног тужиоца још увек није чврсто укорењен у нашем правном систему, то се залажемо за доношење посебних упутстава (смерница) када је у питању примена начела опортунитета или других нових института.[127] Својим

[125] Д. Милков, *Управно право III – контрола управе*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1988, стр. 27.
[126] И. Крбек, „Дискрециона оцјена“, Загреб, 1937, стр. 57, у: С. Пихлер, „Нека питања у вези са начелом легалитета у кривичном праву“, Зборник радова 1–3, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1989, стр. 235.
[127] Републичко јавно тужилаштво је донело обавезно упутство о примени и закључењу споразума о признању кривице, А бр. 299/09, од 22. 10. 2009, односно обавезно упутство о примени и закључењу споразума о признању кривичног дела, А бр. 74/14, од 20. 2. 2014, ради постизања законитости и

садржајем, упутство Републичког јавног тужиоца требало би да помогне јавним тужиоцима да реше нека спорна питања која се јављају у пракси, а која су последица недовољне прецизности законског текста и правних празнина у дефиницији начела опортунитета. Напомињемо да се у опортунитетским земљама појавила тежња за већом предвидљивошћу тужилачких активности, уједначавањем праксе кривичног гоњења и обезбеђивањем једнакости грађана пред законом, због чега су у неким земљама почела да се практикују разна упутства на врху тужилачке хијерархијске организације. Поједини аутори[128] сматрају да би јавним тужиоцима било од користи објављивање посебних збирки случајева у којима је примењено начело опортунитета. Одлуке о примени и разлози за примену опортунитета садржани у тим збиркама могли би послужити као идеја водиља за смелију и ширу практичну примену.

Обзире целисходности јавни тужилац мора да цени са становишта јавног интереса, односно, да ли је у јавном интересу да се учинилац кривично гони или не гони.[129] То значи да је јавни тужилац и по начелу опортунитета обавезан да кривично гони кад се стекну законске претпоставке за покретање кривичног поступка ако је то према околностима случаја у јавном интересу. Постојање јавног интереса формално није меродавно за одлуку приватног тужиоца, већ се он приликом одлучивања о предузимању или непредузимању кривичног гоњења руководи приватним интересима. То значи да начело легалитета и начело опортунитета не важе за кривична дела која се гоне по приватној тужби. За оштећеног, када је присутан приватни интерес, важи начело диспозитивности, и искључиво од његове воље зависи да ли ће предузети кривично гоњење. Тако и у случају кад су испуњени стварни и правни услови, до кривичног гоњења неће доћи ако то приватни тужилац не жели.

уједначености у поступању свих јавних тужилаца. Упутство садржи и обрасце за примену овог института, с циљем да олакша и поједностави рад јавних тужилаца.

[128] В. Ђурђић, „Начело опортунитета кривичног гоњења у кривичном поступку Србије“, *Ревија за криминологију и кривично право*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2011, стр. 206.

[129] В. Ђурђић, „Оправданост и сврха начела опортунитета кривичног гоњења“, Зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009, стр. 13.

1.3. Контролни механизми за правилну примену начела опортунитета кривичног гоњења

Државе које традиционално прихватају начело опортунитета (Немачка, Француска, САД, Канада, Велика Британија) и даље остају при том начелу, користећи се разним формалним и неформалним контролним механизмима за његову правилну примену. С тим у вези, нужно се намеће и питање контроле у примени овог института, с обзиром на то да иза одлуке јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења, односно одбачају кривичне пријаве, може стајати погрешна процена јавног тужиоца о непостојању законских услова или непостојању јавног интереса за кривично гоњење, а може се радити и о злонамерном пропуштању.

Савремена законодавства познају два облика контроле: унутрашњу (унутар тужилачке организације) и спољну (судска). Сматрамо да је облик унутрашње контроле прихватљивији, будући да се заснива на хијерархијској структури јавнотужилачког органа, при чему виши орган може по сопственој иницијативи или на иницијативу трећег лица наредити подређеном органу вршење кривичног гоњења, или га сам предузети. Дакле, одлука о кривичном гоњењу у искључивој је надлежности јавног тужилаштва, па је стога оправдано да на том нивоу буде и њено преиспитивање.[130] Закон о јавном тужилаштву Републике Србије предвиђа три облика контроле на основу хијерархије: деволуцију, супституцију и обавезна упутства (чл. 18, 19. и 20). Закон о јавном тужилаштву и Правилник о управи у јавним тужилаштвима[131] предвиђају и друге видове контроле, као што су редовни прегледи рада од стране непосредно вишег јавног тужилаштва, затим путем месечних и годишњих извештаја тужилаштава о раду, као и правом грађана да шаљу представке и притужбе на рад јавног тужиоца. Ови видови контроле се односе како на примену начела опортунитета, тако и на примену начела легалитета.

Судска контрола може бити претходна или накнадна. У првом случају се односи на поједине опортунитетске одлуке јавног тужиоца, које су условљене претходним одобрењем суда и не могу бити пуноважне у случају ускраћивања тог одобрења (нпр. члан 236. став 1. Законика из 2004. и члан 236. ст. 6. и 7. Законика

[130] С. Циглер, „Обезбеђење начела легалитета и опортунитета кривичног гоњења“, *Право – теорија и пракса*, бр. 10–12, Право ДОО, Нови Сад, 1995, стр. 134–136.
[131] „Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 87/10, 5/12, од 25. 1. 2012. године.

из 2009. године). У другом случају, треће лице, најчешће оштећени, захтева од суда преиспитивање већ донете одлуке о негоњењу и принуђује овлашћеног тужиоца на гоњење. Противимо се сваком облику судске контроле када је у питању примена начела опортунитета кривичног гоњења, посебно на начин како је то до сада предвиђао законодавац, јер је гоњење учинилаца кривичних дела основно право и основна дужност јавног тужиоца као самосталног државног органа према Уставу Републике Србије (члан 156), Закону о јавном тужилаштву (члан 2) и Закону о кривичном поступку (члан 43). То свакако не искључује двостепеност у одлучивању у оквиру јавнотужлачке организације, имајући у виду значај одлуке јавног тужиоца применом начела опортунитета.

1.4. Право оштећеног – жртве на компензацију

Према ранијем Законику о кривичном поступку, оштећени је био заштићен могућношћу подношења супсидијарне тужбе у случају одбачаја кривичне пријаве; то је тзв. судска контрола. Супсидијарна тужба као коректив назаконитог и неправилног рада јавног тужиоца (тзв. Гласеров синдром контроле), ограничава његов монопол, уважавајући морално оправдану жељу оштећеног да учинилац буде кажњен.[132] Ради се о овлашћењу оштећеног лица да под одређеним условима и под судском контролом покрене или продужи гоњење од којег је одустао јавни тужилац. Требало је доста времена да се схвати да супсидијарна тужба не представља приватно право на казну, него вршење јавног права, препуштеног од саме државе.[133] Истовремено, требало би заштитити окривљеног од шиканирања оштећеног, и у том смислу ограничити оштећеног.

Важећи законик не предвиђа такве механизме контроле, али зато уводи приговор оштећеног из члана 53. као вид унутрашње контроле у оквиру хијерархијске организације тужилаштва. Према овој одредби, оштећени има право да поднесе приговор у року од осам дана од дана када је примио обавештење да је јавни тужилац, за кривично дело које се гони по службеној дужности, одбацио кривичну пријаву, обуставио истрагу или одустао од кривичног гоњења до

[132] С. Циглер, (Обезбеђење начела легалитета...) *op. cit.* стр. 138.

[133] Д. Крапац, Д. Лончаревић, „Оштећеник као тужитељ у кривичном поступку – установа супсидијарне тужбе као коректив монопола јавног тужиоца на кривично гоњење у југословенском кривичном поступку: правни и теоријски оквири, практични домашај“, Правни факултет у Загребу, Загреб, 1985, стр. 37.

потврђивања оптужнице. Ако оштећени није уредно обавештен, може да поднесе приговор у року од три месеца од дана када је јавни тужилац одбацио пријаву, обуставио истрагу или одустао од кривичног гоњења. Ставом 3. овог члана прописује се да о приговору оштећеног одлучује непосредно виши јавни тужилац, који може одбити или усвојити приговор решењем против којег нису дозвољени жалба ни приговор. Решењем којим усваја приговор јавни тужилац издаје обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме, односно настави кривично гоњење. Без обзира на бројне недостатке одредбе члана 51. ЗКП, које нису тема разматрања овог рада, сматрамо да ова одредба иде у прилог претходно изнетој тези о нужности двостепеног одлучивања у примени начела опортунитета. Међутим, и поред овог значаја, законодавац децидно прописује да се одредбе члана 51. става 2. Законика неће примењивати приликом одлагања кривичног гоњења из члана 283. став 3. ЗКП и одбацивања кривичне пријаве услед стварног кајања осумњиченог, из члана 284. став 3. ЗКП.

Имајући у виду да оштећени, према новом Законику, као и према претходним законским решењима, нема право да преузме кривично гоњење, то се поставља питање која су и да ли су уопште предвиђена било каква права оштећеног у примени начела опортунитета. Напомињемо да Законик о кривичном поступку не познаје појам жртве у виктимолошком значењу, већ користи само термин оштећени, који означава лице чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено (члан 2. тачка 11. ЗКП). Нови Законик о кривичном поступку у целости маргинализује права оштећеног, па и у случају примене начела опортунитета, што је у супротности с Декларацијом Уједињених нација о основним принципима правде за жртве криминалитета и злоупотребе власти[134]. Декларација дефинише појам жртве и најзначајнија права која јој припадају. Упоредо с дефинисањем жртве, међународни документи одређују и скуп основних права која се гарантују жртвама, а међу њима и право на приступ правди и фер поступање. Право на накнаду штете представља најважније оригинерно право жртава

[134] Усвојена Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 40/34, из 1985. године.

кривичних дела.[135] Компензација, штета, реституција и репарација често се користе за позивање на исте или веома сличне концепте, односно накнаду неком лицу за губитак, наношење повреде или штете, или зла, посебно одговарајућим плаћањем. Присутан је и низ препорука које је донео Комитет министара Савета Европе, које се односе на жртву кривичног дела. Тако Препорука о помоћи жртвама и превенцији виктимизације R(87)21 наглашава обавезу упознавања жртве с правним и административним механизмима за добијање одштете, при чему учиниоци кривичних дела морају, што је могуће пре, надокнадити штету проузроковану жртви, а у случају да се од учиниоца не може добити накнада штете, држава треба да обезбеди финансијско обештећење. У том смислу набоље је било решење у Законику о кривичном поступку из 2006. године.

Иако је стручна јавност више пута указала на то да право оштећеног у случају примене начела опортунитета није регулисано, законодавац не само да није имао у виду ове примедбе и оправдане критике већ је укинуо и она минимална права која су била предвиђена ранијим законима, прописујући дужност јавног тужиоца да оштећеног само обавести о одбачају кривичне пријаве у случају одложеног кривичног гоњења. Законодавац је толико недоследан, да у одредби члана 284. став 3. ЗКП не предвиђа чак ни ову обавезу јавног тужиоца, што сматрамо великим пропустом. Оштећени у оваквим случајевима не само да нема никаква права већ чак нема ни праву информацију о одлуци јавног тужиоца поводом поднете кривичне пријаве. У пракси се често дешава да јавни тужиоци не обавештавају оштећеног о одбачају кривичне пријаве, у сладу са законском обавезом из члана 283. став 3. ЗКП, што за последицу има немогућност остваривања имовинскоправног захтева оштећеног. Сматрамо да је овакав став законодавца у супротности с идејом ресторaторне правде, која представља један од основа примене начела опортунитета.

Одлука јавног тужиоца којом се одбацује кривична пријава изузетно је значајна у оцени законитости његовог рада. У вези с тим често се поставља питање одређене контроле у случају примене начела опортунитета. Свакако да се

[135] Н. Мрвић-Петровић, „Остваривање права на накнаду штете прузроковане породичним насиљем“, зборник *Правом против насиља у попродици*, Ниш, 2002, стр. 111.

приликом поступања јавног тужилаштва, као и других државних органа, посебно када у њиховом поступању има елемената дискреционе оцене, мора обезбедити и контрола законитости поступања. Међутим, рад јавног тужиоца мора бити подвргнут контроли и кад је кривично гоњење засновано на начелу легалитета, мада је потреба контроле његовог рада неупоредиво већа кад се прихвати начело опортунитета. Легалитет не дозвољава јавном тужиоцу да процењује целисходност кривичног гоњења кад се услови за покретање кривичног поступка испуне, али му препушта да у сваком конретном случају посебно утврди да ли су услови закона за покретање кривичног поступка испуњени. Та оцена јавног тужиоца је веома важна, јер од ње зависи заснивање дужности да спроводи кривично гоњење. Увек прети опасност да, одлучујући о томе, јавни тужилац погреши или да злоупотреби своје овлашћење (до чега долази ретко), па да на штету јавног интереса не покрене кривични поступак иако би га по закону требало покренути, или да на штету појединца неосновано покрене поступак, налазећи да су услови гоњења испуњени, иако према доброј примени закона поступак не би требало покретати. То изазива потребу да се у закону установе посебни механизми контроле, који ће те опасности потпуно отклонити или бар свести на прихватљиву меру.[136] Међутим, законодавац изричито искључује ову могућност у случају примене начела опортунитета, не дајући ваљане разлоге за овакав свој став. Сматрамо да наведено законско решење није правилно, посебно када се има у виду да Законик о кривичном поступку више не предвиђа примену начела опортунитета уз сагласност суда на главном претресу, тако да је овај институт у искључивој надлежности јавног тужилаштва. Насупрот томе, поједини аутори[137] сматрају да одсуство спољашње контроле одлуке јавног тужиоца да не отпочне или не настави кривични поступак није најбоље решење, имајући у виду природу унутрашњег уређења и круто хијерахијско устројство јавног тужилаштва.

1.5. Ресторaторна правда као основ примене начела опортунитета кривичног гоњења

[136] М. Грубач, *Кривично процесно право*, стр. 144.
[137] М. Шкулић, Г. Илић, (*Нови законик о кривичном поступку Србије...*) *op. cit.* стр. 136.

Већ смо поменули да се законодавац приликом увођења начела опортунитета 2002. године руководио идејом ресторaторне правде, која у правом смислу те речи није била испоштована ни у претходним законским решењима, а доношењем новог законика ова идеја је избрисана. Покрет ресторативне правде у себи садржи више идеја и циљева. Његови циљеви се не састоје само у обезбеђивању репарације и рестаурације изгубљеног или повређеног већ и у скретању кривичног поступка, као и примени алтернативних кривичних санкција. Истовремено, он представља и отелотворење идеје о активнијој улози жртава и доследнијем поштовању њихових права. Ресторативна правда подразумева процес у коме учествују сви субјекти који на неки начин имају везе с учињеним кривичним делом (учинилац, жртва, заједница) и чији је основни циљ да се разреше спорна питања настала извршењем криминалног акта, као и да се постигне сагласност у погледу тога како се може успоставити стање најсличније оном које је постојало пре учињеног дела.[138] Ресторативна правда је суштински најсличнија идеји о потреби да се на злочин реагује не толико правним, колико социјалним мерама. Међутим, противници ове идеје ресторативну правду погрешно схватају као покрет чији је коначан циљ реформа кривичног права какво данас познаје већина држава. Сматрамо да за реализацију ресторативне правде није потребно рушити постојеће правне системе, већ је довољна корекција појединих правних института. Наиме, гоњење учинилаца мора и даље бити препуштено државним органима, конкретно, јавном тужиоцу, што значи да држава не треба да се повуче из процеса, већ само да се склони са стране и омогући учиниоцу и жртви да активније учествују у изналажењу најбољег решења, које ће на крају задовољавати све укључене субјекте. Поступак мора почивати на апсолутној добровољности, односно сви актери у процесу (укључујући и суд, тј. јавног тужиоца, у зависности од фазе у којој се поступак налази) морају дати свој пристанак, односно сагласност. Ресторативна правда је процес спајања појединаца на које је кривично дело утицало, да би се сложили како да се поправи штета која је настала. Сврха је да се рестаурирају жртве, учиниоци и заједница на начин за који сви учесници сматрају

[138] М. Павловић, „Злочин и мржња у контексту ресторативне правде“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1–2/2008, Нови Сад, 2008, стр. 859–863.

да је праведан. Реституција права представља успостављање правног стања код одређеног лица какво је било пре наступања неког правно значајног догађаја, а које је овим догађајем поремећено.[139]

Сматра се да постоје следећи основни елементи тзв. ресторативног правосуђа: 1) процесно – правни механизми за подршку жртви, 2) постојање могућности за медијацију између жртве и учиниоца, 3) могућност организовања тзв. ресторативних конференција, 4) формирање тзв. мирових комитета, 5) организовање разних ресторативно оријентисаних удружења грађана, као и 6) облици друштвених служби које имају ресторативни карактер.[140] Иначе, концепт ресторативног правосуђа је изворно настао у оним легислативама које су се одликовале давањем само минимума права оштећеном и жртви кривичног дела.[141] У већини кривичнопроцесних система континенталних држава, одувек постоје значајни процесни механизми који омогућавају релативно широко учествовање у кривичном поступку оштећеног, без обзира што он нема својство странке, када се ради о кривичним делима за која се гони по службеној дужности.[142]

Ресторативна правда има за циљ успостављање равнотеже нарушене извршењем кривичног дела између друштвене заједнице, учиниоца и оштећеног. Тај циљ се постиже успостављањем контакта између жртве и учиниоца и њиховог могућег договора уз посредовање трећег лица, односно надлежног органа усмереног на превазилажење међусобног конфликта, поправљање њихових односа и отклањање штетних последица. За разлику од садашњег кривичноправног система, усмереног на постизање циљева ретрибутивне правде путем кажњавања, алтернативне санкције и мере треба да буду најважнији механизам у новом кривичноправном систему ресторативне правде. Алтернативне санкције и мере

---

[139] *Правна енциклопедија I*, Свремена администрација, Београд, 1985, стр. 1421.

[140] More about: L. Walgrave, Restorative Justice, Self Interest and Responsible Citizenship, „Willan Publishing“, Devon, 2008, p. 31 - 39.

[141] М. Шкулић, *National Report – Serbia*, in: F.Dünkel, J.Grzywa-Holten, P.Horsfield (Ed.), *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters – A stock-taking of legal issues implementation strategies and outcomes in 36 European countries,* Vol. 2, Band 50/2 Forum Verlag Godesberg, Schriften zum Strafvolzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie, Greifswald, 2015, стр. 803 – 804.

[142] *National Report – Montenegro*, in: F.Dünkel, J.Grzywa-Holten, P.Horsfield (Ed.), *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters – A stock-taking of legal issues implementation strategies and outcomes in 36 European countries,* Vol. 1, Band 50/1 Forum Verlag Godesberg, Schriften zum Strafvolzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie, Greifswald, 2015, стр. 529 – 530.

имају веома важну функцију да постигну циљеве специјалне превенције и поправљање последица насталих кривичним делом, али тако да учинилац прихвати одговорност за извршено кривично дело и схвати његове последице, да активно учествује у целом процесу кажњавања и примене мере, уз подршку локалне заједнице, а нарочито оштећеног кривичним делом.[143]

Највећи практични задатак који би требало да се постигне применом ресторативне правде односи се на промену моралности осуђених лица. Основним принципима ресторативне правде сматрају се: 1) персонализам: злочин је, пре свега, повреда људи и њихових односа, а тек онда повреда закона; 2) поправљање: примарни циљ јесте поправљање штете нанете жртви, а не кажњавање извршиоца; 3) реинтеграција: циљ је реинтегрисати извршиоца уместо да се он отуђи и изолује – искључи из друштва; 4) учешће: циљ је охрабривање укључивања свих директних и по могућству индиректних учесника да се заједно баве решавањем криминалног понашања.[144]

Ресторативна правда се користи у облику посебних – алтернативних кривичних санкција, као саставни елемент појединих кривичних санкција, односно као део третмана приликом извршења казне затвора или као алтернатива кривичном поступку и кривичним санкцијама. Алтернативне мере, самостално или у склопу неке од кривичних санкција, па и у фази њеног извршења, у крајњем представљају замену за судски поступак, јер омогућавају поједностављење и ефикасност кривичног поступка. Ресторативна правда је посебно развијена у области малолетничке делинквенције, али све више заузима своје место у вези с криминалитетом пунолетних лица. Увођење алтернативних санкција у кривичноправне системе свакако не искључује примену класичних кривичних санкција, посебно казне затвора када су у питању тешка кривична дела.

Већина аутора указује на значај алтернативних санкција и ресторативне правде (*Restoration Iustice*), пратећи тако европски и светски тренд у кривичном законодавству, с циљем увођења нових, ефикаснијих и хуманијих санкција,

---

[143] Г. Лажетић-Бужаровска, „Алтернативните мерки во македонско казнено законодавство“, *Македонска ревија за казнено право и криминологију*, бр. 2, Скопље, 2006, стр. 215.

[144] В. Николић-Ристановић, „Ресторативна правда, кажњавање и жртве“, зборник *Алтернативе затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005, стр. 13–14; према: D. Roche, *Accountability in Estorative Iustice*, University Press, Oxsford, 2003.

непеналних мера и поједностављених поступака. Историјски посматрано, идеја о замени класичних кривичних санкција уклапала се у шири правно-социолошки концепт диверзионог кривичноправног ситема.[145]

Пораст криминалитета и повратa указује на неуспех класичног, ретрибутивног кривичног права и такве казнене политике, па се јавља потреба за увођењем нових, хуманијих мера, лишених репресивних својстава. Наиме, оправдано се поставља питање спровођења специјалне превенције у смислу преваспитања осуђеног лица у затворским условима, посебно када су у питању краткотрајне казне затвора. Питање таквих казни одавно је предмет теоретске дискусије са аспекта њихове адекватности у односу на ресоцијализацију учиниоца (делинквента). Ово се објашњава тиме што се сматра да од таквих казни имају штете и појединац и друштво. У ствари, кратким казнама се не може постићи право преваспитање учинилаца (делинквената), јер за то нема одговарајућег временског периода и могућности системског деловања на учиниоца, а штета се огледа на тај начин што из такве ситуације врло често настају и нови социјални проблеми (губитак запослења или бар привременог прилива редовних прихода, што свакако мора имати значајних последица на породице таквих учинилаца). Очигледно не постоји могућност да се примене елементарни облици третмана према осуђенима на краткотрајни затвор, па се њихов основни третман у затвору своди на тзв. шок терапију. Алтернативним мерама се хуманизује кажњавање, јер осуђени остаје у заједници, односно у својој природној средини, те су повећане шансе за његову безболну реинтеграцију у друшво. Тиме се обезбеђује подршка породице, не долази до прекида радног односа, него се, напротив, у појединим случајевима омогућава запослење или обука за одређено занимање. Многи указују и на економски ефекат примене алтернативних мера, јер је њихово извршење јефтиније

[145] И. Стевановић, „Алтернативне кривичне санкције према малолетницима“, зборник *Актуелна питања малолетничке делинквенције и мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку*, Српско удружење за кривично право, Копаоник, 1995, стр. 27: термин *Diversion* први пут је употребљен у извештају о малолетничкој делинквенцији и криминалитету младих Председничке комисије за правосуђе и управу САД из 1967. године. У криминалнополитичком смислу означава примену решења алтернативних стандарда у кривичном систему и кривичном поступку. У приближно сличном смислу користе се следећи изрази: *Decriminalization* – који се претежно тиче хуманизације кривичних санкција, *Depenalization* – замена кривичних прекршајним санкцијама или административним мерама. Теоријски концепт диверзионог кривичног система прихваћен је најпре у САД и Великој Британији.

у односу на казну затвора, с напоменом да недостају прецизни подаци о трошковима алтернативних санкција и мера извршених у оквиру заједнице.

Увођење различитих алтернативних мера и поступака у наш кривичноправни систем има за циљ повећање његове ефикасности и хуманизацију система кривичних санкција, али не и потпуну замену кривичног кажњавања неформалним мерама. Стога треба јасно ставити до знања да се примена алтернативних санкција – мера односи на одређена кривична дела, тзв. багателни криминалитет, те да је приликом одређивања неке од алтернативних санкција, односно мера, потребно имати у виду личност учиниоца, природу кривичног дела и околности извршења кривичног дела.

2. АНАЛИЗА ЗАКОНСКИХ РЕШЕЊА НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА ЗА ПЕРИОД 2001–2011. ГОДИНЕ

Хронолошки посматрано,[146] наше кривичнопроцесно законодавство најпре се заснивало на начелу легалитета, без икаквих изузетака, након чега је у поступак према малолетницима уведено и начело опортунитета кривичног гоњења, а потом, у складу са савременим тенденцијама процесног законодавства, заснованог на идеји ресторативне правде, ово начело уведено је и у поступак према пунолетним лицима. Очигледно је да се и у нашем систему, заснованом искључиво на начелу легалитета кривичног гоњења, постепено мењао став законодавца о начелу опортунитета. Међутим, и поред бројних стручних скупова о овој теми и више измена и допуна Законика о кривичном поступку, важеће законско решење није у складу с компаративним законодавством и Препоруком R(87)18 Савета министара у вези с поједностављењем кривичног правосуђа, као и Препоруком Rec(2000)19 у вези с улогом јавног тужиоца у кривичноправном систему. Препорука R(87)18 прецизира циљ овог начела и услове у оквиру којих би требало да се примењује, а Препорука Rec(2000)19 садржи критеријуме који могу послужити као референца

[146] Ј. Киурски, „Начело опортунитета“, зборник *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и кривично законодавство Србије и Црне Горе*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор, 2004; „Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени“, зборник *Нова решења у кривичном процесном законодавству – теоретски и практични аспект*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2011. године.

приликом одлучивања у појединачним случајевима, како би се остварила заштита од произвољног доношења одлука приликом примењивања начела дискреционог гоњења. У Препоруци R(87)18, у Поглављу I под називом „Дискреционо гоњење“, наводи се да се одлука о одрицању од гоњења, према овом начелу, доноси само ако орган који гони располаже одговарајућим доказима кривице, те да овом начелу треба прибегавати на некој општој основи као што је јавни интерес. Даље, надлежни орган при вршењу овог овлашћења треба да се, у складу с домаћим законима, руководи начелом једнакости свих грађана пред законом и индивидуализацијом кривице, посебно озбиљношћу, природом, околностима и последицама кривичног дела, личношћу починиоца, вероватном пресудом суда, ефектима казне на наводног починиоца и положајем жртве.

О значају наведених препорука говори и Пета конференција врховних тужилаца Европе (CPGE), под називом „Дискрециона овлашћења јавног тужилаштва: опортунитет или правно начело – предности и негативне стране“.[147] Посветивши највећи део дискусије начелима дискреционог или обавезног гоњења, конференција је изразила став да су начела дискреционог гоњења и слични програми у правним системима који се управљају према начелу обавезног гоњења настали с циљем да се примењују само на „лакша кривична дела, сходно околностима предмета“, у светлу врсте кривичног дела и узраста и личности починиоца, те која самим тим у сасвим малој мери угрожавају јавни интерес и не оправдавају интервенцију тужилаштава или судова.

Одсуство јединствене концепције у изради Законика о кривичном поступку Републике Србије и лутање у тражењу адекватних законских решења у кривичном процесном законодавству најбоље се може сагледати на примеру опортунитета. Овај значајан институт је уведен први пут у Законик о кривичном поступку из 2001. године, а затим у више наврата мењан, и то тако што су поједини ставови чл. 236. и 237. ЗКП, који су регулисали начело опортунитета, најпре прописани, потом брисани, онда поново прописани, без икакве доследности и логике. На први поглед делује да је начело опортунитета еволуирало у нашем кривичном процесном праву,

[147] Одржана у Целеу 23–25. маја 2004. године под покровитељством Савета Европе, на позив Врховног тужиоца Доње Саксоније (Celle, Germany).

како у сфери кривичних дела за која се може применити, тако и у сфери процесних фаза поступка у којима се може предложити, али се заправо није много одмакло од почетне концепције, што само указује на одсуство слуха законописца на бројне примедбе стручне јавности у погледу законске регулативе овог института и проблема у његовој примени у пракси. Поред одсуства дефиниције и непрецизности законског текста одредаба које регулишу појам опортунитета, један од кључних проблема у примени начела опортунитета код нас јесте недостатак критеријума, односно смерница које би олакшале и усмериле рад тужилаштва у његовој примени. Такође, сматрамо да недовољној примени овог начела доприноси и неразумевање самог појма, сврхе и циља опортунитета. Пре свега, треба имати у виду да се појам опортунитета, иако законодавац не користи овај термин, односи и на одлагање кривичног гоњења из члана 283. ЗКП и на одбацивање кривичне пријаве из члана 284. став 3. ЗКП, иако се у првом случају ради о тзв. условљеном опортунитету, према којем јавни тужилац своје дискреционо право може да користи тек пошто осумњичени прихвати, а потом и изврши једну од предвиђених обавеза, док у другом случају јавни тужилац може, али не мора да одбаци кривичну пријаву из разлога целисходности, односно правичности, без икаквих условљавања, поступајући по опортунитету кривичног гоњења у правом смислу те речи. Стога се за овлашћење јавног тужиоца из члана 284. често користи термин „прави“ или „чисти“ опортунитет. Применом члана 283. ЗКП, одлука јавног тужиоца о непредузимању кривичног гоњења јесте привремена јер је условљена, док је у случају примене члана 284. та одлука коначна. Ипак, у пракси се појам опортунитета углавном поистовећује с одредбом члана 283. (раније члан 236) ЗКП, о чему говоре и приложени статистички подаци.

Међутим, и поред наведених примедби на законско решење начела опортунитета, одсуства критеријума које би јавни тужилац ценио приликом одлучивања о целисходности покретања поступка, питања уставног начела једнакости грађана пред законом, питања компатибилности тог начела с начелом официјелности и сл., последњих година уочен је значајан пораст предмета у којима је примењено начело опортунитета. Статистички подаци указују на тенденцију даљег раста примене начела опортунитета.

Да бисмо правилно сагледали досадашња искуства у примени опортунитета кривичног гоњења, потребно је дати хронолошки приказ законских решења, са свим недостацима и предностима које су утицале на примену овог начела.

2.1. Примена начела опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2001. године

Смисао увођења чл. 236. и 237. Законика о кривичном поступку из 2001. године[148] јесте да се судови растерете багателног криминалитета на тај начин што се кривични поступак не би покретао у ситуацијама када то из одређених разлога не би било целисходно.[149] Законик је тако могућност примене начела опортунитета кривичног гоњења проширио и на дела из сфере ситног криминалитета која се не могу подвести под правну фигуру дела малог значаја (незнатне друштвене опасности), али у односу на која не постоји потреба иницирања механизма кривичноправне казне, јер учинилац својим понашањем након остварења неправа ипак заслужује овај својеврстан вид аболиције.[150] Начело опортунитета кида везу с теоријом апсолутног кажњавања и доприноси бољој организацији правосудних органа, јер омогућује рационалније коришћење кадрова, ослобађајући јавно тужилаштво и суд једног броја кривичних дела, у првом реду оних која имају мали значај.[151]

Основ целисходности непокретања кривичног поступка као кључна претпоставка начела опортунитета кривичног гоњења може да буде веома различит, и може да се тиче како кривичног дела и његовог извршиоца, тако и околности под којима је дело извршено. Законско решење не предвиђа ближе критеријуме које би јавни тужилац ценио приликом одлучивања о целисходности покретања поступка, па је то остављено његовој слободној процени, која не мора бити образложена. С обзиром на то да се у односу на малолетнике захтева процена одговарајућих услова, није јасно зашто се за примену принципа опортунитета према пунолетним лицима у случају одлагања кривичног гоњења не траже баш

[148] „Службени лист СР Југославије“, број 70/01, од 28. 12. 2001; број 68/2002; ступио на снагу 28. 3. 2002. године.
[149] Ђ. Лазин, „Одлагање кривичног гоњења“, *Кривично законодавство државне заједнице Србија и Црна Гора*, Београд, 2003, стр. 295.
[150] И. Ђокић, (Начело опортунитета кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 303–316.
[151] М. Грубач, (Начело легалитета у кривичном процесном праву СФРЈ) *op. cit.* стр. 79.

никакви критеријуми. Решења из упоредног права која су нашем законодавцу послужила као узор предвиђају околности релевантне за оцену у том погледу.[152] Препорука R(87)18 Комитета министара Савета Европе предвиђа да за дискреционо непокретање и дискрециону обуставу поступка морају да буду испуњени тачно одређени законски разлози, да би се спречиле евентуалне злоупотребе.

Као могући разлози коришћења овог начела наводе се: дејство кривичног поступка на јавност,[153] потреба благонаклоног поступања према окривљеном из криминалнополитичких разлога,[154] разлози процесне економије, мали значај кривичног дела и одсуство штетних последица, несразмера између трошкова кривичног поступка и очекиваних ефеката суђења, обзири према породици учиниоца кривичног дела, обзири према захтевима државне политике у међународним односима[155] и високи трошкови поступка или нека својства оптуженог.[156]

Законик о кривичном поступку из 2001. године одступио је од строгог начела легалитета увођењем одредби чл. 236. и 237, следећи тако општи светски тренд у кривичном процесном праву, обележен могућношћу договора између учесника у кривичном поступку и идејом ресторативне правде. Смисао њиховог увођења јесте да се судови растерете багателног криминалитета на тај начин што се кривични поступак не би покретао у ситуацијама када то из одређених разлога не би било целисходно.

Увођењем начела опортунитета у наше позитивно кривично законодавство (чл. 236. и 237. ЗКП), законодавац је био мотивисан пре свега рационализацијом кривичног правосуђа и растерећењем судова, посебно у односу на случајеве који повлаче мале казне, као и у односу на проблеме који настају услед других кривичних поступака. Заједнички циљ је убрзање и поједностављење рада система кривичног правосуђа. Поред тога, као циљ увођења опортунитета у кривични

[152] Ђ. Лазин, (Одлагање кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 299–300.
[153] Т. Живановић, *Основни проблеми Кривичног и Грађанског права (поступка)*, стр. 31.
[154] Т. Васиљевић, (*Систем кривичног процесног права СФРЈ*) *op. cit.* стр. 122.
[155] М. Грубач, (*Кривично процесно право – Увод и општи део*, 2004) *op. cit.* стр. 152.
[156] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 60.

поступак наводи се проналажење ефикаснијих и хуманијих мера социјалне и правне реакције према појединим учиниоцима кривичних дела.[157]

Међутим, према мишљењу једног дела теоретичара,[158] начело опортунитета се односи само на одредбе члана 237. Законика о кривичном поступку, док се у члану 236. Законика говори о одложеном гоњењу, односно институту који познају савремена законодавства и којим се ствар жели решити без отварања кривичног поступка. Ако пођемо од опште дефиниције да начело опортунитета садржи овлашћење органа кривичног гоњења да по дискреционој оцени одлучи о вршењу функције кривичног гоњења, онда можемо закључити да је одредба члана 236. Законика заснована на истим идејама као и одредба члана 237. Законика, те да се оба члана односе на примену начела опортунитета.

2.1.1. Члан 236. Законика о кривичном поступку

У примени члана 236. Законика о кривичном поступку постоје следеће три фазе: 1) легалитет, фаза у којој јавни тужилац треба да утврди постојање кривичног дела и учиниоца; 2) опортунитет, фаза у којој примењује дискреционо право да се одложи кривично гоњење, због услова из закона и јавног интереса, и налаже се мера; 3) фаза у којој престаје дискреционо право, следи наставак кривичног гоњења, односно одбачај кривичне пријаве, више не зависи ни од јавног тужиоца ни од јавног интереса, већ само од тога да ли је окривљени испунио наложену меру у одређеном року**.**

Наиме, у случају примене члана 236. Законика, јавни тужилац ће најпре утврдити да ли је кривична пријава основана, потом наложити осумњиченом, ако он то прихвати, једну или више законом предвиђених мера, и коначно одбацити кривичну пријаву ако осумњичени изврши прихваћену – наложену обавезу (став 3. овог члана) у предвиђеном року, који не може бити дужи од шест месеци. Наиме, одлука о одустајању од кривичног гоњења, у оквиру овог начела, могућа је само ако постоје одговарајући докази о кривици, што значи да ће јавни тужилац утврдити постојање кривичног дела или ће, у противном, кривичну пријаву

---

[157] Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 453.

[158] С. Бејатовић, Д. Радуловић, *Законик о кривичном поступку СРЈ – са објашњењима, упутствима за практичну примену и регистром појмова*, Култура, Београд, 2002, стр. 160.

одбацити применом члана 235. став 2. ЗКП, не упуштајући се у поступак по овим одредбама. Поставља се питање да ли се и у којој мери, у овој фази претквичног поступка може са сигурношћу говорити о постојању или непостојању кривичног дела, односно кривице, коју, према Уставу, може утврдити само суд. Осим тога, не може се говорити о кривици „осумњиченог“, који према члану 221. Законика, представља „лице према коме је пре покретања кривичног поступка надлежни државни орган предузео неку радњу због постојања основане сумње да је извршило кривично дело“. Даље, ако се за дела која су у Кривичном закону предвиђена као кривична дела укине кривични поступак и замени неком другом државноправном реакцијом и налагањем одређених дужности учиниоцу дела уместо кривичне санкције, питање је да ли је заиста реч о кривичном делу. Ако би одговор био потврдан, поставља се питање да ли је то у складу са уставним правилом да кривично правосуђе могу спроводити само судови. Напротив, датим овлашћењем јавном тужиоцу, које је неспојиво с његовом традиционалном улогом оптужног органа, дошло је до кршења начела поделе власти, јер се решавање кривичног предмета пребацује у надлежност управе, која би онда морала бити снабдевена свим потребним гаранцијама за правилно и законито спровођење кривичног правосуђа.[159]

У Коментару Законика о кривичном поступку се наводи да одлуку о условном одлагању кривичног гоњења јавни тужилац може донети до правноснажности оптужнице. Сматрамо да је у питању грешка, јер се приликом примене члана 236, односно члана 237. ЗКП, увек ради о кривичном делу за које се суди у скраћеном поступку, тј. за које се суду подноси оптужни предлог, па самим тим не важе ни одредбе о ступању оптужнице на правну снагу из члана 282. ЗКП.

2.1.2. Одлука јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења

Одлуку о одлагању кривичног гоњења јавни тужилац доноси када на основу утврђеног чињеничног стања и личности учиниоца процени да је испуњење неке од обавеза предвиђених у ставу 1. овог члана целисходније од вођења кривичног поступка и евентуалног кажњавања за учињено кривично дело. Према законској формулацији, потребно је да се постигне договор у погледу одређивања једне од

[159] Т. Васиљевић, М. Грубач, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 237.

мера, као и основ да тужилац поверује да ће осумњичени поступити у складу с налогом и испунити своје обавезе. У недостатку наведене сагласности осумњиченог, јавни тужилац је у обавези да покрене кривични поступак против учиниоца кривичног дела, осим ако из неког другог разлога не одустане од кривичног гоњења. Стога би било потребно да се одреде правила која би потврдила да је тражена сагласност дата слободно, а не под принудом. У позиву осумњиченом треба да буде као разлог позивања наведена примена члана 236. ЗКП. С обзиром на то да је неопходан услов за примену опортунитета пристанак осумњиченог да испуни наложену обавезу, такву сагласност је потребно унети у записник, који осумњичени треба да потпише.[160] Иста је ситуација и са изјавом оштећеног који је сагласан с применом института о одлагању кривичног гоњења и из које се види да је упознат са својим правима. По прибављању сагласности оштећеног, када је та сагласност потребна, и изјаве, односно обавезивања пријављеног да ће извршити једну или више побројаних обавеза, јавни тужилац доноси решење о одлагању кривичног гоњења. Законодавац чини један велики пропуст, јер у одредби овог члана не прописује форму одлуке јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења, која би, према нашем мишљењу, требало да буде образложено решење, јер осумњичени и оштећени треба да имају акт у коме је утврђена дужност осумњиченог и одређен рок за њено испуњење. Уколико пријављено лице у датом року изврши све преузете обавезе и о томе донесе доказ који се прилаже у спис (нпр. уплатнице које доказују да је у корист одређене хуманитарне организације уплатио износ на који се обавезао), јавни тужилац доноси решење о одбацивању кривичне пријаве, с напоменом да се одредбе члана 61. ЗКП неће примењивати. У супротном, тужилац поступа по кривичној пријави, покретањем кривичног поступка.

За разлику од сагласности осумњиченог, која је увек потребна (став 1), сагласност оштећеног, крајње неоправдано и нејасно, тражи се само за извршење већ одређене обавезе из става 1. тач. 2. и 3, иако би било логично да се сагласност оштећеног, као општи услов за примену ове одредбе, тражи управо приликом

[160] М. Шкулић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 832.

одређивања поједине обавезе, а не приликом њеног извршења. Из самог законског текста се не може закључити којим разлозима је мотивисан законодавац који предвиђа да се од оштећеног тражи сагласност при извршењу обавезе уплате одређеног новчаног износа хуманитарном фонду и обављања друштвенокорисног или хуманитарног рада, а не и у случају накнаде штете и исплате доспелог издржавања (став 1. тач. 1. и 4). Поједини аутори[161] сматрају да је управо оправдано и логично што се сагласност оштећеног за одлагање кривичног гоњења и поступање јавног тужиоца по условљеном опортунитету захтева баш за ове две обавезе, које се своде на одређена материјална давања осумњиченог. Не би било логично да се сагласност оштећеног захтева у складу с оним обавезама репарационог карактера у односу баш на самог оштећеног (отклањање штетних последица насталих извршењем кривичног дела или накнада причињене штете и испуњавање доспелих обаваза издржавања), јер је ту непосредни интерес оштећеног да се отклоне штетне последице кривичног дела учињеног на његову штету, или да му се накнади штета причињена кривичним делом, односно плате заостале рате алиментације. Било би бесмислено да се испуњавање ових обавеза условљава сагласношћу оштећеног, коме би њихово испуњење првенствено користило (постоје решења, као нпр. у Хрватској, према којима је сагласност оштећеног, као и сагласност осумњиченог, општи услов за примену начела опортунитета, тако да се код таквих законских решења сагласност односи на све мере, па и на оне мере које су од непосредног интереса за оштећеног). Без обзира на овакво непотпуно законско решење, јавни тужилац је у обавези да упозори оштећеног да у случају давања сагласности на одлагање кривичног гоњења и доношења одлуке о одбацивању кривичне пријаве, губи право из члана 61. овог законика, али не губи право да свој имовинскоправни захтев оствари у парници. Ова обавеза јавног тужиоца, као и обавеза достављања решења о одбачају кривичне пријаве оштећеном и подносиоцу кривичне пријаве, уз наведено упозорење, такође је морала бити прописана одредбом члана 236. ЗКП.

2.1.3. Решење о одбацивању кривичне пријаве

[161] М. Шкулић, *Коментар законика о кривичном поступку Црне Горе*, Министарство правде Црне Горе и Мисија ОЕБС у Црној Гори, Подгорица, 2009, стр. 798–799.

Уколико донесе решење о одбацивању кривичне пријаве, јавни тужилац је био у обавези да писмено образложи своју одлуку да неће предузети радње на које га обавезују Устав и Закон, иако су испуњени услови за кривично гоњење, позивајући се на одредбу члана 236. ЗКП. У изреку решења о одбацивању кривичне пријаве уноси се и чињенични опис кривичног дела, како би на несумњив начин био одређен идентитет кривичног гоњења на који се пријава односи и осумњичени тиме био заштићен од могућег покушаја оштећеног да за то дело предузме кривично гоњење (*ne bis in idem* – пресуђена ствар).[162]

Сматрамо да решење о одбацивању кривичне пријаве представља коначну мериторну одлуку, јер оштећени нема право улагања правног лека против такве одлуке. Осим што не предвиђа двостепеност у одлучивању, Законик о кривичном поступку не дефинише ни поступање јавног тужиоца по истој кривичној пријави након донете одлуке о одбацивању, што је за последицу имало различито поступање у пракси, а самим тим и правну несигурност грађана. У *Јавнотужилачком приручнику*[163] изнет је став да јавни тужилац изузетно, а не по правилу, уколико то оправдавају околности случаја или након прибављања нових доказа, може поново поступати по истој кривичној пријави. Поступање јавног тужиоца по истој кривичној пријави након донете одлуке не може се аналогијом уподобљавати с понављањем кривичног поступка, јер кривични поступак није ни покренут, а у многим случајевима и не постоји субјект који би као оштећени могао предузети гоњење (нпр., у случају кривичног дела оружане побуне, напада на уставно уређење, злочиначког удруживања итд).

Јавни тужилац је био дужан да у случају примене члана 235. ЗКП обавести оштећеног о одбацивању кривичне пријаве, с правном поуком да има право да предузме гоњење пред надлежним судом у смислу члана 61. став 1. ЗКП. Поред тога, јавно тужилаштво је о одбацивању кривичне пријаве обавештавало и неке друге субјекте. Наиме, јавни тужилац је обавештавао и орган унутрашњих послова, уколико је кривичну пријаву поднео тај орган (члан 235. став 1. ЗКП). Оправдано је да у овом обавештењу о одбацивању кривичне пријаве буду наведени кратки

[162] *Јавнотужилачки приручник*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2008, стр. 115.
[163] *Ibidem*, стр. 116.

разлози за одлуку тужилаштва, иако закон не обавезује јавног тужиоца да то учини. У пракси се ова одредба неоправдано ретко користи, због чега би било потребно евентуално сачинити формуларе који садрже обавештење о одбацивању кривичне пријаве полицији. Напомињемо да ову обавезу јавног тужиоца да о одбацивању пријаве и разлозима за то обавести и орган полиције, ако је кривичну пријаву поднела полиција, садржи и члан 284. став 2. важећег ЗКП. Премда је логично да тужилац обавести пријављено лице да је разрешено сумње, односно да је против њега одбачена кривична пријава, таква обавеза није изричито прописана одредбама ЗКП.

Јавни тужилац треба да захтева повратну информацију од организација, фонда или јавних установа у чију корист је уплаћени одређени новчани износ како би имао потврду о наменском коришћењу ових средстава. Приликом утврђивања висине новчаног износа за уплату такође је било различитих поступања у пракси. Према некима,[164] висина новчаног износа који осумњичени треба да уплати у смислу одредбе члана 236. став 1. тачка 2. ЗКП, морала би да буде већа од просечне новчане казне коју суд изриче за истоврсно учињено кривично дело. Други[165] опет сматрају да овакав начин утврђивања новчаног износа није добар, јер та висина новчаног износа који осумњичени уплаћује применом начела опортунитета треба да буде стимулативна за њега да он прихвати примену опортунитета, како би се постигле користи за све остале субјекте, а тиме остварио јавни интерес. Према мишљењу овог аутора претходно изнети став претвара опортунитет у неку врсту кривичне санкције, што није својствено природи начела опортунитета.

2.1.4. Члан 237. Законика о кривичном поступку

Јавни тужилац може одбацити кривичну пријаву и без претходног одлагања кривичног гоњења у случају кривичних дела из члана 236. ЗКП, ако је осумњичени услед стварног кајања спречио наступање штете или је штету већ у потпуности надокнадио, а према околностима случаја, изрицање кривичне санкције не би било

[164] Г. Илић, „Искуства и уочени проблеми у досадашњој примени начела опортунитета кривичног гоњења у Србији“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009, стр. 87–95.

[165] З. Шуловић, „Нека запажања о досадашњој примени начела опортунитета код пунолетних учинилаца кривичних дела“, зборник *Поједностављење форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције*, Златибор, 2009, стр. 148.

правично. То би значило да ова одредба дозвољава начело опортунитета без неких условљених периода и без неких других испуњавања обавеза од стране осумњиченог, као и без договора о компензацији штете. Довољно је да је осумњичени својим делима допринео да се спрече штетне последице кривичног дела, или да је надокнадио насталу штету, и да је узимајући при томе у обзир одређене околности, коначан закључак да се кривична санкција не базира на оправданим основама.

Основна примедба на овај члан односи се на неодређене изразе у законском тексту „искрено кајање“, „правично“ и „околности случаја“, који као такви подлежу тумачењу, јер не постоје јасно дефинисани критеријуми на основу којих јавни тужилац може утврдити њихово постојање. При оваквом законском решењу јавни тужилац доноси одлуку о кривичном гоњењу на основу сопствене процене и личног запажања од случаја до случаја, без објективних критеријума који му могу послужити као путоказ у примени дискреционог права.

Поставља се питање да ли би изрази „признање“ и „целисходност“, који у многим земљама представљају општи услов за примену овог начела, били адекватнији. Међутим, и оваквом решењу се оправдано може приговорити да признање кривичног дела не значи и кајање за учињено. Наиме, искрено кајање треба да изражава изузетно јак осећај кривице осумњиченог, због чега, према законодавцу, изрицање кривичне санкције не би било правично. С друге стране, целисходност се цени у сваком случају примене начела опортунитета, иако није изричито законом прописана. Смисао дискреционе оцене јесте обезбеђење најприкладнијег решења у поједином случају, након претходне оцене целисходности.

Неодређеност израза „околности случаја“ отвара бројна питања значајна за практичну примену члана 237. ЗКП. Пре свега, да ли се ова одредба може применити на осумњиченог, односно лице које је према извештају из казнене и прекршајне евиденције већ кажњавано, затим да ли се може применити на осумњиченог који је у конкретном случају учинио кривично дело с елементима насиља и тако даље.

С тим у вези, поставља се питање да ли је примена начела опортунитета уопште правична ако дискреционо гоњење има за последицу ризик произвољног и неједнаког кривичног поступка. Треба имати на уму да примена стриктног легалног система с начелом опортунитета може да у законском смислу доведе до антагонизма у односу на начело једнакости. У теорији, према неким ауторима,[166] начело једнакости грађана пред законом искључује начело опортунитета, док се, према другима,[167] може рећи да је начело опортунитета на својеврстан начин у служби праведности, будући да омогућава различито третирање различитих случајева, што је законодавцу доступно само у ограниченој мери. Из законске формулације произилази да је за одбачај кривичне пријаве по овом основу потребно да су сви „услови" (стварно кајање, спречавање или надокнада штете и правичност) кумулативно испуњени, што знатно отежава примену члана 237. ЗКП у пракси, иако је намера законодавца очигледно била сасвим супротна.

Изрека решења о одбацивању кривичне пријаве применом члана 237. такође треба да садржи чињенични опис кривичног дела, из истих разлога као у случају решења донетог применом члана 236. став 3. ЗКП. У образложењу овог решења, приликом оцене испуњености услова за примену начела опортунитета треба посебно указати на то зашто изрицање кривичне санкције не би било правично.

Исправност одлуке јавног тужиоца у случају примене одредбе члана 237. ЗКП посебно је значајна. Наиме, одлука коју јавни тужилац доноси јесте коначна и не постоји ниједан облик институционалне контроле исправности такве одлуке. Стога у свим овим случајевима јавни тужилац мора да изврши реалну процену у вези с потребом кривичног гоњења, у ситуацији када није неопходна кривична санкција. За то је потребна висока професионалност и изузетно поштење јавног тужиоца. Имајући у виду указане недостатке самог законског текста наведених одредби, у пракси је могућа погрешна процена јавног тужиоца о (не)постојању законских услова, а није била искључена ни злоупотреба овог овлашћења ради привилеговања појединих учинилаца. Стога сматрамо да је, с обзиром на значај одлуке и чињеницу да оштећени нема право да предузме кривично гоњење у

[166] Т. Васиљевић, (*Систем кривичног процесног права СФРЈ*) *op. cit.* стр. 125.
[167] С. Циглер, (*Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*) *op. cit.* стр. 61.

смислу члана 61. ЗКП, било оправдано да се уведе неки вид контроле, односно преиспитивања тужиочеве одлуке о непокретању кривичног поступка.

2.2. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2004. године

Изменама и допунама Законика о кривичном поступку из маја 2004. године,[168] прописано је да одлуку о одлагању кривичног гоњења јавни тужилац може да донесе само уз сагласност суда. Поменутим изменама законодавац је увео и две нове мере, према којима осумњичени може да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога и да се подвргне психосоцијалној терапији (додате тач. 5. и 6. у ставу 1. члана 236. ЗКП). У односу на члан 237. ЗКП законски текст је остао неизмењен.

Наиме, у члану 236. став 1. ЗКП, после речи „може“ ставља се запета и додају речи „уз сагласност суда“. Оваквим изменама члана 236. ЗКП доведено је у питање функционисање начела опортунитета као дискреционог права јавног тужиоца. Поред тога, законодавац није прецизирао који је суд био надлежан за давање такве сагласности, што је опет стварало нове проблеме у пракси. Наиме, у неким судовима ову сагласност је давало кривично ванрасправно веће, у некима истражни судија, а у некима судија појединац. Сматрамо да је ову сагласност могло дати једино кривично ванрасправно веће, јер је чланом 24. став 6. ЗКП било јасно прописано да одлуке у првом степену ван главног претреса доноси веће.

Подржавамо став појединих аутора[169] да је контрола одлуке јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења неопходна, али да она треба да се обезбеди на други, а не на овај начин. Од условљавања примене начела опортунитета давањем сагласности суда свакако је боље решење нпр. условљавање давањем претходне сагласности оштећеног, или могућност преиспитивања такве одлуке од стране непосредно вишег или највишег јавног тужиоца, што је углавном и присутно решење у компаративном законодавству.

---

[168] „Службени гласник РС“, број 58/04.

[169] С. Бејатовић, „Ефикасност поступања у кривичним стварима као приоритетан задатак реформе кривичнопроцесног законодавства“, *Ревија за криминологију и кривично право*, вол. 47, бр. 3, Београд, 2009, стр. 33.

Једна од дилема које су довеле до различитих поступања јавних тужилаштава тиче се редоследа узимања изјаве од осумњиченог и оштећеног и тражења сагласности суда за примену начела опортунитета. Наиме, у пракси се јавила недоумица у којем тренутку јавни тужилац треба да захтева сагласност од суда за примену овог института. Преовладало је становиште да се сагласност од суда захтева пошто се прибави изјава осумњиченог, односно оштећеног за примену начела опортунитета. Уколико би јавни тужилац наведене изјаве узимао после добијене сагласности суда, могло је да се догоди да осумњичени не прихвати извршење обавеза, или да се оштећени не сагласи с применом мера у случајевима када је његова сагласност према закону потребна. Стога је логично и оправдано да јавни тужилац изјаве осумњиченог и оштећеног лица прибави пре него што затражи сагласност суда у смислу одредбе члана 263. став 1. ЗКП. Ово зато што добијање сагласности од осумњиченог и оштећеног није увек извесно, а пракса је показала да се суд приликом давања сагласности за примену начела опортунитета углавном руководи истим разлозима или стандардима као јавни тужилац.

Иако Законик и даље није предвиђао форму одлуке јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења, већина јавних тужилаштава је доносила решење о одлагању кривичног гоњења. Ово решење садржи стандардне елементе: увод, изреку и образложење. Изрека решења садржи врсту обавезе коју осумњичени треба да испуни, рок у којем треба да изврши обавезу и поуку о последицама неиспуњења обавезе. Након испуњења обавеза од стране осумњиченог, јавни тужилац доноси решење о одбацивању кривичне пријаве, које такође треба да садржи увод, изреку и образложење. Изрека овог решења треба да садржи чињенични опис и правну квалификацију кривичног дела.

Пракса је наметнула питање које се односи на могућност примене одложеног кривичног гоњења, односно одбацивања кривичне пријаве на основу члана 236. ЗКП, уколико осумњичени у предвиђеном року не испуни у целости наложену обавезу. По правилу, ако осумњичени не изврши, или само делимично изврши прихваћену обавезу, јавни тужилац ће поднети оптужни предлог надлежном суду. Међутим, пошто се ради о инструктивном року од шест месеци, то у теорији постоји схватање да јавни тужилац може ценити да ли је осумњичени

и у којој мери испунио обавезу која му је одређена, и у зависности од околности конкретног случаја донети решење о одбацивању кривичне пријаве. Поједини аутори[170] сматрају да се прекорачење рока из члана 268. став 4. у основи сматра неиспуњењем обавезе, али да се то не мора круто тумачити ако је највећи део обавезе испуњен или уколико су неки објективни разлози спречили осумњиченог да испуни целокупну обавезу, нарочито када за то не сноси кривицу. Сматрамо да овај рок мора бити испоштован, јер је то један од облигаторних услова за примену начела опортунитета, те да законодавац не оставља могућност за продужење рока преко максималних шест месеци, и да ту том смислу јавни тужиоци треба да се придржавају искључиво воље законодавца. Изузетно, овај рок се може продужити, с тим да је осумњичени дужан да о немогућности испуњења наложене обавезе због ванредних и оправданих околности благовремено обавести јавног тужиоца. Јавни тужилац ће ценити све околности и донети коначну одлуку о примени начела опортунитета, односно о покретању кривичног поступка. Према мишљењу неких аутора,[171] јавни тужилац може изменити своју првобитну одлуку ако то сматра целисходним, те је прилагодити ономе што је осумњичени заиста успео да изврши, и затим дефинитивно оценити да је осумњичени извршио одређену обавезу и одбацити кривичну пријаву.

Давање сагласности од стране суда захтевало је одређено време, чиме се губило на ефикасности у поступању, која представља једну од најважнијих карактеристика начела опортунитета. Стога је, сасвим оправдано, стручна јавност углавном оспоравала ову одредбу. Сматрамо да је условљавање примене начела опортунитета давањем сагласности суда било апсолутно неоправдано и неприхватљиво, јер начело опортунитета садржи овлашћење јавног тужиоца да по дискреционој оцени одлучи о вршењу функције кривичног гоњења.

2.3. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2006. године

[170] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 832.
[171] С. Бејатовић *et al.*, *Примена начела опортунитета у пракси – изазови и препоруке*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012, стр. 48.

Законик о кривичном поступку из 2006. године[172] увео је извесне новине у погледу начела опортунитета. Пре свега, у члану 268. став 1. Законика бришу се речи „уз сагласност суда“ и тиме отклања наведени проблем. Условљени опортунитет кривичног гоњења, односно постојећи институт одлагања кривичног гоњења, дефинише се као „Опроштај кривичног гоњења осумњиченом који је испунио одређене обавезе“ (члан 268), док је безусловни опортунитет предвиђен под називом „Нецелисходност кривичног гоњења због стварног кајања осумњиченог“ (члан 269). У члану 268. ЗКП додате су алтернативне мере које стоје на располагању јавном тужиоцу, тако да осумњичени, поред осталог, може да прихвати да се запосли на радном месту које је доступно и одговара његовим радним способностима и квалификацијама (став 1. тачка 5). Прецизирано је у корист којих организација се може уплатити одређени новчани износ (став 1. тачка 6), затим је предвиђено да Републички јавни тужилац прави списак и приоритетни редослед организација, фондова и јавних установа, односно списак и приоритетни редослед могућих облика друштвенокорисног или хуманитарног рада (став 2). Уз сваку од обавеза, као посебан услов, осумњиченом се може одредити да испуни имовинскоправни захтев оштећеног и да се лично извини оштећеном (став 3). У преосталом делу, законски текст је остао неизмењен.

2.3.1. Члан 268. Законика о кривичном поступку, под називом „Опроштај кривичног гоњења осумњиченом који је испунио одређене обавезе“

Посебну пажњу заслужују мере предвиђене у члану 268. став 1. Законика. Ове мере могу се поделити на 1) основне и 2) адхезионе мере. [173]

1) У основне мере спадају: мере које се могу одредити независно од става оштећеног и мере за чије је одређивање потребна сагласност оштећеног кривичним делом.

У мере које се могу одредити независно од става оштећеног спадају: а) мере репарационог карактера – отклањање штетних последица кривичног дела или

[172] „Службени гласник РС“, број 46, од 2. 6. 2006; овај Законик о кривичном поступку ступио је на снагу 10. 6. 2006. године, а требало је да се почне с применом од 1. 6. 2007, осим одредаба чл. 107, 110, 117–122. и 333–335, који су се примењивали од 10. 6. 2006. године.
[173] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 830–831.

накнада штете настала извршењем кривичног дела; б) мере алиментационог карактера – испуњавање доспелих обавеза издражвања; в) мере медицинског и психосанационог карактера – подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога и подвргавање психосоцијалној терапији; г) мере социјалног карактера – запошљавање на радном месту које је доступно и одговара радним способностима и квалификацијама осумњиченог.

Мере за чије је одређивање потребна сагласност оштећеног кривичним делом чине: а) плаћање одређеног новчаног износа у корист неке општеприхваћене хуманитарне организације, фонда за заштиту жртава кривичних дела, односно другог општепризнатог фонда или јавне установе, која се искључиво или претежно бави хуманитарним радом; и б) обављање одређеног друштвенокорисног или хуманитарног рада.

2) У адхезионе мере спадају обавезе које јавни тужилац може додатно одредити уз било коју од основних мера, а то су: испуњавање имовинскоправног захтева оштећеног и лично извињење оштећеном.

2.3.2. Отклањање последице кривичног дела и накнада штете

Законодавац у члану 268. став 1. тачка 1. говори о отклањању „последице“ кривичног дела или накнади штете настале извршењем кривичног дела, док се у Законику из 2001, а затим из 2004, као и у Законику из 2009. године наводи „штетна“ последица, мада је питање да ли последица кривичног дела може бити другачија осим штетна. Да би се могло одредити отклањање последице кривичног дела, неопходно је да се ради о кривичном делу које спада у тзв. материјална кривична дела (кривична дела која имају последицу у кривичноправном смислу). Поједини аутори[174] сматрају да штетна последица о којој је овде реч није последица у смислу понашања које проузрокује одређену последицу. Овде, дакле, није у питању последица кривичног дела као елеменат његовог бића. Овде је реч о другој последици, а то је последица у односу на заштитни објекат кривичног дела. Наиме, да би постојало кривично дело, мора постојати његова последица. Но, из неких кривичних дела произилази и штетна последица која се манифестује, односно

[174] Б. Чејовић, *Кривично право-Општи део,* Студентски културни центар Ниш, Ниш, 1995, стр. 116-117.

додатно оштећује заштитни објекат. Овде се ради о штети нанетој заштитном објекту, који је мотив инкриминације. Врло често је оваква последица објективни услов инкриминације. Оваква врста последица – штете може настати како у случају кривичних дела повреде, тако и у случају кривичних дела угрожавања. Само анализом сваког кривичног дела понаособ може се утврдити каква све штетна последица и у ком виду може наступити и како се она може отклонити.

2.3.3. Могућност запослења

Сматрамо да је увођење додатне мере из члана 268. став 1. тачка 5. ЗКП неприхватљиво, јер се осумњичени тиме доводио у повољнији положај у односу на бројне незапослене са истим способностима и квалификацијама, и истовремено нереална, с обзиром на тадашњу ситуацију на тржишту рада у Србији. Осим тога, сврха мера предвиђених у ставу 1. овог члана јесте да осумњичени изврши неку од обавеза која, условно речено, представља алтернативу за кривичну санкцију, која осумњиченом неће бити изречена управо због примене овог начела, а која би, извесно, управо на основу утврђеног чињеничног стања и прикупљених доказа, била изречена од стране суда за конкретно кривично дело.

2.3.4. Уплата одређеног новчаног износа

Насупрот томе, сматрамо да је од посебног значаја одредба члана 268. став 1. тачка 6. Законика, која, између осталог, предвиђа и фонд за заштиту жртава кривичних дела. Овакво законско решење је у складу с међународним документима која се тичу права жртава.[175]

Када је реч о висини новчаног износа који осумњичени треба да уплати у корист неке општепризнате хуманитарне организације, фонда за заштиту жртава и сл. (став 1. тачка 6), јавни тужилац треба да се руководи одредбама Кривичног законика које регулишу одмеравање новчане казне. Сматрамо да из више разлога, а пре свега из разлога правичности, овај новчани износ треба да буде приближно исти или већи него што би износила очекивана казна. Ово пре свега зато што је

[175] Од посебног је значаја Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савета Европе од 25. октобра 2012. Године, о успостављању минималних стандарда права, подршке и заштите жртава кривичних дела, Препорука Савета Европе Rec (2002)5, Комитета министара, и сл. Ове препоруке немају обавезујућу правну снагу, већ се могу сврстати у тзв. меко право (*soft low*). Јединствен је став да *soft low*, иако без правне обавезе, значајно утиче на развој унутрашњих правних система и праксе држава чланица.

применом начела опортунитета осумњичени на неки начин привилегован утолико што се не излаже кривичном гоњењу и поштеђен је свих непријатности које кривични поступак по својој природи носи.

Напомињемо да само одредба члана 268. Законика из 2006. године наводи „општепризнате“ хуманитарне организације, односно „општепризнати“ хуманитарни фонд или јавне установе, што је оправдано с обзиром на то да код нас постоји одређени број организација које нису уредно регистроване, које у свом деловању испољавају одређени идеолошки или политички ангажман и које се „наводно баве хуманитарном делатношћу“.[176]

2.3.5. Друштвенокорисни и хуманитарни рад

Не постоје јасни критеријуми на основу којих се може направити разграничење између друштвенокорисног и хуманитарног рада (став 1. тачка 7), с обзиром на то да је логично да је сваки хуманитарни рад, с гледишта друштва као заједнице, и друштвенокористан рад. Закон не одређује трајање ове мере, па стога сматрамо да би јавни тужилац требало да ову меру одреди на дане и сате (не може бити краћи од 60 часова, нити дужи од 360 часова), у складу с одредбом члана 52. КЗ, која регулише рад у јавном интересу. Друштвенокористан рад као алтернативна санкција је уведен у кривичним законодавствима многих држава, и састоји се у томе да учинилац буде кажњен за учињено кривично дело, а да се та казна састоји у обављању одређеног рада у корист читавог друштва, без његовог стављања у затвор.[177] У сваком случају, сматрамо да је ова мера донета без претходне друштвене припреме, како у области доношења прописа, тако и у припреми корисника и обвезника ове мере.

2.3.6. Примери из праксе за друштвенокорисни и хуманитарни рад

Прво основно јавно тужилаштво у Београду представља изузетак утолико што је успешном организацијом омогућило знатно боље резултате у примени начела опортунитета у односу на друга јавна тужилаштва. Наиме, Прво основно јавно тужилаштво у Београду закључило је протоколе о сарадњи са ЈКП „Зеленило

---

[176] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 831–832.

[177] Ђ. Ђорђевић, „О могућности замене казне затвора мером друштвено корисног рада“, зборник *Проблеми реинтеграције и реформе југословенског кривичног законодавства,* Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1995. стр. 163.

Београд“ и ЈКП „Градска чистоћа“, дана 22. 2. 2010. године, према којима ће осумњичени у смислу одредбе члана 236. став 1. тачка 3. ЗКП моћи да обављају друштвенокорисни рад. Према наведеним протоколима, дужину друштвенокорисног рада за свако лице одређује Прво основно јавно тужилаштво у Београду, а ЈКП „Градска чистоћа“ и ЈКП „Зеленило Београд“ су се обавезали да ће се у односу на лица која по наведеним протоколима обављају друштвенокорисни рад примењивати све мере заштите на раду, сходно Закону о раду и другим прописима који регулишу област рада. Такође, потписници протокола су се обавезали да у писменој форми обавештавају Прво основно јавно тужилаштво у Београду о почетку и завршетку обављања друштвенокорисног рада свих упућених лица, као и о свим битним чињеницама везаним за спровођење одлуке јавног тужилаштва.

Поред тога, Прво основно јавно тужилаштво у Београду закључило је и Протокол о сарадњи с Градом Београдом, којим је одређено да ће се средства која уплаћују осумњичени трансферисати искључиво из Управе за трезор Министарства финансија, на посебан подрачун с називом „Град Београд – Секретаријат за здравство – Средства у вези опортунитета за кривично гоњење“, у оквиру консолидованог рачуна Трезора града Београда. Циљ овог протокола јесте ефикасна и правична расподела финансијских средстава здравственим установама на територији града Београда, с тим да Град Београд на основу финансијских средстава прикупљених применом института одлагања кривичног гоњења, сачињава за сваку календарску годину финансијски план прихода и расхода за финансијска средстава на посебном подрачуну и усклађује га са оствареним приливом финансијских средстава. Закључење овог протокола је од изузетног значаја, јер се годинама указивало на одсуство повратних информација о средствима уплаћеним у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа од стране јавних тужилаштава применом члана 236. ЗКП.

Поставља се питање оправданости става 2. овога члана, који предвиђа обавезу Републичког јавног тужиоца да направи списак и приоритетни редослед организација, фондова или јавних установа општепризнатог карактера, као и списак и приоритетни редослед могућих облика друштвенокорисног или

хуманитарног рада. Сматрамо да би се с временом тиме створио монопол појединих хуманитарних организација, јер законодавац није утврдио време за које важи сачињени списак приоритетних установа од стране Републичког јавног тужиоца. Стога сматрамо да је оправдано да свако јавно тужилаштво треба да има могућност слободног избора уплате новчаних средстава хуманитарним организацијама на територији своје или друге месне надлежности. То се односи и на списак могућих облика друштвенокорисног рада, који законодавац не дефинише, а који је у многим земљама предвиђен као алтернатива кривичним санкцијама. Ово посебно ако се има у виду да је Кривични законик у члану 52. предвидео „рад у јавном интересу“ као нову врсту казне. Рад у јавном интересу дефинисан је као друштвено користан рад, који се може изрећи за кривична дела за која је законом прописана казна затвора до три године или новчана казна, уз искључиви пристанак учиниоца дела.

Уз сваку обавезу, јавни тужилац осумњиченом као посебан услов може одредити да испуни имовинскоправни захтев оштећеног или да се лично извини оштећеном. Наведене мере адхезионог карактера имају за циљ пре свега задовољење оштећеног, имајући у виду разлоге правичности (став 3).

2.3.7. Члан 269. Законика о кривичном поступку, под називом „Нецелисходност кривичног гоњења због стварног кајања осумњиченог“

Одредбом члана 269. Законика регулисана је примена начела опортунитета кривичног гоњења, која представља класичан изузетак у односу на начело обавезности кривичног гоњења за кривична дела за која се гони по службеној дужности, из члана 17. овог законика. Да би јавни тужилац донео решење о одбацивању кривичне пријаве, потребно је да се ради о кривичном делу одређене тежине, односно кривичном делу за које је законом прописана новчана казна или казна затвора до три године, као и да је осумњичени услед стварног кајања спречио наступање последице кривичног дела или је спречио настанак штете, односно уколико је штету већ надокнадио. Услов целисходности јавни тужилац цени у сваком конкретном случају.

Да ли је кривично гоњење осумњиченог и изрицање кривичне санкције целисходно и у интересу правичности јавни тужилац цени на основу околности

везаних за личност осумњиченог и околности под којима је дело учињено. Приликом утврђивања ових околности, јавни тужилац се руководи општим правилима о одмеравању казне, а наведене околности би спадале у категорију олакшавајућих околности. За разлику од накнаде штете и спречавања наступања последица које се могу утврдити на основу мерљивих критеријума, питање стварног кајања осумњиченог лица препушта се слободној оцени јавног тужиоца. Понекад се стварно кајање непосредно може уочити на основу спољних манифестација понашања осумњиченог, који на пример: плаче, дрхти, говори на начин који одражава да се покајао, односно да је свестан осећаја да је погрешио што је учинио кривично дело. Стога сматрамо да је потребно да Републички јавни тужилац донесе смернице или упутство које ће садржати критеријуме објективне примене начела опортунитета при процењивању оправданости његове примене у сваком конкретном случају. Смернице би свакако допринеле већој примени начела опортунитета, с напоменом да већа примена начела опортунитета не значи и смањење обавезе кривичног гоњења, већ се применом тог начела у проширеном, реалнијем и научно прихватљивијем обиму ова обавеза чини делотворнијом него што би се извршила применом начела легалитета.

Како оштећени у случају примене члана 269. ЗКП не може постати супсидијарни тужилац, то јавни тужилац ову околност посебно цени приликом доношења одлуке о одбацивању кривичне пријаве, односно приликом оцене да ли би кривично гоњење било целисходно и у интересу правичности. Оштећеном не припада право на преузимање гоњења, али му припада право на накнаду штете, односно остваривање имовинскоправног захтева у грађанској парници. Под видом накнаде штете у грађанскоправном смислу подразумева се, пре свега, накнада материјалне штете настале у повреди својине над покретном и непокретном имовином, повреди државине, али и повреди живота и здравља. Овде је реч о материјалној стварној штети, која се може имовински определити и изразити у новцу, без обзира на то да ли се односи на имовину или на живот и здравље. Репарацију штете треба као специфичну санкцију материјалне одговорности у грађанскоправном смислу извршити у првом реду непосредним успостављањем

стања које је постојало пре извршења кривичног дела, и то је директна репарација, а тек после тога накнада у новцу.

2.4. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2009. године

Законик о кривичном поступку из 2009. године[178] увео је бројне новине које се тичу начела опортунитета кривичног гоњења. Пре свега, проширена је могућност његове примене и на кривична дела за која је законом прописана казна затвора од три до пет година (став 2). Такође, проширен је круг мера које могу бити наложене осумњиченом у случају примене начела опортунитета кривичног гоњења: да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно да поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком (став 7) и да положи возачки испит, обави додатну возачку обуку или заврши други одговарајући курс (став 8). Значајну новину представља и став 6. овога члана, према коме јавни тужилац може, уз сагласност суда пред којим се води главни претрес, до завршетка главног претреса за кривично дело за које је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, одустати од кривичног гоњења ако осумњичени испуни једну или више мера из става 1. овог члана. Када се ради о мерама из става 1. тач. 2. и 3. овог члана, потребна је и сагласност оштећеног, односно примењује се правило из става 5. овог члана. Јавни тужилац може одустати од кривичног гоњења до краја главног претреса и када се поступак води за кривично дело за које је предвиђена казна затвора преко три, а до пет година, ако то својим решењем одобри веће из члана 24. став 6. овог законика.

Наведене одредбе члана 236. ЗКП, и поред свог значаја као посебне законске новине, трпеле су критику која се могла свести на неколико следећих приговора.

Основна примедба у овом члану била је да законодавац брише сагласност суда из става 1. овог члана, али је зато уводи у ст. 6. и 7, тако да остају сви коментари везани за контролну улогу суда у односу на рад тужилаштва када је у питању примена начела опортунитета. Суштинске разлике нема, осим што су у питању различите процесне фазе када је потребна сагласност суда. Остајемо при ставу да је контрола одлуке јавног тужиоца о примени начела опортунитета

[178] „Службени гласник РС“, број 72, од 3. 9. 2009. године.

неопходна у смислу двостепености, али њу мора обезбедити јавнотужилачка организација, а не суд.

Када јавни тужилац одбаци кривичну пријаву и оштећени као супсидијарни тужилац преузме кривично гоњење, говоримо о виду судске контроле. Оштећени као супсидијарни тужилац овлашћен је да гони за кривична дела за која се поступак води по службеној дужности ако јавни тужилац из било ког разлога не предузме гоњење или од гоњења у току поступка одустане. Место јавног тужиоца гоњење преузима оштећени, који може покренути поступак и подићи оптужницу или прихватити већ подигнуту оптужницу. Установа супсидијарног тужиоца постоји у јавном интересу и у интересу оштећеног и штити од опасности да кривично гоњење од стране јавног тужиоца не изостане због неког недопуштеног разлога.[179] Јавни тужилац доноси одлуку о одбацивању кривичне пријаве, а оштећени тек преузимањем кривичног гоњења може преиспитати одлуку јавног тужиоца пред судом, с тим да у случају да суд констатује да је кривична тужба оправдана, нема овлашћења да да налог јавном тужиоцу да настави кривично гоњење, већ то чини оштећени у својству супсидијарног тужиоца.

2.4.1. Члан 236. Законика о кривичном поступку

Законско решење из 2009. године увело је значајне новине, али и даље није било у складу с Препорукама Савета Европе R(87)18 и Rec(2000)19, посебно када су у питању положај и овлашћења оштећеног лица. Стога ова одредба члана 236. ЗКП заслужује посебну анализу. Имајући у виду досадашње излагање и бројност новина које доноси Законик из 2009. године, то ћемо анализирати само поједине, посебно значајне мере из члана 236.

2.4.1.1. Накнада причињене штете

Накнада штете као обавеза из члана 236. став 1. тачка 1. ЗКП могла се одредити једино ако се ради о кривичном делу за које је карактеристично да проузрокује и одређену материјалну штету. Висина износа накнаде штете по правилу би требало да одговара висини постављеног имовинскоправног захтева оштећеног, али не и у сваком случају, јер се може десити да оштећени постави нереалан, превисок имовинскоправни захтев. Закнодавац не прецизира, али следи

[179] *Правна енциклопедија I*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 425.

закључак да јавни тужилац одлучује о реално утврђеној висини штете. Поставља се питање на основу чега ће јавни тужилац донети овакву одлуку, да ли ангажовањем вештака одговарајуће струке или слободном оценом доказа. Имајући у виду да је ефикасност поступка један од основних циљева начела опортунитета, а да би ангажовање адвоката проузроковало како одуговлачење поступка, тако и одговарајуће трошкове, то следи закључак да коначна одлука о утврђивању висине штете зависи од процене јавног тужиоца. Сматрамо да се јавни тужилац, ради објективности и заштите интереса оштећеног, приликом утврђивања висине причињене штете мора придржавати Закона о облигационим односима. Сходно овим одредбама, јавни тужилац може одредити врсту, износ, рок и начин остварења имовинскоправног захтева, али исто тако предвидети и да се не дира у права оштећеног на остваривање имовинскоправног захтева (слично решење је дато у Обавезном упутству Републичког јавног тужилаштва о примени споразума о признању кривичног дела, према којем се споразумом може одредити да окривљени у целини или делимично надокнади оштећеном вредност захтеваног имовинскоправног захтева, или да имовинскоправни захтев буде расправљан у парничном поступку). Наиме, већ смо поменули да оштећени, иако нема право на супсидијарну тужбу, задржава право да оствари свој имовинскоправни захтев у парници. Стога, када оштећени сматра да му није накнађен пун износ штете, било због изгубљене добити или евентуално лоше процене јавног тужиоца, према његовом мишљењу, може поднети тужбу у парничном поступку против осумњиченог, како по основу причињене штете, тако и по основу правно неоснованог обогаћења осумњиченог. Ово овлашћење оштећени има и у случају одбацивања кривичне пријаве против осумњиченог из разлога правичности, сходно одредби члана 237. Законика.

2.4.1.2. Уплата одређеног новчаног износа

Када је у питању уплата одређеног новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе из става 1. тачка 2. овог члана, законодавац више не предвиђа да се ради о општепризнатим хуманитарним организацијама, фонду или јавној установи. Такође се више не предвиђа могућност уплате новчаног

износа у корист фонда за заштита жртава кривичних дела, што представља пропуст законодавца, имајући у виду значај овог фонда, из већ наведених разлога.

Међутим, иако законодавац не поставља и додатни услов да се ради о општепризнатим хуманитарним организацијама, остаје став да јавни тужиоци морају с посебном обазривошћу ценити о каквим се организацијама ради пре него што донесу одлуку о примени обавезе, односно мере из члана 236. став 1. тачка 2. ЗКП. Већ смо поменули да висина новчаног износа који треба да се плати у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе треба да буде слична износу законом прописане новчане казне која би се осумњиченом могла изрећи у кривичном поступку, а за кривично дело које је предмет оптужбе, односно поднете кривичне пријаве, зависно од процесне фазе поступка у којој је могућа примена начела опортунитета. У том смислу, јавни тужилац мора имати у виду казнену политику надлежног суда у односу на кривично дело поводом којег се води поступак, као и опште одредбе о новчаној казни Кривичног законика (чл. 48–51). Приликом доношења одлуке о висини новчаног износа и року за испуњење новчане обавезе, у сваком поједином случају посебно се цене личне и имовинске прилике осумњиченог, односно пријављеног лица. У појединим случајевима, уколико су износи били већи, осумњиченима је у складу с њиховим материјалним примањима дата могућност да обавезу изврше сукцесивно, односно на рате. Осумњичени је тада био у обавези да након сваке уплате достави тужилаштву доказ о извршеној уплати, а решење о одбачају кривичне пријаве доносило се након што осумњичени у потпуности измири своју обавезу. Постоје мишљења да ову околност треба ценити флексибилније и сматрати да је осумњичени испунио своју обавезу па и у случају када није у целости уплатио наложени износ. Сматрамо да треба бити рестриктиван, јер је ово један од услова за примену начела опортунитета који има за циљ остварење специјалне превенције, као и казна. Наиме, Кривични законик јасно предвиђа да у случају када осуђени не плати новчану казну, следи замена казном затвора, односно казном рада у јавном интересу, и ту нема никакве флексибилности (члан 51. ст. 2. и 3).

Следствено томе, осумњичени применом начела опортунитета не треба и не сме да буде привилегован, односно обавеза која му се одређује као услов да не буде

кривично гоњен, а и уплата новчаног износа из члана 268. став 1. тачка 2, треба да буду озбиљног карактера. Већ смо рекли да испуњавање ових обавеза има за циљ и специјалну превенцију, односно свест учиниоца кривичног дела да друштво, у сваком случају, осуђује његово недозвољено понашање.

Сва ова овлашћења, као и обавезе јавног тужиоца, по аналогији се примењују и у случају одређивања друштвенокорисног или хуманитарног рада из тачке 3. овог члана.

2.4.1.3. Доспела обавеза издржавања

Мера из тачке 4. овог члана неспорно је везана за извршење кривичног дела недавање издржавања из члана 195. КЗ, иако се то у законику изричито не наводи. Законском формулацијом „да испуни доспеле обавезе издржавања“ законодавац је одредио да су те обавезе пре свега утврђене, а затим и доспеле. Ради се о заосталом плаћању обавезе издржавања од стране осумњиченог, која је утврђена извршним насловом (пресудом, поравнањем пред судом или другим надлежним органом), али то може бити и без ових извршних исправа, дакле, само на основу кривичне пријаве. У недостатку извршног наслова, овлашћени тужилац ће позвати осумњиченог и оштећеног и покушати да утврди висину и временски период заосталог давања издржавања, наравно, уз пуну сагласност позваних лица, и у таквом случају може одложити кривично гоњење.

2.4.1.4. Психосоцијална терапија

Из законске формулације тачке 6. овог члана произилази да одређивање мере психосоцијалне терапије не захтева претходно одређивање вештачења психолошких особина, односно душевног стања осумњиченог, којим би се руководио јавни тужилац. Наиме, јавни тужилац на основу слободне оцене конкретног случаја или на основу одговарајуће медицинске документације коју поседује осумњичени, може одредити ову меру, свакако уз сагласност осумњиченог. Имајући у виду ограничени рок од шест месеци за испуњење наложене мере, претпоставља се да је довољно да осумњичени започне са психосоцијалном терапијом, те да самим тим није неопходно да се у том периоду доврши комплетна психосоцијална терапија. Довољно је да јавни тужилац на основу понашања осумњиченог стекне уверење да ће осумњичени не само започети

већ да је реално очекивати да ће и након евентуалне одлуке о одбацивању кривичне пријаве наставити с подвргавањем психосоцијалној терапији, све до коначног остварења њеног циља.

2.4.1.5. Обавезе установљене правноснажном судском одлуком

Друге обавезе „утврђене правноснажном одлуком суда“ из тачке 7. овог члана чине било које обавезе извршене на основу судске одлуке. Када је реч о „поштовању ограничења утврђеног правноснажном судском одлуком“ из тачке 7, подразумевају се пре свега мере заштите од насиља у породици из члана 194. став 5. КЗ, које суд одреди на основу закона. Јавни тужилац је овлашћен да осумњиченом за кривично дело из члана 194. став 5. КЗ одреди обавезу поштовања мере заштите од насиља у породици из члана 198. Породичног закона,[180] као услов да се према њему поступи по начелу опортунитета кривичног гоњења. Наиме, према члану 198. Породичног закона, којим је уведена грађанскоправна заштита јер кривичноправна очигледно није била довољна, против члана породице који врши насиље суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа с другим чланом породице (став 1). Мере заштите од насиља у породици чине: 1. издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине, односно закупа непокретности; 2. издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине, односно закупа непокретности; 3. забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености; 4. забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице; 5. забрана даљег узнемиравања члана породице. Законодавац даље прописује да мера заштите од насиља у породици може трајати највише годину дана, што одговара року од шест месеци у којем се мора извршити наложена обавеза у случају примене начела опортунитета. Законодавац предвиђа право и овлашћење јавног тужиоца да предложи неку од наведених мера заштите из члана 198. Породичног закона. Суштина мера заштите од насиља састоји се у ограничењу или привременој забрани личних односа насилника са жртвом насиља.

[180] „Службени гласник РС“, број 18, од 24. 2. 2005. године.

2.4.1.6. Полагање возачког испита, додатна возачка обука и одговарајући курс

Обавеза из тачке 8, којом се може наложити осумњиченом да положи возачки испит, обави додатну возачку обуку или заврши други одговарајући курс, везује се пре свега за кривична дела угрожавања јавног саобраћаја. Питање је оправданости и сврхе ове мере, с обзиром на то да Кривични законик истовремено прописује казну одузимање возачке дозволе из члана 53. и меру безбедности забрана управљања моторним возилом из члана 86. Услов за изрицање одузимања возачке дозволе јесте да је у вези са извршењем или припремањем кривичног дела које је основ за изрицање ове казне коришћено моторно возило. Казна одузимања возачке дозволе може бити изречена као главна казна, а може бити и споредна казна уз казну затвора или уз новчану казну. Као и у случају мере безбедности забране управљања моторним возилом, ова казна се може изрећи и лицу које нема положен возачки испит. Остаје спорно у којим приликама јавни тужилац може осумњиченом лицу наложити да положи возачки испит, односно да обави додатну возачку обуку.

2.4.1.7. Одустајање од већ започетог кривичног гоњења

Потпуно је нова законска могућност за условљено одустајање од већ започетог кривичног гоњења, односно овлашћење јавног тужиоца да до завршетка главног претреса одустане од започетог кривичног гоњења, односно оптужбе, али уз неопходну сагласност суда. Сматрамо да је овакав вид условљеног опортунитета одступање од опортунитета кривичног гоњења, јер јавни тужилац на главном претресу фактички одустаје од оптужбе. Такође сматрамо да је законодавац непрецизан и недоследан у коришћењу термина, с обзиром на то да је чланом 354. став 1. Законика јасно прописано да суд доноси пресуду којом се оптужба одбија ако је тужилац од започињања до завршетка главног претреса одустао од оптужбе. Свакако да у свом ширем тумачењу оптужба представља даље кривично гоњење од стране јавног тужиоца, али то није израз који је адекватан осталим одредбама Законика о кривичном поступку, нити самом току кривичног поступка. Опортунитет се искључиво односи на одлуку о кривичном гоњењу, а не на одлуку о оптужби. Наиме, према оптужном начелу, оптужба је у потпуној власти тужиоца,

па самим тим нема никаквог утицаја на одустанак од оптужбе, за које законодавац чак и не прописује посебне разлоге, већ наводи да тужилац није дужан да образложи своју одлуку у случају одустанка од оптужбе, ни кад се јавни тужилац руководи начелом легалиета, ни кад се руководи начелом опортунитета. Такође, сматрамо да је сагласност суда на одустајање јавног тужиоца од оптужбе у потпуној супротности с оптужним начелом и начелом мутабилитета, који престављају не само начела поступања јавног тужиоца већ и начела на којима је уређен наш кривични поступак. Стога се погрешно наводи у ставу 8. овог члана да се пресуда којом се оптужба одбија доноси због одустанка јавног тужиоца од кривичног гоњења. Ради правилног разумевања и примене ових одредби, законодавац је био у обавези да утврди адекватне изразе и доследно их користи.

Претпостављамо да је законодавац користио израз „одустане од кривичног гоњења“ јер се опортунитет у принципу односи на кривично гоњење, а не на оптужбу. Начело легалитета такође говори о законитости кривичног гоњења и обавезности кривичног гоњења, а не о обавезности оптужења.

Форма у којој јавни тужилац тражи сагласност није била прописана, као ни форма у којој је суд давао сагласност, па су се и ту појавиле разлике у поступању. Поједини судови давали су осумњиченом и погрешну правну поуку о праву на жалбу. Значајно је да су различито поступали и апелациони судови као другостепени, јер су поједине жалбе осумњичених уважавали као основане (Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж II бр. 1607/10, од 20. 8. 2010. године), док су друге одбацивали као недозвољене (Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж II бр. 1678/11, од 22. 8. 2011. године). Сматрамо да треба прихватити став да жалба осумњиченог није дозвољена. У том смислу се у наведеном решењу Апелационог суда у Новом Саду од 22. 8. 2011. године наводи да је „чланом 398. ст. 1. и 2. ЗКП прописано [...] да против решења већа донетих пре и у току истраге није дозвољена жалба. Наиме, институт одлагања кривичног гоњења даје могућност тужиоцу да у преткривичном поступку одбаци кривичну пријаву по испуњењу одређених услова, односно да не покрене кривични поступак пред судом... Веће основног суда донело је решење којим се дозвољава право жалбе осумњичене, без основа, јер закон не предвиђа форму у којој се даје

одобрење суда, па ни да се исто доставља осумњиченима, а с обзиром на претходно наведени члан 398. ЗКП у погледу права на жалбу, произилази да иста није дозвољена, а с обзиром да погрешна правна поука не конституише право на жалбу, те како овде нису повређена права подносиоца жалбе, јер је решењем суда испуњена законска могућност да се може донети решење о одлагању кривичног гоњења од стране тужилаштва...“ Свакако да се оваквом одлуком суда не задире у права осумњиченог, већ се ради о односу јавног тужилаштва и суда. У случају непоступања по решењу тужиоца којим се осумњиченом налаже обавеза, наступа једна једина последица, а то је вођење кривичног поступка, који би се свакако водио да одлагање кривичног гоњења није примењено.

Услед недовољне прецизности законског текста, у пракси је било спорно питање времена када јавни тужилац тражи сагласност од суда и да ли претходно треба да прибави сагласност окривљеног, односно оштећеног, када се ради о мерама из става 1. тач. 2. и 3. овог члана. Према аналогији с размишљањем које се односи на законско решење из члана 236. став 1. Законика из 2004. године, сматрамо да је целисходно и логично да јавни тужилац најпре прибави изјаве осумњиченог и оштећеног, а потом тражи сагласност суда. Уколико јавни тужилац сагласност суда тражи на самом главном претресу, поставља се питање да ли налог за извршење конкретне обавезе даје суд, или јавни тужилац (за осумњиченог се користи термин „изјава“ да ли прихвата да му се наложи нека од законом предвиђених мера, а у случају оштећеног, „сагласност“). Напомињемо да је законодавац веома непрецизан и недоследан у коришћењу израза, па тако у ставу 4. овога члана користи израз „уз пристанак оштећеног“, а у преосталим ставовима „сагласност оштећеног“. Такође, у ст. 2. и 7. говори о „одобрењу већа“ из члана 24. став 6. овог законика, а у ставу 6. о „сагласности суда пред којим се води главни претес“. Члан 24. став 6. ЗКП предвиђа да „првостепени судови, у већу састављеном од тројице судија, одлучују о жалбама против решења истражног судије и других решења кад је то одређено овим законником, доносе одлуке у првом степену ванглавног претреса и стављају предлоге у случајевима предвиђеним у овом законику или у другом закону“.

2.4.1.8. Сагласност оштећеног

Када је реч о мерама из члана 236. став 1. тач. 2. и 3, потребна је и сагласност оштећеног, уз могућност да се применом правила из члана 236. став 5. одобрењем суда супституише несагласност оштећеног. Ова одредба такође заслужује посебну пажњу. Наиме, из законског текста произилази да се питање „оправданости односно неоправданости разлога“ због којих оштећени не даје пристанак да осумњичени изврши обавезе из става 1. тач. 2. и 3, не утврђује само у случају када је оштећеном у потпуности накнађена причињена штета. Мишљења смо да је ово веома сложено и одговорно овлашћење јавног тужиоца. Пре свега јавни тужилац је овлашћен да цени да ли је оштећеном „у потпуности накнађена причињена штета“, затим да цени да ли су разлози због којих оштећени не даје свој пристанак „очигледно неоправдани“, затим да је извршење наложених обавеза из става 1. тач. 2. и 3. осумњиченом целисходно, и коначно све то мора образложити у свом захтеву како би од већа из члана 24. став 6. овог законика добио решење којим се одобрава изршење тих обавеза. Наиме, ако веће из члана 24. став 6. ЗКП на основу поднетог захтева јавног тужиоца одобри извршење обавеза из става 1. тач. 2. и 3. овог члана, а осумњичени их у потпуности изврши, јавни тужилац ће одбацити кривичну пријаву, с тим да се одредбе члана 61. овог законика неће примењивати.

На основу изложеног можемо закључити да јавни тужилац може одложити кривично гоњење и за кривична дела за која је предвиђена казна затвора преко три године, а до пет година, само по одобрењу већа из члана 24. став 6. Законика, с тим да оцену целисходности врши на истоветан начин као и у случају примене става 1. овог члана, за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године. Оцену целисходности даљег вођења кривичног поступка јавни тужилац може извршити на главном претресу, и то уз сагласност суда пред којим се води главни претрес, прецизније, судије појединца пред којим се води главни претрес. Из законске формулације произилази да јавни тужилац изјаву окривљеног да прихвата мере које ће му бити наложене и пристанак оштећеног, када је то по закону потребно, може тражити на самом главном претресу, или евентуално предложити да се претрес прекине. Уколико оштећени коме је у потпуности накнађена штета без оправданих разлога одбије да да пристанак, јавни тужилац

може да затражи одлуку већа из члана 24. став 6, која ће надоместити пристанак оштећеног (која супституише несагласност оштећеног). Након што прибави изјаву о прихватању окривљеног и по потреби пристанак оштећеног, јавни тужилац треба да затражи сагласност судије појединца да се окривљеном наложи извршење одређених мера из члана 236. став 1. ЗКП. С тим у вези, поставља се питање да ли налог за извршење мера даје судија појединац, или јавни тужилац. Свакако да би ово овлашћење, у складу с досадашњим излагањем о начелу опортунитета, требало да припада јавном тужиоцу. Наиме, по добијању потребне сагласности судије појединца, јавни тужилац својом одлуком треба да наложи мере окривљеном. Уколико судија појединац одбије предлог јавног тужиоца, у том случају се наставља с одржавањем главног претреса, применом одредаба ЗКП. Јавни тужилац може одустати од кривичног гоњења, односно од оптужбе, на главном претесу, и за кривична дела за која је предвиђена казна затвора преко три године, а до пет година, уколико то својим решењем одобри веће из члана 24. став 6. ЗКП. Напомињемо да у одредби члана 6. законодавац погрешно наводи „осумњичени“, јер се у овој фази ради о оптуженом, односно окривљеном у смислу одредбе члана 221. ст. 1, 2. и 3. ЗКП. Осумњичени је лице према коме је пре покретања кривичног поступка надлежни државни орган предузео неку радњу због постојања основа сумње да је извршило кривично дело (став 1), окривљени је лице против кога је донето решење о спровођењу истраге или против кога је поднета оптужница, оптужни предлог или приватна тужба (став 2), а оптужени је лице против кога је оптужница стала на правну снагу (став 3).

Давање сагласности у погледу одустанка од оптужбе на главном претресу, односно примене опортунитета даљег кривичног гоњења, у супротности је с начелом оптужбе према којем само јавни тужилац диспонира својом оптужбом.

2.4.1.9. Дужност јавног тужиоца да испита могућност примене начела опортунитета кривичног гоњења

Најзначајнија новина јесте став 9. овог члана, према којем је јавни тужилац дужан да увек и по службеној дужности испита да ли постоје услови за поступање према начелу условљеног опортунитета кривичног гоњења за кривична дела за која је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до три године.

Предвиђањем обавезе јавног тужиоца да за кривична дела са запрећеном казном до три године затвора обавезно испита могућност примене условног одлагања кривичног гоњења, начело опортунитета је за ова кривична дела постало основно начело, а не одступање од начела легалитета.[181] Чињеница да је јавни тужилац дужан да најпре испита постојање могућности за одлагање кривичног гоњења и да тек у случају непостојања ових услова може поднети оптужни предлог, односно предлог за спровођење истражних радњи, јасно говори да је према овој одредби Законика начело опортунитета правило, а начело легалитета изузетак. Одредбом члана 236. став 9. ЗКП потврђена су размишљања аутора[182] да ни начело легалитета а ни начело опортунитета нису прописани као апсолутна начела која се искључују, већ се међусобно допуњују, те да је питање времена када ће начело опортунитета бити правило, а начело легалитета изузетак. Начело опортунитета све више престаје да буде изузетак и постаје једно од процесних начела кривичног поступка. Оваквом законском регулативом, како то наводе неки аутори[183], начело опортунитета гоњења постаје основно начело за кривична дела с прописаном новчаном казном или казном затвора до три године.

Неспорно је да је одредба члана 236. став 9. ЗКП допринела већој примени начела опортунитета, а може се закључити да је основни циљ увођења ове норме управо и био подстицај јавним тужиоцима да у већем обиму и броју примењују начело опортунитета. Сматрамо да је ова одредба могла бити предвиђена смерницама или упутством Републичког јавног тужиоца о којима смо говорили. Наиме, постојећа обавезна упутства која се тичу начела опортунитета немају општи карактер, већ се односе на поједина кривична дела. Напомињемо да је јавни тужилац дужан да пре него што испита да ли има места примени начела опортунитета најпре утврди да ли су испуњени сви услови за кривично гоњење, значи, стварни и правни услови о којима смо говорили, а да тек онда даје оцену целисходности кривичног гоњења, односно примене начела опортунитета у смислу одредбе члана 236. став 9. ЗКП.

---

[181] С. Бејатовић *et al.*, (*Примена начела опортунитета у пракси...*) *op. cit.* стр. 57–59.
[182] М. Грубач, (Начела кривичног поступка...) *op. cit.*стр. 97.
[183] В. Ђурђић, „Дискреционо кривично гоњење“, Зборник радова Правног факултета у Нишу, LV, Универзитет у Нишу, Правни факултет, 2010, стр. 17.

У члану 236. став 2. ЗКП, као услов за одлагање кривичног гоњења законодавац прописује одобрење ванрасправног већа из члана 24. став 6. ЗКП. То одобрење треба да буде у писаној форми, али оно није одлука, већ само представља формално констатован став, односно одобрење већа из члана 24. став 6. ЗКП. За разлику од ове одредбе, у члану 236. ст. 5. и 7. ЗКП, законодавац прописује да одобрење већа из члана 24. став 6. ЗКП треба да буде у форми решења, односно посебне судске одлуке. Правилним тумачењем одредбе члана 398. став 1. и члана 28. став 2. ЗКП, жалба против овог решења већа није дозвољена. У односу на решење већа из члана 236. ст. 5. и 7. ЗКП, жалба није искључена у складу с чланом 398. став 2. ЗКП, али се поставља питање ко од субјеката има правни интерес за улагање жалбе на овако донету одлуку већа. Наиме, јавни тужилац је тај који је тражио одобрење већа у смислу члана 236. ст. 5. и 7.ЗКП, с тим да је претходно прибавио изјаву осумњиченог, односно окривљеног, да прихвата мере које ће му бити наложене. Оштећени такође не би могао бити титулар жалбе против одлуке већа из члана 24. став 6. ЗКП.

Дужност јавног тужиоца да обавезно преиспитује могућност поступања према начелу опортунитета кривичног гоњења предвиђа се и у Радној верзији Нацрта новог Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку. Ново решење је веома слично сада постојећем уз проширење (што се чини целисходним, а нарочито са становишта праксе, која на пример, указује на проблем кривичног дела тешке крађе итд), могућности поступања по опортунитету кривичног гоњења и када се ради о кривичним делима тзв. средње тежине, за која је прописана казна затвора до осам година (сада до пет година затвора).

Нацрт закона уводи обавезу јавног тужиоца да официјелно увек проверава да ли је оправдано поступање према начелу опортунитета кривичног гоњења, уколико се ради о кривичном делу одређене тежине. Када је против малолетника поднесена кривична пријава због кривичног дела за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година или је кривична пријава поднесена према малолетнику у погледу којег је извршење казне или васпитне мере већ у току, јавни тужилац за малолетнике је дужан да без одлагања, по правилу пре него што

предузме било коју другу радњу према малолетнику, а обавезно пре подношења судији за малолетника захтева да се према малолетнику покрене поступак, испита да ли су испуњени услови да поступи у складу са правилима која се односе на начело опортунитета кривичног гоњења (члан 74. став 1. Нацрта).

Увођењем официјелне дужности јавног тужиоца за малолетнике да увек када у законском смислу, тј. с обзиром на тежину кривичног дела које је у питању, долази у обзир поступање према начелу опортунитета кривичног гоњења у односу на малолетника, официјелно испита такву могућност, те то констатује својом службеном белешком, омогућава се с једне стране, да јавни тужилац за малолетнике не поступа сувише рутински и овлаш у односу на ово важно питање, док се тако с друге стране, ствара и део неопходних услова за ширу примену начела опортунитета кривичног гоњења у поступку према малолетницима, а нарочито у његовом условљеном виду, тј. уз примену васпитних налога.[184]

2.4.1.10. Члан 237. Законика о кривичном поступку

Имајући у виду да је одредба члана 237. ЗКП остала неизмењена, то су и коментари на овај члан исти као и у случају Законика из 2006. године.

Поред формалних услова, који су остали неизмењени, јавни тужилац цени и личност осумњиченог, као и околности под којима је дело учињено, и у складу с тим доноси одлуку да ли су кривично гоњење осумњиченог и изрицање кривичне санкције целисходни и правични. Личност осумњиченог и околности под којима је дело учињено отварају бројна питања од значаја за практичну примену члана 237. ЗКП. Пре свега, да ли се ова одредба може применити на осумњиченог који је према извештају из казнене или прекршајне евиденције већ осуђиван, односно кажњаван, затим, да ли се може применити на осумњиченог који је учинио кривично дело с елементима насиља, да ли се може применити два или више пута према истом лицу итд. Такође, из законске формулације произилази да је за одбачај кривичне пријаве по овом основу потребно да су сви „услови“ кумулативно испуњени, што је знатно отежавало примену члана 237. ЗКП у пракси, иако је намера законодавца очигледно била супротна.

[184] М. Шкулић, *Реформа малолетничког кривичног права у Србији,* зборник: Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја, (ур. И. Стевановић), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр. 49 – 50.

Одредбе члана 237. ЗКП представљају класичан изузетак у односу на опште процесно правило садржано у одредбама о начелу о обавезности кривичног гоњења за кривична дела за која се гони по службеној дужности. Примена овог начела заснива се пре свега на репарацији оштећеном, односно стварном кајању осумњиченог, који услед таквог кајања спречи наступање штете или је штету у потпуности већ надокнадио. Ове околности јавни тужилац мора извесно утврдити, а потом оценом свих ових околности, као и личности осумњиченог, оценити да ли је изрицање кривичне санкције у конкретном случају правично. У том циљу, јавни тужилац треба да контактира с оштећеним како би на несумњив начин утврдио да ли је осумњичени у потпуности надокнадио штету. Као и у претходним законским решењима, поставља се питање да ли јавни тужилац може применити одредбу члана 237. ЗКП у случају да је оштећени изјавио да је осумњичени делимично надокнадио штету, односно уколико је оштећени поставио нереално висок имовинскоправни захтев. Реалност постављеног захтева такође цени јавни тужилац, који је дужан да оштећеном предочи да преостали део свог имовинскоправног захтева у односу на део за који јавни тужилац сматра да реално представља потпуну надокнаду штете, може остварити у парници.

2.5. Начело опортунитета кривичног гоњења према Законику о кривичном поступку из 2011. године

Као и обично, законодавац није испоштовао сугестије и примедбе стручне јавности, будући да Законик о кривичном поступку из 2011. године[185] не предвиђа ништа ново ни значајно у одредбама чл. 283. и 284. Изостављени су поједини ставови, па и став 9, који је на известан начин допринео већој примени начела опортунитета, и то не само квантитативно већ и квалитативно, што се види из годишњих извештаја основних и виших јавних тужилаштава. Питање положаја и права оштећеног није додатно регулисано ни усклађено с наведеним препорукама, мада је веће уважавање интереса оштећеног од изузетног значаја за правилно схватање, а самим тим и правилну примену начела опортунитета. Напомињемо да је овај став остао неизмењен од увођења начела опортунитета у Законик из 2001. године. Стога је веома важно да грађани и јавност опортунитет и друге нове,

[185] „Службени гласник РС“, број 72, од 28. 9. 2011; број 45, од 22. 5. 2013. године.

значајне институте, као што је споразум о признању кривичног дела, не доживљавају као искључиву привилегију осумњиченог, а још мање као „тајни“ договор између јавног тужиоца и осумњиченог. Зато је потребно да се обезбеди, односно поврати изгубљено поверење јавности у рад тужилаштва и кривичног правосуђа уопште. То подразумева не само измене закона већ и измену свести и менталитета, како јавности тако и правосудних органа, посебно када је у питању примена наведених института.

2.5.1. Члан 283. Законика о кривичном поступку, под називом „Одлагање кривичног гоњења“

Члан 283. ЗКП има назив „Одлагање кривичног гоњења“, што може довести до одређене забуне, јер приликом примене овог члана разликујемо две ситуације. Прва ситуација се односи на случај када осумњичени не испуни наложену обавезу у одређеном року, и тада се заиста ради само о одлагању кривичног гоњења, с обзиром на то да јавни тужилац наставља с вођењем кривичног поступка. Међутим, уколико осумњичени испуни наложену обавезу, тада ће јавни тужилац одбацити кривичну пријаву и до кривичног гоњења неће уопште доћи. У овом случају тешко је говорити о одложеном гоњењу, јер до кривичног гоњења није ни дошло, нити ће доћи, јер је кривично гоњење у потпуности отклоњено. Према мишљењу неких аутора,[186] јавни тужилац, у суштини, применом овог института одлаже одлуку о кривичном гоњењу, коју ће донети по истеку рока за испуњење обавезе осумњиченог. У складу с оваквим тумачењем, следи закључак да јавни тужилац начело опортунитета, односно своје дискреционо право, примењује управо у случају „одлуке о одлагању кривичног гоњења“, а након тога, зависно од поступања осумњиченог, одлуку о кривичном гоњењу доноси применом општих одредаба Законика о кривичном поступку.

Самим тим што је основни услов за одбацивање кривичне пријаве, да осумњичени у току одлагања кривичног гоњења, испуни једну или више обавеза које му јавни тужилац одреди, може се закључити да без одговарајућег „кооперативног“ става осумњиченог у односу на сопствено „кривично негоњење,“ јавни тужилац не може да поступи на овај начин, који представља изузетак од

[186] С. Бејатовић, *et al.,* (*Примена начела опортунитета у пракси...*) *op. cit.* стр. 60.

начела легалитета официјелног кривичног гоњења. Тиме што прихвата одређену обавезу осумњичени у ствари, фактички признаје кривично дело, јер ако сматра да није учинио кривично дело, он би по логици ствари одбио да испуни обавезе које би му јавни тужилац одредио, односно могао да одреди, те би то практично довело до покретања кривичног поступка, те решавања предмета на „класичан“ начин. Такво „признање“ осумњиченог овде наравно, не постоји у формалном смислу, што представља велику разлику у односу на споразум о признању кривице (кривичног дела). Поред тога, онда када јавни тужилац поступи по начелу опортунитета кривичног гоњења, осумњичени је „поштеђен“ и од кривичног гоњења, а не само од кривичног санкционисања, он формално „остаје невин човек“ иако је *de facto* „признао“ кривично дело. Наравно, овде постоји и извесна могућност да осумњичени који у ствари, сматра да уопште и није учинио кривично дело, суочен другачијом оценом јавног тужиоца, ипак прихвати обавезе из механизма условљеног опортунитета кривичног гоњења, да би на такав начин себе „поштедео“ непријатности кривичног гоњења и можда, чак и у страху од потенцијалне „судске заблуде“.[187] С обзиром да овде нема формалног признања осумњиченог, као што је то случај код споразума о признању кривичног дела, јавни тужилац, односно суд (када ванпретресно веће даје своју сагласност), нема неке посебне параметре да цени „истинитост признања“, већ само остаје опште правило да орган који води кривични поступак начелно мора да буде савестан, те да се руководи начелом истине. Зато је и овде од важности то начело, па стога и у овом погледу, постоји потенцијални начелни проблем, што Законик о кривичном поступку из 2011. године (у којем се на нешто другачији начин, али у основи слично као и сада, регулише поступање јавног тужиоца према условљеном опортунитету кривичног гоњења), не познаје начело истине.[188]

Сматрамо да је веома добро решење у ставу 1. овог члана, којим се проширује примена одлагања кривичног гоњења на сва кривична дела за која је

---

[187] М. Шкулић, *Однос начела истине и поједностављених форми кривичног поступка*, зборник са регионалне конференције – „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени“, (ур. Иван Јовановић и Мирољуб Станисављевић), мисија ОЕБС у Београду, Београд, 2013, стр. 67 – 87.

[188] М. Шкулић, *Начело истине и основна доказна правила у новом Законику о кривичном поступку Србије,* Правна ријеч – часопис за правну теорију и праксу, број 37/2013, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука, 2013, стр. 491- 492

предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, без сагласности суда на главном претресу, односно већа из члана 24. став 6. ЗКП. Такође, сматрамо да је оправдано изостављена мера из члана 236. став 1. тачка 8. ЗКП, према којој је осумњичени могао да прихвати да положи возачки испит, обави додатну возачку обуку или заврши други одговарајући курс. Обавеза подвргавања психосоцијалном третману ограничена је на отклањање узрока насилничког понашања, мада није јасно којим разлозима се руководио законодавац када је прописао ову норму. Преостале обавезе су у потпуности преузете из ранијег законског решења. Обавезе из члана 283. у одређеној мери имају сличности с неким кривичним санкцијама, нпр. с новчаном казном, као и с радом у јавном интересу, јер се извршењем ових обавеза у одређеној мери може остварити и сврха кривичног санкционисања, а да притом у формалном смислу не долази до кажњавања и неких уобичајених штетних последица извршења казне, нити наступа тзв. стигматизација осуђиваности.

За примену одлагања кривичног гоњења Законик више не тражи сагласност суда, што сматрамо правилним ставом. Наиме, условно одустајање од оптужбе на главном претресу оправдано је напуштено, с обзиром на то да се тиме давала могућност окривљеном да непотребно одуговлачи кривични поступак и утиче на ефикасност рада правосудних органа, а што је све у супротности с правном природом начела опортунитета. Јавни тужилац по важећем законском решењу одлагање кривичног гоњења може применити само у фази одлучивања о кривичној пријави.

Значајна новина јесте да се за одлагање кривичног гоњења више не тражи ни пристанак оштећеног. Сматрамо да законодавац није дефинисао положај и права оштећеног лица у складу с претходно изнетим примедбама, осим што у члану 283. став 3. обавезује јавног тужиоца да обавести оштећеног о одбацивању кривичне пријаве, с тим да оштећени нема право да поднесе приговор, сходно члану 51. став 2. Законика. Члан 51. ЗКП регулише питање приговора, па се поставља оправдано питање због чега оштећеном није дато право на приговор, с обзиром на то да је стручна јавност била јединствена у ставу да контрола одлуке јавног тужиоца о примени начела опортунитета мора бити подвргнута контроли, те да је најбоље да

то буде путем приговора непосредно вишем јавном тужиоцу. Нови Законик о кривичном поступку по први пут уводи приговор као врсту правног лека, али истовремено и забрану оштећеном да ово своје право користи у случају примене одлагања кривичног гоњења.

2.5.2. Рок за извршење обавезе

Значајну новину представља и продужење рока за испуњење наложене обавезе од годину дана. Сматрамо да се овим продужењем рока са шест месеци на годину дана потпуно губи сврха начела опортунитета, а то је ефикасност, рационализација и поједностављење кривичног поступка. Овај рок од годину дана евентуално може бити оправдан приликом примене мере подвргавање психосоцијалном третману. Следи да јавни тужилац може да примени институт одлагања кривичног гоњења и да осумњиченом, уз његово прихватање, наложи извршење обавезе у року од нпр. десет месеци. Уколико осумњичени испуни наложену обавезу, јавни тужлац доноси решење о одбацивању кривичне пријаве након десет месеци, а уколико се догоди да осумњичени не испуни своју обавезу, тада ће јавни тужилац бити дужан да поднесе оптужни акт против осумњиченог лица. Апсолутно је неприхватљиво и неоправдано да јавни тужилац коначну одлуку по одређеној кривичној пријави донесе након десет месеци, односно годину дана. Управо због тога се и тежило стварању нормативне основе за повећање ефикасности кривичног поступка и увођењу начела опортунитета и других мера које за крајњи циљ имају растерећење судова. Оваквим законским решењем не само да се не остварује ефикасност поступања јавног тужиоца на којој се толико инсистира, с применом начела опортунитета или без ње, већ је то више него дуг и неоправдан период и за редован поступак. Осим тога, оштећени своје право на имовинскоправни захтев не може остварити док јавни тужилац не донесе решење о одбацивању кривичне пријаве након испуњења обавезе од стране осумњиченог и о томе обавести оштећеног. Свакако, то не значи да јавни тужилац не може одредити рок у краћем трајању, с обзиром на то да законодавац прописује само крајњи рок, који не може бити дужи од годину дана.

2.5.3. Обавезе медицинског карактера

Што се тиче подвргавања одвикавању од алкохола или опојних дрога, односно подвргавању психосоцијалном третману, и даље у пракси остаје спорно питање да ли јавни тужилац треба да донесе решење о одбацивању кривичне пријаве самим започињањем третмана, или пак јавни тужилац треба да одбаци кривичну пријаву тек када се третман успешно оконча.

Правилним тумачењем законске формулације „да се подвргне“ произилази да је довољно да је осумњичени започео с одвикавањем, односно третманом. Већ смо поменули да је, осим овог започињања, неопходно и да јавни тужилац стекне уверење да ће осумњичени наставити с одвикавањем, односно третманом, и након истека предвиђеног рока. Значајно је напоменути да јавни тужиоци обично немају повратну информацију, нити прате извршење оваквих мера, због чега се најчешће опредељују за мере као што су: уплата новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, накнада штете и испуњење доспелих обавеза издржавања, зависно од врсте кривичног дела. Реч је о конкретним мерама и осумњичени у таквим случајевима прилаже доказ о испуњењу наложене обавезе, што знатно олакшава посао јавног тужиоца.

2.5.4. Психосоцијални третман ради отклањања узрока насилничког понашања

Законодавац у члану 283. став 1. тачка 6. ЗКП прописује „подвргавање психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања“. Намеће се питање зашто законодавац у односу на претходна решења сада подвргавање психосоцијалном третману ограничава само на отклањање узрока насилничког понашања.

Оваква законска формулација упућује, пре свега, на кривично дело насиље у породици, из члана 195. КЗ, мада се може односити на различита кривична дела с елементима насиља. Програми за учиниоце насиља у породици и партнерским односима развијају се више од тридесет година у многим земљама и представљају обавезан аспект водећих међународних стратегија у борби против сексуалног и родно заснованог насиља. Бројне међународне конвенције налажу програме рехабилитације за учиниоце насиља, с тим да је државама препуштено да саме одреде начин вођења ове врсте програма. Превентивни програми и програми рада с

учиниоцима насиља у породици с једне стране имају за циљ да помогну учиниоцима да промене своје ставове и понашање, а с друге стране да спрече понављање насиља у породици. Посебно се мора водити рачуна о сигурности и потребама жртава и њиховим људским правима, а крајњи циљ програма јесте да се спречи понављање кривичног дела и успешна реинтеграција учинилаца у заједници, без обзира на то да ли жртва остаје или не остаје у заједници с учиниоцем. Правни основ за спровођење третмана учинилаца насиља у партнерским односима даје Законик о кривичном поступку Републике Србије и Закон о потврђивању Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и против насиља у породици. У Србији се третман учинилаца највише примењује на основу члана 283. став 1. тачка 6. Законика о кривичном поступку.[189]

У складу с одредбом члана 283. став 1. тачка 6. ЗКП, у Србији се спроводи психосоцијални третман с учиниоцима кривичног дела насиље у породици, из члана 194. КЗ, и то у партнерским односима. Психосоцијални третман учинилаца насиља у партнерским односима јесте специјализован третман, и по својим карактеристикама не може се сврстати у типичне саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге. О успешности спровођења психосоцијалних третмана говоре извештаји Центра за социјални рад у Крагујевцу и Нишу.[190]

Третман учинилаца насиља се у Крагујевцу спроводи од 2010. године. Током 2014. године рађено је укупно са 59 учинилаца насиља (што је за 18% више у односу на 2013. годину). Највећи број корисника је и у току 2014. године упућен од стране Основног јавног тужилаштва (31 нови захтев, 12 захтева из 2013). Повећан је број корисника који су упућени од стране Одељења за извршење алтернативних кривичних санкција (пет корисника), а у третман су укључивани и добровољни клијенти (четири корисника). Велики број упућених корисника услуге указује на потребу за овом врстом рада, квалитет и стабилност у њеном спровођењу, као и развијену сарадњу са Основним јавним тужилаштвом.

[189] Г. Петронијевић, С. Јовановић, „Испитивање односа стручњака у различитим системима према починиоцима насиља у партнерским односима као предуслов успостављања услуге третмана починилаца насиља“, *Социјална политика*, бр. 1/2014, год. 49, Крагујевац, 2014, стр. 93–112.
[190] Извештај о раду Центра за социјални рад „Солидарност“ у Крагујевцу за 2014. годину и Извештај Центра за социјални рад „ Свети Сава“ у Нишу за период 2012–2015. године.

Остваривање контакта са жртвом насиља саставни је део програма третмана учинилаца насиља. У 2014. години рађено је са укупно 31 жртвом насиља. У складу с препознатом потребом и дефинисаним стандардом у претходној години, када се спроводи групни третман, контакт са жртвама насиља је интензивнији, и обавезно се спроводи три пута у току трајања третмана, уколико за то постоји сагласност жртве насиља. Са жртвама насиља је у 2014. години обављено укупно 48 индивидуалних разговора.

Учинилац насиља у партнерским односима третман може завршити успешно, делимично успешно и неуспешно, о чему надлежно правно или физичко лице које спроводи третман обавештава јавног тужиоца. Процена да је учинилац насиља делимично успешно или успешно прошао третман према мишљењу надлежних који спроводе тај третман, имплицира одбацивање кривичне пријаве. Уколико учинилац насиља не долази редовно на третман или не испуњава минималне услове за учешће у третману који су дефинисани стандардима, биће обавештени јавни тужилац и Центар за социјални рад, односно упутни орган.

Највећи број корисника који су укључени у третман задовољили су минимум критеријума, односно направили промену која се процењује као довољна за успешан пролазак третмана (успешни и делимично успешни, 66%). Овај податак треба узети с резервом, јер је рачунат у односу на број корисника који су до краја завршили третман, односно не узима у обзир оне клијенте који самоиницијативно прекидају третман. Податак свакако може указивати на потенцијал који третман има у остваривању промене насилних образаца понашања код учинилаца насиља, као и на адекватно спроведен поступак процене у смислу подобности за третман.

Третман учинилаца насиља у партнерским односима у Саветовалишту за породицу Центра за социјални рад Ниш спроводи се од 2012. године. Током 2012, Основно јавно тужилаштво је упутило 34 наредбе, 2013. године 37 наредби, 2014. године 10 наредби, а до 5. 2. 2015. године пет наредби. Поштујући јасно постављене критеријуме за укључивање у третман, тужилаштву је враћено десет наредби на даље поступање. Завршен је рад са четири групе учинилаца, а у току је рад с петом групом. Доминантно је физичко и психичко насиље, и код највећег броја учинилаца ово није прво дело насиља над партнерком. У току извођења

третмана није било рецидива насиља код 87% учинилаца, док су два учиниоца, што износи 3%, поновила насиље у току трајања третмана, о чему је обавештено Основно јавно тужилаштво у Нишу. Од 30 учинилаца који су завршили третман (50% успешно, 50% делимично успешно), евалуацијом ефеката третмана након три и шест месеци утврђено је да су три (10%) учиниоца поновили дело насиља над партнерком.

2.5.5. Наредба о одлагању и надзор над извршењем обавезе

Значајна новина Законика из 2011. јесте да се одлука о одлагању кривичног гоњења доноси у форми наредбе, што је у складу с новом концепцијом Законика о кривичном поступку, према којем јавни тужилац, као орган поступка, доноси одлуке у форми наредбе. У наредби јавни тужилац одређује рок у коме осумњичени мора да изврши прихваћену – наложену обавезу. Осим наложене обавезе и рока, наредба би свакако требало да садржи и наводе који се тичу кривичног дела и осумњиченог.

Законодавац у ставу 3. овог члана прописује да ће јавни тужилац одбацити кривичну пријаву решењем, што такође није било предвиђено у претходним законима. Иако то законодавац не наводи, решење, као врста одлуке, треба да садржи увод, изреку и образложење. Јавни тужилац треба у изреци да наведе чињенични опис и правну квалификацију дела, с напоменом да је осумњичени извршио кривично дело, али да се кривична пријава одбацује јер је извршио обавезу коју му је наложио јавни тужилац. Овакво решење јавног тужиоца је коначно, с обзиром на то да оштећени нема право жалбе, као ни право приговора у смислу одредбе члана 51. став 2. ЗКП.

Имајући у виду чињеницу да јавни тужиоци нису били у могућности да прате извршење наложених обавеза, то сматрамо добрим решењем предвиђеним у ставу 2. овог члана. Законодавац предвиђа начин контроле извршења наложених обавеза тако што прописује да надзор над извршењем обавеза обавља повереник из органа управе надлежног за послове извршења кривичних санкција, у складу с прописом који доноси министар надлежан за послове правосуђа. До доношења ове одредбе контролу над извршењем обавеза од стране осумњичених лица вршило је одељење за третман и алтернативне санкције Управе за извршење кривичних

санкција. Имајући у виду резултате рада овог одељења, с правом се може очекивати да ће надзор прописан на овај начин створити услове за стручно и професионално праћење извршења обавеза из наредбе јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења.

2.5.6. Члан 284. Законика о кривичном поступку, под називом „Одбацивање кривичне пријаве“

У односу на члан 237. претходног Законика о кривичном поступку, законодавац је увођењем одредбе члана 284. учинио корак уназад, јер се начело опортунитета, на којем годинама инсистирамо, указујући на његов значај, губи и постаје само један од уобичајених законских основа за одбачај кривичне пријаве. Неприхватљив је став законодавца, који начело опортунитета више не регулише посебним чланом, већ овај институт предвиђа у члану који уређује одбацивање кривичне пријаве и по другим основима. Тако поједини аутори[191] наводе да је нови процесни законик из 2011. године задржао овај облик опортунитета, али је погрешно разврстан у опште одредбе о обустави кривичног поступка, којима је регулисано кад по самом закону нема места кривичном гоњењу, а не начело опортунитета, чија примена долази у обзир тек кад по закону има места кривичном гоњењу.

Даље, нејасно је зашто се прави разлика у погледу тежине кривичних дела на која се може применити начело опортунитета, будући да јавни тужилац питање целисходности и правичности може ценити само у случају кривичних дела за која је предвиђена казна затвора до три године, док се одлагање кривичног гоњења може применити за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година. Поново се намеће питање поверења и одговорности јавног тужиоца. Услови за примену начела опортунитета су кумулативно постављени, а јавни тужилац, као и у претходним законским решењима, слободно цени чињенице и доказе који су од значаја за доношење решења о одбачају кривичне пријаве, односно да изрицање кривичне санкције не би било правично. Разлоге за овакав свој став, односно оцену да изрицање кривичне санкције не би било правично, јавни тужилац мора навести у решењу о одбацивању кривичне пријаве. У изреци овог решења јавни тужилац

[191] В. Ђурђић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 70.

треба да наведе да је осумњичени спречио наступање штете, или је штету у потпуности већ надокнадио.

Статистички подаци показују да је и до сада била недовољна примена начела опортунитета из члана 237. ЗКП, па се с разлогом може очекивати да ће примена члана 284. став 3. ЗКП такође бити недовољна, ако не и мања. С друге стране, укидање ограничења у виду сагласности суда и пристанком оштећеног сигурно ће довести до чешће и шире примене одлагања кривичног гоњења из члана 283. ЗКП, без обзира на уочене недостатке у законској формулацији овога члана.

3. УПУТСТВА РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА У ВЕЗИ С ПРИМЕНОМ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

У одсуству критеријума, упутстава или смерница за примену начела опортунитета, поједина тужилаштва су самоиницијативно донела правила у погледу износа који се може уплатити, врсте кривичних дела на која се може применити[192] и сл. У пракси су уочена различита поступања јавних тужилаштава у погледу форме и садржине наредбе о одлагању кривичног гоњења и решења о одбацивању кривичне пријаве. Осим непотпуне и непрецизне законске регулативе, разлоге за недовољну примену начела опортунитета можда треба тражити и у недовољној оспособљености и организованости постојећих кадрова у јавним тужилаштвима, али исто тако и у сталним притисцима и учесталим изборима, који за последицу имају пасивност и незаинтересованост у раду јавних тужилаца. Недовољну примену начела опортунитета јавни тужиоци објашњавају својим неповољним процесним положајем у систему правосуђа и бројним, често неоправданим критикама о корумпираности. Стога сматрамо да је за правилну примену опортунитета, осим спремности јавних тужиалаца да својом одлучношћу

[192] У пракси је заузет став да се, и поред остварених законских услова, начело опортунитета неће примењивати у случају следећих кривичних дела: угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. став 1. КЗ, уколико је осумњичени прошао на црвено светло или ако је у тренутку саобраћајне несреће имао преко 0,5 промила алкохола у крви; недозвољена производња, држање, ношење и промет ватреног оружја из члана 348. КЗ, с напоменом да се изузетно може одступити од овог става; у случају свих кривичних дела против полне слободе из Главе осамнаест КЗ; за неуплаћивање пореза по одбитку из члана 229а КЗ и неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а КЗ.

и знањем превазиђу постојећу ситуацију, неопходна и едукација грађана о предностима овог института.

У вези с применом начела опортунитета, Републичко јавно тужилаштво је донело следећа упутства.

3.1. Упутство за поступање тужилаштвима А бр. 246/08, од 28. 8. 2008. године

Тужилаштва која примењују чл. 236. и 237. ЗКП дужна су да до 15. 9. 2008. године Републичком јавном тужилаштву доставе списак предмета у којима је у периоду од 1. 1. до 31. 8. 2008. године примењена та одредба.

Почев од 30. 9. 2008. године, па надаље, јавна тужилаштва ће Републичком јавном тужилаштву месечно достављати податке о лицима према којима су примењени чл. 236. и 237. ЗКП.

Од 1. 1. 2009. године јавна тужилаштва су дужна да пре одлуке о примени мере из чл. 236. и 237. ЗКП, преко писарнице Републичког јавног тужилаштва провере да ли пријављено лице пролази кроз евиденцију или не пролази.

Провера података се односи на: презиме, име, очево име пријављеног, пребивалиште, ЈМБГ и кривично дело. Уколико лице за које се врши провера пролази кроз централну евиденцију, поступајуће тужилаштво не може применити чл. 236. и 237. ЗКП ако је та мера већ два пута примењена према пријављеном за исто кривично дело. Уколико лице за које се врши провера пролази кроз централну евиденцију за неко друго кривично дело, поступајуће тужилаштво ће, у зависности од свих околности случаја, самостално проценити да ли ће применити одредбу чл. 236. и 237. ЗКП или неће.

Обавеза достављања података из тачке 2. овог упутства остаје и након 1. 1. 2009. године.

3.2. Упутство А бр. 478/10, од 24. 2. 2011. године о могућности примене члана 236. Законика о кривичном поступку за кривично дело неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а КЗ

Принцип опортунитета у смислу члана 236. ЗКП обавезује јавног тужиоца да оцени легалност и опортуност покретања кривичног поступка када је кривична

пријава поднесена за кривично дело за које је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до три године (став 9. наведеног члана).

Законом нису одређени услови за примену условног одлагања, већ само тежина кривичног дела код којих је оно допуштено, односно за које је јавни тужилац дужан да пре подношења оптужног предлога, односно пре него што поднесе предлог за спровођење истражних радњи пре оптужног предлога, испита постојање могућности за одлагање кривичног гоњења.

За кривично дело неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а прописана је новчана казна или затвор до три године и могућност ослобођења од казне.

Руководећи се Законом, циљем начела опортунитета кривичног гоњења и услова у оквиру којих би требало да се примењују, те да јавни тужилац приликом вршења овог овлашћења треба да се руководи начелом једнакости свих грађана пред законом и индивидуализацијом кривице, а посебно озбиљношћу, природом, околностима и последицама кривичног дела, личношћу наведеног учиниоца, вероватном пресудом суда, те ефектима казне на наведене учиниоце, налазимо да је јавни тужилац дужан да испита постојање могућности за одлагање кривичног гоњења у случајевима када је кривична пријава поднета и за кривично дело из члана 246а КЗ.

Сматрамо да постоји оправдање за примену принципа опортунитета у смислу члана 236. ЗКП у случајевима неовлашћеног држања опојне дроге познате као марихуана у количини до пет грама, уз све друге околности које се цене и код сваког другог кривичног дела.

У складу с наведеним упутством Републичког јавног тужилаштва, Прво основно јавно тужилаштво у Београду донело је Обавештење А бр. 22/2011, од 14. 6. 2011. године, у којем се, између осталог, под тачком 2. наводи:

„Потребно је да код примене института одлагања кривичног гоњења за кривично дело неовлашшћено држање опојних дрога из члана 246а став 1. КЗ, који се искључиво односи на опојну дрогу марихуану до пет грама, сходно Обавезном упутству Републичког јавног тужилаштва, након доношења решења о одбацивању кривичне пријаве, донети и решење о одузимању предмета извршења кривичног

дела сходно члану 512. ЗКП, са поуком о праву на жалбу Већу из члана 24. став 6. ЗКП, а потом наведено решење доставити окривљеном и Министарству унутрашњих послова. Такође, у свим другим случајевима где се доноси решење о одбацивању кривичне пријаве, а након примене опортунитета, а предмети су привремено одузети, потребно је донети наведено решење (нпр. код кривичног дела неовлашћеног искоришћавања ауторског дела или предмета сродног права из члана 199. КЗ).“

3.3. Обавезно упутство А бр. 219/03, од 2. 2. 2004. године

Ради уједначавања праксе рада општинских, сада основних јавних тужилаштава, по поднетим кривичним пријавама на основу чл. 52а и 52б Закона о изградњи објеката, односно чл. 149. и 150. Закона о планирању и изградњи објеката, Републичко јавно тужилаштво донело је наведено Обавезно упутство, које гласи:

„Надлежна општинска јавна тужилаштва не могу примењивати институт одлагања кривичног гоњења у смислу члана 236. и 237. ЗКП у случајевима бесправне градње који представљају повећану друштвену опасност и то: 1) у свим случајевима грађења без одобрења за изградњу и главног пројекта објекта из члана 89. Закона о планирању и изградњи за које одобрење издаје Министарство урбанизма и грађевине, а инспектор обавезно подноси кривичну пријаву по члану 149. наведеног закона против одговорног лица у правном лицу код инвеститора и извођача, против физичког лица које је инвеститор или извођач; 2) сви случајеви грађења без одобрења за изградњу и главног пројекта објекта, инфраструктуре (топловоди, гасоводи, далеководи, примарни водоводи и колектори кишне и фекалне канализације); 3) сви случајеви грађења објеката јавне намене, у које спадају објекти које користи много људи ради њихове безбедности (аутобуске станице, школе, здравствене установе и др.); 4) сви случајеви грађења објеката на туђем земљишту без сагласности власника; 5) сви случајеви грађења објеката ван габарита у ужем језгру града у зонама које су законима дефинисане као амбијенталне целине и споменици културе од националног и међународног значаја; 6) сви случајеви када и на свим осталим објектима упркос забрани, инвеститор и извођач наставе са грађењем, односно извођењем радова после доношења решења

грађевинског инспектора сходно одредбама чланова 141, 142, 143. и 144. наведеног Закона (решења о рушењу или обустави радова, забрани или наредби), јер се ради о понављању вршења радњи које представљају наведено кривично дело.“

У упутству се даље наводи да је неопходно правилно протумачити члан 160. став 1. Закона о планирању и изградњи, с обзиром на то да је овом одредбом прописано да је власник објекта изграђеног, односно реконструисаног без грађевинске дозволе, дужан да у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона пријави општинској, односно градској управи, објект чије су грађење, односно реконструкција, завршени без грађевинске дозволе. Правилним тумачењем одредбе члана 160. став 1. наведеног закона утврђује се да се ове одредбе односе на објекте чија је изградња завршена, односно на грађевинске радове који су изведени пре ступања на снагу Закона о планирању и изградњи, односно до 13. 5. 2003. године, а свака даља градња на овим објектима без одобрења за изградњу и главног пројекта представља кривично дело.

Такође, у случајевима када надлежни јавни тужилац оправдано нађе да има места одбачају кривичне пријаве, обавештење о одбачају кривичне пријаве с правном поуком из члана 61. став 2. ЗКП не може се доставити подносиоцу кривичне пријаве, најчешће одељењу за инспекцијске послове – грађевинској инспекцији, будући да у смислу члана 61. ЗКП грађевинска инспекција није оштећена. У смислу члана 221. став 1. тачка 5. ЗКП, оштећени је лице чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено. Стога би у конкретном случају оштећени најчешће било оно физичко или правно лице које је власник земљишта на коме се врши бесправна градња.

Наведеним Обавезним упутством Републичког јавног тужилаштва опортунитет не треба примењивати у таксативно наведеним случајевима бесправне градње, због повећане друштвене опасности.

ГЛАВА ТРЕЋА

1. ДЕЛО МАЛОГ ЗНАЧАЈА И НАЧЕЛО ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

1.1. Појам кривичног дела

Сматра се да је начело опортунитета карактеристично за процесна законодавства оних земаља чије материјално право усваја формални, а не материјални појам кривичног дела. Наиме, начело опортунитета је нужно у процесним правима оних кривичноправних система који у својим кривичним законима појам кривичног дела одређују само формално (као противправно и у закону предвиђено дело кривца), а не и материјално, као друштвено опасно дело. Кривични закон који за конструкцију кривичног дела не захтева друштвену опасност, не познаје ни основе по којима се искључује постојање кривичног дела због његове незнатне друштвене опасности, па се кривичним делом сматра и радња сасвим малог значаја, којом је остварена незнатна или није остварена никаква штетна последица, а која је противправна и у закону предвиђена као кривично дело**.** Та дела, иако формално кривична дела, не би требало укључивати у кривични поступак. Њихова елиминација се постиже увођењем процесног начела опортунитета, које даје овлашћење јавном тужиоцу да у тим случајевима не покрене кривични поступак.[193]

Наше раније кривично законодавство садржало је материјално-формалну дефиницију општег појма кривичног дела и предвиђало је институт незнатне друштвене опасности као општи основ који искључује постојање кривичног дела. Основна функција одредбе члана 8. став 2. КЗЈ, којим је дефинисан институт незнатне друштвене опасности, била је корективна, и то у смислу елиминисања из круга кривичним законом забрањених понашања, оних која према свом реалном значају том кругу не припадају.[194] Институт незнатне друштвене опасности био је последица материјално-формалног одређења кривичног дела, с обзиром на то да је друштвена опасност као материјални појам била предвиђена као један од обавезних општих елемената кривичног дела.

У предратној Југославији доминантно је било формално схватање кривичног дела, а у оквиру оваквог одређивања појма кривичног дела, претежан број аутора усвајао је објективно-субјективно схватање, према коме је кривично дело одређивано не само као дело које је као кривично дело одређено у закону и које је

[193] М. Грубач, (Начело легалитета у кривичном процесном праву СФРЈ) *op. cit.* стр. 78.
[194] Љ. Радуловић, „Незнатна друштвена опасност – један од законских основа који искључује постојање кривичног дела“, *Анали правног факултета у Београду*, бр. 4, Београд, 1991, стр. 408.

противправно, већ и које је учињено с виношћу. Потпуну објективну концепцију кривичног дела заступао је једино Т. Живановић, тако да је одвајајући појам кривичног дела од појма кривца, засновао тзв. трипартитни научни систем кривичног права, на основу три основна појма: кривично дело, кривац, кривична санкција.[195] Значајно је да је увођењем материјално-формалног схватања кривичног дела ова чисто формална концепција кривичног дела напуштена као превазиђена, а сада је на идентичан начин кривично дело дефинисано у члану 14. Кривичног законика.

Нека страна законодавства препуштају правној теорији одређивање појма кривичног дела, а наш Кривични законик у члану 14. став 1. предвиђа да је кривично дело оно дело које је законом предвиђено као кривично дело, које је противправно и које је скривљено. Законодавац у ставу 2. овог члана истиче да нема кривичног дела уколико је искључена противправност или кривица, иако постоје сва обележја кривичног дела одређена законом. Из одредаба овог члана произилази да је Законик прихватио формални и објективно-субјективни појам кривичног дела. Наиме, Кривични законик уводи објективно-субјективни појам кривичног дела, према којем општи појам кривичног дела садржи четири елемента: дело, предвиђеност у закону, противправност и кривицу. У том смислу, као општи формални елементи појављују се противправност и одређеност у закону. Законик више не наводи друштвену опасност као материјални елемент кривичног дела. Поједини аутори[196] сматрају да је то недостатак Законика, али да иако законодавац изричито не наводи друштвену опасност као општи елеменат кривичног дела, она произилази из природе тог деликта. Наиме, уместо друштвене опасности, Законик употребљава термин „дело“, што значи да је то дело човека, а његова одређеност у закону као кривичног дела недвосмислено указује на то да су у питању понашања која су за друштво или појединца опасна.

Као основни разлог за изостављање материјалног елемента из општег појма кривичног дела наводи се да друштвена опасност представља политичку категорију

---

[195] Ф. Бачић, *et al.*, *Коментар кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, Савремена администрација, Београд, 1988, стр. 37.
[196] Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, 2011, стр. 74.

и да је то реликт прошлости који треба отклонити. Подржавамо мишљење аутора[197] према којима се не ради ни о каквој политичкој категорији, већ о једном социолошком појму који изражава суштинску супстанцу сваког дела. Без обзира на то како ћемо то назвати, нема никакве сумње да је свако кривично дело појава у друштву, јер се њиме повређују или угрожавају одређене друштвене или појединачне вредности. Због тога се друштво и бори против криминалитета. Противправност дела и одређеност законом само су формални изрази његове материјалне супстанце. Није кривично дело опасно зато што је противправно, већ је противправно и прописано у закону зато што је друштвено опасно.

1.2. Појам дела малог значаја према Кривичном законику

Наш законодавац је од материјалног прешао на формални појам кривичног дела, али је и поред тога у кривичном процесном праву задржао начело легалитета кривичног гоњења, а у материјалном кривичном праву задржао је дело малог значаја као основ који искључује постојање кривичног дела, као да се у дефинисању општег појма кривичног дела ништа није изменило.[198]

Напуштањем формално-материјалне дефиниције општег појма кривичног дела, Законик је институт незнатне друштвене опасности заменио новим институтом из члана 18, под називом „дело малог значаја“ (*minima non curat praetor*). Дело малог значаја, као један од основа искључења кривичног дела, представља материјалноправни инструмент за решавање проблема багателног криминалитета. Циљ института дела малог значаја јесте да искључи примену кривичног права у односу на случајеве у којима су испуњена сва обележја неког кривичног дела, али се ради о тако безначајном делу да примена кривичних санкција због тога није оправдана. Западноевропска законодавства овај проблем претежно решавају на плану кривичног процесног права, предвиђањем института опортунитета кривичног гоњења.

Будући да је дело малог значаја прописано као један од основа искључења кривичног дела, чији је општи појам одређен у члану 14. КЗ, то се у теорији и пракси поставља питање који је општи елеменат искључен у случају примене овог

[197] Б. Чејовић, *Кривично право у судској пракси, Општи део*, Lion Mark, Крагујевац, 2008, стр.49.
[198] В. Ђурђић, (Оправданост и сврха начела опортунитета кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 17.

института. Владајући је став у нашој теорији да дело малог значаја представља основ искључења материјалне кривичноправне противправности. Сматрамо да заступање овакве концепције за последицу има напуштање строго формалног схватања појма кривичног дела. Наиме, иако у конкретном случају неко чињенично стање може у потпуности бити подведено под законски опис неког кривичног дела, чиме је истовремено остварен и елемент предвиђености у закону, мали значај конкретног дела указује на недостатак кривичне противправности у материјалном смислу. С обзиром на изричиту кривичноправну норму, која каже да није кривично дело оно дело које је малог значаја, реч је о основу који у нашем кривичном законодавству искључује и формалну кривичну противправност. То не значи да је искључена и противправност уопште. Дело, иако није противправно у смислу кривичног права, може остати противправно са аспекта неке друге гране права.[199] Представници праксе сматрају да је дефиниција дела малог значаја у Кривичном законику таква да ће тај институт бити основ искључења постојања кривичног дела по основу одсуства противправности као општег елемента појма кривичног дела, с тим да ће до примене овог института у судској пракси долазити у ситуацији када суд утврди да је степен кривице учиниоца низак, да постоји одсуство штетних последица, или су оне незнатне, и ако општа сврха кривичних санкција не захтева изрицање кривичне санкције у конкретном случају и ако се ради о кривичном делу за које је прописана казна затвора до три године или новчана казна, сада до пет година или новчана казна.[200]

Значај кривичног дела цени се на основу тежине дела, узимајући при томе у обзир субјективне и објективне околности под којима је дело извршено. Од субјективних околности у обзир долазе побуде из којих је дело извршено, личност учиниоца и облик виности, а од објективних начин извршења, време извршења, средство извршења и околности под којима је дело извршено. Дело малог значаја означава веома малу повреду или угрожавање заштићеног добра у малом степену. Одсутност штетне последице значи да није наступила штета за заштићено добро,

[199] З. Стојановић, (*Коментар кривичног законика*) *op. cit.* стр. 85.
[200] Н. Пековић, „Општи појам кривичног дела у новом Кривичном законику и судска пракса“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 3, свеска I, Београд, 2007, стр. 104.

али не значи и одсутност последице уопште, јер и кад није било штете (повреде), последица је могла постојати у облику угрожавања неког добра.[201]

Оцену о делу малог значаја може донети суд, али исто тако и јавни тужилац, који не предузима кривично гоњење ако нађе да дело представља дело малог значаја у смислу одредбе члана 18. КЗ. Значајно је да институт дело малог значаја цене и суд и јавни тужилац, док је примена начела опортунитета у искључивој надлежности јавног тужиоца. За примену института дела малог значаја потребно је да су остварена сва битна обележја бића кривичног дела у конкретном случају. Одредба члана 18. став 2. КЗ захтева кумулативно остварење сва три услова за искључење постојања кривичног дела.[202] За правилну оцену постојања дела малог значаја релевантне су како околности које су везане за дело, тако и оне везане за учиниоца. То значи да дело мора бити багателно како у објективном, тако и у субјективном смислу. Један од услова је низак степен кривице, и ово степеновање се врши на начин као што се то чини приликом одмеравања казне из члана 54. КЗ. Други услов везан је за последицу, и то алтернативно: ако је последица дела наступила, она мора бити незнатна, а у другом случају реч је одсутности штетних последица. Овај други случај се односи на кривична дела без последице (делатностна кривична дела), на покушај кривичног дела, као и на кривична дела угрожавања, јер у тим случајевима нема штетне последице. Трећи услов односи се на општу сврху кривичних санкција која не захтева изрицање кривичне санкције. Приликом процене да ли је остварен трећи услов води се рачуна не само о специјалној већ и о генералној превенцији, и то нарочито у смислу да примена овог института не утиче на слабљење генерално превентивног дејства кривичног права.

1.2.1. Низак степен кривице

Степен кривице учиниоца као први услов за примену института дело малог значаја заправо је изведен из одредбе члана 54. став 1. Кривичног законика, у коме су садржана општа правила о одмеравању казне. С обзиром на начин на који је законодавац низак степен кривице формулисао као први услов за примену института дела малог значаја, јасно је да је потребно да је у конкретном случају реч

[201] *Правна енциклопедија*, 2, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 1664–1665.
[202] С. Вуковић, Г. Станојчић, *Коментар кривичног законика са судском праксом, регистром појмова и табеларним приказом свих кривичних дела*, Пословни биро, Београд, 2013, стр. 38–39.

о олакшавајућој околности. Наиме, кривица као једини субјективни елемент општег појма кривичног дела може се степеновати, те се њен низак степен за потребе института дела малог значаја може пре свега манифестовати код облика кривице, односно тај низак степен постоји најчешће код нехатних, а ређе код умишљајних кривичних дела, с тим да се у оквиру сваког од наведених облика кривице опет може степеновати, у зависности од интензитета свести и воље код умишљаја, односно степена непажње код нехата.[203] Низак степен кривице као први услов треба ценити не само на основу законских елемената кривице и процене њиховог интензитета у конкретном случају већ и на основу других околности субјективне природе, које се тичу личности учиниоца. Низак степен кривице је могућ и код умишљаја, мада ће овај услов у начелу бити пре испуњен код нехатних кривичних дела.[204] Насупрот томе, поједини аутори сматрају да низак степен кривице може постојати само код нехатних кривичних дела, никако код умишљајних,[205] односно да је спорно да ли се код кривичних дела извршених с умишљајем уопште може говорити о ниском степену кривице кад су код учиниоца постојали и свест и воља у односу на извршено дело, те би произилазило да се дело малог значаја може применити само код дела учињених из нехата.[206] С тим у вези постоје мишљења да, имајући у виду одредбу члана 22. став 2. КЗ, која изричито предвиђа да постоји кривично дело које је извршено нехатно (као облик кривице), то би било оправдано да у члану 18. став 2. КЗ буде наведено да дело малог значаја постоји ако је учињено нехатно, ако су штетне последице одсутне или незнатне и ако општа сврха кривичних санкција не захтева њихово изрицање, а за дела учињена с умишљајем, ако је степен кривице низак, а штетне последице одсутне или незнатне, те ако општа сврха кривичних санкција не захтева изрицање кривичне санкције. Наведени предлог подразумева да остаје садашње решење, предвиђено у члану 18. став 3. КЗ, а то је висина прописане казне затвора до пет

[203] Н. Делић, *Нова решења општих института у Кривичном законику Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 38.
[204] З. Стојановић, (*Коментар кривичног законика*) *op. cit.* стр. 86.
[205] Н. Мрвић-Петровић, *Кривично право, Општи и посебни део*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 77.
[206] Љ. Лазаревић, (*Коментар Кривичног законика*) *op. cit.* стр. 89.

година, односно новчана казна.[207] Постоје и шира тумачења, према којима ће овај услов бити испуњен у случају када све околности под којима је кривично дело извршено, а које се пре свега тичу самог учиниоца, указују да је код њега у време извршења кривичног дела постојао низак степен кривице, односно виности.[208] Од посебног значаја је размишљање аутора[209] према којима овај услов, и поред тога што је начелно проблематичан, више подсећа на процесноправни појам целисходности опортунитета кривичног гоњења него на материјалноправни појам.

1.2.2. Штетне последице

Други услов који се односи на штетност последице кривичног дела постављен је алтернативно и преузет је у неизмењеном облику из института незнатне друштвене опасности, тако што штетне последице морају бити одсутне или незнатне. Последица је извесна промена или одређено стање које настаје извршењем радње на објекту кривичног дела. Промена се може испољити у форми оштећења или уништења неког добра или вредности, дакле, у повреди неког добра (деликти повреде) или у стварању таквог стања у коме постоји опасност, већи или мањи степен вероватноће да радња може довести до повреде (оштећења, уништења) неког добра или вредности. Напомињемо да се приликом утврђивања овог услова не ради о последици која представља обележје бића кривичног дела, чију остварености треба претходно утврдити да би се уопште говорило о свршеном делу, већ је у питању оцена штетног ефекта учињеног дела у односу на заштићено добро и пасивног субјекта.[210] Наиме, да би се уопште говорило о извршеном кривичном делу, мора да постоји његова последица; ако овде нема последице која је обележје кривичног дела, онда је илузорно говорити о делу малог значаја као основу који искључује постојање кривичног дела, јер кривично дело претходно не постоји. Овде се, значи, има у виду нека друга последица – последица у односу на заштитни објект кривичног дела.[211] Стога штетност последице не треба тражити у

---

[207] Д. Калаба, „Дело малог значаја – члан 18. Кривичног законика“, *Тужилачка реч, Гласило удружења тужилаца Србије*, Београд, 2011, стр. 28.
[208] Б. Чејовић, *Кривично право*, Досије, Београд, 2007, стр. 113.
[209] С. Пихлер, „Новеле општих установа у кривичном законодавству Србије“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 3/2005, Нови Сад, 2005, стр. 48–49.
[210] И. Ђокић, „Minima non curat praetor – институт из члана 18. Кривичног законика“, *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*, IV део, Београд, 2010, стр. 287.
[211] Б. Чејовић, *Кривично право*, стр. 114.

оквиру бића кривичног дела, већ у неким даљим последицама које извршење дела у друштву изазива. Те даље последице јесу последице које наступају на заштитном објекту кривичног дела.[212]

Значајно је да овакав став потврђују и аутори који оспоравају поделу на материјална и формална кривична дела, с образложењем да се код дела малог значаја не ради о свакој последици, него о оној која представља неку штету, односно о штетној последици.[213] Што се тиче кривичних дела код којих се штетна последица састоји у повреди неког добра, ту треба установити да ли је последица незнатна. То да ли је последица незнатна јесте фактичко питање, које суд, односно јавни тужилац, цени у сваком конкретном случају. Та процена се врши, у начелу, по објективном критеријуму, проценом реалне штете, али може и према другим критеријумима, као што су нпр. културна, историјска, археолошка или друга вредност повређеног добра.

1.2.3. Одсуство кривичног санкционисања

Трећи услов јесте да општа сврха кривичних санкција прописана чланом 4. став 2. КЗ, не захтева изрицање кривичне санкције у конкретном случају. Из законске формулације члана 18. став 1. КЗ неспорно произилази да је дело малог значаја основ који искључује противправност кривичног дела. Међутим, прописивањем овог трећег услова који се тиче опште сврхе кривичних санкција, следи закључак да је интенција законодавца била и да дело малог значаја третира још и као посебну појавну форму кривичног дела у његовом тоталитету, обухватајући у таквом појму све објективне и субјективне околности, тј. како оне које се односе на само дело, тако и оне које се односе на кривицу, али и све друге околности које утичу на кажњавање.[214] Општа сврха кривичних санкција јесте остваривање заштитне функције кривичног права, која се поклапа са основним циљем кривичног права у целини, а то је да се генералном и специјалном превенцијом сузбијају дела која представљају напад на добра која уживају заштиту кривичног права.[215]

---

[212] Д. Атанацковић, *Критеријуми одмеравања казне*, Просвета, Београд, 1975, стр. 27.
[213] Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, (*Кривично право, општи део*) *op. cit.* стр. 140.
[214] Н. Делић, (*Нова решења општих института у Кривичном законику Србије*) *op. cit.* стр. 39.
[215] З. Стојановић, (*Коментар кривичног законика*) *op. cit.* стр. 34.

1.2.4. Прописана казна

Најзначајнију новину свакако представља одредба члана 18. став 3. КЗ, којом законодавац прописује да се институт дело малог значаја може применити само у односу на кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година или новчана казна, значи, у скраћеном поступку, као и начело опортунитета. На овај начин законодавац је омогућио примену овог института само у односу на тзв. багателни криминалитет, за разлику института незнатне друштвене опасности, који је због непостојања прецизног законског услова везаног за прописану казну могао да се примењује и код тежих кривичних дела, а што није било у складу са самим институтом. Тако се нпр. овај институт примењивао и у случају кривичног дела злоупотреба службеног положаја, из члана 242. КЗ, као и неких других тежих кривичних дела, иако је то било потпуно неоправдано с обзиром на степен друштвене опасности ових кривичних дела. Стога је правилно поступио законодавац када је у члану 18. став 3. предвидео да се овај институт може применити искључиво на кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година или новчана казна, и тиме ограничио примену наведеног института.

1.3. Однос института дело малог значаја и начела опортунитета кривичног гоњења

Неспорно је да законодавац и поред потпуно нове концепције општег појма кривичног дела заснованог искључиво на формалним елементима, уводи институт дела малог значаја, који у суштини има исту сврху као и незнатна друштвена опасност, а то је могућност одустајања од кривичног гоњења за багателна кривична дела. Истовремено, за ову групу лакших кривичних дела Законик о кривичном поступку предвиђа могућност одустајања од даљег кривичног гоњења у скраћеном поступку применом начела опортунитета, односно института одложеног кривичног гоњења. На основу тога произилази да у нашем кривичном праву паралелно постоји институт дела малог значаја из члана 18. став 2. КЗ, који регулише материјално кривично право, и начело опортунитета из чл. 283. и 284. ЗКП, које регулише процесно кривично законодавство. Поставља се питање оправданости њиховог истовременог законског регулисања, као и то да ли се ова два института међусобно искључују, с обзиром на то да јавни тужилац њиховом применом не

предузима кривично гоњење за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година или новчана казна. На основу изложеног произилази да и дело малог значаја, као материјалноправни институт, и начело опортунитета, као процесноправни институт, имају за последицу непредузимање кривичног гоњења, са аспекта (не)целисходности кривичног гоњења у конкретном случају. У случају примене дела малог значаја, одлука јавног тужиоца о непредузимању кривичног гоњења из разлога нецелисходности јесте коначна, док је у случају примене начела опортунитета реч о привременој одлуци јавног тужиоца, која је условљена потпуним испуњењем прихваћених обавеза од стране осумњиченог.

Према мишљењу неких аутора,[216] предност би требало дати институту дела малог значаја, јер у ситуацији непостојања кривичног дела не настаје ни обавеза кривичног гоњења. Сходно томе је примена процесних установа (начела опортунитета) супсидијарна, тј. долази у обзир тек ако нису остварени услови да се понашање учиниоца из кажњиве зоне искључи већ на терену материјалног кривичног права. Давање предности институту дела малог значаја (односно незнатне друштвене опасности), тј. материјалноправном прилазу проблематици багателног криминалитета, у односу на одговарајућа кривичнопроцесна решења, засновано је на тврдњи да је „постојање кривичног дела питање материјалног а не процесног кривичног права“, као и да је „решавање овог питања путем кривичне процедуре применом начела опортунитета неправилан начин, јер води произвољности и могућности злоупотребе од стране овлашћених за гоњење“. Ипак, не би се могао ценити као исправан став да је решавање овог питања у кривичној процедури применом начела опортунитета неправилан начин, јер води произвољности и могућности злоупотребе од стране органа овлашћених за гоњење.[217] Сматрамо да је овакав став неприхватљив, јер се базира на претпоставкама а не на реалним чињеницама, те да аутори не наводе правно ваљане аргументе за свој став, већ се потпуно неосновано позивају на евентуалну произвољност и могућност злоупотребе од стране јавног тужиоца као органа овлашћеног за гоњење. Могућност злоупотребе од стране јавног тужиоца у

[216] И. Ђокић, (Начело опортунитета кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 314.
[217] Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, (*Кривично право, општи део*) *op. cit.* стр. 139.

примени начела опортунитета реално постоји, али исто и тако могућност злоупотребе од стране свих осталих учесника у поступку, у свим фазама кривичног поступка и у примени било ког института материјалног и процесног кривичног права, па и у примени института дела малог значаја. Јавни тужилац и у системима који познају институт дела малог значаја има овлашћења слична поступању по начелу опортунитета кривичног гоњења и на неки начин прелиминарно врши судску функцију у предистражном поступку, када одбацује кривичну пријаву из разлога непостојања кривичног дела због малог значаја.

Наравно, о злоупотребама се мора водити рачуна, и то пре свега стварањем инструмената за њихово спречавање. Нема оправдања за неаргументовано приписивање необјективности раду јавног тужилаштва. Приликом одлучивања о спровођењу истраге, јавни тужилац у процени да ли постоји кривично дело и да ли треба водити кривични поступак може да погреши скоро исто толико као и приликом подизања неких оптужних аката (нпр. непосредне оптужнице без сагласности суда), али се у таквим случајевима, сасвим нормално, унапред не поставља питање његове необјективности. Питање одговорности може се поставити у случају било ког органа.[218]

Насупрот томе, поједини аутори заступају становиште да су, иначе, као теоријски модел за решавање проблема багателног криминалитета прихватљивија решења на плану кривичног процесног права (начело опортунитета кривичног гоњења), јер се тиме избегавају нека спорна питања везана за правну природу института дела малог значаја (он је основ искључења кривичне, али не и противправности уопште).[219]

Основна примедба која се упућује институту дела малог значаја односи се на одлуку суда, будући да суд у таквом случају доноси ослобађајућу пресуду, иако су у конкретном случају остварена сва битна обележја бића кривичног дела и мада је учинилац кривичног дела крив за то дело, што значи да у таквом случају изостаје

---

[218] С. Бејатовић, „Тужилачко-полицијски концепт истраге и ефикасност кривичног поступка с посебним освртом на кривичнопроцесно законодавство Републике Србије“, *Ревија за криминологију и кривично право*, вол. 44, бр. 3, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Београд, 2006, стр. 117–118.

[219] З. Стојановић, „Тенденције у савременој науци кривичног права и нека питања нашег материјалног кривичног законодавства“, зборник „Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство“, Златибор, 2005, стр. 23.

било какав вид друштвене осуде, иако је кривично дело учињено. Како се у случају примене института дела малог значаја судском одлуком ослобађа сваке одговорности лице које се свесно и вољно супротставило важним друштвеним и правним нормама, његову примену треба афирмисати сасвим изузетно.[220]

Не може се прихватити тврдња појединих аутора[221] да начело опортунитета на неки начин допуњује примену материјалноправне установе дело малог значаја, позивајући се на чињеницу да околности настале након извршења дела, пре свега понашање учиниоца које се састоји у својеврсној репарацији оштећеном (враћање одузете ствари, поправка оштећене ствари, накнада штете и сл.), не могу утицати на примену наведеног основа искључења кривичног дела. Поступање јавног тужиоца по начелу опортунитета кривичног гоњења не може имати допуњујући карактер института дело малог значаја, с обзиром на све шири спектар деловања јавног тужиоца у примени начела опортунитета (условљени опортунитет и опортунитет из разлога правичности), тако да мали значај дела није једини услов и једини начин за опортунитетно поступање у кривичном поступку. С друге стране, околности које се састоје у извесној репарацији оштећеном утичу и на примену наведене материјалноправне установе, и то приликом процене испуњености трећег законског услова – да општа сврха кривичних санкција не захтева изрицање кривичне санкције – који је уопштено формулисан и захтева како постојање објективних и субјективних околности самог дела, тако и постојање свих других околности које утичу на кажњавање, а међу којима је и однос према жртви кривичног дела. Из изнетог произилази да се дело малог значаја, као материјалноправни институт, и начело опортунитета, као процесноправни институт, у великој мери подударају, али то ни у ком случају не значи да се међусобно допуњују.

Као аргумент у корист института дела малог значаја наводи се да овај институт има могућност шире примене у односу на принцип опортунитета, јер се примењује и на кривична дела за која се гоњење предузима по приватној тужби. У том смислу, начело опортунитета које се односи само на кривична дела за која се

[220] Ф. Бачић, *Кривично право, Општи дио*, Загреб, 1986, стр. 200.
[221] И. Ђокић, (Начело опортунитета кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 315.

гони по службеној дужности, не би могло да у потпуности реши проблематику багателног криминалитета. Поједини аутори[222] сматрају да овакав став није сасвим тачан, јер опортунитетно понашање није резервисано само за јавног тужиоца. Оно суштински карактерише и деловање приватног тужиоца, који сасвим слободно (за разлику од јавног тужиоца) оптира да ли да започне или да не започне кривично гоњење, односно да ли да у току поступка одустане од њега.

Неспорно је да оба института имају заједнички циљ, али да се битно разликују у смислу законских услова примене. У том смислу постоје и различита схватања о међусобном односу дела малог значаја и начела опортунитета и давања приоритета једном од ова два института. Постоји схватање да оба правна института служе истом циљу, али да без обзира на подударност сврхе, због различитости законских услова примене, имају оправдано место у систему мера решавања питања багателног криминалитета.[223] У теорији се истиче да је дело малог значаја институт који наша судска пракса недовољно користи и једва да обавља функцију због које и постоји, а то је да растерети кривично правосуђе од багателног криминалитета.[224] Поједини аутори[225] сматрају да не треба очекивати да ће дело малог значаја заузимати значајније место у судској пракси, имајући у виду ограничење из члана 18. став 3. КЗ и услове за примену овог института. Из наведеног произилази закључак да је, у циљу избегавања различитих тумачења суштине дела малог значаја као материјалноправног института, најцелисходније прибећи решавању проблематике багателног криминалитета на кривичнопроцесном терену, посредством начела опортунитета кривичног гоњења, а које је у пуном замаху како у свету, тако и код нас.[226]

Значајно је поменути да су наведене разлике у тумачењу правне природе дела малог значаја у појединим законодавствима имале за последицу напуштање

---

[222] О. Тешовић, „Дело малог значаја и начело опортунитета кривичног гоњења – потреба истовременог законског регулисања“, *Crimen (V)*, бр. 1/2014, Београд, 2014, стр. 89–102.
[223] И. Ђокић, (Начело опортунитета кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 315.
[224] З. Стојановић, „Дело малог значаја може водити арбитрерности и слабити начело законитости“, *Казнена политика у Србији: Сукоб законодавца и судске праксе, Казнена реакција у Србији*, II део, *Crimen*, Београд, 2012, стр. 12.
[225] Љ. Лазаревић, (*Коментар Кривичног законика*) *op. cit.* стр. 90.
[226] О. Тешовић, (Дело малог значаја...) *op. cit.* стр. 100.

дела малог значаја као материјалноправног института и његово пребацивање у кривични поступак.[227]

Сматрамо да не стоје разлози који оправдавају потребу за упоредним постојањем наведеног материјалноправног и процесноправног института. Напротив, наведене сличности и разлике између ова два института указују на потребу за постојањем само начела опортунитета. Треба имати у виду и тенденције у савременом кривичном праву које указују на све ширу примену кривичнопроцесних инструмената у односу на застареле материјалноправне институте као што је дело малог значаја, односно незнатна друштвена опасност. У прилог томе говори и судска пракса, која показује да се растерећење кривичног правосуђа од багателног криминалитета постиже знатно више применом начела опортунитета него института дела малог значаја. Поред тога, годишњи извештаји о раду јавних тужилаштава показују да је примена института дело малог значаја у опадању, док је начело опортунитета у знатном порасту, мада недовољно уједначено. Стога сматрамо да приоритет треба дати начелу опортунитета кривичног гоњења.

1.4. Судска пракса у вези с применом института дело малог значаја из члана 18. КЗ

1) „При извршењу кривичног дела из чл. 245. КЗС не може се радити о кривичном делу малог значаја с обзиром на прописану казну затвора за то дело, нити се ради о незнатности и одсутности штетних последица будући да је у питању дрога која делује разорно на здравље и радну способност људи и доводи до тешких здравствених проблема, па чак и смрти, а и социјалних проблема – конфликата у породици, бекства из породице, при чему и количина од 40 гр марихуане није мала и незнатна“ (Пресуда Врховног суда Србије, Кж бр. 246/05, од 23. маја 2006. године).

2) „Држање једне таблете екстазија за своје потребе, на музичкој манифестацији, ако су испуњени сви други услови, може представљати дело малог

[227] Реформом кривичног законодавства Аустрије из 2007. године, брисан је параграф 42. StGB и институт дела малог значаја пребачен у област кривичног процесног права (параграф 191. StPO). Реформом кривичног законодавства Словеније из 2008. године, брисана је одредба члана 14. и овај институт пребачен у област кривичног процесног права. Реформом кривичног законодавства Црне Горе из 2010. године, брисан је члан 9.

значаја“ (Пресуда Врховног суда Србије, Кж бр. 1493/05, од 25. октобра 2005. године).

3) Захтев за заштиту законитости Републичког јавног тужиоца је основан, па се утврђује да је правноснажном пресудом Апелационог суда у Крагујевцу, Кж бр. 109/10, од 14. априла 2010. године повређен закон у корист окривљеног – члан 368. став 1. тачка 11, члан 391. став 1. ЗКП и члан 18. ст. 1. и 2. КЗ.

Из образложења:

„Пресудом другостепеног суда преиначена је пресуда првостепеног суда којом је окривљени оглашен кривим због кривичног дела злоупотреба службеног положаја из чл. 359. ст. 1. тако што се окривљени ослобађа од оптужбе да је извршио поменуто кривично дело применом чл. 355. ст. 1. тач. 1. ЗКП у вези чл. 18. КЗ.

Из образложења другостепене пресуде нејасно је да ли је и због чега степен кривице учиниоца низак ако у виду имамо да је окривљени поступао у својству полицајца као службеног лица и колико и из којих разлога општа сврха кривичних санкција не захтева изрицање кривичне санкције у конкретном случају, пошто кумулативни услови за примену члана 18. став 2. КЗ у конкретном случају нису били испуњени. Посебно због тога што се окривљеном ставља на терет да није извршио службену радњу, што је био дужан на основу члана 164. Закона о безбедности саобраћаја на путевима, а то је да напише прекршајну пријаву и сачини записник о извршеном прегледу“ (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж I бр. 1009/10, од 14. априла 2010. године и пресуда Врховног касационог суда Србије, Кзз бр. 177/10, од 10. новембра 2010. године).

4) „Дело, иако садржи обележја кривичног дела, имајући у виду предузете радње окривљеног и све околности у вези са предузетим радњама, као и одсутност штетних последица, те низак степен кривице окривљеног, није кривично дело, пошто представља дело малог значаја“ (Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж I бр. 4258/11, од 26. септембра 2011. године).

5) „У случају извршења кривичног дела из чл. 149. Закона о планирању и изградњи, не може се применити институт предвиђен у чл. 18. КЗ јер се не ради о делу малог значаја, с обзиром да је распрострањена пракса да се објекти граде без

одговарајуће дозволе, па чак и на местима где изградња није дозвољена, имајући у виду плански акт“ (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж I бр. 1536/10, од 11. марта 2010. године).

Значајно је да је и Републичко јавно тужилаштво у вези с применом начела опортунитета издало Обавезно упутство А бр. 210/2003, према којем опортунитет не треба примењивати у таксативно наведеним случајевима бесправне градње, због повећане друштвене опасности.

6) „Циљ кривичног правног института дела малог значаја је да искључи примену кривичног права у односу на случајеве у којима су испуњена сва обележја неког кривичног дела, али се ради о тако безначајном делу да примена кривичних санкција није оправдана.“

Из образложења:

„Првостепеном пресудом двојица окривљених ослобођени су од оптужбе, да су извршила ситно дело крађе у саизвршилаштву из чл. 210. ст. 1. у вези чл. 33. Кривичног законика, јер су од оштећеног ЈП ’Србијашуме’ одузели грање и опале огранке, од претходно посечена два стабла храста, у намери да прибаве себи малу противправну имовинску корист, тако што су дошли до газдинства, у џакове које су понели са собом, сакупили гране које су потом потрошили за огрев.

Побијајући првостепену пресуду због повреде кривичног закона у жалби јавног тужиоца истиче се да првостепени суд није могао применити чл. 18. Кривичног законика, те да у конкретном случају, последица код кривичног дела ситно дело крађе и не може бити знатна, имајући у виду да управо само прибављање мале противправне имовинске користи чини смисао овог кривичног дела.

По налажењу Окружног суда не може се прихватити став изјављен у жалби јавног тужиоца да и поред постојања претпоставке за примену института дела малог значаја код кривичних дела код којих је сам законодавац санкционисао и дела код којих је вредност одузетих ствари мала и намере да се прибави мала противправна имовинска корист, била да се казне и такви учиниоци.

Ово из разлога што је циљ института дела малог значаја да искључи примену кривичног права у односу на случајеве у којима су испуњена сва обележја

неког кривичног дела, али се ради о тако безначајном делу да примена кривичних санкција није оправдана.

Код оваквог стања ствари, правилно је првостепени суд окривљеног ослободио од оптужбе, нашавши да су у конкретном случају испуњени услови за примену института дела малог значаја, имајући у виду да је степен кривице код учиниоца низак а ово првенствено и због самог значаја који је законодавац дао у овом делу, прописивање као санкције – новчане казне или затвора до шест месеци, да су окривљени одузели грање и остале огранке, са претходно посечених стабала, што свакако представљају околности које указују на низак степен кривице окривљених, те да су штетне последице незнатне, тим пре што се ни представник оштећеног Јавног предузећа 'Србијашуме' није ни могао изјаснити о висини штете, као и да општа сврха кривичне санкције не захтева изрицање кривичних санкција у конкретном случају, што је све детаљно образложио првостепени суд, те је жалба јавног тужиоца одбијена као неоснована" (Пресуда Окружног суда у Београду, Кж бр. 2088/06, од 6. септембра 2006. године и пресуда Првог општинског суда у Београду, К бр. 1733/05, од 27. фебруара 2006. године).

2. ЕЛЕМЕНТИ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У СПОРАЗУМУ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

2.1. Уводне напомене

Споразум јавног тужиоца и окривљеног о признању кривичног дела је у ствари, једна „упрошћена", односно поједностављена процесна форма, која је у кривично процесно право Србије – под називом „споразум о признању кривице", први пут уведена 2009. године (у великој мери по узору на решење садржано у Законику о кривичном поступку из 2006. године, који никада није целовито примењиван), а у новом Законику о кривичном поступку из 2011. године, је она задржана уз одређене модификације, те повезана са могућношћу да се у оквиру страначког споразумевања о признању кривице, „задобијају" и тзв. кооперативни сведоци, попут некадашњих сведока сарадника и окривљених сарадника, како су они регулисани у новом Законику.[228]

[228] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op.cit*. стр. 332.

Транснационални организовани криминал, мафија, корупција и тероризам изрази су који се све чешће, ако не и редовно, чују у стручним и јавним расправама, политичким дебатама, свим видовима медија, па и међу грађанима, и сви они заједно указују на опасност и тежину овог облика криминала који разара економску, моралну и политичку моћ државе и друштва. Истовремено, бројне промене на друштвеном макроплану, као што су економска и политичка криза друштва, измена вредносног система праћена општим падом морала, социјални проблеми, корупција и неприлагођеност новим друштвено-политичким, економским и својинским условима, утичу посредно, на разне начине, на функционисање организованог криминала. Постојеће стање утицало је и на развој свих других облика криминала, што је опет захтевало даље усавршавање кривичног права (материјалног и процесног), како би се постигли успешна превенција и сузбијање савремених облика криминала, с обзиром на то да се показало да класични облици процесних начела више нису адекватни савременим условима сузбијања криминала.[229]

Стога увођење начела опортунитета кривичног гоњења и одређених модела споразума о признању кривице, односно кривичног дела, више није новост у нашем позитивном кривичном процесном законодавству, већ представља одређену тенденцију. У прилог томе говори и нови Законик о кривичном поступку, који предвиђа три облика споразума, и то: споразум о признању кривичног дела (члан 313. ЗКП), споразум о сведочењу окривљеног (члан 320) и споразум о сведочењу осуђеног (члан 327. ЗКП). Законик о кривичном поступку из 2006. године, чија је примена одложена, а потом и Законик из 2009. године, увели су споразум о признању кривице, који је представљао, поред начела опортунитета, један нови институт у нашем кривичном поступку.

Споразум о признању кривице карактеристичан је за англосаксонске кривичне поступке, односно за тзв. адверзијалне (страначке) типове кривичне процедуре, али је данас веома широко прихваћен и у бројним континенталноевропским кривичнопроцесним законодавствима. Споразум о

[229] Ј. Киурски, „Улога јавног тужиоца у борби против организованог криминалитета“, зборник *Друштвени аспекти организованог криминала*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008, стр. 127.

признању кривице (*plea bargaining*), који је настао пре више од једног века, и данас доминира у кривичном правном систему Сједињених Америчких Држава. Постоје три основна *muna plea bargaining*, односно споразумевања између тужиоца и одбране у САД, према критеријуму предмета њиховог споразума, при чему се ти типови могу и међусобно комбиновати: 1) редукција оптужбе тако што се тужилац фокусира на лакше кривично дело, односно лакши облик кривичног дела које је предмет оптужбе, 2) одустанак тужиоца од кривичног гоњења у погледу појединих кривичних дела, те 3) постизање сагласности тужиоца и одбране у погледу казне чије ће се изрицање предложити судији.[230] Увек када се постигне било која варијанта споразума између тужиоца и оптуженог, односно одбране уопште, то подразумева да се тужилац обавезује на одређене „уступке" одбрани, док се основна обавеза оптуженог састоји у давању изјаве којом признаје кривицу. Тако се у литератури примећује да је у време прохибиције дошло до општег пораста криминалитета у САД, а да је у исто време извођење доказа у кривичном поступку веома искомпликовано, те да су при том адвокати који су раније имали „једну подређену улогу", кроз увођење успешнијих бранилачких метода, постали све важнији, што је довело и до тога да су кривични поступци постали све сложенији и тежи, а њихов исход све неизвеснији, па су дужина доказног поступка и неизвесност у погледу исхода поступка, генерално утицали на тежњу странака за предпретресним преговарањем.[231] Буквалан превод израза *plea bargaining* означава „ценкање" и „погађање" о признању, а сам споразум о признању кривице се у жаргону означава као „deal", што се своди на „погађање" и „преговарање" тужиоца и окривљеног, односно његовог браниоца, око уступака који су спремни да пруже у замену за противуступке друге стране, при чему се сам страначки договор не мора односити само и искључиво на признање кривице, већ

[230] T. Weigend, *Should We Search for the Truth, and Who Should do it?,* North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation, Vol. 36, Number 2, Chapel Hill, 2011, стр. 389 – 415., стр. 101 – 102.
[231] H. Dielman, *„Guilty Plea" und „Plea bargaing" im Amerikanischen Strafverfahren – Möglichkeiten für das Deutshen Strafprozess?* GA, 1981, стр. 561 – 562.

се окривљени може обавезати и на испуњење других „престација", попут сведочења у кривичним поступцима против других окривљених.[232]

Више од 90% кривичних предмета у САД окончава се закључењем споразума о признању кривице, док се мање од 10% случајева решава у редовном поступку. Врховни суд САД је још 1879. године, у случају *State vs Kaufman* донео одлуку да се окривљени може одрећи својих процесних права, укључујући и право на убрзано суђење, као и права да му се суди у редовном поступку – пред великом поротом (*grand jury*)[233]. И поред чињенице да постојање и примена овог института имају изузетно дугу традицију у САД, и даље постоје поборници и противници окончања кривичног поступка доношењем пресуде на основу споразума окривљеног и јавног/државног тужиоца. Међутим, време је показало да је примена споразума о признању кривице у тако високом проценту класично суђење пред поротом претворила у својеврсни изузетак. Разлог за то треба потражити у чињеници да је казнена политика у САД вишеструко тежа него што је то код нас случај, па се, између осталог и због тога, већина окривљених одлучује на закључење споразума о признању кривице, с напоменом да у разрађеном систему САД у примени овог института постоје и правила, односно тзв. смернице о изрицању казни (*Sentencing guidelines*), због чега окривљени неретко пристају и на веома озбиљне казне. Наиме, казна се по правилу „механички" одмерава према строгим обавезујућим упутствима, с тим да суд располаже овлашћењем да предлог странака у односу на казну може мењати, и то тако што ће окривљеном изрећи блажу или тежу казну.

2.2. Обавезно упутство за закључење споразума о признању кривичног дела

Битни елементи споразума о признању кривичног дела, као и форма и садржина овог института, прописани су одредбама чл. 313–320. ЗКП. Републичко јавно тужилаштво донело је Обавезно упутство о примени споразума о признању кривичног дела О бр. 5/2013, од 26. 12. 2013. године (раније А бр. 299/09, од 22. 10. 2009. године), ради постизања законитости, делотворности и једнообразности у

[232] В. Бајовић, *Споразум о признању кривице,* Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр.55.
[233] Д. Николић, *Споразум о признању кривице*, Пергамент, Ниш, 2006, стр. 35.

поступању свих јавних тужилаца, односно заменика јавних тужилаца. Према Обавезном упутству, поступак за закључивање споразума обухвата следеће фазе: предлагање, преговарање, закључење споразума и поступак пред надлежним судом. Кључна ствар за поступак закључења споразума о признању кривичног дела јесте идентификовање добити за обе стране, слично другим уговорним институцијама. Закључењем споразума јавни тужилац добија извесност осуђујуће пресуде и кривичне санкције, ефикасност кривичног поступка, уштеду ресурса и трошкова поступка због скраћене процедуре, веру у праведан исход, сарадњу окривљеног у откривању саучесника или извршилаца других кривичних дела, као и сатисфакцију жртава. С друге стране, окривљени добија извесност кривичне санкције уместо неизвесности резултата суђења, избегавање евентуалних трошкова поступка, сигурност, заштиту сведока и мању казну на име пружених информација о саучесницима или починиоцима других кривичних дела. Извесност кривичне санкције договорене споразумом није потпуна, јер коначну одлуку о споразуму доноси суд, који га може прихватити или одбацити, односно одбити. Међутим, уколико суд прихвати споразум, везан је споразумом о кривичној санкцији и свим осталим елементима споразума.

Приликом предлагања, преговарања и закључења споразума, поступање јавног тужиоца заснива се на следећим принципима (начелима): ефикасности, транспарентности, једнообразности, одсуству дискриминације, заштити интереса оштећеног, као и заштити јавног интереса у делотворној и доследној примени кривичног права.

Како Законик не дефинише споразум о признању кривичног дела, то сматрамо да је прихватљива следећа дефиниција овог института: споразум о признању кривичног дела је у писаној форми сачињена сагласност слободних воља јавног тужиоца, с једне, и окривљеног и његовог браниоца, с друге стране, којим окривљени свесно, добровољно и са искљученом могућношћу заблуде у потпуности признаје да је учинио једно или више кривичних дела за која се терети, а која су предмет оптужбе, а јавни тужилац заузврат пристаје на давање окривљеном појединих уступака који се односе на врсту, меру и распон казне или друге кривичне санкције, евентуално одустајање тужиоца од кривичног гоњења за

друга кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела, као и о другим односима који произилазе из кривичних дела која су предмет споразума или су у вези с тим или другим кривичним делима[234].

2.3. Законска регулатива

Споразум о признању кривичног дела представља једну од доминантних форми поједностављеног поступања у кривичним стварима уопште. Озакоњење института споразума о признању кривичног дела у Законику о кривичном поступку Републике Србије резултат је скоро јединственог става наше стручне јавности о споразуму као веома важном и надасве корисном инструменту повећања ефикасности борбе против криминалитета уопште.[235]

Садржај споразума о признању кривичног дела предвиђен је у члану 314. ЗКП. Законодавац у ставу 1. овог члана прописује облигаторне елементе споразума, а у ставу 2. факултативне елементе које споразум о признању кривичног дела може садржати. Факултативни елементи су следећи: 1) изјава јавног тужиоца о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела, при чему нису утврђени посебни критеријуми (са аспекта целисходности, оправданости одустанка и сл.) за такву одлуку тужиоца, већ је то потпуно препуштено његовој слободној оцени; 2) изјава окривљеног о прихватању обавезе/обавеза из члана 283. став 1. ЗКП, која се иначе може одредити у оквиру поступања јавног тужиоца према начелу условљеног опортунитета кривичног гоњења, под условом да природа обавезе омогућава да окривљени започне с њеним извршењем пре подношења споразума суду;[236] 3) споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног. Напомињемо да се споразум у погледу имовине пристекле из кривичног дела може односити само на привремено одузимање, с обзиром на то да

---

[234] Д. Николић, С. Миленковић, „Споразум о признању кривице и његов допринос ефикасности поступања у кривичним стварима“, *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције*, Златибор, 2009, стр. 113.

[235] С. Бејатовић, „Споразум о признању кривице и друге поједностављене форме поступања у кривичнопроцесном законодавству Србије као инструмент нормативне ефикасности кривичног поступка“, зборник *Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе*, књига IV, Правни факултет у Крагујевцу, 2009, стр. 85–106.

[236] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 62.

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела[237] предвиђа могућност трајног одузимања ове имовине тек с правноснажношћу пресуде којом је утврђено да је учињено кривично дело из члана 2. овог закона (члан 38).

2.4. Елементи начела опортунитета кривичног гоњења у споразуму

Из законске формулације произилази да елементи начела опортунитета кривичног гоњења постоје у споразуму о признању кривичног дела и представљају саставни део факултативних елемената.

Поједини аутори[238] сматрају да ће ови факултативни елементи бити саставни део споразума о признању кривичног дела само онда када се у конкретном случају појави потреба за дефинисањем додатних питања. Наиме, када јавни тужилац одустане од кривичног гоњења за поједина кривична дела која нису обухваћена споразумом, ради се о још једном могућем виду уступка јавног тужиоца, до којег долази с циљем ефикаснијег окончања кривичног поступка. У другом случају реч је о додатном услову који окривљени прихвата како би јавни тужилац предложио блаже санкционисање или како би одустао од кривичног гоњења за одређена кривична дела. Природа обавезе мора бити таква да омогућава да се започне с њеним извршењем пре подношења споразума суду. Ово је нужно како би суд пре доношења пресуде могао да се увери у истинску спремност окривљеног да испуни преузету обавезу.

2.4.1. Одустајање јавног тужиоца за кривична дела која нису обухваћена споразумом (члан 314. став 2. тачка 1. ЗКП)

Овом одредбом предвиђен је још један изузетак у односу на начело легалитета официјелног гоњења, који представља нови вид поступања јавног тужиоца по начелу опортунитета, јер законодавац овлашћује јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења за поједина кривична дела. Наиме, Законик дозвољава да предмет преговора с окривљеним и његовим браниоцем буде и одустајање јавног тужиоца од кривичног гоњења за неко или нека друга кривична дела, која нису предмет споразума. Међутим, осим давања овакве могућности јавном тужиоцу, Законик не прописује никакве услове за примену овог

[237] „Службени гласник РС“, бр. 97/08, 32/13.
[238] Г. П. Илић, *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 758–759.

дискреционог гоњења, не дефинише сврху његове примене, нити предвиђа да одустајање од гоњења за наведена кривична дела мора бити оправдано са аспекта јавног интереса. Дакле, фактичко је питање и слободна процена тужиоца када и под којим условима ће уговорити овај елемент. Тумачењем законског текста следи да јавни тужилац није обавезан да процењује нити да образлаже јавни интерес ни сврху одустајања од кривичног гоњења у конкретном случају. Сматрамо да јавни тужилац у списима предмета мора имати службену белешку у којој ће навести разлоге због којих је одустао од гоњења за нека друга кривична дела, која нису предмет споразума о признању кривичног дела. Разлози за то могу бити сарадња окривљеног на откривању или доказивању неких других кривичних дела против других охрабљених. У сваком случају, може се радити о неком виду сарадње окривљеног с тужиоцем.[239]

У наведеном Обавезном упутству Републичког јавног тужиоца наводи се да уколико се окривљени терети за више кривичних дела, стране се могу сагласити да ће јавни тужилац одустати од кривичног гоњења за неко од тих дела уколико је то целисходно у смислу остваривања сврхе споразума о признању кривичног дела у околностима датог случаја, при чему се разлози уносе у службену белешку. Кривично дело, односно кривична дела за која је јавни тужилац дао изјаву о одустајању од кривичног гоњења, која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела, биће саставни део оптужног акта који се суду подноси заједно са споразумом. Такође, у циљу правне сигурности, нужно је да јавни тужилац споразум закључи у односу на најтеже кривично дело, а да евентуално изјаву о одустајању од кривичног дела да у односу на лакша кривична дела. Када говоримо о тежим и лакшим кривичним делима, мислимо пре свега на законом прописану казну, односно кривичну санкцију за одређено кривично дело, а потом и на околности под којима је дело извршено. Када је у питању већи број извршених кривичних дела, свакако да је јавни тужилац у обавези да приликом закључења споразума примењује одредбе о одмеравању казне за кривична дела у стицају из

[239] Д. Николић, „Споразум о признању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима“, зборник *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени*, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013, стр. 137.

члана 60. КЗ, односно да треба да има у виду казну на коју би окривљени био осуђен да су сва кривична дела доказана и ону казну која би му била изречена само за једно или само за нека од кривичних дела у стицају.[240]

Ratio legis оваквог законског решења заснива се на идеји да ће окривљени и иначе бити санкционисан када прихвати споразум о признању кривичног дела, а да с обзиром на правила Кривичног законика о одмеравању казне за дела у стицају, у пракси често нема никакве, или бар нема велике разлике у кажњавању за сва кривична дела у стицају или у погледу кажњавања у случају да неко или нека кривична дела не буду подведена под стицајна дела. Логично је да ће се јавни тужилац у таквим ситуацијама руководити не само тежином извршених кривичних дела већ и својом проценом да се ради о неким реално тешко доказивим кривичним делима, или делима чије би доказивање било отежано или компликовано (нпр. сложено вештачење саслушањем сведока из иностранства и сл.), дуготрајно и скупо, а притом, с обзиром на кривична дела већ обухваћена споразумом о признању кривичног дела, односно на дела која окривљени намерава да призна, не треба очекивати неку битно другачију кривичну санкцију ни онда када би признање обухватило и та друга кривична дела, односно то друго, теже доказиво кривично дело. То свакако захтева висок степен опрезности, знања и професионализма јавног тужиоца пре него што донесе одлуку да пристане, односно да да изјаву о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела, посебно водећи рачуна о заштити интереса оштећеног и начелу правичности, иако то више није изричито прописано Законником. Законска могућност да јавни тужилац у замену за сарадњу не гони осумњиченог за нека друга кривична дела, врло је моћно оружје у рукама виспреног, стручно оспособљеног и храброг тужиоца. Ова могућност, за разлику од сведока сарадника, чија је процесна улога ограничена, овде нема ограничења. Код ове законске могућности врло је неизвесно испуњење обећања осумњиченог, те на

[240] Ј. Киурски, „Споразум о признању кривичног дела и извршење кривичне санкције утврђене у споразуму“, текст у зборнику „Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспекти)“, Intermex, Златибор, стр. !66-180.

тужиоцу остаје да одреди када ће закључити споразум под овим условом, тј. када је осумњичени остварио сарадњу.[241]

Јавни тужилац посебно мора водити рачуна о могућим процесним опцијама конкретне заштите интереса оштећеног у ситуацији када у оквиру споразума одустаје од кривичног гоњења за једно или више кривичних дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела. Претпоставка је да ће јавни тужилац дати изјаву, односно пристати на овакав одустанак, у ситуацији када се ради о више кривичних дела која су предмет оптужбе, а притом је, с обзиром на казну прописану за та кривична дела и могућност њиховог доказивања, целисходно да одустане од једног или више тих кривичних дела, да би тиме, између осталог, дошло до признања окривљеног да је учинио кривично дело које је предмет оптужбе споразумевања о казни, односно другим кривичним санкцијама, а што би све могло довести до бржег окончања кривичног поступка.

2.4.2. Изјава окривљеног о прихватању обавезе (члан 314. став 2. тачка 2. ЗКП)

С окривљеним се може преговарати о томе да, поред признања и евентуалног споразумевања о осталим елементима који чине садржај споразума из члана 314. ЗКП, преузме и неке обавезе које се не тичу самог кривичног поступка. Наиме, Закоником је предвиђено да се окривљени посебном клаузулом може обавезати на испуњење неких од обавеза из члана 283. став 1. ЗКП, у зависности од њихове природе, с тим да законодавац не наводи рок у којем окривљени наложену обавезу мора испунити, односно да ли је уопште у целости мора испунити. Могућност да се обавезе из члана 283. став 1. ЗКП сврстају у елементе споразума о признању кривичног дела представља врло важну могућност давања посебног новог квалитета том споразуму, чиме се могу постићи неки изразито позитивни ефекти, како они који проистичу из таквих својеврсних парасанкција (члан 283. став 1), тако и они који су повезани са својеврсним намирењем оштећеног.[242]

Овакво непотпуно законско решење има за последицу неизвесност закљученог споразума о признању кривичног дела у случају да окривљени не

[241] Д. Николић, (*Споразум о признању кривице*) *op. cit.* стр. 98.
[242] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 947.

испуни наложену обавезу која представља саставни елеменат споразума. У претходном законском решењу, испуњење, односно започињање извршења обавезе, везивало се искључиво за природу обавезе која се окривљеном ставља на терет (члан 282б став 4. ЗКП). У том смислу, ако је то било могуће, окривљени је био дужан да преузету обавезу испуни до подношења споразума суду на усвајање, а ако њихова природа то није допуштала, дужан је био да до тог момента започне са испуњавањем преузетих обавеза. Нејасно је чиме се законодавац руководио када је чланом 314. ЗКП предвидео могућност да окривљени може само да започне са извршењем наложене обавезе пре подношења споразума суду. Сматрамо да је прихватљивије претходно законско решење, које је налагало окривљеном да обавезу из члана 236. став 1. ЗКП може да изврши или да започне с њеним извршењем пре подношења споразума суду, зависно од природе обавезе. Имајући у виду да се све обавезе имовинског карактера могу испунити једнократно, спорна је одлука законодавца да се зависно од природе обавезе омогућава окривљеном само да започне с њеним извршењем пре подношења споразума суду. Притом мислимо пре свега на обавезу отклањања штетне последице настале извршењем кривичног дела, накнаду причињене штете, уплату одређеног новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, као и на испуњење доспелих обавеза издржавања. Неспорно је да се обавезе медицинског карактера (подвргавање лечењу или психосоцијалној терапији) заиста могу само започети, али је број ових обавеза ограничен у односу на преостале, које се у принципу могу извршити и једном радњом.

Значајну новину споразума о признању кривичног дела представља обавеза јавног тужиоца да пре закључења споразума позове овлашћено лице из члана 253. став 1. овог законика, уколико није поставило имовинскоправни захтев. Чињеница да споразум о имовинскоправном захтеву представља облигаторни елеменат споразума о признању кривичног дела од изузетног је значаја, јер је тиме омогућена, по први пут, заштита интереса оштећеног. Мада то Законик не дефинише нити изричито прописује, сматрамо да јавни тужилац, када су у питању обавезе финансијске природе, може пре подношења споразума суду да провери да ли окривљени у озбиљној и у битној мери испуњава преузету обавезу, односно

може да тражи и да окривљени на одговарајући начин гарантује да ће прихваћену обавезу извршити, нпр. издавањем менице у погледу новчане обавезе, па и стављањем хипотеке у корист оштећеног ако се ради о испуњавању његовог имовинскоправног захтева и слично.[243]

Насупрот томе, када је у питању обављање одређеног друштвенокорисног или хуманитарног рада, подвргавање психосоцијалном третману или одвикавању од алкохола или опојних дрога, окривљени може само да започне с њиховим испуњавањем, али не и да их потпуно испуни, пре подношења споразума суду, јер би то знатно одуговлачило поступак. Међутим, јавни тужилац је дужан да на одговарајући начин провери у којој мери је окривљени озбиљно започео са испуњавањем обавеза које су предмет споразума о признању кривичног дела, тако што ће нпр. тражити извештаје од одређене организације у којој окривљени обавља друштвенокорисни рад, или пак извештај од центра за социјални рад када је у питању психосоцијални третман. Када су у питању обавезе које се директно односе на оштећеног или подразумевају контакт с њим, логично је да ће јавни тужилац, пре свега, комуникацијом са оштећеним, проверавати понашање окривљеног, односно да ли је започео са извршењем прихваћене обавезе. Сматрамо да јавни тужилац мора нарочито водити рачуна о интересима оштећеног, без обзира на одредбу члана 313. став 6. ЗКП, будући да оштећени не може остварити своје право на супсидијарну тужбу, нити право на приговор.

2.5. Споразумевање о кривичним санкцијама

Нови Законик о кривичном поступку предвиђа као обавезан елеменат споразума и „споразум о врсти, мери или распону казне или друге кривичне санкције“ (члан 314. став 1. тачка 3. ЗКП). Из овакве законске формулације следи да се јавни тужилац и окривљени могу споразумети и само о распону казне у оквиру законског распона кажњавања, а да се суду препушта да у оквиру „договореног распона“ изрекне конкретну меру казне одређене врсте. Не улазећи у оправданост оваквог законског решења, нужно се намеће питање на основу чега суд може да прихвати споразум у којем је договорен распон казне, а потом и изрекне конкретну казну када суд на рочишту не изводи доказе на основу којих се

[243] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 948.

утврђују околности од значаја за одмеравање казне у смислу одредбе члана 54. КЗ. Ово законско решење није у складу с чланом 419. ЗКП, који јасно прописује да суд заснива пресуду само на доказима који су изведени на главном претресу. Имајући у виду наведене пропусте законодавца, с једне, те извесност окривљеног у погледу договорене казне, односно кривичне санкције као једног од најважнијих елемената споразума о признању кривичног дела, с друге стране, сматрамо да је целисходније да се јавни тужилац и окривљени договарају о конкретној врсти и мери казне, односно кривичне санкције. Законодавац, за разлику од претходног законског решења, не прописује ни минимум казне, односно кривичне санкције која се може предложити приликом закључења споразума о признању кривичног дела.

2.6. Закључење споразума о признању кривичног дела

Споразум о признању кривичног дела закључује се између јавног тужиоца и окривљеног, уз обавезно присуство браниоца, при чему је свака страна спремна на давање одређених уступака, очекујући за то примање одговарајуће користи. Међутим, споразум о признању кривичног дела није предвиђен као самостални институт између две стране, јер коначну одлуку поводом овог споразума доноси ипак суд, што значи да споразум јавног тужиоца и окривљеног подлеже судској контроли. Да би договорена решења из споразума производила правно дејство, споразум мора прихватити и суд. Наиме, суд је дужан да утврди да међу странкама постоји сагласност воља у погледу целокупног садржаја закљученог споразума, и то како у погледу кривице, тако и у погледу казне, односно кривичне санкције чије извршење странке траже од суда. У складу с утврђеним чињеничним стањем, суд може решењем одбацити (члан 316) или одбити споразум о признању кривичног дела (члан 318), или пресудом прихватити споразум о признању кривичног дела и огласити окривљеног кривим (члан 317. ЗКП). Против решења којим се споразум о признању кривичног дела одбацује или одбија, жалба није дозвољена. Против пресуде којом је прихваћен споразум о признању кривичног дела, јавни тужилац, окривљени и његов бранилац могу у року од осам дана од дана достављања пресуде изјавити жалбу због постојања разлога из члана 338. став 1. Законика, или ако се пресуда не односи на предмет споразума (члан 314).

Предлог за овај факултативни елемент споразума о признању кривичног дела може да потекне од окривљеног и његовог браниоца, али исто тако и од јавног тужиоца. О овом елементу, као и о свим осталим елементима који чине садржај споразума у смислу члана 314. ЗКП, одлучује суд на рочишту, на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац. Претходни Законик о кривичном поступку је другачије нормирао улогу и овлашћења оштећеног, и ускладу с тим предвиђао да се на ово рочиште позивају и оштећени и његов пуномоћник. Мада то није било изричито прописано законом, суд је приликом одлучивања о овом елементу споразума посебну пажњу морао посветити ставу оштећеног, нарочито у оним случајевима када се конкретна обавеза односила на оштећеног. Ова обавеза суда је посредно произилазила из одредбе члана 282в став 8. тачка 5. тадашњег законика, којом је било прописано да ће суд усвојити споразум о признању кривице ако, поред осталог, утврди „да споразумом о признању кривице нису повређена права оштећеног, или да он није противан разлозима правичности“. Неки аутори[244] сматрају да се „интереси правичности“ односе на општи (друштвени) интерес, који заступа јавни тужилац не као странка, него као државни орган, и ти интереси правичности му ограничавају маневарски простор приликом преговарања, као и његову арбитрарност, јер је јавни тужилац овде фактички у улози суда, будући да оно што он договори, суд само потврђује. Сматрамо да је ово било добро законско решење и да би прописивањем одредбе да споразум о признању кривичног дела мора бити у „интересу правичности“ били отклоњени неки проблеми у пракси у примени овог института, посебно када је у питању улога суда.

Овакав вид посебне заштите оштећеног, потпуно неоправдано, није предвиђен у новом Законику о кривичном поступку, мада је овај пропуст законодавца делимично отклоњен увођењем одредбе члана 313. став 6. ЗКП. Основна примедба оваквом законском решењу јесте да се поводом овог, као ни поводом осталих елемената споразума о признању кривичног дела, оштећени не укључује ни у фази преговарања, односно закључења споразума јавног тужиоца и

[244] Д. Радуловић, „Нова решења у кривичном процесном законодавству Црне Горе – неки теоретски и практични проблеми“, зборник *Нова решења у кривичном процесном законодавству – теоретски и практични проблеми*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Intermex, Београд, Златибор, 2011, стр. 321–322.

окривљеног и његовог браниоца, а ни приликом одлучивања суда о садржини споразума. Наиме, нови Законик о кривичном поступку предвидео је мањи број обавеза у члану 283, с тим да ни за једну од ових обавеза није предвидео сагласност оштећеног као обавезан елеменат за примену начела опортунитета. У складу с оваквим законским решењем, законодавац у члану 315. став 2. не предвиђа да се на рочиште на којем се одлучује о споразуму о признању кривичног дела поред јавног тужиоца, окривљеног и његовог браниоца, позове и оштећени, па ни у случају да окривљени изјави да прихвата неку од обавеза из члана 283. став 1. Законика као елеменат споразума о признању кривичног дела. Такође, оштећени нема својство титулара права на изјављивање жалбе против одлуке суда о споразуму, било да је у питању одбијање или прихватање споразума о признању кривичног дела.

Да ли због наведених непрецизности законског текста или из неког другог разлога, судска пракса је показала да факултативни елемент из члана 314. став 2. тачка 2. ЗКП није предлаган приликом закључења споразума о признању кривичног дела.[245] У вези са законском могућношћу закључења споразума о признању кривичног дела под условом испуњења – започињања испуњења једне или више наведених обавеза, пажњу заслужује и чињеница њене практичне реализације.

Споразум о признању кривичног дела, заједно с начелом опортунитета кривичног гоњења код пунолетних учинилаца кривичних дела, био је, а и даље јесте предмет интензивних расправа наше стручне јавности. Међутим, без обзира на аргументе за наведене институте и против њих, неспорно је да се ниједног момента није поставило питање њихове криминалнополитичке оправданости. Већина расправа се водила у циљу изналажења бољих законских решења, имајући у виду проблеме који су настали у пракси у случају примене ових института.

3. ПРИМЕНА НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У СЛУЧАЈУ ОДГОВОРНОСТИ ПРАВНИХ ЛИЦА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА

3.1. Историјски развој одговорности правних лица за кривична дела

[245] С. Бејатовић *et al.*, (*Примена начела опортунитета у пракси...*) *op. cit.* стр. 161: „У целокупном посматраном периоду на простору осам анализираних тужилаштава није забележен ниједан случај условљавања закључења споразума о признању кривице овим условима. Штавише, од 377 анализираних предмета закљученог споразума само у једном је наведено да ниједан од могућих услова није био елемент закључења споразума."

С порастом криминалитета правних лица, појавила се потреба за увођењем кривичне одговорности правних лица. Криминалитет правних лица познат је у стручној и широј јавности као криминалитет белог оковратника или криминалитет корпорација. Последњих година се и за криминалитет корпорација користи назив криминалитет белог оковратника. Основне карактеристике криминалитета белог оковратника јесу област у којој се одвија (сфера пословања, осигурања, банкарства, берзе), статус преступника (припадници највиших социјалних слојева) и заштићеност учинилаца од прогона и кажњавања с обзиром на утицај који учиниоци имају захваљујући свом друштвеном положају.[246]

Дуго је у правној науци био присутан став да правно лице не може бити субјекат кривичног дела, пре свега због постојања начела субјективне индивидуалне одговорности (*nulla poena sine culpa*) и неприхватљивости колективног кажњавања. Међутим, с порастом броја, врста и значаја правних лица, указала се потреба да се наука и законодавство изјасне и о тој одговорности.[247] У теорији постоје три става о кривичној одговорности правних лица. Први је да не постоји не само кривична већ и свака друга одговорност правног лица. Други став јесте да не постоји кривична одговорност правног лица, али да постоје други облици казнене одговорности (одговорност за прекршаје или привредне преступе). Према трећем ставу, кривична одговорност правног лица је оправдана и неопходна.[248]

Почетно становиште римског права да правно лице не може починити кривично дело (*societas delinquere non potest*), преко учења средњовековних мислилаца, расправа буржоаских филозофа и правника, постепено је напуштено и прихваћено је да и правна лица могу бити учиниоци казнених или кривичних дела и за њих бити подвргнута кривичној или некој другој одговорности.[249]

---

[246] Ј. Шупут, „Одговорност правних лица за кривична дела“, *Страни правни живот*, бр. 1/2009, Београд, 2009, стр. 169–190.
[247] Љ. Јовановић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд, 2002, стр. 75.
[248] З. Стојановић, *Кривично право – Општи део*, Правна књига, Београд, 2007, стр. 192.
[249] В. Икановић, „Одговорност правних лица за кривична дела као државна реакција на тешке облике криминала“, зборник *Тешки облици криминалитета и државна реакција*, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2012, стр. 241.

Наше право дуго је прихватало и правно нормирало одговорност правног лица за прекршаје и привредне преступе, али не и за кривична дела. Одговорност за привредне преступе заснивала се на положају правних лица као привредних субјеката. Одговорност правних лица представља одступање од принципа субјективне – индивидуалне одговорности. Да се не би одступало од принципа субјективне одговорности, кривична одговорност правних лица није предвиђена у Кривичном законику, већ посебним Законом о одговорности правних лица за кривична дела.[250] С доношењем Закона о одговорности правних лица за кривична дела наше право прихватило је и кривичну одговорност правних лица. Овим законом уређују се услови одговорности правних лица за кривична дела, кривичне санкције које се могу изрећи правним лицима и правила поступка у којем се одлучује о одговорности правних лица, изрицању кривичних санкција, доношењу одлуке о рехабилитацији, престанку мере безбедности или правне последице осуде и извршењу судских одлука.

3.2. Појам правног и одговорног лица

Правно лице, најкраће речено, представља друштвену творевину, сачињену од људи и имовине, којој је као неразлучивој целини признато својство субјекта права. Најважнији елементи правног лица јесу: чланство, органи, циљ, имовина, статут, јединственост, идентитет као материјални елемент и подношење пријаве и упис у јавни регистар код суда или другог надлежног органа као формални елемент.[251]

Одредбом члана 5. Закона о одговорности правних лица за кривична дела (у даљем тексту ЗОПЛКД) прописано је да је правно лице домаћи или страни правни субјект који се по позитивном праву Републике сматра правним лицем. Одговорно лице је физичко лице коме је правно или фактички поверен одређени круг послова у правном лицу, као и лице које је овлашћено, односно за које се може сматрати да је овлашћено да поступа у име правног лица (тачка 2). Напомињемо да одредба члана 112. став 5. Кривичног законика одговорно лице одређује као физичко лице којем је, с обзиром на његову функцију, уложена средства или на основу

[250] „Службени гласник РС“, број 97/08, од 27. 10. 2008. године.
[251] С. Савић, *Основе права*, Comesgrafika, Бања Лука, 2005, стр. 301.

овлашћења, поверен одређени круг послова у управљању имовином, производњи или другој делатности, или у вршењу надзора над њима, или му је фактички поверен одређени круг послова. Према овој одредби, појам одговорног лица обухвата и лице коме је фактички поверено обављање појединих послова, као и службено лице када се не ради о кривичним делима код којих се као субјект предвиђа само службено лице.[252] Међутим, без обзира на сличности у одређивању појма одговорног лица, значајно је да одговорно лице из члана 112. став 5. КЗ може да учини само она кривична дела у чијем је законском опису то изричито наведено, док одговорно лице из члана 2. ЗОПЛКД може да учини било које кривично дело за које правно лице може да одговара, под условима предвиђеним овим законом.[253] Према Закону, правно лице ће одговарати за кривично дело које у оквиру својих послова, односно овлашћења, изврши одговорно лице у намери да за правно лице оствари корист, а одговорност ће постојати и ако је због непостојања надзора или контроле од стране одговорног лица омогућено извршење кривичног дела у корист правног лица од стране физичког лица које делује под надзором и контролом одговорног лица. Законом је предвиђена и кумулативна одговорност правног лица и физичког лица које је извршило кривично дело у корист правног лица.

Приликом дефинисања појма „правно лице“, одредба члана 5. ЗОПКЛД односи се на позитивно право Републике (примењиве законе Републике). Упућивање на домаће право успоставља се као општи међународни стандард у сврху дефиниције правног лица. Међународни инструменти не пружају аутономну дефиницију, већ упућују на домаће право, укључујући и Кривични закон и Закон о предузећима. Међутим, Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији[254] (Конвенција СЕ) из делокруга дефиниције експлицитно искључује државе или друге јавне институције које врше функцију државних органа (као што су министарства или органи локалне самоуправе, као и јавне међународне организације (члан 1. тачка d Конвенције СЕ). Разлог је то што одговорност јавних органа и јавних међународних организација зависи од посебних регулатива или

[252] З. Стојановић, (*Коментар кривичног законика*) *op. cit.* стр. 311.
[253] З. Ђурђевић, *Коментар Закона о одговорности правних особа за казнена дјела*, Народне новине, Загреб, 2005, стр. 29–30.
[254] Усвојена 27. јануара 1999. године u Стразбуру; „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 2/02 и 18/05.

споразума. Међутим, изузимање државних и јавних органа не може да се примени и на јавна предузећа, односно предузећа у власништву и под контролом државе.

Законодавац у члану 3. ЗОПКЛД изричито прописује да Република Србија, Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, односно државни органи и органи Аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе не могу одговарати за кривично дело. Ово законско решење заснива се на чињеници да је држава једино правно лице које правни субјективитет стиче системом аутопризнања, односно самим организовањем.[255] То је последица државног суверенитета, који се огледа и у чињеници да *ius puniendi* припада искључиво држави, па је њена одговорност за кривична дела неприхватљива.[256] Друга правна лица којима је законом поверено вршење јавних овлашћења не могу одговарати за кривично дело учињено у вршењу јавних овлашћења. Чињеница да се јавне међународне организације не помињу у оквиру изузетих субјеката у члану 3. ЗОПКЛД могла би се тумачити тако да је и њима могуће изрећи кривичне санкције, односно да се одредбе о одговорности за кривична дела односе и на међународне организације. У суштини, држава може да иде и даље од међународног стандарда и да прошири делокруг одговорности за кривична дела и на јавне међународне организације. Спорно је да ли је то била намера законодавца.

3.3. Кривична дела за која могу одговарати правна лица

У упоредном праву постоје два система помоћу којих се одређују кривична дела за која могу да одговарају правна лица. Први је систем генералне клаузуле, који предвиђа одговорност правних лица за сва дела која му, с обзиром на њихову природу или врсту прописане казне, могу бити стављена на терет, док други систем подразумева таксативно набрајање кривичних дела за која може одговарати правно лице.[257]

Наш законодавац се определио за систем генералне клаузуле, тако да је у члану 2. ЗОПКЛД прописано да правно лице може одговарати за кривична дела из посебног дела Кривичног законика и других закона ако су испуњени услови за

[255] О. Станковић, В. В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд, 2004, стр. 92.
[256] Г. П. Илић, „ Маргиналије уз Закон о одговорности правних лица за кривична дела“, *Crimen*, бр. 2, Правни факултет Универзитета у Београду и Институт за упоредно право, Београд, 2010, стр. 250.
[257] *Ibidem*, стр. 246–247.

одговорност правног лица предвиђени овим законом. Треба истаћи да Закон о одговорности правних лица за кривична дела не предвиђа никаква ограничења у погледу категорије кривичних дела која се правним лицима могу стављати на терет. С једне стране, такав свеобухватни приступ у вези с облашћу примене одговорности покрио би све случајеве у којима би се сходно међународним инструментима захтевало стављање на терет различитих кривичних дела правним лицима (корупција, превара, привредни криминал, организовани криминал, прање новца, еколошки криминал, тероризам, трговина људима и сл.). С друге стране, широки концепт примене корпоративне одговорности могао би да доведе до практичних тешкоћа у тумачењу услед недостатка релевантне судске праксе и заједничког приступа спровођењу тог новог концепта. У том смислу, могла би се размотрити могућност да се ограничи примена Закона на специфична кривична дела, и то уношењем референци на релевантне одредбе посебног дела Кривичног законика.

3.4. Одговорност правних лица

На правна лица сходно се примењују одредбе општег дела Кривичног законика. То значи да се сви институти кривичног права могу применити и на одговорност правних лица. Ова одредба намеће питање потребе усвајања посебног закона о одговорности правних лица ван Кривичног законика. Члан 34. ЗОПКЛД предвиђа сходну примену одредаба Кривичног законика, а члан 54. овог закона сходну примену одредаба Законика о кривичном поступку. Члан 34. садржи таксативно наведене одредбе општег дела Кривичног законика које се примењују на правна лица, док се у члану 54. наводи да се, ако овим законом није другачије одређено, у кривичном поступку против окривљеног правног лица сходно примењују одредбе Законика о кривичном поступку. Имајући у виду да се ради о специфичној врсти извршилаца кривичних дела, Законом су предвиђене посебне одредбе које се односе на кривични поступак, али је исто тако предвиђено и да ће се, уколико Законом о кривичној одговорности правних лица за кривична дела није другачије одређено, у кривичном поступку против окривљеног правног лица сходно примењивати одредбе Законика о кривичном поступку. На исти начин

Законом о одговорности правних лица за кривична дела прописан је и поступак извршења кривичних санкција.

Имајући у виду пораст броја кривичних дела почињених у току обављања делатности предузећа, која проузрокују знатне штете како појединцима, тако и заједници, Комитет министара Савета Европе донео је Препоруку број R(88)18 о законској одговорности предузећа која су правна лица за кривична дела почињена у току обављања њихових делатности.[258] Сматрајући да увођење принципа кривичне одговорности предузећа која имају правни статус у националне законе није једино средство за решавање ових тешкоћа и да не искључује усвајање других решења која служе истој сврси, Комитет министара донео је препоруке којима је предвиђено подстицање мера за утврђивање одговорности предузећа за почињена кривична дела у току обављања њихових делатности, изван постојећег система грађанскоправне одговорности предузећа на која се ове препоруке не односе. Оне се односе на предузећа, било приватна или јавна, под условом да су правна лица и у мери у којој се баве привредним делатностима. Наведена препорука детаљно је регулисала законску одговорност и санкције када је у питању кривична одговорност правних лица. Препорука R(88)18 у поглављу II, под називом „Санкције“, тачка 8, прописује да приликом одлучивања о томе које санкције или мере треба применити у датом случају, нарочито оне новчане природе, треба узети у обзир економску корист коју је то предузеће остварило из својих незаконитих делатности, а која треба да се утврди, по потреби, проценом.

Препорука Савета Европе јесте да државе чланице чији кривични законици не предвиђају кривичну одговорност правних лица изврше ревизију својих законика. У складу с наведеним препорукама, Француска је извршила озбиљне ревизије свог кривичног законика и 1994. године донела нови Кривични законик Француске, који је први од свих кривичних законика земаља континенталног система предвидео санкције и принципе одговорности правног лица за кривична дела.[259] Овај пример Француске следиле су потом Белгија (1999), Холандија (1976),

[258] Усвојена од стране Комитета министара 20. октобра 1988. Године, на 420. састанку заменика министара.

[259] Члан 121–2 Кривичног законика Француске предвиђа да свако правно лице у оквиру јавног или приватног права, изузев државе, без обзира на то да ли је профитно или непрофитно, или је

Данска (2002) и бројне друге европске земље, које су изменама и допунама кривичних законика увеле институт кривичне одговорности правних лица. За разлику од наведених земаља, Немачка је задржала традиционални концепт да корпорације не могу извршити кривично дело (*Societas Delin Quere Non Potest*), сматрајући да правна лица могу бити одговорна само за привредне преступе. Немачки модел следе Италија, Португалија, Грчка и Шпанија, сматрајући да је концепт кривичне одговорности правних лица неприхватљив. Без обзира на разлике у опредељењима европских земаља по питању кривичне одговорности правних лица, Србија је 2008. године донела наведени Закон о одговорности правних лица за кривична дела, следећи тако тренд усклађивања националних прописа с прописима међународних организација.[260]

Разлози за прихватање или неприхватање кривичне одговорности правних лица разликују се од земље до земље. Сматрамо да је прихватљивији модел који је познавало наше право пре доношења Закона о одговорности правних лица за кривична дела, а који се заснивао на могућности да правна лица одговарају за привредне преступе и прекршаје, што је представљало посебан облик њихове деликтне одговорности. Показало се да су овај облик кривичне одговорности правних лица прихватиле земље које у оквиру свог правног система нису познавале такав облик деликтне „казнене“ одговорности правних лица. Сматрамо да се и након доношења Закона о одговорности правних лица за кривична дела није

француски држављанин, може сносити кривичну одговорност за дело активне корупције (подмићивање), трговине утицајем или прања новца. За ту врсту кривичне одговорности није потребно да је то правно лице стекло приход криминалом или да се идентификује појединачни извршилац дела. Правна лица подлежу кривичној одговорности за преступе које су у њихово име учинили органи или појединци који су правно њихови представници (група држава против корупције GRECO: Second Evaluation Rounds Report on France, www.coe.int/greco).

[260] Конвенције које се односе на одговорност правних лица јесу: Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији (Конвенција СЕ), Конвенција Уједињених нација против корупције (УН Конвенција), Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (УН Конвенција о организованом криминалу), Конвенција Организације за економски развој и сарадњу (OECD), Конвенција о борби против подмићивања страних државних службеника у међународним пословним трансакцијама (OECD Конвенција), Други протокол Конвенције о заштити финансијских интереса Европских заједница (Други протокол) и Препорука бр. R(88)18 Комитета министара земаља чланица Савета Европе у вези с одговорношћу предузећа, односно правних лица, за кривична дела учињена приликом обављања њихових делатности. Наведени међународни инструменти предвидели су неке опште стандарде одговорности правних лица за кривична дела корупције. Они се посебно баве дефиницијом правног лица, условима за утврђивање одговорности, везом између поступка против правног и физичког лица, као и казнама.

променило мишљење да кривично дело у суштини може извршити само физичко лице, те да се и даље одговорност правних лица фактички везује за одговорност конкретних физичких лица која су се налазила у одговарајућем правном односу с правним лицем, коме се ставља на терет одређено кривично дело. Стога законодавац и предвиђа да се за исто кривично дело против правног лица и одговорног лица води јединствен поступак и доноси једна пресуда.

Сходно међународним стандардима, правна лица треба да подлежу кривичној одговорности уколико су испуњени следећи услови: преступ мора бити учињен у корист или у име правног лица, а учинилац дела у својству физичког лица мора бити особа која је на руководећој позицији у оквиру тог правног лица (члан 18. став 1. Конвенције СЕ; члан 3. став 1. Другог протокола). Члан 18. став 1. Конвенције СЕ дефинише „лица на руководећем положају“ и предвиђа три ситуације у којима су ова лица овлашћена да: а) представљају правно лице; б) доносе одлуке у име правног лица; или в) врше контролу унутар правног лица. У сваком случају положај би требало да покаже да физичко лице може правно или да у пракси сноси одговорност правног лица. Међутим, корпоративна одговорност, односно одговорност правних лица, не искључује индивидуалну одговорност учиниоца. Наиме, члан 18. став 3. Конвенције СЕ прописује да одговорност правних лица не искључује одговорност физичких лица која су припремала и подстрекавала кривична дела из става 1. овог члана, или учествовала у њима. Правило према коме изрицање корпоративне одговорности не би требало да утиче на кривичну одговорност учиниоца кривичног дела у својству физичког лица изричито је установљено као стандард у оквиру свих конвенција којима се регулише кривична одговорност правних лица. Према овим конвенцијама, истовремено се могу утврдити различите сфере одговорности, нпр. одговорност органа и слично, одвојено од одговорности правног лица као целине. Индивидуална одговорност се може комбиновати с било којом од ових категорија одговорности. Осим тога, одговорност се мора установити тамо где је услед недостатка надзора или контроле у оквиру правног лица омогућено некоме да изврши кривично дело (члан 18. став 2. Конвенције СЕ; члан 3. став 2. Другог протокола). Наведени услови садржани су у одредби члана 6. ЗОПКЛД.

3.5. Јединствени поступак против правног и одговорног лица

Члан 35. ЗОПКЛД прописује јединствени поступак, тако што се за исто кривично дело покреће и води, по правилу, против правног лица и одговорног лица јединствени поступак и доноси једна пресуда. Додуше, законодавац оставља могућност да због постојања законом одређених разлога није могуће покренути или водити кривични поступак против одговорног лица, и тада се поступак може покренути и водити само против правног лица. Ако је пре покретања кривичног поступка правно лице престало да постоји, поступак се може покренути и водити само против одговорног лица. Међутим, ово су изузеци, а правило је да се против правног лица и одговорног лица води јединствен поступак. Ово решење изложено је бројним критикама, које упозоравају на чињеницу да је кривичноправна одговорност правних лица, као и пре, један део прекршајног права, и да односи међу различитим нивоима одговорности још нису довољно разрађени.[261]

Имајући у виду одредбу члана 7. ст. 1. и 2. и члан 35. став 2. ЗОПКЛД, није могуће јасно утврдити да ли су за поступак против правног лица неопходни идентификација и гоњење, или изрицање осуђујуће пресуде физичком лицу.[262] Наиме, члан 7. став 1. овога закона прописује да се „одговорност правног лица заснива на кривици одговорног лица". Тумачењем законског текста закључујемо да се одговорност правног лица може утврдити само уколико се претходно утврди кривица одговорног лица, односно уколико је физичко лице осуђено за извршено кривично дело. Међутим, став 2. овога члана даље прописује да, под условима из члана 6. ЗОПКЛД, правно лице одговара за кривично дело одговорног лица и ако је кривични поступак против одговорног лица обустављен или је оптужба одбијена. У светлу тог контекста, није јасно да ли се одговорност правног лица може утврдити уколико се одустало од оптужбе којом се теретило физичко лице јер није било довољно доказа о његовој могућој кривици. Осим тога, члан 35. став 2. ЗОПКЛД прописује да се поступак може покренути и водити и само против правног лица

[261] Д. Корошец, М. Амброж, „Нова решења у кривичном законику Словеније и искуства у њиховој примени, с посебним освртом на кривичну одговорност правних лица", зборник *Нова решења у кривичном законодавству и досадашња искуства у њиховој примени*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе и Intermex, Београд, Златибор, 2006, стр. 289.
[262] Ј. Шупут, (Одговорност правних лица за кривична дела) *op. cit.* стр. 173.

уколико из разлога наведених у закону није могуће покренути и водити кривични поступак против лица на одговорном положају.

Међународни стандарди који се односе на вођење поступка против физичких и правних лица могли би да се установе као правила према којима: 1) одговорност правног лица не искључује вођење кривичног поступка против физичких лица која су учиниоци, подстрекачи или саучесници у кривичном делу, односно одговорност правних лица (корпоративна одговорност) не искључује индивидуалну одговорност учиниоца (обавезан услов, који установљавају члан 18. став 3. Конвенције СЕ; члан 26. став 3. УН Конвенције; артикал 10, параграф 3. УН Конвенције о организованом криминалу и члан 3. став 3. Другог протокола); 2) правно лице би требало да сноси одговорност чак и када се физичко лице које је извршило кривично дело не може идентификовати или кривично гонити (опциони услов).

Такође, у складу с међународним стандардима, одговорност правног лица требало би утврдити само уколико постоји нека веза између кривичног дела и правног лица. Из тог разлога утврђује се одговорност правног лица уколико је кривично дело учињено у корист правног лица. Сврха таквог услова јесте да се избегне кажњавање неког правног лица (корпорације, колективитета) када физичко лице изврши кривично дело у сопственом интересу, или чак противно интересу правног лица. Овај концепт је садржан у одредби члана 6. став 1. ЗОПКЛД, где се изричито наводи да је кривично дело извршено „с намером прибављања користи за правно лице“.

3.6. Примена начела опортунитета кривичног гоњења у поступку према правним лицима

Примена начела опортунитета регулисана је у члану 45. ЗОПКЛД тако што законодавац предвиђа и могућност одбацивања кривичне пријаве из разлога целисходности. Наиме, за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, јавни тужилац може одбацити кривичну пријаву против правног лица ако оцени да покретање кривичног поступка не би било целисходно.

Приликом доношења одлуке о примени начела опортунитета, јавни тужилац ће узети у обзир да ли је правно лице пријавило кривично дело пре него што је сазнало да су органи гоњења открили да је дело учињено и да ли је правно лице спречило наступање штете, или је накнадило штету и отклонило друге штетне последице кривичног дела. Такође, цениће околност да ли је правно лице добровољно вратило имовинску корист прибављену кривичним делом, као и то да ли правно лице нема имовине, или је покренут стечајни поступак против правног лица.

Неспорно је да се у конкретном случају ради о примени начела опортунитета од стране јавног тужиоца у преткривичном поступку против правних лица. За разлику од услова предвиђених у члану 283. ЗКП, који морају бити кумулативно испуњени, приликом доношења овакве одлуке јавни тужилац ће узети у обзир једну или више од наведених околности. У светлу дискреционог права јавног тужиоца да (не) покрене кривични поступак сходно члану 45. ЗОПКЛД, треба истаћи да су разматрања у вези с добровољним пријављивањем кривичног дела и реституцијом стеченог материјалног прихода већ установљена чланом 19. ЗОПКЛД као околности одбране материјалног права. Овај члан предвиђа ослобођење од казне за правно лице уколико открије и пријави кривично дело пре него што је сазнало за покретање кривичног поступка и ако добровољно и без одлагања отклони настале штетне последице или изврши повраћај противправно стечене имовинске користи.

Законом о кривичној одговорности правних лица уређују се материјални и процесни кривичноправни аспекти. Поједини аутори[263] у материјалне кривичноправне аспекте убрајају услове одговорности правних лица за кривична дела и кривичне санкције које се могу изрећи правним лицима. У процесни кривичноправни аспект спадају правила поступка у којем се одлучује о одговорности правних лица, изрицању кривичних санкција, доношењу одлуке о рехабилитацији, престанку мере безбедности или правних последица осуде и о извршењу судских одлука.

[263] М. Шкулић, „Начело опортунитета кривичног гоњења у поступку против правних лица“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр. 115.

Тешко је говорити о примењивости начела опортунитета кривичног гоњења у поступку против правних лица, имајући у виду наведене специфичности овог поступка. Из законске формулације произилази да се начело опортунитета у поступку против правних лица првенствено заснива на оцени (не)целисходности кривичног гоњења конкретног правног лица. Јавни тужилац је овлашћен да на основу конкретних околности једног случаја утврди пре свега да ли постоји одговорност правног лица за кривично дело, односно кривична дела, а потом да оцени да ли је у конкретном случају рационалније, целисходније, применити начело опортунитета него ићи у редован кривични поступак, који може бити знатно отежан због проблематике везане за пословне активности правног лица које је у питању.

3.7. Кривичне санкције које се могу изрећи правном лицу

Законодавац у члану 12. ЗОПКЛД предвиђа казну, условну осуду и мере безбедности као врсте кривичних санкција које се могу изрећи правном лицу за кривично дело. Према члану 13. ЗОПКЛД, правном лицу се могу изрећи две врсте казни, и то: новчана казна и престанак правног лица.

Новчана казна не може бити мања од сто хиљада динара, нити већа од петсто милиона динара, с тим да ће суд правном лицу за учињено кривично дело одмерити новчану казну у границама које су законом прописане за то дело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде већа или мања (олакшавајуће и отежавајуће околности). Законом су прописане и границе ублажавања новчане казне.

Условном осудом суд правном лицу утврђује новчану казну до пет милиона динара и истовремено одређује да се она неће извршити ако осуђено правно лице за време које одреди суд, а које не може бити краће од једне ни дуже од три године (време проверавања) не буде одговорно за кривично дело у смислу члана 6. овог закона (члан 20). Суд може одредити да се правно лице коме је изречена условна осуда стави под заштитни надзор за одређено време у току времена проверавања. Заштитни надзор може обухватити: организовање контроле у циљу спречавања даљег вршења кривичних дела, уздржавање од пословних активности ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела, отклањање или

ублажавање штете причињене кривичним делом, обављање рада у јавном интересу и достављање периодичних извештаја о пословању органу надлежном за извршење заштитног надзора (члан 22).

Казна престанка правног лица може се изрећи ако је делатност правног лица у целини била у функцији вршења кривичних дела. На основу изречене казне престанак правног лица, спроводи се поступак ликвидације, стечаја или престанка правног лица на други начин, а правно лице се брише из регистра. Казна престанка правног лица јесте најтежа кривична санкција која се може изрећи правном лицу и у литератури се ова казна обично означава као „смрт“ правног лица, јер након њеног извршења правно лице више не постоји.[264] По правноснажности пресуде којом је изречена казна престанка правног лица долази до њеног извршења (члан 18. став 2. ЗОПЛКД).

Поред наведених казни, могу се изрећи неке од мера безбедности, као што су забрана обављања одређених регистрованих делатности или позива, одузимања предмета и јавно објављивање пресуде. Суд може одговорном лицу изрећи једну или више мера безбедности када постоје услови за њихово изрицање предвиђени законом.

3.8. Судска пракса у вези с применом начела опортунитета кривичног гоњења према правним лицима

Судска пракса је показала да се одредбе Закона о кривичној одговорности правних лица примењују, мада то није било реално очекивати, имајући у виду да се ради о једној новој законској могућности, која представља специфичан вид деликтне одговорности. Правилником о управи у јавним тужилаштвима прописано је вођење уписника за правна лица као учиниоце кривичних дела у првостепеном поступку – уписник „КТПЛ“, као и вођење уписника за предмете у другостепеном кривичном поступку против правних лица – уписник „КТЖ ПЛ“. Према Правилнику не води се посебни уписник за примену начела опортунитета, као што се то чини у редовном поступку. Међутим, имајући у виду специфичност правних лица, сматрамо да је целисходно анализирати статистичке податке о одговорности

[264] Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, *Коментар Закона о одговорности правних лица за кривична дјела*, Штампарија „Обод“ АД, Цетиње, 2007, стр. 57.

правних лица, с обзиром на то да након ступања на снагу Закона о одговорности правних лица за кривична дела, 27. 10. 2008. године, још увек није заживео рад по овим предметима. Стога је указано полицији да у свом раду више пажње посвети откривању кривичних дела извршених од стране правних лица, као и да се у свим пријавама којима се пријављују одговорна лица из правних лица, као и евентуално другим пријавама, размотри могућност покретања кривичног поступка и против правних лица, свакако уз примену Закона о одговорности правних лица. У том смислу могла би се очекивати сразмерна примена и начела опортунитета.

Према извештајним подацима, у извештајној 2010. години поднето је 27 пријава против правних лица на територији Републике Србије. Поред пријављених правних лица, пријављено је и 12 физичких лица у тим правним лицима. Од укупно 27 пријављених правних лица, након извршених провера, у осам предмета је дошло до одбачаја кривичних пријава поднетих против правних лица. Ради спровођења кривичног поступка, у два предмета пријаве против правних лица здружене су с предметима који се евидентирају кроз уписник „КТ“. Шеснаест пријава је остало нерешено код других органа, по основу захтева за прикупљање потребних обавештења ради спровођења истражних радњи, односно истрага и проширења истрага. Једна пријава је решена на други начин, односно уступљена на надлежност Основном јавном тужилаштву у Новом Саду. Пријаве су поднете због кривичних дела преваре из члана 207. КЗ, злоупотребе овлашћења у привреди из члана 238. КЗ, крађе из члана 203. КЗ, противправног усељења из члана 219. КЗ и тако даље.

Према извештајним подацима у 2011. години, на територији апелационих јавних тужилаштава у Београду, Новом Саду и Крагујевцу поднето је укупно 39 пријава против правних лица и против 19 одговорних лица у правном лицу, с напоменом да у извештајном периоду није било пријава против правних лица на територији Апелационог јавног тужилаштва у Нишу. Тужилаштву за организовани криминал поднето је седам пријава против правног лица и једна пријава против одговорног лица. Ово тужилаштво је поднело седам непосредних оптужница и једну оптужницу након спроведене истраге, тако да је оптужено укупно осам правних лица. Од укупно 47 пријава против правних лица и 19 пријава против одговорних лица која су била у раду, 13 пријава је одбачено, а у јавним

тужилаштвима су остале нерешене пријаве против три лица, док су код осталих органа остале нерешене пријаве против 25 лица. Што се тиче подносилаца кривичних пријава, највише их је од стране државних органа – 18, затим 15 иницијативом јавног тужилаштва, девет од стране оштећених, шест од стране осталих и 13 од стране полиције. Током овог извештајног периода није било донетих пресуда од стране суда. Пријаве су поднете у највећем броју случајева због кривичног дела превара из члана 208. КЗ, противправно усељење из члана 219. КЗ, злоупотреба службеног положаја из члана 359. КЗ, непрописно и неправилно извођење грађевинских радова из члана 281. КЗ, пореска утаја из члана 229. КЗ итд. Податак да је током 2011. године поднето само 12 пријава више у односу на претходну годину говори о томе да и даље није довољно заживео рад по предметима кривичноправне одговорности правних лица.

Према подацима у извештајној 2012. години, поднето је укупно пријава против 40 правних лица и девет одговорних лица у правном лицу на територији Републике Србије. У раду су биле и нерешене пријаве према 30 правних лица, пренете из претходног периода. У извештајном периоду Тужилаштву за организовани криминал није поднета ниједна кривична пријава по Закону о одговорности правних лица за кривична дела. Од укупно 70 кривичних пријава против правних лица које су биле у раду у јавним тужилаштвима, 12 пријава је одбачено. Укупно је остало нерешено 39 кривичних пријава, од чега три у јавним тужилаштвима и 36 код других органа. Што се тиче подносилаца кривичних пријава, највише је поднето од стране оштећених, и то 25 кривичних пријава, док је полиција поднела девет кривичних пријава, а други органи су поднели шест кривичних пријава. Током 2012. године поднета је само једна пријава више у односу на претходну годину.

Према подацима у извештајној 2013. години, поднето је укупно пријава против 53 правна лица и 53 одговорна лица у правном лицу на територији Републике Србије. У раду су биле и нерешене пријаве према 19 правних лица, као и 19 одговорних лица, пренете из претходног периода. Тако је укупно у раду било 72 пријаве против правних лица и против 72 одговорна лица. У извештајном периоду Тужилаштву за организовани криминал није поднета ниједна кривична пријава по

Закону о одговорности правних лица за кривична дела. Најчешће су кривичне пријаве подношене због кривичног дела неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права из члана 199. КЗ, кривичног дела крађа из члана 203. КЗ, превара из члана 208. КЗ, противправно усељење из члана 219. КЗ и тако даље.

Од укупно 72 кривичне пријаве против правних лица и против исто толико одговорних лица, које су биле у раду у јавним тужилаштвима, 16 пријава је одбачено. Укупно је остало нерешено пријава против 39 правних и исто толико одговорних лица, од чега у јавним тужилаштвима седам, а код других органа 32 пријаве. Што се тиче подносилаца кривичних пријава, у извештајном периоду 17 пријава је поднела полиција, 22 пријаве други државни органи, седам пријава оштећени, четири пријаве поднете су по иницијативи Вишег јавног тужилаштва у Крагујевцу и три пријаве од осталих лица. Против једног правног и једног одговорног лица поднет је оптужни предлог, док непосредних оптужница није било. Након спроведених истрага, оптужено је 18 правних и 18 одговорних лица, те је тако укупно у извештајном периоду оптужено 19 правних и 19 одговорних лица. У овом периоду такође није било донетих првостепених пресуда. Међутим, Тужилаштво за организовани криминал је изјавило 21 жалбу по предметима из ранијег периода, од чега је 14 жалби усвојено. Нема прецизних података о броју донетих пресуда од стране суда по оптужним актима јавних тужилаштава када су у питању правна лица. Чињеница је да је током 2013. године дошло до благог пораста у броју поднетих кривичних пријава против правних лица (13 више у односу на претходну годину), али овај податак и даље не говори о довољној примени Закона о одговорности правних лица за кривична дела.

Према подацима у извештајној 2014. години, поднето је укупно пријава против 160 правних (претходне године 53) и 161 одговорног лица у правном лицу (претходне године 53), што представља повећање за 201,89%. У раду су биле и нерешене пријаве према 34 правна лица, као и према 34 одговорна лица, пренете из претходног периода. Тако је укупно у раду било пријава против 194 правних и 195 одговорних лица, а претходне године у раду је било укупно пријава против 72

правна и исто толико одговорних лица, што је повећање за 169,44% у односу на правна лица.

Од укупно 194 пријаве против правног лица које су биле у раду и 195 пријава против одговорних лица које су биле у раду, одбачене су 24 пријаве, од чега једна по члану 45. Закона о одговорности правног лица за кривична дела. Укупно је остало нерешених пријава против 167 лица, од чега у јавним тужилаштвима 36 и код других органа 131. Што се тиче подносилаца кривичних пријава у извештајном периоду, 25 пријава је поднела полиција, осам пријава други органи, 125 оштећени и две пријаве остала лица. Против два лица поднет је оптужни предлог, и то један од стране Основног јавног тужилаштва у Крагујевцу, а други од стране Основног јавног тужилаштва у Краљеву. Није било непосредних оптужница. Донета је једна наредба за спровођење истраге, и то од стране Вишег јавног тужилаштва у Новом Саду, и она је остала нерешена на крају извештајног периода. Није било обустава ни прекида истрага. Није било оптужења након истраге. У извештајном периоду донета је једна осуђујућа пресуда, и то новчана казна, и уз њу и једна мера безбедности јавног објављивања пресуде. Против 20 оптужених лица није донета првостепена пресуда. [265]

ГЛАВА ЧЕТВРТА

1. ОДСТУПАЊА ОД НАЧЕЛА ЛЕГАЛИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

У основи процесног начела легалитета налази се негација самовоље, злоупотребе, арбитрарности и субјективизма, на једној, те афирмација једнакости и владавине права, на другој страни. Међутим, и поред тога, начело легалитета кривичног гоњења никад није било правило без изузетка. Одувек је већ сам закон предвиђао спреченост кривичног гоњења у неким случајевима, или препуштао јавном тужиоцу да на основу сопствене процене целисходности одлучи да ли ће до кривичног гоњења доћи. Временом је изузетака од начела легалитета било све више. Прво и најстарије одступање од класичне концепције легалитета, које је

[265] Извештај Републичког јавног тужилаштва, *Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости за период од 2010. до 2015. године.*

изменило смисао кривичног гоњења и начело о обавезности кажњавања учиниоца кривичних дела, представља увођење мера безбедности, условне осуде, судске опомене, а касније и васпитних мера према малолетницима. Затим се уводи институт незнатне друштвене опасности, односно дело малог значаја, који је отворио широк простор за процену суда и органа гоњења да ли у граничним случајевима кривично дело уопште постоји. Више крупних изузетака од начела легалитета предвиђено је у поступку према малолетницима. Опортунитетом се руководе и органи извршне власти у поступку екстрадиције. Најшире одступање од начела легалитета јесте у установи одобрења за кривично гоњење одређених кривичних дела и учинилаца, које се даје по дискреционој оцени других државних органа и без којег надлежни јавни тужилац не може захтевати покретање кривичног поступка. Одступање од начела легалитета постојало је и у случају законом предвиђене могућности деградације кривичних дела у дисциплинске преступе из разлога целисходности, што је према одредби чл. 2, 3. и 8. КЗ СРЈ било предвиђено за нека кривична дела против оружаних снага кад их изврше војна лица.[266]

Поред начела опортунитета, предвиђеног одредбама чл. 283. и 284. ЗКП, наше право познаје следећа одступања од начела легалитета кривичног гоњења:

1) у поступку према малолетницима – Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица;

2) у поступку екстрадиције – Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима;

3) кад постоји могућност уступања кривичног гоњења страној држави – Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима;

4) кад је кривично гоњење условљено одобрењем надлежног државног органа – Законик о кривичном поступку и други закони.

1. 1. Поступак према малолетницима

1.1.1. Појам малолетничке делинквенције

[266] М. Грубач, (Начела кривичног поступка и њихова трансформација) *op. cit.* стр. 71–105.

У циљу спречавања друштвено опасних дела, друштво према учиниоцима кривичних дела, било да су у питању пунолетна или малолетна лица, примењује одређене кривичне санкције. Дуго се као основна кривична санкција примењивала казна која садржи елементе одмазде, без обзира на узраст учиниоца, односно без обзира на то да ли се радило о пунолетном или малолетном учиниоцу кривичног дела. Тек у новије доба, прецизније речено, почетком XX века, под утицајем представника позитивне и социолошке школе, поред казне као основне кривичне санкције, у кривичном законодавству се предвиђају и посебне кривичне мере према малолетницима. Наиме, почело се увиђати да специфичан биофизички развој малолетника свакако усмерава и одређује облике њихове делинквентне делатности, која се знатно разликује од кривичних дела која чине пунолетна лица. Упоредо с развојем психологије, социологије, педагогије и других наука, превладало је схватање да се према малолетницима, с обзиром на њихов специфичан психички развитак у то доба, не могу примењивати казне као кривичне санкције, те да је пракса показала да казна није оправдана нити представља адекватно средство за успешно спречавање кривичних дела малолетника. У том циљу развијало се и кривично материјално и процесно законодавство, тако што је друштво настојало да осим кривичноправних мера које се примењују непосредно према малолетном учиниоцу, примењује и опште васпитне мере за подизање свести омладине. То подразумева висок степен организације на глобалном нивоу, уз помоћ и сарадњу породице, школе, омладинских организација, медија и других установа које имају васпитну улогу.

Имајући у виду да се изрицање казне као основне кривичне санкције заснива на утврђивању урачунљивости и виности учиниоца, а да психички развој малолетника, праћен одређеним психичким (интелектуалним, емоционалним и волунтаристичким) манифестацијама као нормалним појавама у појединим фазама човека од његовог рођења до зрелости, редовно не представља подлогу за примену казне на малолетног учиниоца кривичног дела, недовољна психичка изграђеност малолетног лица не представља подлогу на основу које би се малолетник који је поступао с умишљајем или из нехата изједначавао с пунолетним учиниоцем

кривичног дела. Стога поједини аутори[267] сматрају да није оправдано говорити о криминалитету малолетника и њиховој злочиначкој делатности, већ да природи малолетничких друштвено опасних дела више одговара појам преступништва или делинквенције.

1.1.2. Узроци малолетничке делинквенције

Када су у питању узроци малолетничке делинквенције, треба напоменути да на понашање малолетника утичу две врсте фактора. Наиме, особине малолетника, његов психолошко-емотивни склоп, не може се посматрати издвојено од утицаја микро и макро средине. Када говоримо о микроутицају, тада мислимо пре свега на значај породице. Као што здрава, хармонична породица представља идеалну основу за развој здраве, стабилне личности адолесцента, тако, с друге стране, проблематична, дезорганизована породица, карактерисана конфликтима, само отежава већ ионако компликовану фазу одрастања малолетника. Здрава и усклађена породица омогућава несметан развој појединца и представља чврсту основу за правилан развој друштва. Свако друштво настоји да породицу и породичне односе уреди и правно регулише у складу са својим потребама. Отуда и констатација Е. Фрома[268] „да свако друштво има онакву породицу какву заслужује“. Због сложености савременог друштва и начина живота породица се налази у многим психолошким, психопатолошким, социодевијантним, моралним и егзистенцијалним проблемима. Породица је прва болна тачка кроз коју се изражава криза морала и хипокризија друштва.[269] Ако посматрамо породицу код нас, стање у којем се налази и проблеме с којима се суочава, можемо слободно рећи да се наше друштво налази у дубокој кризи.

Неспорно је да породица, као кључни и заштитни механизам, није више у стању да на задовољавајући начин усмери малолетника на пут друштвено пожељног и прихватљивог понашања. Малолетничка делинквенција представља озбиљан и сложен проблем, који захтева програмску активност заштите малолетника. Стога је потребно успоставити сарадњу и координацију рада

---

[267] Н. Срзентић, А. Стајић, *Кривично право Федеративне Републике Југославије – Општи део*, Савремена администрација, Београд, 1961, стр. 391.
[268] Erich Fromm, *Ауторитет и породица*, Напријед – Нолит – „Август Цесарец“, Загреб–Београд, 1984, стр. 47–59.
[269] М. Голднер-Вуков, *Породица у кризи*, Медицинска књига, Београд, 1988, стр. 169.

полиције, правосудних органа, социјалних служби, школских и здравствених установа, као и невладиних организација, доношењем јединственог програма и конкретних мера у циљу решавања малолетничке делинквенције.

1.1.3. Положај малолетних делинквената током развоја кривичног права

Историја кривичног права показала је да се посебна пажња указивала питању примене кривичних санкција према малолетницима. Познато је да је у римском праву постојало правило да малолетници не могу бити кривично одговорни, због своје психичке неразвијености и неспособности да оцене морални значај извршеног кривичног дела. Тако се у римском праву у време Јустинијана малолетници до седам година (*in fantes*) нису кажњавали; малолетници од седам до десет година (*infante proximi*) изузетно су могли да буду кривично одговорни; малолетници од десет до четрнаест година (*pubertati proximi*) кажњавани су само ако су били *doli capaces*, док су малолетници преко четрнаест година (*puberes*) кажњавани као и одрасли. Међутим, њихово узрасно доба, све до осамнаесте године, а понекад и до двадесет и пете, увек је било олакшавајућа околност приликом одмеравања казне.[270] У старом англосаксонском праву казна се није примењивала на малолетнике до десет година. Остали малолетници били су кажњавани као одрасли учиниоци кривичних дела, с тим да су уживали неке олакшице приликом одмеравања казне.

Средњи век се одликује суровим поступањем према малолетницима, што је у складу с општом казненом политиком тог времена. Нису се правиле разлике и поделе на поједине категорије малолетника, будући да је важио општи принцип да злочиначка воља замењује недораслост (*malitia supplet aetatem*). Приликом одмеравања и примене казне биле су предвиђене само неке олакшице за малолетнике. Тако је *Constitutio Criminalis Carolina* из 1532. године предвиђао изрицање смртне казне малолетнику само ако су били испуњени посебни услови.

Кривично законодавство XIX века кажњавање малолетника везује за њихову разборитост (*discernement*). Да ли је малолетник учинио дело с разбором или без разбора није се решавало по законском пропису, већ је суд утврђивао разбор за

[270] Б. Чејовић, *Кривично право – Општи део*, Студентски културни центар Ниш, Ниш, 1995, стр. 492.

одређену категорију малолетника у сваком конкретном случају, према обичном искуству и познавању ствари.[271] Ако је суд нашао да је малолетник поступао с разбором, проглашавао га је кривично одговорним и изрицао му казну, с тим да је казна могла да буде блажа, јер се малолетство узимало као ублажавајућа околност. У супротном случају малолетник није био кривично одговоран и према њему су се могле применити одређене васпитне мере.[272]

Кривично законодавство почетком XX века, поред класичног облика кажњавања, предвиђа и посебне кривичне мере према малолетницима. Ове мере понекад треба да замене казну, а у неким случајевима се изричу алтернативно с казном. У прво време, ове мере називају се мерама безбедности, а касније добијају посебно име као специфичне мере које се примењују према малолетницима: поправне, васпитно-поправне или васпитне мере.

Историјски развој нашег кривичног права такође говори о постепеном напуштању казне, уз истовремено развијање система васпитних мера као посебне врсте кривичних санкција за малолетнике. Тако Закон о врстама казни, из 1946. године, дозвољава да се све врсте казни, па и смртна казна, могу применити и на малолетнике старије од 16 година.

Општи део Кривичног законика из 1947. године проширује систем васпитно-поправних мера, с тим што се васпитно-поправне мере примењују према малолетницима (14–18 година) који нису кривично одговорни услед недовољног душевног развоја, а изузетно се могу применити и према кривично одговорном млађем малолетнику (14–16 година), ако суд сматра да у конкретном случају није потребно изрицати казне. Кривично одговорним малолетницима, и то старијим малолетницима, обавезно се изриче казна, с тим што им се не може изрећи смртна казна и казна лишења слободе с принудним радом у доживотном трајању.

Кривични законик из 1951. године такође врши поделу малолетника на кривично одговорне и неодговорне, с обзиром на њихов душевни развој, а исто тако задржао је и разлику малолетника на млађе (14–16 година) и старије

[271] О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, Београд, 2008, стр. 15.
[272] О. Перић, *Кривичноправни положај малолетника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1975, стр. 35.

малолетнике (16–18 година), што је утицало на примену кривичне санкције. Примена казне била је и даље ограничена тако да се малолетнику није могла изрећи смртна казна, а казна строгог затвора се могла изрећи млађем малолетнику највише у трајању од десет година, а старијем малолетнику од петнаест година.

Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 1959. године, (Новела закона из 1959. године) значајно је измењена казнена политика према малолетницима. Према деци, односно малолетницима који у време извршења дела нису навршили 14 година старости, не може се применити никаква кривичноправна мера, нити се против њих може водити кривични поступак. Систем васпитних мера и казнених мера према малолетницима потпуно је одвојен од казненог система према пунолетним учиниоцима кривичних дела. Стога се ниједна врста казне не може применити на малолетног учиниоца кривичних дела. Систем кривичноправних мера обухвата систем васпитних мера и само једну казнену меру – малолетнички затвор. Суд добија знатно шира овлашћења, тако што приликом одређивања васпитне мере није везан само врстом и тежином учињеног кривичног дела већ и свим осталим околностима у вези с конкретним случајем. За разлику од васпитних мера, код којих суд може мењати како дужину тако и врсту васпитне мере, малолетнички затвор суд изриче у одређеном трајању и ту одлуку не може мењати током извршења ове мере.[273]

У члану 74. Кривичног закона СФРЈ одређено је да је у оквиру опште сврхе кривичних санкција, прописане у члану 5. став 2. овог закона (сузбијање друштвено опасних делатности којима се повређују или угрожавају друштвене вредности заштићене кривичним законодавством), сврха васпитних мера и малолетничког затвора да се малолетним учиниоцима обезбеди њихово васпитање, преваспитање и правилан развој. Утврђени су и начини за постизање ове сврхе. Применом наведених санкција, малолетницима треба пружити заштиту и помоћ и обезбедити надзор над њима. Такође треба омогућити стручно оспособљавање и развијати њихову личну одговорност. Осим заједничке сврхе васпитних мера и казне малолетничког затвора, у истом члану је одређена и специјална генерално-

[273] Н. Срзентић, А. Стајић, (*Кривично право Федеративне Републике Југославије*) *op. cit.* стр. 392–394.

превентивна функција малолетничког затвора. Сврха казне малолетничког затвора јесте да снажније утиче на малолетне учиниоце да убудуће више не понављају кривична дела, па и на друге малолетнике да не врше кривична дела. Наравно, васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника основна су сврха приликом изрицања казне малолетничког затвора.

Савремено кривично законодавство карактерише тенденција да се примена кривичних санкција у потпуности одвоји од казненог система према пунолетним учиниоцима кривичних дела. У складу с оваквим тенденцијама да се изгради самостално малолетничко материјално, процесно и извршно кривично право, код нас је донет посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.[274]

„Српски закон о малолетним учиниоцима кривичних дела је добра основа за реформу кривичног права за малолетнике који задржава елементе југословенске и српске традиције и комбинује их с разумним иновацијама које одговарају актуелним међународним трендовима. Ради се о свеобухватном законодавном раду укључујући диференцирани систем санкција и правила за њихову имплементацију и извршење. Основна филозофија је усмерена ка новим начинима поступања према малолетничкој делинквенцији као што то препоручује Савет Европе [...] ради се о веома иновативном и делом веома прогресивном приступу, који ће бити занимљив, такође и земљама Западне Европе.“[275]

1.1.4. Општа правила поступка према малолетницима

Основни типови организовања институционалних облика, који решавају конкретне случајеве малолетничке делинквенције, се компаративно посматрано, своде на следеће организационо-институционалне моделе:[276]

1) Стварање посебних судова за малолетнике, који су специјализовани за судско решавање малолетничке делинквенције, а при том кадровски и организационо потпуно одвојени од редовних судова. Овакво се решење

[274] „Службени гласник РС“, број 85/05, од 5. октобра 2005. године.
[275] F. Dünkel, *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправна заштита малолетних лица – експертска мишљења*, Intermex, Београд, 2005, стр. 10.
[276] М. Шкулић, И. Стевановић, Малолетни делинквенти у Србији – нека питања материјалног, процесног и извршног права, „ЈЦПД“, Београд, 1999, стр. 102 – 104.

првенствено примењује у неким англосаксонским правним системима,[277] мада је иначе (нарочито у Европи), веома ретко, јер се сматра нефункционалним и непрактичним. Забуну често у овом погледу изазива терминолошко и доктринарно одређивање суда који води поступак према малолетнику као „суда за малолетнике“, у радовима упоредно-правне оријентације што у Европи по правилу, не подразумева неки потпуно организационо одвојени кривични суд у систему судске власти и у оквиру „мреже“ судова у конкретној земљи, већ се ради о кривичном суду који делује у оквиру судова опште надлежности, а има функционалну надлежност у односу на малолетне учиниоце кривичних дела, слично као што код нас припремни поступак води судија за малолетнике, а у даљем току одлучује веће за малолетнике.

2) Формирање тзв. породичних судова, у чију надлежност спадају сви проблеми који проистичу из породичних односа, у различитим правним сферама, а у оквиру чега се као посебна одељења формирају судови који решавају питања кривичних дела извршених од стране малолетника. Овакви судови су типични за Канаду [278] и Јапан.[279]

3) Стварање паралелних судско/административних модела поступања према малолетним делинквентима, тако да се поступак зависно од постојања одређених услова може водити или пред кривичним судом, или се предмет може решити пред посебним социјалним органом, као што је то случај у Норвешкој, где се на нивоу сваке општине формирају посебни социјални одбори за посредовање између малолетног делинквента и оштећеног,[280] или у Шведској, где поред кривичног суда постоје и посебни управни органи - одбори социјалне заштите,[281] а слично решење постоји и у Шкотској.[282] На тај начин долази до својеврсне поделе надлежности између кривичног суда и других органа ван правосудног система, с тим да ти

[277] R. Dembo, „Problems among youths entering the juvenile justice system, their service and innovative approaches to address them”, *Substance Use and Misuse*, Wichita, 1996, стр. 81 - 94.
[278] L. D. Sas и др.: „Children and the courts in Canada”, *Criminal Justice and Behavior*, Newbury Park, бр.23/2, 1996, стр. 338 - 357.
[279] *Guide to the Family Court of Japan*, General Secretariat Supreme Court Japan, Tokyo, 1988.
[280] R. Allen, „Responding to Youth Crime in Norway: Suggestions for England and Wales”, *The Hoeard Journal,* No. 1993/2, стр. 100 - 101.
[281] B. C. Feld, „Juvenile Justice Swedish Style: A Rose by another Name”, *Justice Quaterly*, No. 1994/4, стр. 627 - 628.
[282] F. M. Martin and. K. Murray, *Childrens Hearings*, Edinburgh, 1976, стр. 17 - 18.

органи могу да буду ван државне организације, чисто социјалног карактера - као што је то случај у Норвешкој и делимично у Шкотској, а могу да буду део државног апарата, али не правосуђа, већ администрације, односно управе, као што је то случај у Шведској. Норвешки систем заснован на идејама о решавању спора између учиниоца и жртве, путем поравнања и решавања захтева за накнаду штете у теоријском смислу, је био заступљен у неким радовима, где се инсистирало да функција државе буде ограничена на улогу непристрасног „трећег", који првенствено у неформалном облику интервенише у спору који постоји између жртве и делинквента. Наравно, овакав „чист" систем је немогућ, јер и у Норвешкој поред социјалних (општинских) одбора постоје и редовни кривични судови, који такође воде кривични поступак према малолетницима.

4) Конституисање посебних функционалних облика судовања малолетницима у оквиру судова опште надлежности. Овакво се решење примењује у нашој земљи, где припремни поступак води судија за малолетнике, а само суђење (у седници већа или на главном претресу), одвија се пред већем за малолетнике, коме председава судија за малолетнике који је претходно водио припремни поступак према малолетнику, у чему се испољава начело функционалног спајања припремног поступка и фазе суђења малолетнику. Сличан систем се примењује и у већини других европских држава, попут Немачке и Италије.[283] Смисао формирања посебних већа за малолетнике, која суде малолетним учиниоцима кривичних дела, поред кривичних већа која суде пунолетним учиниоцима кривичних дела у једном истом суду, јесте да се тиме обезбеди специјализација професионалних судија за суђење малолетницима.

Члан 6. Законика о кривичном поступку обавезује јавног тужиоца да предузме кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности, што уз материјалноправне одредбе Кривичног законика „нема кривичног дела нити казне без закона" и „нема казне без кривице", представља основ принципа законитости у поступању јавног тужиоца, али и суда. За разлику од наведене императивне норме, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и

[283] J. P. Conrad, *The Evolution on Criminal Justice*, Beverly Hills and London, 1978, стр. 157 - 159.

кривичноправној заштити малолетних лица на много сложенији и суптилнији начин нормира улогу и поступање правосудних субјеката у овој осетљивој материји с обзиром на популацију на коју се односи, нудећи велики број алтернативних решења која у крајњој линији теже ка изостајању кривичног поступка према адолесцентима, уз континуирани тренд проширења могућности за примену начела опортунитета у пракси.

Покретање кривичног поступка према малолетницима карактеришу две особености, од којих се прва тиче органа надлежног за покретање поступка, а друга се односи на начела која важе за покретање овог кривичног поступка.[284]

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту ЗОМУКД), прописује да се кривични поступак према малолетнику покреће за сва кривична дела само по захтеву јавног тужиоца за малолетнике који је стекао посебна знања из области права детета и преступништва младих. Како је јавни тужилац једини овлашћени тужилац за кривично гоњење малолетника, то се у кривичном поступку не могу појавити оштећени као тужилац (супсидијарни тужилац) и приватни тужилац. За кривична дела за која се гони по предлогу или приватној тужби, поступак се може покренути ако је оштећени ставио предлог за покретање поступка надлежном јавном тужиоцу за малолетнике у законом предвиђеном року.

1.1.5. Специјализованост службених актера у поступку према малолетницима

У поступку према малолетницима, јавни тужилац, поред општих услова, мора да испуни један посебни додатни услов, а то је његова одговарајућа специјализација. Наиме, за покретање кривичног поступка према малолетнику неопходно је да јавни тужилац поседује посебна знања из области права детета и преступништва (члан 57. став 1. ЗОМУКД). Такође, када се ради о општем кривичном поступку против пунолетних учинилаца кривичних дела прописаних Кривичним закоником, у коме се малолетник појављује као оштећени у одређеним кривичним делима, само јавни тужилац који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица може покренути и

[284] С. Бејатовић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр.531.

поступак против пунолетних учинилаца кривичних дела ако процени да је то потребно ради посебне заштите личности малолетних лица као оштећених у кривичном поступку (члан 150. ЗОМУКД).

Законодавац предвиђа обученост свих поступајућих субјеката у процесуирању делинквенције малолетника, тако да у овој врсти предмета сва службена лица, од полицајаца, преко службеника центара за социјални рад, па до судија и јавних тужилаца, али и адвоката, тј. Бранилаца, морају бити лиценцирана, а све с циљем ефикаснијег поступања с тежиштем на обезбеђивању максималне заштите интереса душевног развоја малолетника, и то како претпостављених извршилаца кривичних дела, тако и малолетних оштећених (жртава кривичних дела). То је законска обавеза, о чијој реализацији води рачуна Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање[285] у сарадњи с ресорним министарствима Владе Републике Србије, научним установама, стручним и професионалним удружењима и невладиним организацијама. Правосудни центар (сада Правосудна академија) организује редовна стручна саветовања, провере знања и друге облике додатних стручних усавршавања и сталне обуке судија за малолетнике, јавних тужилаца за малолетнике, судија и јавних тужилаца који поступају у кривичним предметима за кривична дела из члана 150. ЗОМУКД, полицајаца, стручних лица органа социјалне заштите, завода и установа за извршење заводских санкција, адвоката и других стручних лица. О обављеним проверама знања и стручним усавршавањима Правосудни центар издаје одговарајуће сертификате. То значи да законодавац, осим за јавне тужиоце за малолетнике, и у односу на остале субјекте у поступку према малолетницима захтева одговарајућу специјализацију, тј. поседовање знања из одговарајућих области, што се доказује посебним сертификатом.[286]

1.1.5.1. Специјализованост судија

Поступак према малолетнику се у првом степену води пред судијом за малолетнике и већем за малолетнике вишег суда. Веће за малолетнике у првостепеном суду састављено је од судије за малолетнике и двојице судија

[285] Функцију правосудног центра обавља Правосудна академија Републике Србије, која је од 2010. године, у складу са Законом о Правосудној академији, правни следбеник Правосудног центра за обуку и стручно усавршавање.
[286] М. Шкулић, *Кривично процесно право, Посебни део*, Правни факултет Универзитета у Београду, ЈП Службени гласник, Београд, 2008, стр. 165.

поротника, по правилу различитог пола, а судија за малолетнике је председник већа. У другом степену је надлежно веће за малолетнике непосредно вишег суда, које је састављено од тројице судија. Веће за малолетнике које суди на претресу састављено је од двојице судија и тројице судија поротника. Специјализованост судија за малолетнике формалног је карактера и она је као таква предвиђена законом, али ово правило важи и за све друге службене актере поступка према малолетницима, тако да данас имамо јавног тужиоца за малолетнике, браниоца за малолетнике и полицајца за малолетнике. У пракси се поставља питање које су процесне последице у случају да у поступку учествује лице које нема сертификат о специјализованости. Логичан закључак јесте да се у таквом случају ради о апсолутно битној повреди одредаба кривичног поступка, имајући у виду да је реч о формалном услову за поступање у поступку према малолетницима. Међутим, према мишљењу појединих аутора, [287] из строгог тумачења законског текста следи закључак да би апсолутно битна повреда одредаба кривичног поступка постојала једино ако је поступак водио судија који није имао овај формални услов, односно није имао својство судије за малолетнике, тако да би се у том случају радило о непрописном саставу суда из члана 438. став 1. тачка 3. ЗКП. У односу на остала лица, учеснике у поступку, радило би се о релативно битној повреди одредаба кривичног поступка. Представници судске праксе[288] сматрају да се у таквим случајевима ради о апсолутно битним повредама одредаба кривичног поступка, без обзира о којим се службеним актерима поступка према малолетницима ради.

1.1.5.2. Специјализованост браниоца

У поступку према малолетницима закон по први пут условљава и посебну специјализацију браниоца малолетника. Према овом законском решењу, бранилац малолетника може бити само адвокат који је стекао посебна знања из области права детета и преступништва младих (члан 49. став 3. ЗОМУКД) и који поседује одговарајући сертификат Правосудног центра за обуку и стручно усавршавање (члан 165. ЗОМУКД). Питање специјализованости адвоката од посебног је значаја,

[287] М. Шкулић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 329.
[288] Љ. Кнежевић-Томашев, „Примена Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (проблеми у пракси)“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 3/2006, Intermex, Београд, стр. 156–167.

јер је пракса судова показала да се различито поступало у случајевима када ангажовани адвокат није поседовао потребни сертификат. Из наведене одредбе неспорно произилази да обавезни бранилац мора да има специјализацију, али није јасно да ли и изабрани бранилац, кога ангажује малолетник, мора да има такву специјализацију. Како поводом овог проблема нема званичног тумачења законодавца нити више судске инстанце, то су судови различито поступали. Наиме, поједини судови су у оваквим ситуацијама, поред ангажованог адвоката без сертификата, одређивали и адвоката по службеној дужности, тако да је малолетник имао два браниоца. У већем броју случајева, други судови су у оваквим ситуацијама упознавали малолетника и његове законске заступнике с одредбама члана 49. став 3. ЗОМУКД и у случају када су малолетник и његови заступници остајали код одлуке о томе да малолетника брани изабрани бранилац, судије за малолетнике су то уважавали. Судије за малолетнике су се у образложењу одлуке позивале на одредбу члана 33. став 2. Устава Републике Србије, који прописује да сваки појединац може да ангажује браниоца по сопственом избору, односно на члан 6. став 2. Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, према којој свако ко је оптужен за кривично дело има право да се брани лично или преко браниоца кога сам изабере.[289] Поставља се питање оправданости постојања овакве норме ако нема обавезујући карактер за све адвокате, односно за сва судска већа. Поједини аутори[290] сматрају да је друго решење прихватљивије, јер доноси мање трошкове, више одговара односу поверења између браниоца и окривљеног, отклања евентуалну колизију одбране између изабраног и постављеног браниоца и више је у складу с чланом 33. став 2. Устава Републике Србије, који свакоме гарантује браниоца по сопственом избору.

1.1.5.3 Посебна специјализација судија поротника

Захтев за специјализацију односи се и на судије поротнике (члан 44. став 2. ЗОМУКД). Наиме, судије поротници, за разлику од осталих представника система

[289] Н. Милошевић, „Планиране измене у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008, стр. 277–291.
[290] Ђ. Лазин, „Принцип опортунитета у покретању кривичног поступка према малолетницима“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008, стр. 175.

у поступцима према малолетницима, не пролазе посебну обуку, али закон налаже обавезу да се судије поротници бирају из редова наставника, учитеља, васпитача, односно других стручних лица која имају искуства у раду с децом и младима. Нужност специјализације, односно стицања посебних знања из области права детета и преступништва младих од стране свих службених актера у поступку према малолетницима само говори о специфичности, сложености и осетљивости малолетничке делинквенције и поступка према малолетницима.

1.1.5.4. Специјализација субјеката општег кривичног поступка у којем се малолетник појављује као оштећени

Осим у поступку који се води против малолетника, потребно је одговарајућа специјализација субјеката општег кривичног поступка у којем се малолетник појављује као оштећени у одређеним кривичним делима (нпр. тешко убиство из члана 114. КЗ, отмица из члана 134. КЗ, силовање из члана 178. КЗ итд.), када у таквом кривичном поступку већем председава судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица (члан 150. ЗОМКУД). Напомињемо да су кривична дела наведена само таксативно, али не и лимитативно, јер се ова правила у циљу заштите оштећених могу применити и у случајевима поступака за друга кривична дела.

Појачано интересовање за личност малолетника доводи до тога да нека основна начела кривичног поступка доживљавају значајне промене и постају подређена основном циљу, а то је заштита интереса малолетника, који тако добија и специфичан кривичноправни положај. Услед тога долази до значајних одступања од редовног кривичног поступка, тако да прикупљање чињеница о извршеном кривичном делу представља само једну страну ангажовања у поступку према малолетницима, док сагледавање и упознавање личности, чиме се сагледавају дубљи разлози, па и објашњава извршено кривично дело, добијају све већи значај. Циљ је да се поступак и надлежни органи који учествују у том поступку прилагоде личности и потребама малолетника, уз настојање да се од традиционалног поступка

сачувају једино оне процесне одредбе које би биле довољне за утврђивање истине и које омогућавају адекватну одбрану малолетног учиниоца кривичних дела.[291]

Измене у области кривичног поступка према малолетницима ишле су у правцу промене класичне сврхе кривичног поступка. Специфичност поступка према малолетним учиниоцима кривичних дела испољава се у двострукости циља овог поступка. Поступак се више не води само за утврђивање кривичне одговорности и за одмеравање казне, као код пунолетних лица, већ и за утврђивање и заштиту личности малолетника и за избор адекватне мере која би обезбедила његово преваспитање (правилан избор између казне и васпитне мере, или избор васпитне мере која овој сврси највише одговара).[292] Самим тим, циљ кривичног поступка према малолетницима није само да се утврди да ли је учињено кривично дело и да се учиниоцу изрекне одговарајућа кривична санкција него и да се утврди личност малолетника и обезбеди његова заштита.

Овај специфични вид одређује најважније карактеристике овог поступка и одређује специфична решења која се у њему срећу у односу на кривични поступак који се води према пунолетним лицима. Штавише, могло би се рећи да су одступања од кривичног поступка према пунолетним лицима у поступку према малолетницима оправдана само уколико доприносе том специфичном циљу – утврђивању личности малолетника и његовој заштити. У том смислу треба схватити законско решење према коме се одредбе кривичног поступка према пунолетним лицима могу примењивати и у поступку према малолетницима „ако нису у супротности са овим законом“.

Како одредбе општег кривичног поступка нису биле подесне за ову сврху, уведена су специфична решења у кривичном поступку према малолетницима, као што су посебни судови за малолетнике, односно специјализовани судови за малолетнике, проширена улога органа социјалног старања у кривичном поступку, као и промена садржине и карактера бројних процесних института, који су прилагођени заштити личности малолетника и потреби његовог преваспитања.

---

[291] Н. Милошевић, „Нека актуелна питања кривичног поступка према малолетницима“, зборник *Актуелна питања малолетничке делинквенције и мере за обезбеђивање присуства окривљеног у кривичном поступку*, Српско удружење за кривично право, Копаоник, 1995, стр. 36–37.
[292] Ђ. Лазин, *Посебни и помоћни кривични поступци*, Култура, Београд, 1995, стр. 50.

Измене у области кривичног права најпре су засноване на чињеници да је због недовољне душевне развијености малолетника смањена њихова способност да схвате значај дела и да управљају својим поступцима, па се самим тим поставља питање њихове урачунљивости и виности. То је основни разлог због којег је дошло до промена у области санкција које се према њима изричу.

Док је општа сврха кажњавања пунолетних лица (члан 42. КЗ) спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега у том правцу, тј. индивидуална превенција упозорењем изреченом санкцијом, али такође и могућим лишавањем слободе, што ће спречити даље делинквентно понашање, па потом утицање на друге да не врше кривична дела (генерално превентивни аспект), и коначно, изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона, што представља репресивни аспект, али опет генерално превентивног карактера, сврха васпитних мера и казне малолетничког затвора готово је сасвим садржајно окренута ка малолетном извршиоцу и његовој личности. Одредба члана 10. став 1. ЗОМУКД искључиво се бави личношћу малолетног извршиоца и императивом да му се помогне у даљем душевном развоју, ради поновног укључивања у друштвену заједницу. У ставу 2. овога члана законодавац прописује сврху малолетничког затвора. Наиме, законодавац, поред сврхе из става 1. овога члана, која има искључиво аспект индивидуалне превенције, помиње и појачани утицај на малолетног учиниоца да убудуће не врши кривична дела. Термин „појачано“ очигледно алудира на одузимање слободе, тј. онемогућавање на стриктан начин, физички, настављања деликвентног понашања, тако да тај утицај није индивидуално превентивни у психолошком смислу, већ је сасвим материјализован, лишењем слободе кретања и поступања, као и утицање на друге малолетнике да не врше кривична дела. То је једини генерално превентивни садржај одредбе члана 10. овог закона.

С друге стране, као сврха васпитних мера наводи се низ препорука усмерених ка правилном развоју личности малолетног учиноца кривичног дела, попут надзора, пружања заштите и помоћи, као и обезбеђивања општег и стручног оспособљавања, ради утицања на развој и јачање личне одговорности малолетника,

на васпитавање и правилан развој његове личности, како би се обезбедило поновно укључење у друштвену заједницу.

1.1.6. Међународноправни оквир малолетничког правосуђа

Конвенција о правима детета[293] у члану 3. прописује да „експлицитно од свих субјеката, везано за активности које се тичу деце, без обзира на то да ли их предузимају јавне или приватне институције, укључујући и судове, очекује да најбољи интерес детета претпоставе свим другим циљевима, јер ће тај интерес бити од првенственог значаја“, док у члану 40. наводи да „стране уговорнице признају сваком детету за које се тврди да је оптужено или за које је утврђено да је прекршило кривични закон, право на поступак усклађен са унапређењем дететовог осећаја достојанства и вредности, које дете подстиче на поштовање људских права и људских слобода других и који узима у обзир узраст детета и чињеницу да је пожељно залагати се за његову реинтеграцију и преузимање конструктивне улоге у друштву“. Ова идеја се даље у истој одредби детаљно разрађује гарантовањем бројних процесних права и привилегија, уз доношење мера, кад год је то могуће и пожељно, за поступање с таквом децом без прибегавања судском поступку, с тим да буду у потпуности поштовани људска права и законска заштита, што је сасвим јасна и недвосмислена сугестија у правцу широке примене начела опортунитета. Наравно, следи широк спектар могућих мера, попут усмеравања, надзора, правне помоћи, условног кажњавања, образовања и других алтернатива институционалном третману, а како би све предузето одговарало њиховој добробити.

Пекиншка правила[294] у Општим принципима обавезују државе да посвете „довољну пажњу позитивним мерама за мобилизацију свих расположивих ресурса, укључујући породицу, добровољце и друге групе на нивоу локалних заједница, с циљуем унапређивања добробити малолетника, како би се смањила потреба за законским интервенцијама и ефикасно, правично и хумано поступало са малолетницима који су у сукобу са законом“ (члан 40), да би се надаље предвидело као нужан део оваквог процеса, системско развијање и координисање малолетничког правосуђа с циљем унапређења и јачања стручности кадрова ових

[293] Усвојена на Генералној скупштини Уједињених нација 1989. године.
[294] Резолуција 40/33 Генералне скупштине Уједињених нација, од 29. новембра 1985. године.

службби, укључујући методе и приступ које примењују, као и њихово понашање. Образлажући домашај дискреционог права, управо наглашавају као пожељно и неопходно давање обученим кадровима што ширих овлашћења и слобода у одлучивању у свим фазама поступка и на различитим нивоима система малолетничког правосуђа, уз довољан степен одговорности у свим фазама и на свим нивоима вршења таквог дискреционог права.

Најзад, кључна препорука Пекиншких правила јасно упућује на то да ће се „кад год је то могуће, размотрити могућност да се случајеви малолетних преступника решавају без прибегавања формалном суђењу пред надлежним органима“ (члан 11.1), као што ће органи који се баве случајевима малолетника бити овлашћени да решавају те случајеве по свом нахођењу, без прибегавања формалним расправама (члан 11.2)[295].

Поводом одређивања и трајања притвора у смислу члана 67. став 2. ЗОМУКД, у пракси је настала дилема да ли се трајање мере привременог смештаја малолетника у прихватилиште, васпитну установу или сличну установу у току трајања припремног поступка, главног претреса или до започињања извршења васпитне мере и казне малолетничког затвора, урачунава у трајања изречене васпитне мере упућивања у васпитну установу, васпитно-поправни дом и казну малолетничког затвора. Мишљења су била подељена како у теорији тако и у пракси.

Сматрамо да је за правилно сагледавање овог проблема значајан члан 11. став 6. тзв. Хаванских правила,[296] који одређује да „лишење слободе подразумева сваки облик притварања, затварања или смештаја у неку јавну или приватну установу, по одлуци одговарајуће судске или административне власти, из које се не може изаћи по сопственој жељи“. Примењује се на малолетнике лишене слободе као резултат кривичног закона и на оне који су лишени слободе у здравственим или

[295] Љ. Лазаревић, М. Грубач, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, ИПД Јустинијан, Београд, 2005, стр. 231, 239 и 246.
[296] Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе од неоснованог лишења слободе, усвојена од стране Генералне скупштине УН Резолуцијом бр. 45/113, од 14. децембра 1990. године.

социјалним установама. Поред Хаванских правила, међународни оквир малолетничког правосуђа чине бројне друге конвенције, протоколи и препоруке.[297]

Међународноправни акти акценат стављају на увођење алтернатива у односу на формални кривичноправни систем и повећање границе старосне доби кривично одговорних лица. Јединствен је став да формална процедура може имати негативан утицај на децу која су у сукобу са законом. Комитет за права детета (КПД) и правила УН инсистирају на томе да је потребно да се предузме све што је могуће како би се млади држали даље од система кривичног права. Овај процес се зове одвраћање (диверзија) малолетника од формалног правног система. Досадашња истраживања показују да малолетни преступници који су одвраћени од формалног система имају нижу стопу нових прекршаја, што практично значи да само одређени број поново почини ново кривично дело након диверзије, за разлику од деце која се суочавају са судом. Процес диверзије или одвраћања врло добро функционише када су у питању преступници који су први пут у сукобу са законом. Што се тиче узраста за кривичну одговорност, не постоји прецизни међународни стандард када је реч о узрасту у којем се кривична одговорност може приписати малолетнику.

Напомињемо да наш Кривични законик у том делу није усаглашен с међународним стандардима, према којима се малолетним лицем сматра свака особа млађа од 18 година. Кривични законик под појмом малолетно лице подразумева „лице које није навршило 18 година“ (члан 112. став 10). Поред појма малолетног лица, Кривични законик дефинише и израз „дете“ – лице које није навршило 14 година (члан 112. став 8), односно „малолетник“ – лице које је навршило 14 година, а није навршило 18 година живота (члан 112. став 9). Исту дефиницију садржи и

[297] Конвенција Уједињених нација о правима детета (1989), с факултативним Протоколом о учешћу деце у оружаним сукобима и факултативним Протоколом о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији; Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције – Ријадске смернице (1990); Стандардна минимална правила УН за администрацију правосудног система за малолетне преступнике – Пекиншка правила (1985); Правила УН за заштиту малолетника лишених слободе – Хаванска или ЈДЛ правила (1990); Спровођење малолетничког правосуђа – Бечке смернице (1997); Стандардна минимална правила за третман затвореника – успостављање принципа одвајања малолетника од одраслих у установама затвореног типа (1995); Стандардна минимална правила УН за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила (1990); Препорука Rec (2008)11, под називом Европска правила за малолетне извршиоце кривичних дела према којима се примењују мере и санкције (2008).

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у чл. 2. и 3. Породични закон користи изразе „малолетно дете“ и „пунолетно дете“, не дефинишући ове појмове. Међутим, пунолетство се према одредбама члана 11. Породичног закона стиче са навршених 18 година, па се „дететом“ може сматрати свако људско биће млађе од тог узраста. Комитет за права детета упућује државе потписнице да утврде „минимални узраст испод којег ће бити сматрано да деца нису имала способност да прекрше кривични закон“.

У Препоруци Rec (2008)11, под називом Европска правила за малолетне извршиоце кривичних дела према којима се примењују мере и санкције,[298] државама се препоручују смернице којих треба да се држе у својим законодавствима. Тежиште је на интеграцији и реинтеграцији малолетника у друштво. У европским правилима садржана су начела из Конвенције о правима детета и пратећих међународних докумената (Токијска правила, Пекиншка правила, Ријадске смернице итд.), а у нормирању малолетничког кривичног законодавства предност се даје диверзионим мерама, интеграцији и реинтеграцији малолетника. Наше малолетничко правосуђе уређено је у складу с наведеним тенденцијама. Закон о малолетним извршиоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица садржи решења и савремене институте у складу с међународним стандардима. Проблем је немогућност реализације и примене одређених института, као и недовољна координација између релевантних субјеката друштва – образовања, социјалне заштите, правосуђа, здравства и полиције.

Овлашћење јавног тужиоца да сходно члану 58. ЗОМУКД примени начело опортунитета у духу је Конвенције о правима детета 40(3), Пекиншких правила 14(4), Европских правила I A 12. и C 23.1.

Принцип о обавези специјализације предвиђен је у члану 22. Пекиншких правила I A 18. и VI 127.2. Пекиншка правила предвиђају обавезу сталног усавршавања свих учесника у поступку према малолетницима; почевши од

[298] Усвојена од стране Комитета министара земаља чланица Савета Европе, на основу члана 15б Статута Савета Европе, имајући у виду и резолуцију број 2, на XXVIII конференцији европских министара правосуђа, Лансароте, Шпанија, 2007. године.

полиције, преко тужиоца, судије и браниоца, неопходно је да сви имају посебно знање о из области малолетничке материје.

Овлашћења центра за социјални рад (чл. 52. и 53. ЗОМУКД), који има веома активну улогу током целог кривичног поступка према малолетнику, предвиђена су у складу с Пекиншким правилом 16. Тиме се очигледно промовише сарадња свих друштвених и државних институција, а све то у „најбољем интересу детета“ (члан 3. Конвенције о правима детета и чл. 5. [1] Пекиншких правила).

Васпитне мере су дефинисане у закону у складу с европским правилима I A 20. Ове мере су примењене пропорционално, базиране на узрасту и принципу индивидуализације, уз узимање у обзир психолошких, те свих других услова у вези с малолетником (Европска правила I A 5). Током поступка према малолетнику све време је укључен родитељ или законски старалац (Европска правила I A 14). Притвор се користи као крајња мера, и то само изузетно, у случају тешких кривичних дела и тамо где је то нужно због личности малолетника (Европска правила I A 10), а суд је једини овлашћен да изда налог за одређивање притвора (правила I B 12).

У савременом свету, малолетничка делинквенција има све уочљивије место из више разлога. Прво, посебно бављење овом проблематиком новијег је датума и повезано је с идејом о нарочитом месту детета, па и малолетника, у друштву, а добија на значају с Конвенцијом о правима детета, као делу људских права *sui generis*. Самим тим, кривична дела која су извршена од стране ове популације имају одређене специфичности. Историјат међународноправног регулисања малолетничког законодавства и правосуђа одвија се паралелно с развојем дечијих права, а и она као део људских права. Модерне државе нису правне државе без поштовања људских права.[299]

На основу изложеног можемо закључити да Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица садржи готово сва права малолетника прописана међународним правним актима, тако што

[299] Г. Стојановић-Милошевић, „Малолетничко кривично законодавство и стандарди Европске уније“, зборник *Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2010, стр. 316.

је регулисао статус малолетних извршилаца кривичних дела, али и статус малолетних жртава извршених кривичних дела.

1.1.7. Проблеми у пракси у вези с применом појединих одредаба Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Пракса је показала да постоји проблем у примени појединих одредаба Закона, с обзиром на то да јавна тужилаштва још увек немају у својој организацији психолога, педагога и социјалног радника, који имају значајну улогу у избору васпитних налога или посебних обавеза. Исто тако, постоји и проблем у примени појединих норми које се тичу упућивања малолетника у прихватилиште за децу и омладину или васпитну установу, било да се ради о упућивању у смислу одредбе члана 58. став 2. ЗОМУКД, или о мери привременог смештаја малолетника, према члану 66. став 1. ЗОМУКД као алтернативе одређивању притвора. Проблем је што не постоји институција која би могла пружити адекватну заштиту интереса малолетника, с напоменом да ни прихватилиште за децу и омладину, према садашњим својим организационим, садржинским и професионалним могућностима, то не може да обезбеди.

Пракса је указала на извесне дилеме и недоумице које су једним делом настале пропустом законодавца, а другим делом немогућношћу њихове примене због непостојања нових институција у пракси (нпр. обезбеђивање институција за реализацију појачаног надзора, уз дневни боравак у одговарајућој здравственој установи за васпитање и образовање малолетника [члан 18. ЗОМУКД]; посебне установе за лечење и оспособљавање [члан 23. ЗОМУКД]; здравствене установе за стационарно лечење малолетних зависника од дроге и алкохола, саветовалишта, спортске и хуманитарне организације; организације рада у јавном интересу и у корист локалне заједнице; прихватилишта као алтернативе притвору [члан 66. ЗОМУКД]). Малолетник који ужива алкохол или опојне дроге не може се адекватно лечити у посебној установи, већ у установи за пунолетна лица. Такође, нема посебног одељења за притвор за малолетнике, у целој Србији нема специјализованог дома за малолетнике у који се успешно може сместити малолетни извршилац кривичног дела с психијатријским проблемима.

Финансијски проблеми, недостатак добре организације и комуникације, с релевантним факторима који се баве овом проблематиком, доприносе недовољној примени закона. Стога је неопходно да држава приступи реформи ових институција, али исто тако и да препозна нужност сарадње с невладиним сектором, односно грађанским организацијама које се баве малолетничком делинквенцијом и заштитом жртава. Њихова помоћ је значајна по више основа, а посебно у делу који се тиче интегрисања и реинтегрисања малолетника у друштво. Стога је потребно да се још више развију постојеће интересовање и активност свих оних који се на професионалан, научни или какав други начин баве овом проблематиком. То сматрамо нужним како би поступци према овој категорији извршилаца кривичних дела били бржи и ефикаснији, како би избор у изрицању кривичне санкције на најбољи начин одразио њену сврху, али и допринео да судски поступак, кад год је то могуће, буде ослобођен бројних тешкоћа, уз увек присутни императив хитног поступања у предметима тако специфичне проблематике као што је малолетничка делинквенција.[300]

Посебни протокол Министарства правде Републике Србије, од јула 2009. године, о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, донет је у складу са основним принципима и циљевима Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања.[301] Посебним протоколом дефинисане су ефикасне процедуре у поступању правосудних органа како би се посредством Посебног протокола додатно унапредила сарадња с другим носиоцима јавне власти у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања. Посебни протокол Министарства правде има за циљ унапређење праксе заштите деце и малолетника и даље унапређење заштите права малолетних лица, уз уважавање међународних норми и стандарда.

Посебни протокол, између осталог, у Одељку 2, тачка 3, под називом „Учешће малолетних лица у кривичном поступку“, доноси низ веома детаљно разрађених препорука правосудним органима ради стварања предуслова за адекватно учешће малолетног лица у судском поступку, било да се оно појављује

[300] С. Газивода, „Малолетничка делинквенција“, *Билтен судске праксе*, бр. 2, Врховни суд Србије, Intermex, Београд, 2006, стр. 76.
[301] Закључак Владе 05 бр. 5196/2005, од 25. августа 2005. године.

као учинилац кривичног дела, оштећени или сведок. Ови предуслови односе се на хитно поступање, уз заштиту од медијске злоупотребе, примерено и правовремено информисање малолетног лица о релевантним чињеницама, радње усмерене ка оснаживању малолетника да изрази аутентично мишљење и вољу, поштовање његове личности и специфичности развојног периода, те индивидуалних својстава, од стране представника правосудног система, све уз обавезу обезбеђивања присуства свих лица (родитељи, стараоци, бранилац, представници центра за социјални рад) која имају суштински заштитничку улогу и треба да представљају не само ојачавање стручног тима ради одбране у кривичнопроцесном смислу већ пре свега треба да помогну малолетнику због могућих притисака који ће кривични поступак представљати за њега. У циљу заштита интереса малолетника обавезно је саслушање малолетног лица уз коришћење посебне технике, посредством аудио и видео линка, кад год је малолетно лице оштећено у складу с одредбом члана 150. ЗОМУКД, или када је у питању посебно осетљиви сведок, у складу с одредбом члана 110. ЗКП.

1.2. Примена начела опортунитета кривичног гоњења у поступку према малолетницима

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица даје могућност јавном тужиоцу за малолетнике да под одређеним условима, и поред испуњености општих процесних претпоставки за кривично гоњење, не захтева покретање кривичног поступка према малолетнику. Код малолетних учинилаца кривичних дела законодавац одступа од начела легалитета, те у одређеним случајевима и под одређеним претпоставкама препушта оцени јавног тужиоца да ли ће према малолетнику на основу поднесене кривичне пријаве покренути кривични поступак, или ће донети решење о непокретању кривичног поступка, тј. пријаву одбацити.[302] Претпоставке за примену начела опортунитета у фази одлуке поводом пријаве нормиране су у чл. 58. и 62. ЗОМУКД.

1.2.1. Безусловни опортунитет кривичног гоњења

[302] Ф. Хирјан, М. Сингер, *Малољетници у кривичном праву*, Глобус, Загреб, 1987, стр. 364.

У два случаја јавни тужилац, који је једини овлашћени тужилац у поступку према малолетницима, може да, без обзира на то што постоје докази да је малолетник учинио кривично дело, ипак не покрене поступак према њему: 1) у односу на кривично дело одређене тежине (члан 58. став 1); и 2) када се према малолетнику већ извршава санкција (члан 58. став 3).[303]

Наиме, јавни тужилац за малолетнике може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година иако постоје докази из којих произилази основана сумња да је малолетник учинио кривично дело, ако сматра да не би било целисходно да се према малолетнику води поступак с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства (члан 58. став 1). Реч је о непокретању кривичног поступка према малолетнику из разлога опортунитета, а не о обустави покренутог поступка. Напомињемо да ЗОМУКД као услов за покретање поступка наводи постојање основане сумње, која се по свом значењу разликује од „основане сумње" дефинисане у члану 2. став 1. тачка 18. Законика о кривичном поступку из 2011. године. Наиме, Законик по први пут у значењу израза даје појам основа сумње, основане сумње, оправдане сумње и извесности, с тим да је „основ сумње" предуслов за кривично гоњење (члан 6. ЗКП). Стога сматрамо да је правилан став аутора[304] који наводи да ако нема „довољно" сумње да је малолетник учинио кривично дело, поступак се не може покренути по општим одредбама Законика о кривичном поступку, и позивање на опортунитет је сувишно и неправилно. Такво позивање је и нелогично: опортунитет постоји кад се не гони за нешто за шта би се могло гонити, а овде је гоњење искључено по природи ствари.

Из законске формулације члана 58. став 1. ЗОМУКД произилази да јавни тужилац за малолетнике приликом доношења одлуке о непокретању кривичног поступка цени како објективне околности које се тичу кривичног дела, тако и субјективне околности које се тичу личности учиниоца. Ради утврђивања ових

[303] М. Шкулић, „Принцип опортунитета у кривичном поступку према малолетницима", I, *Избор судске праксе – стручно-информативни часопис „Глосаријум"*, бр. 7–8/97, Београд, 1997, стр. 66–68.
[304] Ље. Лазаревић, М. Грубач, (*Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела...*) *op. cit.* стр. 115.

околности јавни тужилац за малолетнике може затражити обавештење од родитеља, усвојиоца, односно стараоца малолетника, других лица и установа, а кад је то потребно, може ова лица и малолетника позвати ради непосредног обавештавања. Такође, тужилац може затражити мишљење од органа старатељства о целисходности покретања поступка према малолетнику, али исто тако може прикупљање тих података поверити стручном лицу (социјалном раднику, психологу, педагогу, специјалном педагогу и друго), ако га има у јавном тужилаштву. Ако је за доношење ове одлуке потребно испитати лична својства малолетника, јавни тужиац за малолетнике може, у споразуму с органом старатељства, упутити малолетника у прихватилиште за децу и омладину или васпитну установу, али најдуже до 30 дана (члан 58. став 2). У највећем броју случајева одлуци јавног тужиоца за малолетнике о непокретању поступка претходи мишљење органа старатељства да је покретање поступка нецелисходно. Приликом оцене целисходности, јавни тужилац није овлаштен да се позива и на неке друге разлоге изван оних који су у закону изричито предвиђени, али закон не забрањује да се под сваки од ових законских разлога подведу разноврсне и бројне чињенице и околности.[305]

1.2.2. Начело опортунитета кривичног гоњења када се малолетник већ налази на извршењу кривичне санкције

Члан 58. став 3. ЗОМУКД предвиђа и другу ситуацију када је могућа примена начела опортунитета кривичног гоњења у односу на малолетне учиниоце кривичних дела. Наиме, када се малолетник налази на издржавању казне или васпитне мере, јавни тужилац за малолетнике може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка за друго кривично дело малолетника, ако с обзиром на тежину тога кривичног дела, као и на казну, односно васпитну меру која се извршава, не би имало сврхе вођење поступка и изрицање кривичне санкције за то дело. Дакле, у овом случају јавни тужилац не испитује личност малолетника као у првом случају примене начела опортунитета, него испитује само ново кривично дело (његову тежину) и казну, односно васпитну меру коју малолетник извршава.

[305] О. Перић, *Приручник за примену кривичноправних прописа о малолетницима*, Номос, Београд, 2003, стр. 123.

Ако јавни тужилац не покрене кривични поступак према малолетнику за неко кривично дело по начелу легалитета (обавезности), зато што сматра да нема кривичног дела, или не покрене кривични поступак по начелу опортунитета, зато што сматра да није целисходно да се покрене поступак за то кривично дело, Закон предвиђа специфичан начин контроле оваквог непокретања кривичног поступка. Јавни тужилац у оба случаја обавештава оштећеног, а у случају примене начела опортунитета и оштећеног и орган старатељства, да кривични поступак према малолетнику није покренут. Треба уочити да јавни тужилац за малолетнике обавештава орган старатељства само када кривичну пријаву одбацује из разлога опортунитета, док се у случају одбачаја пријаве по основима из члана 284. ЗКП (члан 57. ЗОМУКД) обавештава само оштећени. Оштећени и орган старатељства се не могу жалити на овакву одлуку јавног тужиоца о непокретању кривичног поступка, нити могу предузети кривично гоњење као супсидијарни тужиоци, већ могу једино издејствовати контролу овакве одлуке јавног тужиоца од стране суда. Сходно члану 58. став 4. ЗОМУКД, оштећени и орган старатељства могу у року од осам дана од пријема обавештења о непокретању кривичног поступка од стране јавног тужиоца (односно три месеца од одбацивања пријаве ако о непокретању поступка нису обавештени) да поднесу захтев већу за малолетнике непосредно вишег суда, да оно одлучи о покретању поступка. Поједини аутори[306] сматрају да је нејасно зашто се законодавац определио за решење према којем овакву одлуку доноси веће непосредно вишег суда, а не веће надлежног суда, и да стога остаје примедба да се тиме „непотребно оптерећује виша судска инстанца“.[307] Према раније важећим одредбама Законика о кривичном поступку из 2001. године, оштећени и орган старатељства су се са својим захтевом за контролу обраћали надлежном суду, и то је било довољно.[308]

Поводом поднетог захтева веће може донети одлуку да се поступак покрене или да се поступак према малолетнику не покрене. У оба случаја суд доноси

[306] Ђ. Лазин, (Принцип опортунитета у покретању кривичног поступка према малолетницима) *op. cit.* стр. 173.
[307] О. Перић, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 145.
[308] Љ. Лазаревић, М. Грубач, (*Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела...*) *op. cit.* стр. 117.

решење против којег није дозвољена жалба. Уколико веће донесе одлуку да се поступак покрене, јавни тужилац за малолетнике мора да учествује у даљем току поступка који није сам иницирао (члан 59. став 3. ЗОМУКД). Наиме, ако захтев успе, оштећени и орган старатељства не добијају улогу тужиоца, већ даљи поступак у том случају води јавни тужилац за малолетнике, који мора да узме учешће у поступку, иако се с вођењем поступка не слаже.

Ако о непокретању поступка нису обавештени, орган старатељства и оштећени такав захтев могу упутити у року од три месеца од дана одбацивања кривичне пријаве, односно предлога оштећеног за покретање поступка (члан 58. став 4. ЗОМУКД). Према мишљењу неких аутора,[309] на тај начин се контролом одлучивања јавног тужиоца ипак даје могућност покретања поступка. Уколико веће за малолетнике одлучи да се поступак покрене, долази до процесне ситуације која је немогућа у општем кривичном поступку. Наиме, у том случају поступак се не покреће одговарајућим оптужним актом овлашћеног тужиоца, већ решењем суда, као органа чија је функција пресуђење, а не оптужење, односно кривично гоњење. Ово представља вид судске контроле одлуке јавног тужиоца за малолетнике о непокретању поступка, а таква контрола, било од стране суда или унутар јавнотужилачке организације, није предвиђена у општем, редовном поступку у случају примене начела опортунитета из чл. 283. и 284. ЗКП.

О непокретању поступка јавни тужилац за малолетнике обавештава и орган унутрашњих послова (полицију) ако је тај орган поднео кривичну пријаву. Уколико веће за малолетнике одлучи да се поступак покрене, долази до специфичне процесне ситуације да се поступак не покреће одговарјућим оптужним актом надлежног јавног тужиоца за малолетнике, већ решењем суда, као органа чија је функција пресуђење, а не оптужење, односно кривично гоњење. Сходно члану 59. став 2. ЗОМУКД, веће за малолетнике може одлучити да се поступак не покрене, или да се према малолетнику покрене поступак пред судијом за малолетнике. Против овог решења већа за малолетнике није дозвољена жалба. Овакво одступање од начела акузаторности у овим случајевима заснива се на протективној (заштитној) природи поступка према малолетнику и потреби да се у неким

[309] И. Ђокић, (Начело опортунитета кривичног гоњења) *op. cit.* стр. 306–307.

случајевима примени одговарајућа кривична санкција, која у основи нема репресивни карактер, односно васпитни налог.[310]

1.2.2.1. Пример из судске праксе

Нема места покретању припремног поступка (члан 59. ст. 1. и 2. ЗМ)

„Није целисходно покретање припремног поступка према малолетнику према коме је започето извршење васпитне мере упућивање у васпитно поправни дом.“

Из образложења:

Из списа предмета произилази да је јавни тужилац ВЈТ у З. дана 26.1.2012. године донео решење Ктм. бр. 201/11 којим је одбацио кривичну пријаву према малолетном С. К, због кривичног дела тешке крађе у саизвршилаштву из члана 204. став 1. став 1. у вези чл. 33. и 61. КЗ, са образложењем да према истом није сврсисходно водити припремни поступак за предметно кривично дело, да је о томе у законском року дописом обавестио пуномоћника оштећеног предузећа, са поуком да, уколико се не слаже са поменутим решењем, у року од осам дана може захтевати да већа за малолетнике Апелационог суда одлучи о покретању поступка. Даље, из списа предмета произилази и то да је малолетном С. К, због кривичног дела тешке крађе у саизвршилаштву из члана 204. став 1. тачка 1. у вези чл. 33. и 61. КЗ, извршеног на штету предузећа „Mozzart“ д.о.о. Београд у З, од стране Вишег суда у З. изречена васпитна мера упућивање у ВПД, те да је започето извршење предметне васпитне мере, пошто је именовани 24.12.2011. године примљен у ВПД у Крушевцу и постао њихов штићеник.

Одлука јавног тужиоца ВЈТ у З. је, по налажењу овог суда правилна. Наиме, у конкретном случају нема места покретању припремног поступка малолетном С. К, због кривичног дела тешке крађе у саизвршилаштву из члана 204. став 1. тачка 1. у вези чл. 33. и 61. КЗ, због нецелисходности вођења истог, пошто је према малолетном у току реализација васпитне мере због истоврсног кривичног дела извршеног према истом оштећеном. Због тога је овај суд нашао да захтев пуномоћника оштећеног предузећа ПД кладионица „ Mozzart“ д. о. о. Београд,

[310] М. Шкулић, (Принцип опортунитета у кривичном поступку према малолетницима) *op. cit.* стр. 41.

адвоката А. И. нема основа и одлучио да донесе решење да нема места покретању припремног поступка малолетном С. К, због наведеног кривичног дела.

Имајући у виду наведено, Апелациони суд у Београду је на основу члана 59. ст. 1. и 2. ЗМ одлучио као у изреци. (*Решење Апелационог суда у Београду, Крм 2/12 од 7. 3. 2012.)* Необјављена одлука.[311]

1.2.3. Сврха и врсте васпитних налога

Према малолетном учиниоцу кривичног дела могу се применити један или више васпитних налога за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. Васпитни налог према малолетнику може применити надлежни јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике. Битна карактеристика која указује на посебну природу васпитних налога јесте легитимација јавног тужиоца за малолетнике као органа који је, поред суда, надлежан да примени ову меру. Јавни тужилац за малолетнике, према мишљењу појединих аутора,[312] има избор да применом једног или више васпитних налога утиче на малолетног учиниоца на квалитативно другачији начин. Ослобађа га стигме судског поступка, али га не ослобађа онога што је веома важно за малолетника који је учинио кривично дело – да се суочи с делом, да препозна своју одговорност и у односу на жртву дела, као и обавезу да се понаша у складу с елементарним друштвеним обзирима и моралним стандардима.

Да би дошло до примене васпитног налога, неопходно је да малолетник призна кривично дело и да има одређени однос према кривичном делу и оштећеном (члан 5. став 3. ЗОМУКД). Под признањем треба разумети изјаву малолетника да је био извршилац дела или саучесник у његовом извршењу. Закон не тражи да је признање поткрепљено и другим доказима, и оно може бити потпуно или непотпуно, дато на различите начине, под различитим побудама и под различитим околностима. Свакако да надлежни јавни тужилац или судија за

---

[311] С. Михајловић, Д. Обрадовић, *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у судској пракси,* ИП Глосаријум, Београд, 2013, стр. 68-69.

[312] Љ. Радуловић, „Васпитни налози као посебне мере реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела (сврха, врсте и избор), зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008, стр. 54.

малолетнике морају на одређени начин верификовати ово признање.[313] За одређивање васпитног налога од посебног је значаја и свеукупно понашање малолетника после извршеног кривичног дела, како у односу на кривично дело (нпр. кајање, свест о недозвољености таквог понашања), тако и у односу на оштећеног (надокнада штете, извињење оштећеном и сл.).

„Васпитни налози су мере *sui generis* које немају карактер кривичне санкције. Основна сврха васпитних налога јесте да се избегне покретање кривичног поступка и примена кривичних санкција. Нарочито када су у питању малолетници, оправдане су алтернативе кривичним санкцијама и увођење диверзионих модела који имају за циљ да се кривични поступак суспендује, тј. да се он обустави или уопште не покрене.“[314]

Законодавац у члану 7. овог закона прописује следеће врсте васпитних налога: 1) поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела; 2) редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; 3) укључивање без накнаде у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја; 4) подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога; 5) укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.

Смисао увођења васпитних налога у наше законодавство није само у замени кривичних санкција алтернативним мерама, већ управо стављање малолетног лица у положај и ситуацију субјекта који се информише, одмерава, одлучује и прихвата обавезу да налог и оствари, у општем, а пре свега сопственом најбољем интересу. Ако малолетник буде свестан те своје улоге и испуни васпитни налог, јавни тужилац за малолетнике одбациће кривичну пријаву и то управо применом начела опортунитета (члан 58. ЗОМУКД). Овакво законско решење представља одговор друштва на позитивно ангажовање малолетника. У противном, ако малолетник не изврши преузети васпитни налог, односно не испољи потребну меру одговорности,

[313] Љ. Лазаревић, М. Грубач, (*Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела...*) *op. cit.* стр. 28.
[314] З. Стојановић, (*Кривично право – Општи део*) *op. cit.* стр. 348.

као израз самокритике о погрешном понашању и нужности његовог отклањања, као и потребе сопственог мењања, јавни тужилац за малолетнике ће покренути поступак подношењем захтева за покретање припремног поступка, што такође представља одговор друштва, само овај пут на непотпуно ангажовање и некоректно понашање малолетника.

Јавни тужилац за малолетнике, специјализован за рад на предметима малолетничке делинквенције, обавезан је да испита чињенице и доказе који се односе не само на извршено кривично дело и кривицу већ и на све остале околности које се тичу личности малолетника, на основу којих ће, с обзиром на специфичности поступка према малолетницима, сагледати могућност примене начела опортунитета. Овакво поступање јавног тужиоца и све чешћа примена начела опортунитета у односу на редовни кривични поступак у складу су с Препоруком Комитета министара Савета Европе R(87)18 из 1987. године, која налаже што чешћу примену мера алтернативних кривичним санкцијама и кривичном процесуирању, као и што ширу примену начела опортунитета приликом одлучивања правосудних субјеката.

Приликом избора васпитног налога надлежни јавни тужилац за малолетнике и судија за малолетнике узеће у обзир у целини интерес малолетника и оштећеног, водећи рачуна да се примењивањем једног или више васпитних налога не омета школовање или запослење малолетника. Васпитни налог је ограниченог трајања и може да траје најдуже шест месеци, с тим да се у том року може заменити другим васпитним налогом или укинути (члан 8). Може се рећи да у суштинском смислу систем васпитних налога превазилази значај формалног избегавања судског поступка. Суштина је првенствено у препознавању потребе да се малолетнику на конкретан и организован начин помогне у његовом развоју, прихватању одређеног система вредности, одговорности за поступке, а да се то учини без стигматизације која је готово неизбежна у класичном моделу поступања с малолетним делинквентом.[315] Стога се избор и примењивање васпитног налога врши у сарадњи

[315] Љ. Радуловић, „Васпитни налози – алтернатива санкцијама за малолетнике“, прилог пројекту *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Београд, 2006, стр. 216–217.

с родитељима, усвојиоцем или стараоцем малолетника и надлежним органом старатељства.

Увођење васпитних налога у систем малолетничког кривичног правосуђа у великој мери је променио и улогу оштећеног лица, и то у смислу његовог активног укључивања у реализацију појединих васпитних налога, као и промене положаја оштећеног, који, уместо улоге пасивне жртве кривичног дела и „немог посматрача" кривичног поступка, сада преузима активнију улогу, у смислу давања свога пристанка за изрицање, односно праћење тока извршења појединих васпитних налога.[316] Закон не даје право оштећеном да се изјасни о оправданости примене ових налога, али нема сумње да оштећени може утицати на изрицање неких облика васпитне мере посебних обавеза.[317]

1.2.4. Условљени опортунитет кривичног гоњења

Поред наведена два случаја опортунитета кривичног гоњења у предметима малолетничке делинквенције, ЗОМУКД предвиђа и установу тзв. условљеног опортунитета (члан 62. став 1). Наиме, за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година, јавни тужилац за малолетнике може одлуку о непокретању поступка из члана 58. став 1. овог закона условити пристанком малолетника и његових родитеља, усвојиоца или стараоца, као и спремношћу малолетника да прихвати и испуни један или више васпитних налога из члана 7. став 1. тач. 1–3. овог закона. Језичким тумачењем ове доста нејасне одредбе следи да јавни тужилац за малолетнике своју одлуку о непокретању поступка условљава пристанком малолетника и осталих наведених лица. Вероватно се не ради о пристанку родитеља и осталих да изостане кривично гоњење малолетника, јер смисао овог пристанка није да родитељи, односно усвојилац или старалац, пристану на непокретање поступка, него да активно сарађују у избору и

[316] Г. Филипић, „Начело опортунитета у поступку према малољетницима у Републици Српској", зборник *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Брчко, 2011, стр. 536–537.
[317] Љ. Лазаревић, М. Грубач, (*Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела...*) *op. cit.* стр. 28.

примени васпитног налога, јер се без њихове сарадње тешко може очекивати успешна примена ових налога.[318]

Други услов јесте да малолетник мора бити спреман да прихвати и испуни један или више следећих васпитних налога: 1) поравнање са оштећеним, с напоменом да је за примену овог васпитног налога неопходан пристанак оштећеног; 2) редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; 3) укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја. Законодавац разликује „пристанак" на обавезу и „спремност" на њено извршење, мада је логично да спремност постоји самим пристанком малолетника да покретање поступка буде условљено извршењем васпитних налога. Овај услов се вероватно односи на обавезе чије извршење често подразумева дужи период, нпр. на редовно похађање школе, када је потребно и оправдано одвојено утврдити пристанак малолетника на васпитни налог и спремност да обавезе које су у њему садржане заиста и испуни. Поједини аутори,[319] овај облик условљеног опортунитета третирају као неку врсту квалификованог опортунитета, јер се јавни тужилац не ослања само на природу дела, околности под којима је оно учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства (члан 58. став 1) већ и на спремност малолетника да се подвргне одређеном васпитном утицању. У конкретном случају ради се о условљеном одлагању кривичног гоњења и његовом обустављању, ако постављени услов буде испуњен, слично решењу из члана 283. ЗКП.

Напомињемо да ЗОМУКД предвиђа да малолетник треба да „прихвати и испуни" један или више васпитних налога, да се у члану 283. ЗКП наводи да осумњичени може да „прихвати" једну или више обавеза, али не и да је испуни, док се у члану 314. став 2. тачка 2. ЗКП наводи да је довољно да окривљени „започне" са извршењем обавезе пре подношења споразума о признању кривичног дела суду. Нејасно је да ли је у питању ненамерна терминолошка разлика, или се овим различитим појмовима изражава посебна намера, односно интенција законодавца.

[318] Ђ. Лазин, (Принцип опортунитета у покретању кривичног поступка према малолетницима) *op. cit.* стр. 178.
[319] Љ. Лазаревић, М. Грубач, (*Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела...*) *op. cit.* стр. 121.

За примену васпитног налога који се састоји у облицима поравнања са оштећеним, законодавац предвиђа и пристанак оштећеног као посебан услов (члан 62. став 3).

Ако малолетник у потпуности испуни преузети васпитни налог, о чему извештај подноси орган старатељства, јавни тужилац за малолетнике ће донети решење о одбацивању кривичне пријаве, односно предлога оштећеног за покретање поступка. Чланом 62. став 4. ЗОМУКД предвиђа се овлашћење јавног тужиоца за малолетнике да поступа по начелу опортунитета кривичног гоњења када су испуњени законом предвиђени услови за његову примену. Јавни тужилац за малолетнике обавештава оштећеног, који нема право да захтева покретање поступка, за разлику од претходна два случаја примене начела опортунитета из члана 58. овог закона. Овакво законско решење представља аналогију с одредбом члана 236, односно члана 283. ЗКП, према којој оштећени нема право да преузме кривично гоњење у смислу члана 61. ЗКП, односно да изјави приговор у смислу одредбе члана 51. став 2. ЗКП. Ако је малолетник у потпуности накнадио штету насталу кривичним делом, оштећени нема право да остварује свој имовинскоправни захтев, а ако је штета накнађена делимично, оштећени може свој имовинскоправни захтев да остварује у парници.

Јавни тужилац за малолетнике може одбацити пријаву, односно предлог оштећеног за покретање поступка, и ако је малолетник делимично испунио преузети васпитни налог, уколико нађе да покретање поступка не би било целисходно с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је учињено, ранији живот малолетника, његова лична својства и разлоге неиспуњења преузетог васпитног налога у потпуности (члан 62. став 5. ЗОМУКД). Међутим, ако малолетник не изврши преузети васпитни налог, или га изврши само делимично, али у мери која оправдава покретање поступка, јавни тужилац за малолетнике подноси захтев за покретање припремног поступка судији за малолетнике надлежног суда (члан 62. став 6. ЗОМУКД).

Значај примене васпитних налога вишеструко је изражен у функцији условљеног опортунитета који примењује јавни тужилац, односно у функцији целисходности даљег вођења поступка, о чему одлучује суд, при чему посебно треба имати у виду да је судски поступак најчешће дуг, скуп, стигматизујући и

често неефикасан. Разлог више је то што се по правилу ради о тзв. багателном криминалитету, примарним учиниоцима кривичних дела, са често претпостављеним исходом – изрицањем судског укора или обустављањем поступка.[320]

1.2.5. Условљено обустављање кривичног поступка

Припремни поступак према малолетницима започиње подношењем оптужног акта, односно захтева за покретање припремног поступка, који јавни тужилац за малолетнике подноси судији за малолетнике надлежног суда. Припремни поступак има за циљ да утврди како релевантне чињенице које се односе на кривично дело, тако и околности које се односе на личност малолетника (личне и социјалне карактеристике малолетника). Судија за малолетнике не доноси никакву формалну одлуку поводом поднетог захтева за покретање припремног поступка од стране јавног тужиоца за малолетнике, већ, уколико се сложи са захтевом, води припремни поступак у складу с одредбама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. У супротном, судија за малолетнике ће затражити да о томе одлучи веће за малолетнике непосредно вишег суда. Законодавац је детаљно регулисао покретање поступка и припремни поступак, с тим да се ни почетак а ни окончање припремног поступка не изражавају неком посебном формалном одлуком суда. По окончању припремног поступка, судија за малолетнике списе предмета доставља јавном тужиоцу за малолетнике на даље поступање и одлуку. Јавни тужилац за малолетнике након тога може захтевати да се припремни поступак допуни, поднети образложени предлог већу за малолетнике да се малолетнику изрекне кривична санкција или предложити судији за малолетнике да обустави поступак.

Предлог јавног тужиоца да се према малолетнику обустави поступак заснива се на два алтернативна основа. Први основ постоји када по оцени јавног тужиоца за малолетнике постоји неки од општих разлога за обуставу кривичног поступка (застарелост, непостојање доказа и сл.), а други када јавни тужилац оцени

[320] Д. Обрадовић, „Кривичноправне одредбе о малолетницима и досадашња искуства у њиховој примени“, зборник *Нова решења у кривичном законодавству и досадашња искуства у њиховој примени*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Intermex, Златибор, 2006, стр. 257.

да даље кривично гоњење малолетника није целисходно и да има места примени начела опортунитета из члана 58. ст. 1. и 3. ЗОМУКД.

Поводом ове одредбе у теорији постоје различита тумачења о могућности примене начела опортунитета. Наиме, из законске формулације члана 58. ЗОМУКД неспорно произилази да јавни тужилац за малолетнике опортунитет кривичног (не)гоњења може применити само у односу на кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. Поставља се питање да ли јавни тужилац може да предложи обуставу поступка због опортунитета у смислу члана 58. став 3. овог закона у односу на сва кривична дела, или је то његово право ограничено на дела за која је предвиђена новчана казна и казна затвора до пет година. Језичким тумачењем долазимо до закључка да је намера законодавца да омогући јавном тужиоцу да предложи обуставу поступка применом начела опортунитета у односу на сва кривична дела. Поједини аутори[321] налазе да није могуће друго тумачење изван онога које произилази из граматичке интерпретације става 1. овог члана. Ово питање било је актуелно и у време важења ранијег ЗКП, у односу на одредбу члана 468. ст. 1. и 3, која је имала различите коментаре. Према мишљењу неких аутора,[322] једино логично тумачење јесте да јавни тужилац може да предложи обуставу поступка по оба законска основа опортунитета (члан 468. ст. 1. и 3. ЗКП). Други[323] сматрају да је јавни тужилац овлашћен да поступи у смислу члана 468. став 3. ЗКП онда када је у питању кривично дело за које је прописана тежа казна од три (сада пет) година затвора. Ово зато што се у том случају не ради о мериторној одлуци јавног тужиоца, већ само о предлогу, који судија за малолетнике не мора да прихвати, већ може затражити одлуку већа за малолетнике вишег суда.

Указујемо на још једну недоследност законодавца. Наиме, примена начела опортунитета, односно оцена целисходности кривичног гоњења, како према малолетним, тако и према пунолетним учиниоцима кривичних дела, заснива се на процени утврђених објективних и субјективних околности. Када су у питању

[321] Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар закона о кривичном поступку*, Савремена администрација, Београд, 1982, стр. 791; О. Перић, *Коментар кривичноправних прописа о малолетницима*, Савремена администрација, Београд, 1983, стр. 224.
[322] Б. Петрић, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Графосрем, Шид, 1982, стр. 131.
[323] Ф. Хирјан, М. Сингер, *Малољетници у кривичном праву*, Глобус, Загреб, 1987, стр. 444.

малолетни учиниоци кривичних дела, акценат је, како смо то више пута нагласили, управо на личности малолетног учиниоца кривичног дела. Међутим, за разлику од члана 58. став 1. ЗОМУКД, према којем јавни тужилац цени и околности које се тичу кривичних дела и околности које се тичу личности и понашања малолетног учиниоца кривичног дела, у случају опортунитета, у ставу 3. овог члана говори се само о односу између тежине учињеног кривичног дела и казне, односно васпитне мере која се извршава. То значи да за примену овог облика начела опортунитета, када је извршење казне или васпитне мере у току, уопште није од значаја личност учиниоца, што је у супротности с духом овог закона.

Наиме, начело опортунитета у поступку према малолетницима једна је од последица специфичности циљева које тим поступком желимо постићи, а то је васпитање малолетника, његово поправљање и правилан развој. Стога је за правилну процену сврсисходности поступка према малолетнику од изузетног значаја његова личност, ранији живот, прилике у којима живи, побуде из којих је кривично дело учинио, па и природа кривичног дела, али ће по правилу бити готово ирелевантно да ли је за конкретно кривично дело прописана казна затвора до пет година или тежа. Имајући у виду криминалнополитичке интенције поступка према малолетнику, поставља се питање да ли је целисходније проширити примену начела опортунитета из члана 58. став 1. ЗОМУКД на остала кривична дела. Наиме, овакво законско решење намеће обавезу јавном тужиоцу да покрене поступак према малолетном учиниоцу за кривично дело за које је прописна казна затвора преко пет година, иако је с обзиром на „природу кривичног дела, лична својства учиниоца и његов ранији живот“, закључио да поступак у конкретном случају не би био сврсисходан. Законодавац у ставу 3. овога члана акценат ставља на однос између тежине учињеног кривичног дела и врсте санкције која се према малолетнику извршава. Сматрамо да „тежину кривичног дела“ не треба ценити само на основу прописане казне већ и према околностима и природи извршеног кривичног дела, побудама из којих је учињено и интензитету криминалне воље која је при томе изражена. С друге стране, термин „тежина тог кривичног дела“ упућује на закључак да се ради о кривичном делу за које је прописана казна затвора преко пет година, и да је то била интенција законодавца. Језичко тумачење одредбе члана

58. став 3. ЗОМУКД, како сама по себи, тако и у вези са ставом 1. овога члана, такође не упућује на закључак да је овлашћење јавног тужиоца на примену начела опортунитета због тога што је према малолетнику нека санкција већ у току ограничено на кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година. У пракси преовладава овакво схватање.

1.2.6. Прибављање потребних података о ранијем животу и личним својствима малолетника

Сходно одредби члана 58. став 1. ЗОМУКД, јавни тужилац има више могућности да дође до потребних података о ранијем животу малолетника и његовим личним својствима. Ради утврђивања ових околности јавни тужилац за малолетнике може, пре свега, затражити обавештења од родитеља, усвојиоца, односно стараоца малолетника, других лица и установа. Поред тога, јавни тужилац може малолетника, родитеља, старатеља, представника одговарајуће установе или друге особе позвати у јавно тужилаштво, обавити с њима разговор и о томе сачинити одговарајућу службену белешку. Овај облик претходних обавештења може бити веома ефикасан, јер знатно скраћује време прибављања података, истовремено, што је посебно значајно, олакшавајући јавном тужиоцу коначну одлуку о примени начела опортунитета на основу непосредног утиска стеченог у разговору с родитељима и малолетником.

Јавни тужилац за малолетнике може затражити мишљење од органа старатељства о целисходности покретања поступка према малолетнику. Овде се не ради о прикупљању података о личним и породичним приликама малолетника, које јавни тужилац може затражити од органа старатељства, као и од других органа и установа, а да не захтева њихово мишљење, већ се ради о томе да орган старатељства мора изразити свој став у односу на примену начела опортунитета. Овде се функција органа старатељства разликује од случаја када судија за малолетнике у припремном поступку тражи од њега податке о личности малолетника и средини у којој живи, јер се тада од органа старатељства не тражи мишљење о санкцији коју малолетнику треба изрећи, нити је овај дужан дати такво мишљење. У мишљењу органа старатељства о сврсисходности покретања поступка према малолетнику који је учинио кривично дело за које је прописана новчана

казна или казна затвора до пет година, требало би да дође до изражаја начело супсидијаритета кривичног гоњења. Наиме, орган старатељства би, поред осталог, требало да оцени да ли и до које мере на подручју на коме малолетник живи постоје реалне могућности да се може постићи преваспитање малолетника, као и сређивање прилика у којима живи, у мери која кривични поступак чини непотребним. Тамо где центар за социјални рад, школа, омладинска организација и сл. имају воље и могућности да се ангажују за малолетника који је извршио кривично дело, неће бити потребна корекција његовог васпитања применом мера предвиђених законом. У таквим околностима, на таквим подручјима, орган старатељства моћи ће да заступа мишљење да према малолетнику не би било целисходно покретање поступка. Орган старатељства је специфичан субјект кривичног поступка према малолетним учиниоцима кривичних дела, који нема својство странке у кривичном поступку, али који свакако располаже веома значајним овлшћењима и процесним могућностима. То је орган који на тај начин, својим активним учешћем даје пуни допринос доношењу квалитетног решења, односно квалитетном и законитом окончању поступка према малолетнику.[324]

Јавни тужилац може малолетника, с циљем испитивања његове личности, споразумно с органом старатељства упутити у одговарајућу установу (члан 58. став 2). Ова одредба такође није довољно јасна. Наиме, према изразу „упутити“ јавни тужилац за малолетнике требало би да донесе решење којим се малолетник упућује у неку установу с циљем испитивања његове личности, што јавни тужилац, по правилу, не чини. Оно што фактички јавни тужилац за малолетнике чини и може чинити јесте да предложи органу старатељства да малолетника упути у неку установу ради испитивања његових личних својстава. Ако малолетник одбије да иде у такву установу, ако на то не пристаје родитељ малолетника, или ако се с тим не сложи орган старатељства, јавни тужилац нема могућности да на томе инсистира.

Јавни тужилац за малолетнике може прикупљање свих ових података поверити и стучном лицу, социјалном раднику, психологу, педагогу „ако га има у

[324] Љ. Митровић, „Улога органа старатељства у поступку према малољетницима“, зборник *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, Брчко дистрикт БиХ, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Брчко, 2011, стр. 327–328.

јавном тужилаштву“, што је новина која није постојала у ЗКП из 2001. године. Израз „ако га има у јавном тужилаштву“ значи да то стручно лице мора бити запослено у јавном тужилаштву, или бар да има уговор о сарадњи с јавним тужилаштвом у вези с овим питањима.[325] Већ смо коментарисали проблеме у вези с примененом Закона у пракси, па се поставља питање да ли јавни тужилац за малолетнике прикупљање података о ранијем животу и личности малолетника може поверити и стручном лицу ван јавног тужилаштва, односно лицу запосленом у некој стручној установи.

Напомињемо да законодавац ни у члану 58. став 1. ЗОКУМД не садржи императивну одредбу која обавезује јавног тужиоца на прикупљање ових података, већ то оставља као могућност и слободну процену јавног тужиоца, наводећи да „може затражити обавештења, може позвати ова лица ради непосредног обавештавања, може затражити мишљење од органа старатељства, и коначно може прибављање тих података поверити стручном лицу ако га има у јавном тужилаштву“. У ставу 2. овога члана законодавац такође говори о могућности, а не о обавези јавног тужиоца за малолетнике.

Међутим, у ставу 4. овог члана законодавац прописује обавезу јавног тужиоца за малолетнике да када оцени да није целисходно да се покрене поступак према малолетнику, обавести о томе, уз навођење разлога, орган старатељства и оштећеног, који могу захтевати од већа за малолетнике непосредно вишег суда да одлучи о покретању поступка. Оправдано се поставља питање који су мотиви руководили законодавца да органу старатељства даје ово овлашћење. Овим овлашћењем законодавац фактички даје могућност неког вида контроле органа старатељства над одлуком јавног тужиоца за малолетнике о непокретању поступка. Орган старатељства на овај начин стиче право да својом иницијативом код већа за малолетнике иницира преиспитивање и евентуалну корекцију одлуке јавног тужиоца за малолетнике, а сматрамо да то није оправдано, па чак ни са аспекта законских обавеза органа старатељства да предузима мере за заштиту интереса малолетника. Ово посебно ако се има у виду да у случају примене начела

[325] Ђ. Лазин, (Принцип опортунитета у покретању кривичног поступка према малолетницима) *op. cit.* стр. 172.

опортунитета према пунолетним учиниоцима, законодавац не даје ову могућност ни оштећеном лицу. Своју функцију заштите интереса малолетника орган старатељства може и треба да реализује применом мера које су му на располагању. Супротно томе, поједини аутори[326] сматрају да обавештеност органа старатељства о свакој кривичној пријави према малолетницима управо представља онај оптимални начин њихове стручне заштите од непотребних процесних ризика, односно присуство органа старатељства појачава њихову позицију и помаже органу гоњења, боље рећи, иницирања поступка, да сагледа аспекте целисходности даљег поступања, имајући у виду пре свега личност малолетника и перспективе његовог даљег понашања.

1.2.7. Припремни поступак према малолетницима

Припремни поступак уређен је одредбама чл. 63–73. ЗОМУКД. Најзначајнији је свакако члан 71, који прописује да јавни тужилац за малолетнике може поднети предлог да се поступак према малолетнику обустави под условом да малолетник прихвати да испуни један или више васпитних налога, те члан 7. став 1. тач. 1–3. овог закона. Условљено обустављање кривичног поступка према малолетнику представља један вид нетипичног деловања начела опортунитета кривичног гоњења, јер је у оваквом случају кривични поступак према малолетнику већ покренут, а онда се тек накнадно и под условом да малолетник испуни одређене обавезе одустаје од даљег кривичног гоњења, из истих разлога из којих се кривично гоњење није ни морало предузети, тј. из разлога целисходности кривичног гоњења малолетника.[327]

За разлику од условљеног опортунитета кривичног гоњења из члана 62. став 1. ЗОМУКД, члан 71. овог закона говори о условљеном обустављању кривичног поступка. Ако судија за малолетнике прихвати тај предлог, одредиће малолетнику да испуни један или више васпитних налога, свакако водећи рачуна о томе да они буду прилагођени личности малолетника и приликама у којима живи, узимајући у обзир спремност малолетника да сарађује у испуњењу васпитних налога.

---

[326] Љ. Прелић, „Малолетно лице као субјекат кривичног поступка“, зборник *Нова решења у кривичном процесном законодавству – теоретски и практични аспект*, Intermex, Златибор, 2011, стр. 226–227.

[327] М. Шкулић, (*Малолетничко кривично право*) *op. cit.* стр. 342.

Законодавац у члану 71. став 3. ЗОМУКД децидно прописује да судија за малолетнике одређује малолетнику да испуни један или више васпитних налога, мада то не чини у члану 62. став 1. овог закона, као ни у члану 236. ЗКП, где законодавац није био јасан да ли испуњење једне или више обавеза на главном претресу налажу суд или јавни тужилац.

Ако се судија за малолетнике не сложи с предлогом јавног тужиоца за малолетнике, одлуку доноси веће за малолетнике у року од осам дана. Веће за малолетнике може донети решење о обустављању поступка према малолетнику уколико нађе да одређивање васпитног налога није целисходно, или решење којим се прихвата наведени предлог јавног тужиоца, те одредити један или више васпитних налога као услов за обуставу поступка.

Ако малолетник у потпуности изврши преузети васпитни налог, судија за малолетнике доноси решење о обустављању поступка. Међутим, ако малолетник не изврши преузети васпитни налог или га изврши само делимично, али у мери која оправдава даље вођење поступка, судија за малолетнике о томе обавештава јавног тужиоца за малолетнике, који у року од осам дана може поднети образложени предлог већу за малолетнике да се малолетнику изрекне кривична санкција, или предлог да се поступак обустави. О обустављању кривичног поступка суд обавештава оштећеног, који нема право да захтева покретање поступка (члан 71. став 7. ЗОМУКД).

Наведеним одредбама закона предвиђена је могућност јавног тужиоца за малолетнике да не покреће поступак, односно да обустави кривични поступак у односу на малолетне учиниоце кривичних дела. Законодавац је прописивањем ових одредби очигледно био мотивисан пре свега превентивним деловањем на малолетне учиниоце кривичних дела, како би се омогућио правилан развој њихове личности и избегле нежељене последице изрицањем кривичних санкција које у основи имају репресиван карактер.

1.2.8. Одлука суда да се поступак обустави због нецелисходности

У случају условљене обуставе кривичног поступка фактички је дошло до кривичног гоњења, што није случај приликом типичног поступања према начелу опортунитета, а онда је јавни тужилац за малолетнике супсидијарно, односно

накнадно, одустао од започетог кривичног гоњења, тако што је иницирао обуставу поступка стављањем предлога судији за малолетнике сходно члану 71. став 1. ЗОМУКД. Друга ситуација је када сам суд у саставу већа за малолетнике одлучи да се поступак обустави због нецелисходности даљег кривичног гоњења (члан 70. став 4. ЗОМУКД). У оба случаја до обустављања кривичног поступка долази по одлуци суда. У првом случају, одлуком судије за малолетнике, а у другом случају, одлуком већа за малолетнике. Веће за малолетнике може приликом одлучивања у случају неслагања судије за малолетнике, односно органа старатељства, с предлогом јавног тужиоца за малолетнике да се према малолетнику поступак обустави, одлучити да се доношење решења о обустављању поступка према малолетнику услови испуњавањем једног или више васпитних налога од стране малолетника, као што је то могуће и у случају условљеног опортунитета кривичног гоњења малолетника (члан 70. став 4. ЗОМУКД).

Јавни тужилац за малолетнике може поднети предлог да се према малолетнику обустави поступак судији за малолетнике, заснивајући своју одлуку на два алтернативна основа: 1) када, према његовој оцени, постоји неки од општих разлога за обуставу припремног поступка (нпр. непостојање доказа, застарелост кривичног гоњења, ако дело за које се малолетник гони није кривично дело итд.); и 2) када, према његовој оцени, даље кривично гоњење малолетника није целисходно, јер се ради о једном од два случаја када се иначе може поступити према начелу опортунитета кривичног гоњења у смислу одредби члана 58. овог закона (члан 70. ЗОМУКД).

Јавни тужилац за малолетнике може самостално да „одлучује о опортунитету кривичног гоњења“ из члана 58. ЗОМУКД, све док није поднео захтев за покретање припремног поступка судији за малолетнике надлежног суда, а после подношења тог захтева, он може само ставити предлог судији за малолетнике да обустави поступак.[328]

Наведено излагање упућује на закључак да се начело опортунитета кривичног гоњења у поступку према малолетницима примењује у фази кривичне

[328] О. Перић, *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 176.

пријаве (члан 58. ЗОМУКД), када тужилац доноси одлуку о непокретању кривичног поступка због нецелисходности, али да исто тако и тзв. условљени опортунитет из члана 71. овог закона даје могућност обуставе већ започетог поступка, такође по основу нецелисходности. Међутим, поред овог условљеног опортунитета, поступак према малолетницима познаје још једну специфичност, а то је право дискреционог поступања на основу оцене целисходности од стране суда, и то у следеће две ситуације. Наиме, члан 78. став 2. ЗОМУКД предвиђа могућност да веће решењем обустави поступак у случајевима када суд на основу члана 354. ст. 2. и 3. ЗКП доноси пресуду којом се оптужба одбија, или којом се оптужени ослобађа од оптужбе у смислу члана 355. ЗКП, као и кад нађе да није целисходно изрећи малолетнику казну, нити васпитну меру. Напомињемо да веће за малолетнике није везано за предлог јавног тужиоца за малолетнике приликом одлучивања да ли ће према малолетнику изрећи казну малолетничког затвора или васпитну меру. Ово поступање суда заснива се у ствари на опортунитету из члана 58. ЗОМУКД приликом одлуке да се уопште не покрене кривични поступак.

Такође, кад су испуњени услови предвиђени у овом закону за измену одлуке о изреченој васпитној мери, одлуку о томе доноси суд који је у првом степену донео решење о васпитној мери, ако сам нађе да је то потребно, или на предлог јавног тужиоца за малолетнике, његових родитеља, усвојиоца, односно стараоца, управника завода, односно установе или органа старатељства коме је поверен надзор над малолетником. Пре доношења одлуке суд ће саслушати јавног тужиоца за малолетнике и остала наведена лица која могу ставити предлог, а прибавиће и потребне извештаје од завода или установе у којој се извршава заводска мера, односно од органа старатељства или других органа или установа. Наиме, може се десити да промене релевантних околности указују на потребу измене одлуке о васпитној мери или о њеној обустави (нпр. није ни почело извршење васпитне мере, а прошло је више година, па суд констатује да не би било целисходно примењивање, односно извршење ове мере уколико је лице запослено или је у браку, због коректног понашања у међувремену и сл.). Према наведеним одредбама доноси се и одлука о обустављању извршења васпитне мере и о условном отпусту уколико су испуњени услови из члана 22. овог закона. Одлуку о обустављању,

измени одлуке о васпитној мери, или о условном отпусту, на основу процене целисходности даљег извршења ових мера, доноси веће за малолетнике (члан 85. став 4. ЗОМУКД).

У наведеним случајевима суд одлуку о изрицању васпитне мере, односно о даљем извршењу васпитне мере, доноси на основу дискреционог овлашћења, односно слободне процене релевантих околности које указују на потребу измене одлуке о васпитној мери или о њеној обустави. Овај вид поступања суда веома је сличан поступању јавног тужиоца при примени члана 58. ЗОМУКД приликом доношења одлуке да се уопште не покрене кривични поступак против малолетног учиниоца кривичног дела.

1.2.9. Заштита малолетних лица као оштећених у кривичном поступку

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица садржи посебне одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку (чл. 150–158. ЗОМУКД). Веће, којим председава судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, суди пунолетним учиниоцима таксативно набројаних двадесет седам кривичних дела предвиђених Кривичним закоником, ако је оштећени у кривичном поступку малолетно лице (нпр. тешко убиство, члан 114. КЗ; навођење на самоубиство и помагање у самоубиству, члан 119. КЗ итд.). Међутим, то не спречава јавног тужиоца који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица да покрене поступак против пунолетних учинилаца других кривичних дела прописаних Кривичним закоником, ако оцени да је то потребно ради посебне заштите личности малолетних лица као оштећених у кривичном поступку. Као и Посебни протокол, члан 157. ЗОМУКД прописује да је кривични поступак за кривична дела из члана 150. хитан. Саслушање малолетног лица обавља се уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица, а ако се као сведок саслушава малолетно лице које је оштећено кривичним делом наведеним у члану 150. Закона, саслушање се може спровести највише два пута, а само изузетно више пута уколико је то неопходно ради остваривања сврхе кривичног поступка, уз обавезу судије да посебно води рачуна о заштити личности малолетног лица. Очигледно је постојала дилема да ли да се

наброје кривична дела за која је потребно пружити додатну заштиту малолетним жртвама кривичних дела као учесницима у судском поступку, или да се општом клаузулом предвиди таква могућност, па се законодавац ипак определио за набрајање кривичних дела у члану 150. Закона.

Даље, Закон наводи одредбе које одступају од Законика о кривичном поступку и самим тим представљају вид специјалног закона, *lex specialis*. Одредба члана 152. ЗОМУКД детаљно предвиђа бројна ограничења у погледу доказног поступка, а све у заштитничком циљу. По истом принципу и одредба члана 153. Закона предвиђа обавезу правосудних субјеката да процене ризике од суочења малолетника с окривљеним, уз консултацију стручних лица, попут психолога, како би се то суочење избегло ако би то могло бити трауматично, док одредба члана 154. Закона предвиђа ангажовање пуномоћника, и то од првог саслушања окривљеног (пуномоћника са специфичним знањем из ове области), што указује на намеру законодавца да на овај начин обезбеди надзор стручних лица над поштовањем заштитничких одредби од стране службених лица, такође лиценцираних за поступање у овој врсти поступка. Закон је на детаљан и јасан начин утврдио место и улогу малолетног оштећеног у кривичном поступку, као субјекта кривичног поступка. Сама чињеница да сви процесни субјекти, од полицајаца, преко јавних тужилаца, до судије, морају бити лиценцирани, односно морају стећи посебна знања из ове области, уз неопходну стручну помоћ од стране органа старатељства, јасно говори о томе да је циљ законодавца да у потпуности заштити интересе малолетног лица као оштећеног у кривичном поступку. Заштитничке одредбе, с друге стране, имају само за циљ да место и улогу малолетника као жртве кривичног дела обезбеде процесним претпоставкама које треба да спрече секундарну виктимизацију малолетника, те ће и сама улога малолетника као активног учесника поступка бити лимитирана само у оној мери коју намеће обзир према приоритетним интересима самог адолесцента, с акцентом на заштити његове личности и морално-емоционалне и психолошке стабилности.[329]

Напомињемо да Посебни протокол у Поглављу V, под називом „Учесници у поступку“, на детаљан начин регулише место и улогу јавног тужилаштва у

[329] Љ. Прелић, (Малолетно лице као субјекат кривичног поступка) *op. cit.* стр. 238.

предметима заштите малолетних лица. Законски основ за поступање јавних тужилаца представљају Кривични законик, као битан материјалноправни основ, и Законик о кривичном поступку. Иницијатива јавних тужилаца који поступају у овој врсти предмета у пракси извесно шири скалу нормативе која ће бити примењивана, тако да ће поступајући тужиоци, сагласно својој специјализацији, у будућности све више преузимати улогу заштитника оштећених малолетних лица од разних врста злостављања и занемаривања, а то ће, потом, послужити као емпиријска основа за доградњивање њихове улоге и даље стручно усавршавање у овој специфичној процесној улози.

1.2.10. Статистички подаци у вези с применом начела опортунитета кривичног гоњења према малолетницима

1) Током 2010. године пријављен је 8.571 малолетник, што представља значајно повећање за више од 1.000 лица у односу на 7.291 пријављено малолетно лице због извршених кривичних дела у току 2009. године. Од укупног броја кривичних пријава одбачено је 1.255 пријава поднетих против малолетних лица у старосној доби испод 14 година. Васпитни налози изречени су према 77 малолетника, малолетнички затвор према 20 малолетника, заводске мере према 106 малолетника, а ванзаводске мере према 2.366 малолетника.

2) Током 2011. године пријављено је укупно 8.239 малолетних лица. Међу пријављеним малолетницима било је 1.107 млађих од 14 година. Поступно „отварање“ правосудних органа према алтернативним решењима, свакако у духу савремених трендова и очекивања, илуструју подаци о чак 178 изречених васпитних налога у 2011. години од стране јавних тужилаца, што је заиста импресиван напредак и сведочанство повећаног самопоуздања како судија за малолетнике (они су са своје стране изрекли 192 васпитна налога), тако и специјализованих и лиценцираних јавних тужилаца, тј. заменика за поступање у овој специфичној материји. Може се очекивати да овај позитиван тренд буде и даље динамичан, у интересу свих субјеката, а пре свега друштва у целини. Малолетнички затвор је изречен према 15 малолетника, заводске мере према 165 малолетника, док су ванзаводске мере изречене према 2.628 малолетника.

3) Малолетничка делинквенција је према броју пријављених малолетника јавним тужилаштвима током 2012. године забележила известан пад, јер је укупно пријављено 7.695 малолетника због свих врста деликата, док је 2011. године пријављено 8.239 лица, а 2010. године 8.571 лице. Међу пријављеним малолетницима, чије и саме жртве, иначе, често потичу из круга вршњака, 1.244 лица је млађе од 14 година. Васпитни налог је примењен у односу на 121 малолетника, малолетнички затвор је изречен према 12 малолетника, заводских мера је изречено према 225 малолетника, а ванзаводских мера према 3.019 малолетних лица.

4) У току 2013. Године, на територији апелационих јавних тужилаштава у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу примљено је 9.136 пријава против малолетних учинилаца кривичних дела. Од укупно пријављеног броја малолетних учинилаца кривичних дела, 1.472 малолетна починиоца млађи су од 14 година и спадају у категорију деце, против које се не може иницирати нити водити кривични поступак, сагласно одредби члана 2. ЗОМУКД. Одбачено је укупно 2.780 кривичних пријава поднетих према малолетним лицима, и то како по основу малолетних учинилаца који спадају у категорију деце, тако и по основу опортунитета према 554 пријављена малолетна учиниоца, као и из других разлога према 660 пријављених малолетних учинилаца. Васпитни налог примењен је у 195 случајева, што предствља 61,15% више примењених васпитних налога у односу на 2012. годину. Према 11 малолетника изречен је малолетнички затвор, заводске мере су изречене према 193 малолетника, док су ванзаводске мере изречене према 2.724 малолетника.

5) У току 2014. године регистровано је 7.795 пријављених малолетних учинилаца кривичних дела на територији апелационих јавних тужилаштава у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу, што представља 14,67% мање пријављених малолетних учинилаца кривичних дела у односу на 2013. годину, када је регистровано 9.136 пријава против малолетних учинилаца кривичних дела, а што је у процентима за 14,67% смањен број пријављених учинилаца из ове категорије.

Од укупног броја пријављених учинилаца кривичних дела, 1.483 починиоца спадају у категорију деце која су млађа од 14 година и против којих се не може

иницирати нити водити кривични поступак, сагласно одредби члана 2. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Наведени број представља 19,02% од укупног броја пријављених малолетних учинилаца кривичних дела у 2014. години. Број учинилаца кривичних дела млађих од 14 година приближан је броју пријављених учинилаца ове категорије у 2013. години, када су регистрована 1.472 малолетна учиниоца кривичних дела, млађих од 14 година.

У 2014. години одбачајем је решено укупно 7.769 пријава, од којих се 1.483 одбачаја односи на лица млађа од 14 година, 619 пријава одбачено је применом начела опортунитета, док је 667 пријава одбачено из других разлога. Број пријава решених одбачајем износи 35,52% од укупног броја пријављених лица, што је у односу на 2013. годину повећање од приближно 8% решених кривичних пријава путем одбачаја.

Што се тиче врсте кривичних дела, најприсутнија су кривична дела против имовине, и то: кривично дело крађе из члана 203. КЗ, тешка крађа из члана 204. КЗ, разбојничка крађа из члана 205. КЗ и разбојништво из члана 206. КЗ, али исто тако су присутна и тешка кривична дела, као што је убиство из члана 113. КЗ, насилничко понашање на спортској приредби из члана 344-а КЗ, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из члана 348. КЗ и слично.

2. МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЋ

2.1. Општа правила међународне правне помоћи

Доношењем Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима[330] престале су да важе одредбе Главе XXXII, под називом „Поступак за пружање међународне правне помоћи и извршење међународних уговора у кривичноправним стварима“ (чл. 530–538. Законика о кривичном поступку), као и Глава XXXIII, под називом „Поступак за издавање окривљених и осуђених лица“ (чл. 539–555. Законика о кривичном поступку).

[330] Члан 102, „Службени гласник РС“, број 20/09, од 27. 3. 2009. године.

Овим законом уређује се поступак пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима, у случајевима када не постоји потврђени међународни уговор или када одређена питања њиме нису уређена (члан 1). То значи да се поступак пружања међународне кривичноправне помоћи првенствено остварује према правилима прописаним у потврђеном међународном уговору, а да се законске одредбе у овој области примењују тек супсидијарно. Наиме, у првом случају, одредбе овог закона представљају комплетну правну основу за пружање међународне правне помоћи у конкретној ситуацији, док су у другом случају те норме допуњујућег карактера у односу на правила садржана у потврђеном међународном уговору.

Међународна правна помоћ у кривичним стварима представља помоћ коју правосудни и други надлежни органи једне државе пружају правосудним и другим органима друге државе поводом или у вези са извршеним кривичним делима с елементима иностраности, а на основу закључених међународних уговора или националног законодавства.[331] Осим међународним уговорима, који имају предност у овој области, међународна правна помоћ регулисана је и нашим законодавством, пре свега Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

Уколико не постоји међународни уговор, међународна правна помоћ ће се указивати под условом да постоји узајамност између држава. Један од услова за пружање такве помоћи јесте да је дело због кога се тражи правна помоћ кривично дело и по домаћем закону и по закону државе чији правосудни орган моли правну помоћ (принцип обостране кажњивости). Устав Републике Србије такође указује на предност међународних уговора у односу на домаће законодавство. Наиме, члан 16. Устава прописује да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују, те да потврђени међународни уговори морају бити у складу са Уставом. Закони и општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности с потврђеним међународним уговорима и општепризнатим принципима и правилима међународног права.

[331] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 1390.

Међународна правна помоћ у кривичним стварима обухвата извршење различитих кривичнопроцесних радњи, као што су: саслушање окривљеног, саучесника, сведока, вештака, увиђај, претресање просторије и лица, заплена предмета извршења кривичног дела или заплена предмета стечених извршењем кривичних дела, достављање процесних аката итд. Међутим, због његовог значаја, као посебан и најкомплекснији вид међународне правне помоћи треба истаћи екстрадицију окривљених и осуђених лица, уступање и преузимање кривичног гоњења и извршење стране кривичне пресуде. Као што се може видети, радње међународне кривичноправне помоћи веома су разноврсне и предузимају се на основу замолнице државе молиље, односно државе која води кривични поступак у вези с којим јој је потребна помоћ друге државе. Кривична дела у вези с којима се подносе захтеви за пружање међународне правне помоћи по својој природи могу бити међународна уколико су усмерена против општег правног поретка светске заједнице као целине (злочини против човечности и основних људских права, ратни злочини и геноцид), транснационална кривична дела, која погађају интересе више држава (трговина наркотицима, људима и оружјем, прање новца, кривична дела с елементима организованог криминала итд.) и остала кривична дела која садрже одређен елемент иностраности (ако је странац извршио кривично дело у одређеној држави, ако је у одређеној држави кривично дело извршио домаћи држављанин на штету странца, ако је кривично дело извршио домаћи држављанин у иностранству итд). Под странцем се подразумева лице које нема наше држављанство, нити има пребивалиште у нашој држави.[332]

Пораст броја кривичних дела с елементима иностраности, као што су прање новца, трговина наркотицима, оружјем и људима, корупција и тероризам, намеће потребу за повећаном међународном сарадњом и узајамном правном помоћи. Како транснационални и организовани криминал данас више не познаје границе држава и режима, то се показује потреба да се преиспитају неке до сада усвојене солуције за такве ситуације и да се потраже нова и боља решења, која ће бити ефикаснија и више одговарати потребама савременог живота. Нема сумње да данас постоји огроман практични интерес за познавање богате проблематике коју садржи

[332] *Ibidem*, стр. 1406.

дисциплина међународног кривичног права. У данашње време, јавни тужиоци, судије, адвокати, полиција, као и дипломатски представници, све чешће се сусрећу с кривичним делима која садрже елементе иностраности. Стога им је потребно боље познавање међународног кривичног права како би знали да пронађу адекватна решења и, уопште, да се снађу у овој сложеној проблематици. Због тога међународна и узајамна сарадња у кривичним стварима има кључну улогу у општем оквиру односа међу земљама, и на европском и на међународном нивоу. Ова сарадња може се одвијати у више облика, укључујући оперативну сарадњу и узајамно пружање помоћи у свим фазама кривичног поступка, од кривичног гоњења до изручења осумњичених, односно осуђених лица, од којих сваки представља ефикасно средство за борбу против транснационалног организованог криминала. Постојеће стање захтева свеобухватну и потпуну реакцију држава доношењем и применом разноврсних националних мера, као и делотворном међународном сарадњом. Већина земаља је последњих година остварила значајан напредак приступањем европским и међународним инструментима којима се омогућава сарадња у кривичним стварима, као и закључивањем низа билатералних споразума. Без наведене сарадње међу државама бројни случајеви не би се могли уопште решити, или би њихово решавање било могуће уз знатне потешкоће, а што би све имало за последицу озбиљне проблеме на плану ефикасног сузбијања криминалитета на домаћем и на међународном плану. Стога пружање правне помоћи међу државама у борби против криминалитета има веома важну и значајну улогу.[333]

2.2. Врсте међународне правне помоћи

Одредбом члана 2. овог закона прописани су облици међународне правне помоћи: 1) изручење окривљеног или осуђеног; 2) преузимање и уступање кривичног гоњења; 3) извршење кривичне пресуде; 4) остали облици међународне правне помоћи.

[333] Ј. Киурски, В. Трнинић, „Положај и овлашћење јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи“, зборник *Усаглашеност домаћих прописа са институтима Европске уније у области међународне правне помоћи у кривичним стварима и препоруке за хармонизацију*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2011, стр. 41–64.

Закон даље регулише поступак у односу на који се пружа међународна правна помоћ (члан 3); надлежне органе за пружање такве помоћи (члан 4); форму, садржај и достављање захтева за пружање међународне правне помоћи (чл. 5. и 6); опште претпоставке за пружање међународне правне помоћи (члан 7) и остала општа правила која се тичу међународне правне помоћи (чл. 8–11). Ако овим законом није другачије одређено, у поступку пружања међународне правне помоћи сходно се примењују одредбе Законика о кривичном поступку и закона којима се уређују организација и надлежност судова и јавних тужилаштава (члан 12).

2.3. Органи надлежни за пружање међународне правне помоћи

Органи надлежни за пружање међународне правне помоћи јесу домаћи судови, јавна тужилаштва, односно домаћи правосудни органи одређени законом. Законом се одређују стварно и месно надлежни домаћи судови и јавна тужилаштва. Закон о уређењу судова Републике Србије[334] прописује да основни суд пружа међународну правну помоћ ако није надлежан други суд (члан 22. став 4), а да виши суд пружа међународну правну помоћ у поступцима за кривична дела из своје надлежности (члан 23. став 3). То значи да су за пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима надлежни сви основни и виши судови у границама своје надлежности прописане Законом о уређењу судова, односно јавна тужилаштва која поступају пред тим судовима. Напомињемо да Закон о јавном тужилаштву Републике Србије[335] не садржи одредбе које регулишу ову област. Стога сматрамо да се надлежност јавних тужилаштва у пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима одређује сходно одредби члана 47. Законика о кривичном поступку, која прописује да јавни тужилац поступа пред одговарајућим судом сагласно закону. Члан 12. Закона о међународној правној помоћи у кривичним старима такође упућује на примену одредби Законика о кривичном поступку и закона којима се уређују организација и надлежност судова и јавних тужилаштава. Мада Закон о јавном тужилаштву не садржи одредбе из ове области, Републичко јавно тужилаштво има Одељење за међународну сарадњу и правну помоћ, као и посебан уписник за предмете међународне правне помоћи.

[334] „Службени гласник РС“, бр. 116/08 и 104/09.
[335] „Службени гласник РС“, бр. 116/08.

Регулисање оваквог рада јавног тужилаштва у реализацији директне правне помоћи уподобљује се и одредбама чл. 37–39. Препоруке Савета Европе Rec(2000)19, у којој Савет министара дефинише улогу државних тужилаца у кривичноправном систему.

Поједине радње у поступку међународне правне помоћи врше одређени управни органи: министарство надлежно за правосуђе, министарство надлежно за спољне послове и министарство надлежно за унутрашње послове. Захтев за међународну правну помоћ достављен ненадлежном органу без одлагања се упућује органу надлежном за поступање, о чему се обавештава орган који је доставио захтев.

Положај и овлашћење јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима регулише на два начина. Посебне одредбе о положају и овлашћењу јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи садржане су у Глави III, под називом „Преузимање и уступање кривичног гоњења“ (чл. 41–55). Преостале одредбе овог закона односе се на надлежност суда (истражни судија, судеће веће и ванпретресно веће), који углавном предузима све процесне радње, као и остале облике међународне правне помоћи, с тим да поједине радње предузима након саслушања јавног тужиоца или прибављеног мишљења јавног тужиоца (чл. 28, 29. 73. и 80), или га обавештава о појединим предузетим радњама (чл. 20. и 26). Један део одредби односи се и на судове и на јавна тужилаштва, јер законодавац користи израз „домаћи правосудни органи“ у смислу члана 4. овог закона (чл. 8, 10. и 24), док се преостали део одредби односи на овлашћења полиције и министарства надлежног за правосуђе.

2.4. Претпоставке за пружање међународне правне помоћи

Претпоставке за пружање међународне правне помоћи из члана 7. Закона представљају опште услове који морају бити испуњени да би дошло до реализације одређеног облика међународне правне помоћи. О испуњености претпоставки предвиђених у члану 7. став 1. тач. 1–3. Закона одлучује надлежни правосудни орган. Пре свега, потребно је да кривично дело поводом којег се захтева пружање међународне правне помоћи представља кривично дело по закону Републике

Србије, као и да за исто кривично дело није правноснажно окончан поступак пред домаћим судом, односно да кривична санкција није у потпуности извршена. Такође је потребно утврдити да кривично гоњење, односно извршење кривичне санкције, није искључено због застарелости, амнестије или помиловања.

О испуњености преостале две претпоставке из става 1. тач. 4. и 5. овога члана одлучује, односно даје мишљење, министар надлежан за правосуђе. Потребно је да се захтев за пружање међународне правне помоћи не односи на политичко кривично дело или кривично дело повезано с политичким кривичним делом, односно на кривично дело које се састоји искључиво у повреди војних дужности, да пружање међународне правне помоћи не би повредило суверенитет, безбедност, јавни поредак или друге интересе од суштинског значаја за Републику Србију.

2.5. Остала општа правила међународне правне помоћи

Остала општа правила пружања међународне кривичноправне помоћи јесу следећа.

1) Начело узајамности у пружању, односно добијању међународне правне помоћи. Наиме, домаћи правосудни органи пружају међународну правну помоћ под условом узајамности, а на захтев домаћег правосудног органа, министарство надлежно за правосуђе даје обавештење о постојању узајамности. Ако нема података о узајамности, претпоставља се да узајамност постоји (члан 8).

2) Тајност података који се односе на поступак међународне правне помоћи. Државни органи су дужни да чувају тајност података добијених у поступку пружања међународне правне помоћи, с тим што се посебан акценат ставља на заштиту података о личности, који се могу користити искључиво у кривичном или управном поступку у вези с којим је поднета замолница (члан 9).

3) Језик који се користи у поступку пружања међународне правне помоћи. Поступак пружања међународне правне помоћи води се на српском језику, а пред домаћим правосудним органом на чијем подручју су у службеној употреби језици националних мањина, поступак пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима води се у складу са Уставом и законом и на њиховом језику (члан 10).

4) Трошкове пружања међународне правне помоћи сноси замољена држава, осим ако Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима није другачије прописано (члан 11).

5) Сходна примена одредаба других закона у поступку пружања међународне кривичноправне помоћи (члан 12).

3. ИЗРУЧЕЊЕ ОКРИВЉЕНОГ ИЛИ ОСУЂЕНОГ СТРАНОЈ ДРЖАВИ

3.1. Појам екстрадиције

Екстрадиција или издавање окривљених, односно осуђених, представља изручење одређеног лица од стране надлежних органа једне државе, другој држави, након што је спроведен одређени формални поступак и донесена одлука којом се екстрадиција дозвољава, с циљем да се пред надлежним органима државе којој се конкретно лице издаје против њега води или настави већ започети кривични поступак, или да се према њему изврши већ изречена кривична санкција.[336] Са становишта правног система, постоје два вида екстрадиције. Активна екстрадиција постоји у случају када наша држава тражи одређено лице, а када страна држава од наше тражи предају одређеног лица, реч је о пасивној екстрадицији.[337] Екстрадиција, или издавање криваца, одувек се сматра најважнијим актом међународне правне помоћи.

Поступак екстрадиције уређује се првенствено међународним уговорима, а одредбе Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима (II, тачка 1. Изручење окривљеног или осуђеног страној држави, чл. 13–40) примењују се тек супсидијарно, ако с одређеном државом није закључен међународни уговор, или ако ово питање њиме није регулисано. Од посебног значаја за поступак екстрадиције јесте Европска конвенција о екстрадицији, сачињена 13. децембра 1957. године у Паризу, Додатни протокол уз Европску конвенцију о екстрадицији, сачињен 15. октобра 1975. године у Стразбуру, те Други додатни протокол уз Европску конвенцију о екстрадицији, сачињен 17. марта 1978. године у Стразбуру.

[336] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 504–505.

[337] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 1408–1409.

Наша држава ратификовала је Европску конвенцију о екстрадицији 2001. године.[338] Ова конвенција на територијама на којима се примењује ставља ван снаге одредбе из билатералних уговора, конвенција и споразума које регулишу област издавања (члан 28. став 1). Стране уговорнице могу између себе да закључују билатералне или мултилатералне уговоре само да би допуниле одредбе ове конвенције или олакшале примену принципа које она садржи (члан 28. став 2).

То значи да се у поступку екстрадиције у конкретном случају мора најпре проверити да ли је држава која тражи изручење потписница конвенције, у ком случају се поступак спроводи по конвенцији. Ако држава која тражи изручење није потписала конвенцију, проверава се да ли је наша земља са њом закључила посебан уговор о екстрадицији, у ком случају би се примениле одредбе тог уговора. Одредбе Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима (раније одредбе ЗКП) примењују се тек у случају да држава која тражи изручење није потписница конвенције, нити има закључен посебан уговор са Србијом. Одредбе Закона се примењују и у случају да неко питање није регулисано Европском конвенцијом о екстрадицији или посебним уговором.

Од значаја су и Резолуција (75)12 Савета европе о практичној примени Европске конвенције о екстрадицији.[339] Ова резолуција има за циљ да олакша функционисање система екстрадиције прописаног Европском конвенцијом о екстрадицији. Посебна заштита малолетних лица регулисана је чланом 1. ове резолуције, који прописује да када се ради о малолетном лицу које у тренутку пријема захтева за екстрадицију има мање од 18 година и има боравиште на територији замољене државе, надлежни органи државе молиље и државе од које се изручење тражи морају узети у обзир интересе малолетног лица. Уколико сматрају да изручење може отежати његову социјалну рехабилитацију, морају предузети све како би се постигао споразум о примени најадекватнијих мера. Поред тога, ова резолуција регулише и питање имунитета услед застарелости кривичног гоњења или кажњавања, времена које лице проведе у притвору чекајући екстрадицију, интересе жртве кривичног дела, као и помоћ адвоката по сопственом избору.

[338] „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 10/01.
[339] Усвојена од стране Комитета министара 21. маја 1975. године, на 245. састанку заменика министара.

Следећа је Препорука R(80)7 Комитета министара земљама чланицама о практичној примени Европске конвенције о екстрадицији[340]. Позивајући се на Резолуцију (75)12, Практична примена европске конвенције о екстрадицији, а у жељи да прошири и даље олакша примену ове конвенције, Препорука садржи принципе у вези са: применом екстрадиције, поступком за екстрадицију, екстрадицијом по хитном поступку, привременим лишавањем слободе (члан 16. Ковенције) и у вези с транзитом (члан 21. Конвенције).

И коначно, Препорука R(86)13 Комитета министара земљама чланицама о практичној примени Европске конвенције о екстрадицији у вези с притвором који претходи екстрадицији.[341] Ова препорука такође садржи принципе који имају за циљ да олакшају примену Европске конвенције о екстрадицији у вези с притвором који претходи екстрадицији. Наиме, време проведено у притвору који претходи екстрадицији треба да буде урачунато у дужину трајања изречене казне на исти начин као што се то чини с временом проведеним у притвору пре суђења (I.a.1). Државе треба да преиспитају своје законодавство како би лицима која су неосновано притворена пре екстрадиције омогућиле да потражују накнаду штете под истим условима који важе за накнаду штете неоснованог боравка у притвору током истраге (I.b).

3.2. Врсте екстрадиције

Забрана изручења домаћих држављана раније је била уставна категорија, односно таква забрана је, као и у већини других држава, била садржана у нашем Уставу. Међутим, Устав Републике Србије из 2006. године, за разлику од ранијих устава (СФРЈ, СРЈ, Србије), не садржи одредбе у погледу евентуалне могућности екстрадиције сопствених држављана. Наиме, Устав само предвиђа да држављанин Републике Србије не може бити протеран, нити лишен држављанства или права да га промени (члан 38. став 2). Једине одредбе које регулишу изручење држављана Србије другим државама садржане су у Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима, односно у уговорима с појединим земљама. Забрана

[340] Усвојена од стране Комитета министара 27. јуна 1980. године, на 321. састанку заменика министара.
[341] Усвојена од стране Комитета министара 16. септембра 1986. Године, на 399. састанку заменика министара.

екстрадиције сопствених држављана страној држави је опште усвојена у правним системима европских земаља. Специфичну ситуацију представља предаја окривљеног међународном кривичном суду, било сталном, било *ad hoc*.[342] Међутим, и поред подељених мишљења о томе да се у том случају не ради о екстрадицији, већ о предаји окривљеног, поједини аутори[343] сматрају да треба прихватити став који је дошао до изражаја и у законодавству већине земаља, као и у већем делу теорије, да када се ради о међународном кривичном суду, у основи треба прихватити оно што важи и за екстрадицију окривљеног страној држави.

Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима уређују се два облика екстрадиције. Први облик се односи на изручење окривљеног или осуђеног од стране наше државе другој држави, која је екстрадицију захтевала, а други на изручење окривљеног Републици Србији од стране друге државе којој је наша држава упутила екстрадициони захтев.

Изручење окривљеног или осуђеног страној држави дозвољава се ради вођења кривичног поступка за кривично дело за које се према закону Републике Србије и закону државе молиље може изрећи казна затвора од годину дана или тежа казна, као и ради извршења кривичне санкције коју је суд државе молиље изрекао за кривично дело у трајању од најмање четири месеца (члан 13).

На овај начин законодавац прописује опште услове за изручење, који у сваком случају, кумулативно и са осталим општим претпоставкама, како за пружање међународне кривичноправне помоћи (члан 7), тако и посебно за екстрадицију (члан 16), морају бити испуњени да би се изручење могло дозволити. Ако се замолница односи на више кривичних дела, од којих поједина не испуњавају услове, довољно је да бар једно од кривичних дела у погледу којих се захева изручење окривљеног или осуђеног лица испуњава наведене услове, па да изручење може бити дозвољено.

У вези с начином регулисања екстрадиције постоје три система: 1) административни – код којег о екстрадицији одлучују само органи управе; 2)

[342] СР Југославија је 2002. године донела посебан закон којим се регулише и питање екстрадиције *ad hoc* трибуналу за бившу Југославију, под називом: Закон о сарадњи СР Југославије с међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године.

[343] З. Стојановић, *Међународно кривично право*, Правна књига, Београд, 2008, стр. 198.

судски – код којег о томе одлучује суд; и 3) мешовити систем, који постоји и код нас, где суд својом одлуком најпре утврђује да ли су испуњени законски услови за екстрадицију, а потом одлуку о издавању или неиздавању при тако испуњеним условима доноси политички орган.[344]

3.3. Претпоставке за изручење

Изручење окривљеног или осуђеног страној држави могуће је само уколико су поред наведених претпоставки општег карактера кумулативно испуњене још и следеће претпоставке.

1) Да лице чије се изручење захтева није држављанин Републике Србије. Ова одредба је у складу са чланом 6. став 1. Европске конвенције о екстрадицији, која прописује да свака страна уговорница може да одбије издавање својих држављана. Изузетак представља међународни кривични суд којем се предају и домаћи држављани. Држављанима Србије суде домаћи судови, сходно члану 8. КЗ (важење кривичног законодавства Србије за држављанина Србије који учини кривично дело у иностранству) и члану 10. КЗ (посебни услови за кривично гоњење за кривично дело учињено у иностранству). Питање држављанства утврђује се у време подношења захтева за екстрадицију, тако да се неће испоручити лице које је у време извршења кривичног дела имало страно држављанство, али је у међувремену постало наш држављанин.

2) Да дело поводом којег се захтева изручење није извршено на територији Републике Србије, против Србије или њеног држављанина. То значи да ако странац учини кривично дело у Србији, судиће му наши судови, осим у случају да су испуњени услови за уступање кривичног гоњења страној држави из члана 51. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима. Члан 7. став 1. Европске конвенције о екстрадицији такође прописује да замољена страна може да одбије да изручи лице које се тражи због кривичног дела које је, према њеном законодавству, у целини или делимично извршено на њеној територији или на месту које је изједначено с њеном територијом. Очигледно је да је одредба члана 16. став 1. тачка 2. Закона шире дефинисана од члана 7. став 1. Европске конвенције, прописујући да се екстрадиција неће вршити и у случају да је кривично

[344] Т. Васиљевић, (*Систем кривичног процесног права СФРЈ*) *op. cit.* стр. 739.

дело учињено у иностранству, али против наше земље или нашег држављанина. У том случају судиће наши судови, сходно одредби члана 7. (важећег кривичног законодавства Србије за учиниоце одређених кривичних дела извршених у иностранству), члана 9. (важећег кривичног законодавства Србије за странца који учини кривично дело у иностранству) и члана 10. Кривичног законика (посебни услови за кривично гоњење за кривично дело учињено у иностранству). Ова одредба не односи се на случај изручења лица међународном суду, с обзиром на то да се овом суду испоручују и лица која су учинила кривично дело у нашој држави, против ње или нашег држављанина.

3) Да се против истог лица у Републици Србији не води кривични поступак због кривичног дела поводом којег се захтева изручење. Тачком 3. је предвиђена клаузула двоструке инкриминације, односно да би се одобрило издавање лица, дело за које се окривљени кривично гони или за које је осуђен мора бити кривично дело и по нашем закону и по закону земље у којој је учињено. Клаузула двоструке инкриминације претпоставља да се ради о истом заштитном објекту ове инкриминације, без обзира на то да ли се ради о истом називу кривичног дела. Ова претпоставка важи како у погледу издавања лица страној држави, тако и у погледу њихове предаје међународном суду.

4) Да према домаћем закону постоје услови за понављање кривичног поступка за кривично дело поводом којег се захтева изручење лица против којег је правноснажно окончан поступак пред домаћим судом. Одредбе о понављању кривичног поступка садржане су у Законику о кривичном поступку (чл. 470–482). Кривични поступак који је завршен правноснажном пресудом може се поновити на захтев овлашћеног лица, под условима који су прописани у овом Законику. Захтев за понављање кривичног поступка може се поднети и пошто је осуђени издржао казну, или је дошло до застарелости, амнестије или помиловања. С тим у вези напомињемо да је Законик о кривичном поступку из 2006. године, у члану 517. став 1. тачка 4. као претпоставку за издавање предвиђао да није наступила застарелост кривичног гоњења или застарелост извршења казне, или да кривично дело није обухваћено амнестијом. Европска конвенција о екстрадицији такође предвиђа овај услов у смислу да се издавање неће одобрити ако је наступила застарелост

кривичног гоњења или извршења казне према законодавству стране молиље или замољене стране (члан 10).

5) Да је утврђена истоветност лица чије се изручење захтева. Истоветност се утврђује на основу материјала који проследи држава молиља (фотографија, отисци прстију и сл.). Утврђивање истоветности је неопходно и приликом издавања међународном суду.

6) Да има довољно доказа за основану сумњу, односно да постоји правноснажна судска одлука да је лице чије се изручење тражи учинило кривично дело поводом којег се захтева изручење. Ако се тражи издавање осуђеног лица, потребно је да је донета правноснажна осуђујућа пресуда. По правилу, страна држава уз замолницу мора да приложи и одговарајућу писмену документацију (оптужницу, решење о спровођењу истраге или неки слични акт из кога се може видети на којим доказима се темељи основана сумња за кривично гоњење лица о којем је реч). Уз замолницу за изручење осуђеног лица прилаже се и правноснажна пресуда, односно правноснажна судска одлука да је лице чије се изручење тражи учинило кривично дело поводом којег се захтева изручење.

7) Да држава молиља да гаранције да ће у случају осуде у одсуству поступак бити поновљен у присуству изручености лица.

8) Да држава молиља да гаранције да смртна казна која је прописана за кривично дело поводом којег се захтева изручење неће бити изречена, односно извршена. Поводом смртне казне, Европска конвенција о екстрадицији прописује да уколико је према закону стране молиље за дело за које се тражи издавање прописана смртна казна, а закон замољене стране за то дело не прописује ову казну, или се она у њој углавном не извршава, издавање се може одобрити ако страна молиља пружи гаранције, које су према оцени замољене стране довољне, да смртна казна неће бити извршена (члан 11).

3.4. Поступак за изручење

Поступак за изручење је детаљно законом регулисан и састоји се из две фазе. Прва фаза је судски поступак, који чине поступак пред истражним судијом (сада судијом за претходни поступак) и поступак пред ванпретресним већем. Друга фаза се односи на поступак пред министром надлежним за правосуђе, који доноси

одлуку о екстрадиционом захтеву, али само под условом када је суд претходно утврдио да су испуњене законом прописане претпоставке за изручење.

3.4.1. Поступак пред судом

Истражни судија, сада судија за претходни поступак, предузима одређене процесне радње (нпр. саслушање лица чија се екстрадиција захтева, што обухвата не само непосредно саслушање већ и давање одређених обавештења и поука о правима итд.), као и испитивање постојања претпоставки за изручење. Осим ових обавезних радњи, судија може предузети и факултативне процесне радње као што је издавање наредбе за претресање лица и просторија и одузимања предмета, као и одређивање притвора. У хитним случајевима надлежни орган државе молиље може поднети захтев за притварање пре подношења замолнице (члан 24).

Након предузимања одговарајућих радњи ради утврђивања да ли постоје претпоставке за изручење, односно за предају предмета који су претходно привремено одузети у смислу одребе члана 19. став 2. Закона, истражни судија (сада судија за претходни поступак) доставља списе ванпретресном већу састављеном од тројице судија. Након разматрања достављених списа, ванпретресно веће доноси решење о одбијању изручења или о испуњености претпоставки за изручење. Одлука ванпретресног већа да нису испуњене претпоставке из чл. 7. и 16. Закона подлеже још једној судској контроли. Наиме, у том случају ванпретесно веће ће решењем одбити изручење и без одлагања ће га доставити непосредно вишем суду. Непосредно виши суд ће након саслушања јавног тужиоца и браниоца лица чије изручење се захтева, потврдити, укинути или преиначити решење којим се одбија изручење. Правноснажно решење о одбијању изручења доставља се министарству надлежном за правосуђе, које о томе обавештава државу молиљу.

У случају да ванпретресно веће утврди да су испуњене претпоставке из чл. 7. и 16. Закона, донеће решење о испуњености претпоставки за изручење, против којег је дозвољена жалба непосредно вишем суду. Непосредно виши суд ће, након саслушања јавног тужиоца, лица чије изручење се захтева и његовог браниоца, потврдити, укинути или преиначити такво решење. Правноснажно решење о

испуњености претпоставки за изручење доставља се са списима министру надлежном за правосуђе.

3.4.2. Поступак пред министром надлежним за правосуђе

Министар надлежан за правосуђе одлучује о екстрадицији и приликом доношења ове одлуке руководи се опортунитетом. Поједини аутори [345] сматрају да у случајевима екстрадиције није реч о начелу опортунитета, јер оцену да ли је гоњење у јавном интресу, тј. оцену целисходности кривичног гоњења, не врши јавни тужилац, већ други државни орган. Наиме, у случају да су испуњене претпоставке за изручење од стране суда, министар надлежан за правосуђе може донети решење којим дозвољава или не дозвољава изручење. Напомињемо да до поступка пред министром надлежним за правосуђе може доћи само под условом да је суд, у функционалном облику ванрасправног већа, донео решење о испуњености претпоставки за изручење.

Решење којим се дозвољава изручење доноси се када су испуњене све законске претпоставке које морају постојати за изручење – екстрадицију, а то решење може имати и посебан условни карактер, тако што се изручење може додатно условљавати (члан 32). У решењу којим се дозвољава изручење министар надлежан за правосуђе може поставити одређене додатне услове из члана 14. став 1. овог закона и друге услове за изручење. Испуњење ових услова од стране државе која захтева екстрадицију било би *conditio sine qua non* за реализацију екстрадиције.[346] Тако министар надлежан за правосуђе изручење може условити немогућношћу да екстрадирано лице буде кривично гоњено, подвргнуто извршењу кривичне санкције или изручено трећој држави за кривично дело извршено пре изручења, а које није предмет изручења, осим ако се изручено лице изричито одрекло тих гаранција, као и постављањем других услова за изручење. У односу на овај други услов законодавац није предвидео које су то друге околности, што значи да оставља дискрециono овлашћење министру надлежном за правосуђе да постави и неки од додатних услова за изручење, који није изричито прописан законом.

---

[345] Ч. Стевановић, В. Ђурђић, (*Кривично процесно право – Општи део*) *op. cit.* стр.74.

[346] М. Шкулић, *Кратки коментар основних модификација кривичног процесног права Србије*, Професистем, Смедерево, 2010, стр. 91.

Решење којим се не дозвољава изручење министар надлежан за правосуђе доноси када нису испуњене опште претпоставке пружања међународне кривичноправне помоћи из члана 7. став 1. тач. 4. и 5. овог закона. Следствено томе, екстрадиција се неће дозволити иако је суд претходно донео решење којим се екстрадиција дозвољава, уколико постоји неки од алтернативно прописаних разлога. Прво, уколико се изручење захтева у односу на политичко кривично дело или дело повезано с политичким кривичним делом, односно на кривично дело које се састоји искључиво у повреди војних дужности, с тим што се изузетно од овог услова, екстрадиција дозвољава поводом кривичног дела против међународног хуманитарног права, за које не наступа застарелост (члан 7. став 2. овог закона). Друго, ако би екстрадиција повредила суверенитет, безбедност, јавни поредак или друге интересе од суштинског значаја за Републику Србију. И треће, уколико у поступку суђења у одсуству лица чије се изручење захтева нису биле остварене гаранције правичног суђења (члан 33. став 2).

3.5. Одлагање изручења и привремено изручење

Поред условљавања, министар надлежан за правосуђе може и одложити извршење решења којим се изручење дозвољава док не буде правноснажно окончан кривични поступак пред домаћим судом који се против лица чије изручење је дозвољено води за друго кривично дело. Такође, министар може одложити изручење док лице чије је изручење дозвољено не издржи казну затвора или другу кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе (члан 34).

У случају да је дошло до одлагања изручења, министар надлежан за правосуђе може дозволити привремено изручење лица држави молиљи, када су кумулативно испуњени услови из члана 35. овог закона. Наиме, привремено изручење министар може дозволити ако то не би штетило кривичном поступку који се води пред домаћим судом и ако држава молиља пружи гаранције да ће привремено изручено лице бити притворено и да ће га на захтев министра надлежног за правосуђе вратити у Републику Србију.

Законодавац је дао веома широка овлашћења министру надлежном за правосуђе у поступку доношења одлуке за екстрадицију, односно изручења окривљеног или осуђеног лица. Као и у случају примене опортунитета у поступку

према пунолетним и малолетним лицима, када јавни тужилац применом начела легалитета мора најпре да утврди постојање кривичног дела, а потом применом начела опортунитета одлучи о сврсисходности кривичног гоњења, тако и министар надлежан за правосуђе у поступку екстрадиције најпре утврђује постојање општих претпоставки за изручење окривљеног или осуђеног лица, а потом, на основу дискреционог овлашћења у складу с наведеним одредбама Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, доноси коначну одлуку о изручењу, односно о екстрадицији.

Министарство надлежно за унутрашње послове извршава решење којим се дозвољава изручење. Министарство договара с надлежним органима државе молиље место, време и начин предаје окривљеног или осуђеног лица. Уколико држава молиља без оправданог разлога договореног дана не преузме окривљеног или осуђеног, то лице се пушта на слободу.

3.6. Спровођење преко територије Републике Србије

Изручење окривљеног или осуђеног Републици Србији регулисано је одредбом чл. 38–40. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима. Члан 40. овог закона прописује једну специфичну ситуацију, а то је транзит преко Републике Србије, односно спровођење изученог лица преко територије Републике Србије. Ако страна држава захтева изручење од друге стране државе, а изручено лице се има спровести преко територије Републике Србије, министар надлежан за правосуђе може страној држави која је захтевала спровођење одобрити спровођење лица када су кумулативно испуњене опште претпоставке за пружање међународне кривичноправне помоћи из члана 7. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима и претпоставке за изручење из члана 16. овог закона.

Транзит лица које се екстрадира страној држави од стране друге стране државе, а преко територије наше државе, у ствари није стриктно типична екстрадициона материја, јер нити наша држава екстрадира, нити се њој екстрадира, већ је у питању посебан вид фактичке и међународне помоћи и сарадње, која се спроводи на основу општих правила солидарности и узајамног поверења између држава.[347]

[347] М. Шкулић, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 513.

4. УСТУПАЊЕ КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА СТРАНОЈ ДРЖАВИ

Кривично гоњење је засновано на начелу опортунитета, и кад се испуне услови за уступање гоњења страној држави (члан 49. Закона о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима, у даљем тексту: Закон). Приликом уступања кривичног гоњења, јавни тужилац има примарну улогу у доношењу одлука, за разлику од осталих облика пружања међународне правне помоћи, која је у искључивој надлежности судова, док јавна тужилаштва имају само допунску улогу у реализацији ове међународне правне помоћи. Основни принцип важења кривичног законодавства јесте територијални принцип, према коме су сва кривична дела учињена на домаћој територији у надлежности домаћих судова, без обзира да ли су учињена од стране домаћег држављанина или странца. Принцип се састоји у томе да се кривично законодавство државе (у смислу материјалног кривичног права) примењује на свакога ко на подручју односне државе учини кривично дело предвиђено тим законодавством, и то без обзира на то да ли је учинилац држављанин те државе, држављанин неке друге државе, или је особа без држављанства (апатрид, аполит).[348] Овај принцип оправдава се пре свега суверенитетом, независношћу и једнакошћу држава. То је основни, централни принцип утврђивања репресивне власти државе. С гледишта међународног права никад се нису појавиле сумње у тај принцип.

Уступање кривичног гоњења представља изузетак од примене територијалног принципа у погледу просторног важења кривичног законодавства једне земље. У ствари, реч је о одрицању права државе на чијој територији је учињено кривично дело да учиниоцу суди њен суд, који би применио њено право, из разлога целисходности. У питању је релативно нов институт међународног кривичног права, који представља један од изузетака правила *Cuius lex, eius iurisdictio* (држава чији је закон задржава и право да примењује тај закон).

[348] Б. Златарић, *Међународно кривично право, Први дио: Распрострањеност репресивне власти државе*, Правни факултет Загреб, Центар за стручно усавршавање и сурадњу с удруженим радом, Информатор, Загреб, 1979, стр. 114.

Прихватање овог института значи давање предности ефикасности и рационалности кривичног поступка у односу на принцип неограниченог државног суверенитета.[349]

Одредбом члана 49. Закона предвиђен је овај изузетак према коме се, под одређеним условима предвиђеним овим законом, страној држави може уступити кривично гоњење њеног држављанина за дело које је учињено на нашој територији. Наиме, под условима предвиђеним овим законом, страној држави може се уступити кривично гоњење осумњиченог или окривљеног за кривично дело које спада у надлежност домаћег суда. Као и приликом преузимања кривичног гоњења, уз замолницу се прилаже оригинал или оверени препис кривичних списа. Такође, замољеној држави може се уступити кривично гоњење одређеног лица само ако је, поред већ наведених претпоставки пружања међународне правне помоћи из члана 7. став 1. тач. 4. и 5. овог закона, испуњена и једна од следећих алтернативно прописаних претпоставки: да лице има пребивалиште или боравиште у замољеној држави или да лице у замољеној држави издржава казну затвора или другу кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе (члан 51. став 1. тач. 1. и 2. Закона).

4.1. Надлежност органа у поступку за уступање кривичног гоњења

За разлику од преузимања кривичног гоњења од стране Републике Србије, о чему одлуку доноси искључиво јавни тужилац, надлежност органа који доноси решење о покретању поступка за уступање кривичног гоњења одређује се у зависности од фазе кривичног поступка у којем се таква одлука доноси. Наиме, према одредби члана 52. овог закона, решење о покретању поступка за уступање кривичног гоњења доноси: 1) јавни тужилац, пре покретања кривичног поступка; 2) истражни судија, на предлог јавног тужиоца, до ступања оптужнице на правну снагу; 3) ванпретресно веће, по прибављеном мишљењу јавног тужиоца, до почетка главног претреса; 4) веће, по прибављеном мишљењу јавног тужиоца, до завршетка главног претреса.

Очигледно је да постоји неусаглашеност овога члана који предвиђа надлежност истражног судије са Закоником о кривичном поступку из 2011. године, који уводи тзв. тужилачку истрагу и судију за претходни поступак. Имајући у виду

[349] В. Камбовски, *Међународно казнено право*, Просвјетно дјело, Скопје, 1997, стр. 207–210.

одредбу члана 12. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, која упућује на примену других закона, пре свега Законика о кривичном поступку, то сматрамо да све одредбе Закона у којима се наводи истражни судија као субјект одређених права и дужности у поступку пружања међународне кривичноправне помоћи, једноставно треба превести у надлежност „судије за претходни поступак“. Сматрамо да би у пракси требало тумачити да се те законске одредбе сада односе на судију за претходни поступак. У том случају судија за претходни поступак би био надлежан за доношење наведеног решења из члана 52. став 2. овог закона. Следи да би решење о покретању поступка за уступање кривичног гоњења у случајевима из ст. 2, 3. и 4. овог члана доносио суд, на предлог јавног тужиоца, односно по прибављеном мишљењу јавног тужиоца. Јавни тужилац би у том случају био надлежан само у фази пре покретања кривичног поступка (став 1. овог члана). По овом питању није заузет јединствен став у судској пракси. Против решења које је донео јавни тужилац осумњичени има право да изјави приговор непосредно вишем тужиоцу у року од три дана, а против наведених решења која доноси суд у различитим процесним фазама, окривљени и јавни тужилац имају право жалбе непосредно вишем суду у року од три дана.

Након доношења решења о покретању поступка за уступање кривичног гоњења, домаћи правосудни орган (јавни тужилац или суд) предузеће само процесне радње које не трпе одлагање. Домаћи правосудни орган наставиће кривично гоњење, односно кривични поступак, у случају да замољена држава достави одлуку да не прихвата преузимање кривичног гоњења, ако замољена држава одустане од одлуке о преузимању кривичног гоњења или ако домаћи правосудни орган одустане од уступања кривичног гоњења пре него што замољена држава достави одлуку о замолници (члан 54. Закона).

У хитним случајевима домаћи правосудни орган може замољеној држави поднети захтев за притварање пре подношења замолнице, под истим условима и преко истих надлежних органа као и у случају уступања кривичног гоњења страној држави.

Поступак за уступање кривичног гоњења, по правилу, иницира странац који је учинио кривично дело, с обзиром на то да је у његовом интересу да му се суди у

држави у којој има пребивалиште. Иницијативу може поднети и неко од домаћих правосудних органа (јавни тужилац или суд, али исто тако и страна држава у којој странац има пребивалиште). За разлику од ранијег решења у Законику о кривичном поступку, према којем је уступање било могуће до почетка главног претреса пред домаћим судом, Закон предвиђа да је уступање кривичног гоњења могуће до завршетка главног претреса (члан 52. став 1. тачка 4).

Члан 13. став 1. Конвенције Савета Европе о преносу поступка у кривичним стварима, сачињене у Стразбуру 15. марта 1972. године, коју је Србија ратификовала 2001. године,[350] предвиђа да се сви захтеви и сва потребна обавештења достављају преко министарстава правосуђа дотичних држава, а уз постојање посебног међусобног ангажмана могуће је и директно достављање.

4.2. Положај оштећеног у поступку за уступање кривичног гоњења

Ако је кривичним делом оштећена Република Србија, њен држављанин или правно лице које има седиште на њеној територији, приликом одлучивања о уступању кривичног гоњења посебно ће се ценити могућност обезбеђења имовинскоправног захтева и други интереси оштећеног.[351]

Неки аутори[352] сматрају да је код поступка за уступање кривичног гоњења од посебног значаја питање положаја оштећеног у овом поступку. Наиме, члан 513. став 4. Законика о кривичном поступку из 2006. године предвиђао је да ако је оштећени држављанин Србије и Црне Горе, уступање није дозвољено ако се он томе противи, осим ако је дато обезбеђење за остваривање његовог имовинскоправног захтева. Закон у члану 51. став 2. предвиђа да се приликом доношења одлуке о уступању кривичног гоњења цени само „могућност обезбеђења имовинскоправног захтева и други интереси оштећеног“, али се не тражи његова сагласност. Оштећеном који је држављанин државе којој се уступа гоњење у интересу је да се поступак води у тој држави, с обзиром на то да ће на тај начин лакше учествовати у поступку. Оштећеном који је држављанин неке треће државе фактички је неважно да ли ће се поступак водити у држави у којој је кривично дело учињено или у држави у којој учинилац има пребивалиште. Суштина је да

[350] „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 10/01.
[351] М. Шкулић, (*Кратки коментар основних модификација...*) *op. cit.* стр. 95.
[352] М. Шкулић, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 1407.

оштећени који је наш држављанин свакако има интерес да се поступак води пред нашим судом. Међутим, како сагласност оштећеног више не представља формални услов за уступање кривичног гоњења страној држави, то обезбеђење имовинскоправног захтева или било који други интерес оштећеног представља само околност коју домаћи правосудни органи цене приликом доношења одлуке за уступање кривичног гоњења.

5. ПОСТУПАК ОДОБРЕЊА НАДЛЕЖНОГ ДРЖАВНОГ ОРГАНА ЗА КРИВИЧНО ГОЊЕЊЕ

Кривично гоњење условљено одобрењем надлежног државног органа представља највеће одступање од начела легалитета. Одобрење је потребно у случају појединих кривичних дела за која је законом предвиђено претходно прибављање одобрења Републичког јавног тужиоца (члан 177. став 3. КЗ) и у случају лица која уживају кривични процесни имунитет, ако се осумњичени, односно окривљени, позове на своје имунитетско право. Овде није реч о правом начелу опортунитета, јер предузимање или непредузимање кривичног гоњења не зависи од воље (дискреционог права) јавног тужиоца, него од одобрења и сагласности других државних органа. Одобрење је акт који настаје на основу оцене целисходности кривичног гоњења, али не од стране надлежног јавног тужиоца, већ од једног другог државног субјекта, дакле, ванпроцесног органа.[353] Одобрење се односи само на кривично дело за које је дато, а гоњење се не може проширити на друга кривична дела.

У случајевима када закон прописује да је за вођење кривичног поступка неопходно одобрење за кривично гоњење, онда то одобрење представља нужни, формални услов за реализацију кривичног гоњења. Законик о кривичном поступку из 2009. године садржао је императивну одредбу тако што је у члану 214. став 1. предвиђао да јавни тужилац не може захтевати спровођење истраге нити подићи непосредну оптужницу, односно оптужни предлог, ако не поднесе доказ да је одобрење дато у свим случајевима где закон за гоњење појединих лица или кривичних дела претходно захтева одобрење надлежног државног органа.

[353] Г. П. Илић *et al.*, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 979.

Важећи Законик о кривичном поступку питање одобрења надлежног органа регулише у следећим случајевима.

Пре свега, у фази истраге коју надлежни јавни тужилац покреће наредбом. Наредба о спровођењу истраге доноси се пре или непосредно после прве доказне радње коју су предузели јавни тужилац или полиција у предистражном поступку. Међутим, ако нема одобрења надлежног државног органа за гоњење, јавни тужилац ће прекинути истрагу сходно одредби члана 307. став 1. тачка 2. ЗКП. Пре него што донесе наредбу о прекиду истраге, јавни тужилац је у обавези да прикупи све доказе о кривичном делу осумњичених до којих се може доћи. Кад престану сметње које су проузроковале прекид истраге у конкретном случају и када прибави одобрење надлежног државног органа за гоњење, јавни тужилац ће наставити са истрагом.

Затим, уколико веће из члана 21. став 4. ЗКП, приликом испитивања оптужнице јавног тужиоца поднесене без спровођења истраге, установи да нема одобрења за кривично гоњење, решењем ће оптужницу одбацити (члан 339. став 2. ЗКП). Реч је о привременим формалним сметњама да одређени оптужни акт буде узет у мериторно разматрање од стране суда. Имајући у виду да се овде не доноси мериторна одлука, обачај оптужнице не доводи до *res iudicata*, тако да након отклањања сметњи, оптужница може бити поново поднета.[354]

Веће ће решењем одбацити оптужницу у току или по завршетку главног претреса ако утврди да се поступак води без одобрења надлежног државног органа. У том случају суд се у образложењу решења неће упуштати у оцену главне ствари, већ ће навести разлоге за одбацивање оптужнице. У конкретном случају суд ће констатовати да се поступак не може даље водити јер нема формалних услова за то, односно да нема одобрења надлежног државног органа (члан 416. став 1. тачка 2. ЗКП).

Уколико другостепени суд у поступку по жалби утврди да је првостепени суд повредио одредбе кривичног поступка у погледу постојања одобрења надлежног органа, констатоваће да је учињена апсолутно битна повреда одредаба кривичног поступка из члана 438. став 1. тачка 7. ЗКП. Непостојање одобрења

[354] *Ibidem*, стр. 811.

надлежног органа представља апсолутно битну повреду, која се односи на оптужбу и која као таква има за последицу укидање првостепене пресуде. Наиме, под оптужбом се разуме само пуноважна оптужба, а у конкретном случају постоји повреда која се односи на оптужбу. У погледу одређених кривичних дела, као и у погледу кривичног гоњења одређених категорија лица, кривично гоњење се условљава неопходношћу постојања одговарајућег одобрења за кривично гоњење надлежног државног органа. Уколико другостепени суд утврди да не постоји одобрење надлежног органа, доноси одлуку којом се укида првостепена пресуда.

5.1. Одобрење за кривично гоњење као посебан услов

Одобрење за кривично гоњење као посебан услов за остваривање функције оптужбе, али и за започињање и одвијање кривичног поступка уопште, потребно је у следеће три ситуације: 1) повезаност са основним принципима важења кривичног законодавства; 2) у вези с кривичним гоњењем за одређено кривично дело; 3) у погледу кривичног гоњења одређене категорије лица.

5.1.1. Основни принципи важења кривичног законодавства

5.1.1.1. Територијални принцип

Важење кривичног законодавства на територији Србије уређено је чланом 6. Кривичног законика. Према овој одредби, кривично законодавство Републике Србије важи за свакога ко на њеној територији учини кривично дело, независно од држављанства учиниоца. Из законске дефиниције произилази да територијални принцип представља основни принцип важења нашег кривичног законодавства. Ово је и основни принцип преко кога се изражава суверености државе да на својој територији остварује своју репресивну власт и јурисдикцију.[355] По својој правној природи, репресивна власт државе јесте њено субјективно право (*jus puniendi*), из којег она црпи овлашћење (*facultas agendi*) да одређено људско понашање оцени (квалификује) као кривично дело и да на њега реагује кривичном санкцијом. То овлашћење постоји како у односу према учиниоцу, тако и у односу према свим другим државама које евентуално могу у конкретном случају такође имати такав

[355] Љ. Лазаревић, (*Коментар Кривичног законика*) *op. cit.* стр. 63.

захтев. Јер ниједна држава не ограничава своју репресивну власт само на понашања извршена на њеној територији, већ иде даље од тога.[356]

Под појмом територије Србије подразумевају се сувоземна територија, водене површине унутар њених граница, као и ваздушни простор над њима (члан 112. став 1. КЗ). То значи да наше кривично законодавство важи за свакога ко учини кривично дело и на домаћем броду, без обзира на то где се брод налази у време извршења дела (члан 6. став 2), као и за сваког ко учини кривично дело у домаћем цивилном ваздухоплову док је у лету, или у домаћем војном ваздухоплову, без обзира на то где се ваздухоплов налази у време извршења кривичног дела (члан 6. став 3). Према одредби члана 112. став 2. КЗ, под кривичним законодавством Србије подразумевају се Кривични законик, као и све кривичноправне одредбе садржане у другим законима Србије.

Изузетно, кривично гоњење странца у наведеним случајевима може се уступити страној држави, али само под условом узајамности (члан 6. став 5. КЗ). Оправданост оваквог решења пре свега је у солидарности међу државама, али и у разлозима процесне економичности. Други изузетак се односи на лица која уживају дипломатски имунитет. У међународном праву је прихваћено да се у односу на њих увек примењује персонални принцип, о чему ће бити више речи.

Међутим, у случају када је дело учињено на територији Србије, а у страној држави је покренут или довршен кривични поступак, кривично гоњење у Србији предузеће се само по одобрењу Републичког јавног тужиоца (члан 6. став 4). Закон предвиђа неколико ситуација у којима је, као посебна процесна претпоставка за кривично гоњење, потребно претходно одобрење Републичког јавног тужиоца. Могућност кривичног гоњења по одобрењу Републичког јавног тужиоца, у случају када је у страној држави покренут или довршен кривични поступак, представља одступање од начела *ne bis in idem*, односно начела пресуђене ствари.

5.1.1.2. Реални принцип

Друга ситуација односи се на примену реалног принципа, који доводи до тога да се кривично право једне државе примењује на сва кривична дела учињена на штету те државе или њених грађана. Наше кривично законодавство разликује

[356] Б. Златарић, (*Међународно кривично право*) *op. cit.* стр. 66.

две врсте реалног принципа, и то: примарни реални принцип, садржан у члану 7. КЗ и супсидијарни реални принцип, предвиђен у члану 9. став 1. КЗ.[357]

Према одредби члана 7, који предвиђа примарни реални принцип, наше кривично законодавство важи за свакога, како нашег држављанина, тако и странца, уколико у иностранству учини неко кривично дело против уставног уређења и бебзедности Републике Србије (чл. 305–321. КЗ, осим кривичног дела изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из члана 317. КЗ), или ако учини кривично дело фалсификовања новца из члана 223. КЗ, под условом да се фалсификовање односи на домаћи новац. У наведеним случајевима важи принцип апсолутне примене нашег права, које је примарно у односу на страно кривично право. Разлог за то је посебан значај наведених дела, тако да је наша држава задржала примену своје репресивне моћи и јурисдикције на учиниоце ових дела, без обзира на то што су она учињена у иностранству.

5.1.1.3. Персонални принцип

Члан 8. КЗ предвиђа активни персонални принцип за важење нашег кривичног законодавства. Овом одредбом прописано је да се наше кривично законодавство примењује на наше држављане и кад у иностранству учине било које друго кривично дело, а не само она кривична дела која су обухваћена примарним реалним принципом, уколико се затекну на територији Србије или буду екстрадирани Србији. Кривично законодавство Србије примениће се и на оног учиниоца који је постао дражвљанин Србије пошто је учинио кривично дело (члан 8. став 2. КЗ).

5.1.1.4. Универзални принцип

Одредбом члана 9. КЗ регулисана су два различита принципа, и то: реални супсидијарни принцип, у ставу 1, те универзални принцип, у ставу 2. овог члана. Одредба члана 9. КЗ, без обзира на различитост принципа, односи се на важење кривичног законодавства Србије на странца који учини кривично дело у иностранству, ако се затекне на територији Србије или буде екстрадиран Србији. У првом случају, наше законодавство важи и за странца који у иностранству учини према нашој држави или према њеном држављанину неко друго кривично дело, а

[357] З. Стојановић, (*Коментар кривичног законика*) *op. cit.* стр. 41–47.

не само кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије и кривично дело фалсификовања новца, на која се примењује примарни реални принцип, под условом да се странац затекне на територији наше земље или да јој буде екстрадиран (члан 9. став 1). У случају када је дело учињено према нашој земљи, реч је о примени реалног принципа, а у случају када је дело учињено на штету нашег држављанина, реч је о пасивном персоналном принципу.

Одредба члана 9. став 2. КЗ предвиђа примену универзалног принципа. Према овом принципу, наше кривично законодавство важи и за странца који изврши дело према страној држави или странцу у иностранству, за које се по закону земље у којој је учињено може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, ако се учинилац затекне на територији Србије, а не буде екстрадиран страној држави. У случају да дође до примене нашег права, суд не може изрећи тежу казну од оне која је прописана законом земље у којој је кривично дело учињено. Оваква ситуација је доста ретка у пракси, јер се, по правилу, врши екстрадиција странца, уколико су испуњени законски услови за то.

Услов за примену универзалног принципа јесте да се странац затекне на нашој територији а не буде екстрадиран страној држави, јер ниједна држава не захтева екстрадицију странца, или је екстрадиција странца одбијена. Само под овим условима може доћи до примене нашег кривичног законодавства.

5.1.1.5. Посебни услови за кривично гоњење за кривично дело учињено у иностранству

Одредбе члана 10. КЗ предвиђају посебне услове за кривично гоњење за кривично дело учињено у иностранству. Према одребама члана 10. ст. 1. и 2. Кривичног закона, персонални, супсидијарни реални и универзални принцип (чл. 8. и 9. КЗ) неће бити примењени и кривично гоњење се неће предузети у случају да је учинилац потпуно одлежао казну за коју је у иностранству осуђен, ако је учинилац у иностранству правоснажном пресудом ослобођен или му је казна застарела или опроштена. Затим, ако је према неурачунљивом учиниоцу у иностранству извршена одговарајућа мера безбедности и у случају да је за кривично дело по страном закону за кривично гоњење потребан захтев оштећеног, а такав захтев није поднет.

5.1.1.6. Одобрење Републичког јавног тужиоца као додатни услов

За примену ових принципа (персоналног, супсидијарног, реалног и универзалног) потребно је да буде испуњен још један додатни услов, а то је да се за кривично дело кажњава и по закону земље у којој је дело учињено. Реч је о тзв. идентитету кривичноправне норме, односно о томе да постоји подударност између одговарајућих прописа у нашем кривичном законодавству који ће се применити и у кривичном законодавству земље у којој је дело учињено.[358] То значи да се, уколико се у случају из чл. 8. и 9. став 1. КЗ, по закону земље у којој је дело учињено за то кривично дело не кажњава, кривично гоњење може предузети само по одобрењу Републичког јавног тужиоца (члан 10. став 2). За разлику од осталих облика одобрења за кривично гоњење, које дају други државни органи, у конкретном случају Републички јавни тужилац даје одобрење за кривично гоњење применом начела опортунитета, односно одлучује о целисходности да се на домаће држављане примењује законодавство наше земље.

Уколико се ради о примени универзалног принципа (члан 9. став 2. КЗ), по одобрењу Републичког јавног тужиоца, кривично гоњење се може предузети без обзира на закон земље у којој је кривично дело учињено, под условом да је у питању дело које је у време извршења сматрано кривичним делом према општим правним начелима признатим у међународном праву (члан 10. став 3). Ту није реч о непосредној примени међународног права на учињено кривично дело, будући да се примењује наше кривично право, већ о томе да је за постојање услова двоструке кажњивости довољно да се нешто сматра кривичним делом према општим правним начелима признатим у међународном праву.[359]

5.1.2. Одобрење Републичког јавног тужиоца за кривично гоњење за одређено кривично дело

Потребно одобрење надлежног органа представља додатни услов и за кривично гоњење окривљеног за одређена кривична дела из групе кривичних дела против части и угледа (Глава XVII Кривичног законика). Гоњење за кривично дело повреда угледа стране државе или међународне организације, из члана 175. КЗ,

[358] Љ. Лазаревић, (*Коментар Кривичног законика*) *op. cit.* стр. 69.
[359] З. Стојановић, (*Коментар кривичног законика*) *op. cit.* стр. 48.

предузима се искључиво по одобрењу Републичког јавног тужиоца (члан 177. став 3). Прибављање оваквог одобрења Републичког јавног тужиоца је облигаторно. Републички јавни тужилац се приликом доношења одлуке о томе да ли ће дати одобрење за кривично гоњење за дело из члана 175. КЗ руководи начелом опортунитета, односно цени целисходност вођења кривичног поступка у конкретном случају.

Напомињемо да кривично дело повреда угледа стране државе или међународне организације из члана 175. КЗ има два облика, која су у ранијем Кривичном закону била прописана као два кривична дела, и то: повреда угледа стране државе, из члана 158. ОКЗ, и повреда угледа међународне организације, из члана 159. ОКЗ. Ранији закон такође је предвиђао да се гоњење за кривична дела из чл. 158. и 159. ОКЗ предузимају по одобрењу Државног јавног тужиоца. Законски текст наведених чланова и члана 175. КЗ готово је идентичан, а предвиђање ова два кривична дела у оквиру истог члана оправдава се заједничким елементом иностраности. Наиме, заштитни објекат ових кривичних дела јесте углед стране државе или међународне организације. Заштитни објекат у члану 175. став 1. КЗ јесу страна држава, њена застава, њен грб или химна, и то може бити било која страна држава, призната од стране наше земље правно или фактички. Став 2. овога члана санкционише свако јавно излагање порузи народних организација, с напоменом да својство пасивног субјекта у овом случају може имати било која међународна организација, под условом да је Србија члан те међународне организације.

5.1.3. Одобрење за кривично гоњење у односу на одређена лица

Одобрење за кривично гоњење потребно је у односу на одређена лица, када она поседују право имунитета. Тако Устав Републике Србије регулише имунитет народног посланика (члан 103), имунитет председника и члана Владе (члан 134), имунитет судије (члан 151), имунитет јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца (члан 162) и имунитет судије Уставног суда (члан 173).

Имунитет (*imunitas*) јесте право, односно повластица појединаца да буду изузети од примене појединих правних прописа који се на друга лица редовно примењују. Историјски, имунитет је настао у облику ослобађања од одговорности

монарха, односно шефа државе уопште. То ослобађање од одговорности било је како политичко, тако и кривично.[360]

За кривично гоњење лица која поседују имунитетско право као посебан услов потребно је одобрење надлежног државног органа. Код лица с правом имунитета одлуку о томе да ли ће предузети кривично гоњење не доноси јавни тужилац, него други државни орган. У пракси се најчешће поставља питање уживања права имунитета и могућности кривичног гоњења таквих лица. У оваквим случајевима, јавни тужилац, без обзира на свој став и мишљење, мора поштовати одлуку надлежног државног органа поводом кривичног гоњења лица које се позвало на право имунитета.

Национално и међународно јавно право утврђују круг особа (носилаца јавне власти и дипломатских представника) против којих се не може водити кривични поступак. У националним оквирима ово питање регулишу устав и материјални кривични закони, а у међународним оквирима – међународне и билатералне конвенције о дипломатским привилегијама и имунитетима. Према мишљењу појединих аутора,[361] ово је вид неправог одступања од начела опортунитета у кривичном поступку, јер се без одобрења надлежног органа поступак не може водити, па начело утврђивања истине, *explicite*, не егзистира. Међутим, ово је, ипак, екстремно одступање не само од начела истине него и од начела легалитета кривичног поступка. Немогућност кривичног прогона јесте повреда уставног принципа једнакости грађана пред законом и њега треба укинути, сматра овај аутор. Разлог ове врсте одступања од начела истине лежи у државном опортунитету у интересу заштите носилаца јавних функција, односно несметаног одвијања међународних односа.

5.1.3.1. Имунитетско право народних посланика

Устав Републике Србије у члану 103. став 3. предвиђа да народни посланик који се позвао на имунитет не може бити притворен, нити се против њега може водити кривични или други поступак у коме се може изрећи казна затвора, без одобрења Народне скупшине. Став 4. овога члана предвиђа изузетак према којем

[360] *Правна енциклопедија I*, Савремена администрација, Београд, стр. 475.
[361] Ч. Богићевић, „Одступање од начела истине у кривичном поступку“, *Билтен Врховног суда за 2010. годину – Судови Црне Горе*, Подгорица, 2010, стр. 17.

народни посланик који је затечен у извршењу кривичног дела за које је прописана казна затвора у трајању дужем од пет година може бити притворен без одобрења Народне скупштине. Непозивање народног посланика на имунитет не искључује право Народне скупштине да успостави имунитет у односу на тог посланика (став 6. овога члана).

Питање имунитета народних посланика уређено је и Законом о Народној скупштини[362] и Пословником о Народној скупштини.[363] Посланички имунитет је повластица чланова парламента да се без дозволе парламента не могу позивати на одговорност или лишити слободе за кривична дела учињена ван парламента. Закон о Народној скупштини у члану 38. прописује да народни посланик ужива имунитет у складу са Уставом и законом, с тим да за усмено или писмено изражено мишљење или гласање у вршењу своје посланичке функције не може бити позван на кривичну или другу одговорност. Међутим, Народна скупштина може већином гласова свих народних посланика донети одлуку о укидању имунитета народном посланику који се позвао на имунитет (став 4. овог члана), али исто тако и одлуку којом се успоставља имунитет народном посланику који се није позвао на имунитет (став 7. овог члана). У оба случаја, Народна скупштина доноси одлуку на предлог надлежног одбора Народне скупштине, у складу с Пословником.

Пословник Народне скупштине регулише питање имунитета народних посланика одредбама чл. 252–254. Пословник детаљније обрађује питање успостављања, односно укидања имунитетског права народном посланику, као и поступак по захтеву за одобрење одређивања притвора и одобрење покретања кривичног поступка. Наиме, члан 253. Пословника прописује да Народна скупштина, на предлог надлежног одбора, може успоставити имунитетно право народном посланику који се није позвао на имунитет, ако је то потребно ради вршења посланичке функције. Остаје нејасно да ли је ово једина ситуација када Народна скупштина може успоставити имунитетско право народном посланику иако се он није позвао на имунитет, с обзиром на то да Закон о Народној скупштини ову област није детаљније регулисао. Даље, Пословник прописује да се

[362] „Службени гласник РС“, број 9/10, од 26. фебруара 2010. године.
[363] „Службени гласник РС“, број 20/12, пречишћен текст, од 16. марта 2012. године.

захтев за одобрење одређивања притвора народном посланику и захтев за одобрење покретања кривичног поступка или другог поступка у коме се може изрећи казна затвора подноси од стране надлежног органа председнику Народне скупштине, који га упућује Одбору за административно-буџетска и мандатно-имунитетска питања. Одбор је дужан да свој извештај, с предлогом одлуке, поднесе Народној скупштини. Одобрење за одређивање притвора, односно вођење кривичног или другог поступка у коме се може изрећи казна затвора односи се само на дело поводом којег је захтев поднет.

Према одредбама Устава Републике Србије, председник и члан Владе, као и судија Уставног суда, уживају имунитет као и народни посланик. О имунитету председника и члана Владе одлучује Влада (члан 134), а о имунитету судије Уставног суда одлучује Уставни суд (члан 173).

5.1.3.2. Имунитет судија и јавних тужилаца

Посебу врсту имунитета уживају судије и јавни тужиоци. У Србији судије и јавни тужиоци уживају ограничен, функционални имунитет, везан за обављање функције. Тако судија не може бити позван на одговорност за изражено мишљење или гласање приликом доношења судске одлуке, а јавни тужилац и заменик јавног тужиоца за изражено мишљење у вршењу тужилачке функције, осим ако се ради о кривичном делу кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика, из члана 360. КЗ. Значајно је поменути да судија не може бити лишен слободе у поступку покренутом због кривичног дела учињеног у обављању функције без одобрења Високог савета судства, а јавни тужилац, односно заменик јавног тужиоца, због кривичног дела учињеног у вршењу тужилачке функције, односно службе, без одобрења надлежног одбора Народне скупштине, иако Устав предвиђа и Државно веће тужилаца. Наиме, Устав у члану 153. и члану 164. на готово идентичан начин регулише положај, састав и избор Високог савета судства и Државног већа тужилаца. Одредба према којој одобрење за уживање имунитета од стране јавних тужилаца даје Одбор Народне скупштине, а не Државно веће тужилаца, јасно говори о положају јавних тужилаца.

Имунитети треба да спрече да судије (сада и јавни тужиоци) буду неумесно ометани кривичним поступком, хапшењем и кажњавањем у независном вршењу

свог позива. Матријални имунитет обезбеђује слободу изражавања и слободу гласања, тј. слободу одлучивања, а процесуални гарантује да се без одлуке скупштине судија неће подвргавати кривичном гоњењу, односно притварању.[364]

Одредба Закона којом се изричито прописује да се без одобрења не може предузети гоњење лица с имунитетом, не искључује могућност предузимања појединих доказних радњи које се могу спроводити пре доношења наредбе о спровођењу истраге. Ове радње имају за циљ прибављање доказа који ће послужити за процесуирање кривичног гоњења након прибављеног одобрења од надлежног органа. Чињеница да неко од саизвршилаца, односно саучесника, ужива имунитет и да се према њему не може предузети кривично гоњење нема никаквог утицаја на кривични прогон осталих саизвршилаца и саучесника.

5.1.3.3. Дипломатски имунитет

Израз дипломатија потиче од грчке речи *diploma* – пресавити, а у свом основном и првобитном смислу означавала је акт суверена, исправу пресавијену надвоје, којом је страни посланик доказивао да иступа у име и за рачун суверена који га шаље, дакле, овлашћење или пуномоћје.[365] Дипломатски имунитет представља посебну врсту имунитета, који предвиђа међународно јавно право. Наиме, одређени круг лица поседује имунитетско право на основу свог положаја, дефинисаног одређеним правилима међународног јавног права. Према Бечкој конвенцији о дипломатским односима,[366] кривични поступак се не може водити према лицу које има статус дипломатског агента (или према члану његове породице, осим ако није наш држављанин). Израз „дипломатски агент“ у смислу ове конвенције означава шефа мисије или члана дипломатског особља мисије. Дипломатски агент ужива имунитет од кривичног судства државе код које се акредитује. Међутим, имунитет дипломатског агента од судства државе код које се акредитује не ослобађа тог агента од судства државе која акредитује (члан 31). Имунитет у овом смислу имају и представници одређених међународних

[364] М. Грубач, (*Кривично процесно право*) *op. cit.* стр. 103.
[365] Б. Јанковић, *Дипломатија – савремени систем*, Научна књига, Београд, 1988, стр. 123.
[366] Бечка конвенција усвојена је на Конференцији Уједињених нација о дипломатским односима и имунитетима, одржаној у Бечу од 2. марта до 14. априла 1961. године, а ступила је на снагу 24. априла 1964. године („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори и други споразуми“, број 2/64).

организација ако је то ратификованим међународним уговором предвиђено, и под условима предвиђеним тим уговорима.

Дипломатске привилегије и имунитети у Конвенцији нису директно дефинисани, него су дати у низу чланова Конвенције: особа дипломата је неповредива и држава код које се акредитује има обавезу да штити сваког дипломату од напада на његову личност, његову слободу и част (члан 29); држава која акредитује не може ухапсити, нити притворити особу с дипломатским статусом (члан 31); дипломатски представник не може бити присиљен на сведочење (члан 31); дипломата је ослобођен пореза (члан 34), царина и царинске контроле (члан 36).

У Бечу је 1963. године усвојена и Конвенција о конзуларним односима. Бечка конвенција о конзуларним односима такође не прави јасну разлику између привилегија и имунитета, јер у Глави II, под називом „Олакшице, привилегије и имунитети конзулата, каријерних конзуларних функционера и других чланова конзулата“, говори о олакшицама, привилегијама и имунитетима. Одредбама чл. 41, 43. и 44. ове конвенције уређују се олакшице, привилегије и имунитети који се односе на каријерне конзуларне функционере и друге чланове конзулата. Тако члан 41, који се односи на личну неповредивост конзуларних функционера, прописује да конзуларни функционери могу бити стављени у затвор или притвор само у случају тешког кривичног дела, и то само на основу одлуке надлежне судске власти. Осим у овом случају, конзуларни функционери не могу бити хапшени нити подвргнути у било ком другом облику ограничењу личне слободе, изузев када се ради о извршењу правноснажне судске одлуке (став 2. овога члана). Према члану 43. Конвенције, који уређује судски имунитет, конзуларни функционери и конзуларни службеници не подлежу надлежности судских и управних органа државе пријема за дела извршена у обављању конзуларних функција. Ове одредбе односе се само на кривични поступак и не примењују се у случају грађанског поступка. Конвенција изричито пропсује да се држава именовања у погледу неког члана конзулата може одрећи „привилегија и имунитета“ предвиђених у чл. 41, 43. и 44. Одлука о одрицању од привилегија и имунитета, по правилу, треба да буде изрична и у писменој форми саопштена држави пријема.

Међутим, како се Бечка конвенција о дипломатским односима и Конвенција о конзуларним односима односе само на редовне и сталне дипломатске мисије и конзулате, учињен је корак даље у кодификацији дипломатског права. Тако је 1975. године усвојена Бечка конвенција о представљању држава у њиховим односима с међународним организацијама универзалног карактера. Овом се конвенцијом, између осталог, сталне мисије изједначавају с дипломатским мисијама у погледу имунитета и привилегија. Појмови дипломатски имунитет и дипломатске привилегије се узајамно преплићу, тако да је тешко раздвојити ове појмове у потпуности. Под имунитетом се подразумева пре свега ослобођење, односно изузеће у међународном праву, у конкретном случају, од јурисдикције органа државе пријема. Дипломатске привилегије, односно повластице, представљају разне погодности и састоје се у ослобађању дипломатског представника плаћања свих пореских, царинских и других финансијских дажбина предвиђених унутрашњим прописима државе пријема. У ширем смислу, и имунитети су једна врста повластица, мада повлашћени положај дипломатске мисије и њеног особља произилази из права на изузеће од домаће јурисдикције.[367]

Међутим, без обзира на разлике у тумачењу ова два појма, јединствен је став да се дипломатски имунитети дају по правилима међународног права и они погађају и дотичу суверености државе пријема, док привилегије већим делом зависе од унутрашњег законодавства државе пријема. Ове имунитете и привилегије дужна је да призна трећа држава, кроз коју дипломатски представник пролази долазећи на своју дужност или враћајући се с ње, чак и ако његова држава с њом нема дипломатске односе (дипломати у транзиту).[368]

У случају кривичноправног имунитета, личност дипломатског агента је неприкосновена и он не може бити подвргнут никаквој врсти хапшења или притвора, јер ужива потпуни имунитет од кривичног судства државе код које је акредитован. Одредбе о томе садржане су у чл. 29. и 31. Бечке конвенције о дипломатским односима. Кривични имунитет конзуларних функционера је ужи, они могу бити притворени у случају тешких кривичних дела, дужни су да се

[367] М. Митић, С. Ђорђевић, *Дипломатско и конзуларно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 108–109.
[368] *Правна енциклопедија 1*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 251–252.

одазову позиву кривичног суда и др. (чл. 41. и 42. Бечке конвенције о конзуларним односима). У смислу ове конвенције израз „конзулат“ означава сваки генерални конзулат, конзулат, вицеконзулат или конзуларну агенцију.

Конвенција предвиђа изузетке од судског имунитета, када ће дипломатски агент бити подвргнут судској одговорности у држави у којој је акредитован, без обзира на своје дипломатско својство. То се односи на случајеве кад се држава која га је акредитовала одрекне његовог судског имунитета (ово одрицање мора бити изричито), кад ступи у поступак не позивајући се на свој судски имунитет и кад сам покрене судски поступак пред судом државе у којој је акредитован.

Постојећи судски имунитет не ослобађа дипломатског агента од судства државе која га је акредитовала, тако да се у тој држави против њега може водити било који правни поступак (члан 31. став 4. Бечке конвенције). Дипломатски-конзуларни представници дужни су да поштују прописе државе у којој су акредитовани. Ова држава може, у свако доба и без образложења, да огласи дипломатског агента и конзуларног функционера за непожељну личност (*persona non grata*), услед чега бива опозван са своје функције (члан 9. Бечке конвенције о дипломатским односима и члан 23. Бечке конвеције о конзуларним односима).

Кривичноправни имунитет уживају и чланови породице дипломатског агента под условом да нису држављани државе код које се акредитује, а под истим условима одређене привилегије и имунитет може да ужива и административно-техничко особље мисије, послужно особље и приватна послуга дипломатског агента. Држављанство и исцрпљење унутрашњих правних средстава сматрају се полазним условима за пружање дипломатске заштите, али с разноврсним модалитетима и изузецима, посебно ако је реч и о другим условима који се у појединим случајевима траже за вршење дипломатске заштите.[369]

Када суд утврди да одређено лице ужива дипломатски имунитет, обуставља сваку делатност у правцу његовог кривичног прогона. Када се странац позове на имунитет, мере обезбеђења његовог присуства за несметано вођење кривичног поступка прописане Закоником могу се примењивати само док се из обавештења његовог дипломатског представништва не утврди његов идентитет. Докази се могу

[369] М. Митић, С: Ђорђевић, (*Дипломатско и конзуларно право*) *op. cit.* стр. 103.

прикупљати, могу бити предузете мере спречавања бекства тог лица, али не и мера притвора.

Напомињемо да члан 219. Законика о кривичном поступку предвиђа да дипломатско-конзуларни представник државе чији је притвореник држављанин, односно представник овлашћене међународне организације јавноправног карактера, ако је у питању избеглица или лице без држављанства, има право да у складу с потврђеним међународним уговором и са знањем судије за претходни поступак обилази и без надзора разговара с притвореником. Законодавац предвиђа да је судија за претходни поступак дужан да о овим посетама обавести управника завода у којем је окривљени притворен (став 2). Представник овлашћене међународне организације јавноправног карактера, као што су Организација УН, ОЕБС, Црвени крст и др., има право да несметано посећује притворена лица и да с њима разговара без присуства других лица (став 3). Законодавац говори о организацији јавноправног карактера како би направио дистинкцију између ових и међународних невладиних организација, које немају ова овлашћења.[370]

5.1.3.4. Проблеми у пракси

У случају када је за гоњење појединих лица или кривичних дела потребно претходно одобрење надлежног државног органа, указујемо на нека значајна питања у пракси. Важећи Законик о кривичном поступку не регулише поступак прибављања одобрења за гоњење, нити прописује овлашћења надлежних органа, већ само предвиђа врсту одлуке коју јавни тужилац, односно суд, доноси у случају непостојања потребног одобрења надлежног органа, зависно од фазе поступка. Тако јавни тужилац доноси решење којим се обуставља истрага (члан 307. ЗКП), а суд (веће из члана 21. став 4. ЗКП и судеће веће) решење о одбацивању оптужнице (члан 339. став 2. и члан 416. став 1. тачка 2. ЗКП).

Судска пракса је заузела став да се у предметима у којима се кривично гоњење предузима по службеној дужности, недостатак потребног одобрења за кривично гоњење може отклонити тако што ће судеће веће по пријему оптужог акта и сазнању за недостатак потребног одобрења за кривично гоњење позвати јавног тужиоца или му вратити акт и оставити примерен рок да прибави одобрење

[370] Г. П. Илић *et al.*, (*Коментар Законика о кривичном поступку*) *op. cit.* стр. 553.

или изјаву окривљеног да не жели да се користи имунитетским правом. Уколико одобрење не буде прибављено у остављеном року, такав оптужни акт треба одбацити, јер не стоје законске претпоставке за одржавање главног претреса (члан 416. ЗКП). Примена оваквог става оправдана је не само због одсуства законске регулативе већ и због поштовања начела целисходности поступка.

Могуће је применити и одредбу члана 333. став 2. ЗКП, према којој веће из члана 21. став 4. ЗКП оптужницу за коју установи да није прописно састављена враћа тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. Из оправданих разлога, на захтев тужиоца, веће може продужити овај рок. Проблем је свакако дужина трајања овог рока, посебно ако се има у виду сложена процедура добијања појединих одобрења која захтева време (нпр. имунитет народног посланика). Сматрамо да би тај рок који веће даје јавном тужиоцу у оваквим случајевима, требало да износи најмање месец, а највише три месеца, па је питање да ли се то може подвести под продужење рока из „оправданих разлога“ у односу на Законом прописани рок од само три дана. У сваком случају, уколико је оптужница прописно састављена у смислу члана 332. ЗКП, сматрамо да је целисходно дати јавном тужиоцу примерен рок да прибави потребно одобрење од надлежног органа. У противном, веће ће бити у обавези да оптужницу решењем одбаци применом члана 339. ЗКП.

ГЛАВА ПЕТА

1. ПРИМЕНА НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1.1. САВЕЗНА РЕПУБЛИКА НЕМАЧКА

1.1.1. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења у немачком кривичном процесном праву

Закон о кривичном поступку Савезне Републике Немачке (у даљем тексту StPO),[371] предвиђа начело легалитета као основно начело кривичног поступка којим се регулише поступање државног тужиоца. Тако параграф 152. StPO

[371] Strafprozessordnung – Закон о кривичном поступку Савезне Републике Немачке (BGBL.IS.1074, ber.S1319) (BGBL. III312-2) (BGBL.IS.306,312).

предвиђа да је Државно тужилаштво дужно, осим ако законом није другачије одређено, да за сва кривична дела покрене поступак ако постоји довољно чињеничних показатеља, односно ако постоји потребан степен сумње о извршењу кривичног дела и конкретном лицу као његовом извршиоцу. Поред тога, државни тужилац може подићи јавну оптужницу за кривична дела наведена у параграфу 374 StPO ако оцени да је то у јавном интересу (параграф 376. StPO). Наиме, законодавац у параграфу 374. StPO, под називом „Приватна тужба", таксативно наводи кривична дела за која оштећени приватном тужбом, без претходног обраћања тужилаштву, може тражити кривично гоњење. Приватну тужбу за ова кривична дела може да подигне и особа која има право да поред или уместо оштећеног поднесе захтев за кривично гоњење (параграф 374. став 2. StPO). Државни тужилац није дужан да учествује у поступку који је покренут од стране оштећеног на основу приватне тужбе. Суд доставља државном тужиоцу списе ако сматра да треба да преузме гоњење. Државни тужилац може да преузме гоњење од оштећеног у свакој фази поступка до правноснажности пресуде, и то може учинити само на основу изричите изјаве (параграф 377. StPO).

Начело опортунитета кривичног гоњења немачко кривичнопроцесно право предвиђа као изузетак у односу на начело легалитета. Међутим, као и у већини европских земаља, начело опортунитета у СР Немачкој полако престаје да буде изузетак, будући да је законодавац изменама и допунама Закона о кривичном поступку знатно проширио нормативне могућности за његову примену.[372]

Примена начела опортунитета у немачком процесном законодавству има за циљ не само ефикасност и поједностављење кривичног поступка, већ оправдање налази и у бројним политичким разлозима, као што су могућности коришћења овог начела из политичких разлога, због протеривања странца из земље, због тога што је кривично дело извршено у иностранству и сл. Наиме, Закон о кривичном поступку СР Немачке у Одељку I, под називом „Јавна оптужница", параграф 153–154е

[372] Изменама Закона о кривичном поступку Савезне Републике Немачке од 25. 6. 1968. године уводи се могућност примене начела опортунитета и код неких кривичних дела против државе; изменама од 2. 3. 1974. године предвиђена је могућност обуставе кривичног поступка за кривична дела тзв. ситног криминала, док је изменама из 1978. године створена нормативна основа за убрзање и поједностављење кривичног поступка као целине.

(Књига друга, Првостепени поступак) предвиђа неколико различитих облика начела опортунитета кривичног гоњења. Разврставање ових облика начела опортунитета врши се на основу врсте и тежине извршеног кривичног дела, личности учиниоца и бројних других околности. Полазећи од ових критеријума предвиђене облике начела опортунитета можемо сврстати у три групе. Прву групу чине они облици начела опортунитета који се примењују с обзиром на тежину извршеног кривичног дела, односно прописану кривичну санкцију. То се односи на примену начела опортунитета код лакших кривичних дела, односно преступа. Другу групу чине они облици начела опортунитета који за основ своје примене имају очекивани исход кривичног поступка за извршено кривично дело. То се односи на примену начела опортунитета на основу небитности споредних казни или по основу могућности ослобођења од казне. Трећу групу чине они облици начела опортунитета који за основ своје примене имају политичке разлоге.

Спровођење дискреционог права тужиоца тешко је помирити с традиционалним немачким схватањем улоге тужиоца као објективног лица које открива чињенице у истражном поступку заснованом на начелу обавезног кривичног гоњења. Драматични пораст броја случајева онемогућио је стриктно придржавање ових традиционалних норми, тако да немачки тужиоци сада примењују дискрециono право и по питању подизања оптужнице и по питању нагодбе. Законске процедуре омогућавају тужиоцима да одбаце одређене случајеве у којима суђење неће донети значајнији допринос, а законска овлашћења сада постоје и за ограничени облик споразумног признања.[373]

Притисак великог броја предмета и административне праксе довео је у питање традиционално немачко схватање функције тужилаштва. У последњих 30 година, традиционално начело обавезног кривичног гоњења постепено је уступало место примени начела експедитивности.[374] Као одговор на пораст броја случајева у току 70-их година 20. века, па опет у току 90-их година, немачко законодавство је

[373] S. S. Beale, „Prosecutorial Discretion in Three Systems: Balancing Conflicting and Providing Mechanisms for Control“, *Discretionary Criminal Justice in a Comparative Context*, 27/58, 2015. Доступно на: http://scholarship.law.duke.edu/faculty scholarship/3266, 12. 5. 2015.
[374] S. Boyne, „Is the Journey From the In-Box to the Out-box a Straight Line? The Drive for Efficiency and the Prosecution of Low-Level Criminality in Germany“, *The Prosecutor in Transnational Perspective*, E. Luna & M. L. Wade (eds), Oxford University Press, 2012, стр. 37, 41.

легализовало неке мање преступе и усвојило закон којим се тужиоцима дају нове врсте овлашћења да одбаце случајеве без потребе извођења преступника пред суд.

Упркос начелу законитости, само мали број случајева у Немачкој данас стигне до суђења. Године 2009. на суду је завршавала само десетина случајева у којима је полиција идентификованог осумњиченог упућивала тужилаштву; 28% случајева одбацивано је због недостатка доказа (одлука која сама по себи укључује дискрециону одлуку), а велики број осталих случајева је одбачен или пресуђен из разлога који су још јасније подразумевали дискреционо право тужиоца, укључујући 12% случајева који су решени казненим налогом, а 26% случајева је одбачено из разлога примењиване политике, укључујући недостатак јавног интереса за кривично гоњење.[375] Дискреционо право признаје се и у случајевима административних санкција. Пошто немачки закон не признаје кривичну одговорност предузећа, то су једине санкције које се могу применити на правна лица (привредна друштва, ортачка друштва и друге правне ентитете). Начело дискреционог гоњења изричито се признаје у административним поступцима. Због тога се може применити на све поступке против правних лица и на административне поступке против физичких лица.[376]

1.1.2. Облици начела опортунитета кривичног гоњења[377]

1) Непредузимање кривичног гоњења за лакша кривична дела (параграф 153. StPO)

С обзиром на прописану кривичну санкцију, односно степен опасности извршеног кривичног дела, немачко кривично законодавство разликује злочин (*Verbrechen*) и преступ (*Vergehen*). Злочини представљају категорију тежих кривичних дела, док се преступи односе на лакша кривична дела, односно на тзв. ситни криминал. Преступи су противправна дела за која је законом прописан минимум казне затвора до једне године или новчана казна (параграф 12. став 2.

[375] T. Weigend, „A Judge By Any Other Name? Comparative Perspectives on the Role od the Public Prosecutor“, *The Prosecutor in Transnational Perspective*, E. Luna & M. L. Wade (eds.), Oxford University Press, 2012, стр. 384–385.
[376] Phase 3 Report on Implementing the OECD Anti-bribery Convention in Germany, стр. 41, став 120; § 47(1) Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, од 19. 2. 1987. године.
[377] Систематизација начела опортунитета према: С. Бејатовић, „Начело опортунитета кривичног гоњења у немачком кривичном процесном законодавству“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр. 125–145.

StGB). Уколико је предмет поступка преступ, државни тужилац може одустати од кривичног гоњења уз сагласност суда који је надлежан за отварање главног претреса, ако је кривица учиниоца незнатна или ако не постоји јавни интерес за његово гоњење. Сагласност суда није потребна уколико се ради о преступу за који није предвиђена минимална казна, а последице које су настале тим делом су мање тежине (параграф 153. став 1. StPO).

Из наведене законске формулације следи да се начело опортунитета може применити у свим случајевима у којима је предмет поступка преступ, уколико је суд дао сагласност за непредузимање гоњења и ако је испуњен један од алтернативно постављених услова: први, који се односи на незнатну кривицу учиниоца, и други, који се односи на непостојање јавног интереса за кривично гоњење таквог учиниоца кривичног дела. Сагласност суда који је надлежан за отварање главног претреса јесте облигаторни елеменат, и он се захтева и у свим осталим облицима начела опортунитета. Наиме, према одредбама StPO, одлука државног тужиоца о непредузимању кривичног гоњења применом било којег од предвиђених облика начела опортунитета, подлеже контроли суда.

Овакав став законодавца донекле је ублажен одредбом према којој суд, применом овог облика начела опортунитета, може обуставити поступак само уз сагласност тужилаштва (параграф 153. став 2. StPO). Ако је оптужница већ подигнута, суд може у свакој фази поступка, уз сагласност тужилаштва и оптуженог, обуставити поступак, под условом да је кривица учиниоца дела незнатна или да не постоји јавни интерес за његово гоњење. Чињеница да је и одлука суда о обустави поступка применом начела опортунитета условљена сагласношћу тужилаштва, јасно говори о предострожности законодавца у случају примене овог института. Сагласност оптуженог није потребна ако се главни претрес не може одржати због његовог одсуства или неког другог личног разлога (параграф 205. StPO), као ни у случају када се главни претрес одржава у одсуству оптуженог, сагласно параграфу 231. став 2. и пар. 232. и 233. StPO. Одлука о обустави поступка се доноси у форми решења, и против таквог решења није дозвољена жалба.

Интересантно је да у немачком кривичном поступку, постојећа варијанта

споразумевања странака (тзв. deal), не само што подразумева немогућност договарања о правној квалификацији, већ формално не омогућава и поступање према начелу опортунитета кривичног гоњења. Како се то у теорији констатује, „такозвани *guilty plea* немачко кривично процесно право не познаје," али се и у Немачкој међутим, развила пракса, по којој у замену за признање или делимично признање кривичног дела, суд оптуженом може обећати ублажавање казне, а та је пракса 2009. године и формално уврштена у Закон о кривичном поступку под називом „споразумевање у кривичном поступку."[378]

Предмет споразума не може да буде правна квалификација, односно правна оцена кривичног дела, али споразум може да садржи одређене елементе начела опортунитета кривичног гоњења, јер се њиме може договорити и одступање од кривичног гоњења за поједина кривична дела, када се ради о гоњењу за кривична дела у стицају. Суд у Немачкој не може оптуженом да „обећа" тачно одређену казну, нити државни тужилац може да му обећа одустанак од кривичног гоњења за одређена кривична дела, већ само има могућност да одреди доњу и горњу границу, тј. могући распон кажњавања казном одређене врсте, што значи да се утврђује минимум и максимум пре свега, казне затвора или новчане казне. Споразум суштински није „закован", јер ако се у међувремену појаве нове околности из којих произлази да предложени распон кажњавања није адекватан у односу на кривично дело, а пре свега, степен кривице, суд се не сматра везаним споразумом.[379]

2) Привремени одустанак од кривичног гоњења (параграф 153a StPO)

Овај облик начела опортунитета у немачком кривичном процесном законодавству готово је идентичан с одредбом члана 283. ЗКП. Наиме, овом одредбом дато је овлашћење државном тужиоцу да у фази припремног поступка привремено одустане од подизања оптужнице, а потом и од кривичног гоњења уопште, под условом да постоји сагласност суда који је надлежан за отварање главног претреса и осумњиченог, да се ради о преступу, односно лакшем кривичном делу, да осумњичени прихвати да изврши једну или више од наметнутих обавеза и наредби и да су ове обавезе и наредбе подобне за

[378] F. C. Schröder, *Strafprozeßrecht*, 2. neubearbeitete Auflage, C. H. Beck, München, 1997 стр. 159 – 160.
[379] М. Шкулић, (Кривично процесно право) *op.cit*., стр. 336.

одстрањивање интереса јавности за кривично гоњење учиниоца, а да је кривица окривљеног незнатна. Питање незнатне кривице и одсуства интереса јавности јесте фактичко питање и цени се у сваком конкретном случају, на начин како је то предвиђено и у параграфу 153 StPO.

Законодавац предвиђа следеће обавезе и наредбе: 1) обављање одређеног рада ради уклањања штетних последица дела; 2) уплата новчаног износа у корист хуманитарног удружења или државног буџета; 3) обављање друштвенокорисног рада; 4) испуњавање обавезе издржавања у одређеном новчаном износу; 5) да осумњичени учини озбиљне напоре за поравнање оштећеног (поравнање између учиниоца и жртве) и на тај начин у потпуности или делимично уклони и покуша да уклони штетне последице свог дела; 6) да осумњичени учествује у обуци према параграфу 2б став 2. тач. 2 или параграфу 4. став 8. тач. 4 Закона о друмском саобраћају.

Тужилаштво одређује рок за испуњење ових обавеза и наредби, који може трајати најмање шест месеци, односно најмање једну годину, у зависности од врсте наложене обавезе и наредбе. Након налагања неке од ових обавеза и наредби, тужилаштво може накнадно укинути ове обавезе и наредбе, затим може продужити рок за испуњење обавеза и наредби за још три месеца, а уз сагласност осумњиченог, тужилаштво може накнадно изрећи или изменити већ наложене обавезе и наредбе. Уколико осумњичени испуни наложене обавезе и наредбе, државни тужилац више не може гонити осумњиченог за учињени преступ. Међутим, уколико осумњичени не испуни наложене обавезе и наредбе, остаје могућност кривичног гоњења. Одлуку о томе доноси државни тужилац у зависности од узрока који су довели до неиспуњења наложене обавезе и наредбе. У том случају осумњичени нема право на надокнаду новчаних износа које је платио у вези са испуњењем обавеза и наредби.

Као и у претходном случају, одлука државног тужиоца о примени овог облика начела опортунитета условљена је сагласношћу суда и осумњиченог. У смислу овог закона, осумњичени је особа против које је подигнута јавна оптужница, док је оптужени особа против које је одлуком суда отворен главни претрес (параграф 157. StPO). Специфичност немачког кривичног процесног

законодавства по питању начела опортунитета кривичног гоњења огледа се у контроли одлуке државног тужиоца о примени овог начела од стране суда. Сматрамо да је овакво законско решење спорно из истих разлога које смо навели приликом анализе одредбе члана 283. ЗКП, те да је у супротности са самом природом и суштином начела опортунитета кривичног гоњења. У прилог томе говори и чињеница да и струча јавност у Савезној Републици Немачкој има различите ставове о овом веома значајном питању у вези с применом начела опортунитета кривичног гоњења.

Ако је оптужница већ подигнута, суд уз сагласност тужилаштва може до краја главног претреса привремено обуставити поступак и истовремено наложити оптуженом извршење неке од законом прописаних обавеза и наредби. Последице испуњења, односно неиспуњења овако наложених обавеза и наредби у случају обуставе поступка од стране суда истоветне су последицама које настају у случају када је државни тужилац донео одлуку о привременом одустанку од оптужнице, позивајући се на овај облик начела опортунитета из параграфа 153а став 1.StPO. Одлуку о привременој обустави поступка суд доноси у форми решења против којег није дозвољена жалба. У оба случаја, за време док тече рок који је одређен за испуњење обавеза и наредби, застарелост мирује (параграф 153а став 3. StPO).

На основу параграфа 153а StPO, тужиоци имају дискреционо право да одбију да кривично гоне мање преступе (*Vergehen*) уколико закључе да кривично гоњење није у јавном интересу. На пример, скоро сва привредна кривична дела убрајају се у *Vergehen* преступе, независно од нанете финансијске штете.[380] На основу закона, преступник мора да се сложи с поступком, чиме прихвата одређене обавезе, укључујући и плаћање било какве штете, као и плаћање државној благајни или некој добротворној организацији. Параграф 153а StPO се користи у великој мери. Године 2012, 77% случајева у којима је осумњичени био познат, одбачено је

[380] M. D. Dubber, „American Plea Bargains, German Lay Judges, and the Crisis of Criminal Procedure“, *Stanford Law Review*, Vol. 49, 1997, стр. 547, 559. Видети, нпр. StBG § 263(1) (који показује да је за превару предвиђена казна до пет година затвора у нормалним случајевима и од шест месеци до десет година затвора у изузетно озбиљним случајевима, чиме се превара убраја у *Vergehen* дела).

на основу параграфа 153a StPO због недостатка доказа или из разлога примењиване политике, а 52% осталих случајева решено је казненим налогом.[381]

3) Одустанак од кривичног гоњења због могућности ослобођења од казне (параграф 153b StPO)

Овом одредбом законодавац предвиђа могућност да државни тужилац одустане од подизања оптужнице уколико су испуњени услови под којима суд може оптуженог ослободити од казне. Околности које могу довести до ослобођења од казне су разноврсне и могу се односити како на дело, тако и на учиниоца. Стога би ово одступање с подједнаким правом могло бити сврстано и у прву категорију изузетака. Државни тужилац може применити овај облик начела опортунитета, као и у претходним случајевима, само уз сагласност суда надлежног за главни претрес.

Уколико је оптужница већ подигнута, суд може до почетка главног претреса уз сагласност тужилаштва и оптуженог обуставити поступак. Ово законско овлашћење суда је ограничено, јер суд може донети одлуку да обустави поступак само до почетка главног претреса (параграф 153b став 2. StPO). Главни претрес почиње објављивањем предмета (параграф 243. став 1. StPO).

4) Непредузимање кривичног гоњења за кривична дела извршена у иностранству (параграф 153c StPO)

Овај облик начела опортунитета је специфичан, јер његова примена зависи од места извршења кривичног дела и процесне могућности наступања штетних последица за Савезну Републику Немачку у случају вођења кривичног поступка против одређених лица и за одређена кривична дела. Сходно овој одредби, тужилаштво може одустати од гоњења за следећа кривична дела: која су учињена изван подручја важења StPO, или која су учињена од стране саучесника, радњом предузетом на подручју које је изван подручја важења овог закона; која је извршио странац у земљи, на страном броду или у ваздухоплову; ако у случајевима из пар. 129. и 129a, а у вези с параграфом 129b став 1. Кривичног закона организација не постоји, или претежно не постоји у земљи, а дела учествовања у земљи су безначајна, или су сведена само на чланство.

[381] T. Weigend & J. Iontcheva Turner, „The Constitutionality of Negotiated Criminal Judgements in Germany“, *GERMAN Law Journal*, Vol.15, 2014, стр. 84.

Тужилаштво може одустати од гоњења кривичног дела ако је због учињеног дела већ извршена казна у иностранству, или ако би очекивана казна у земљи, уз урачунавање казне изречене у иностранству, била безначајна, или ако је осумњиченом изречена правноснажна ослобађајућа пресуда у иностранству (параграф 153c став 2. StPO). Питање када очекивана казна у земљи, у смислу ове одредбе, може бити безначајна, јесте фактичко питање, које се цени у сваком конкретном случају, и то на основу природе и тежине извршеног кривичног дела, околности под којима је оно извршено и својства личности извршиоца.[382]

Поред тога, тужилаштво може одустати од гоњења кривичних дела која су извршена на подручју важења овог закона радњама почињеним изван подручја важења, уколико би спровођење поступка изазвало тешке последице за Савезну Републику Немачку, или уколико би кривично гоњење било противно важним јавним интересима (параграф 153c став 3. StPO). Појмови „тешке последице“ и „важни јавни интереси“ подлежу слободној оцени државног тужиоца и представљају фактичко питање у сваком конкретном случају. То значи да је државни тужилац у обавези да у случају примене овог облика начела опортунитета кривичног гоњења процени да ли би даље вођење кривичног поступка проузроковало тешку штету за Савезну Републику Немачку, или да ли се кривичном гоњењу супротстављају други важни јавни интереси.

Ако је оптужница већ подигнута, у случајевима из става 1. тач. 1. и 2. и става 3. државни тужилац може у било којој фази поступка да повуче оптужбу и тако обустави поступак уколико процени да би провођење поступка проузроковало тешке последице за Савезну Републику Немачку или да се кривичном гоњењу супротстављају други важни јавни интереси.

Ако је предмет поступка неко од кривичних дела наведених у параграфу 74a став 1. тач. 2–6. и параграфу 120. став 1. тач. 2–7. GBG (Закона о судовима)[383], за њих је надлежан Генерални државни тужилац (параграф 153c став 5. StPO).

5) Непредузимање кривичног гоњења из политичких разлога (параграф 153d StPO)

[382] Dolling-Duttge-Rossner, Gesamtes Strafrecht, Handkommentar, Nomos, Baden-Baden, 2008, стр. 356.
[383] GBG (BGBL I.S:1077 и BGBL. Is. 2847).

Претходни став из параграфа 153c StPO односи се на искључиву надлежност Генералног државног тужилаштва, које је једино надлежно за предузимање кривичног гоњења за наведена кривична дела. Наиме, Генерално државно тужилаштво може да користи ово своје законско овлашћење само у случају када су у питању нека од кривичних дела из надлежности „посебних кривичних дела“, за која у првом степену, због њихове природе и тежине, суди посебно кривично веће (параграф 74a став 1. GBG). Неопходан услов за примену овог облика начела опортунитета из политичких разлога јесте процена да би спровођење поступка за наведена кривична дела проузроковало тешке последице за Савезну Републику Немачку, или да се кривичном гоњењу супротстављају важни јавни интереси. Када би спровођењем поступка за неко од ових кривичних дела била створена реална опасност за настанак штете по Савезну Републику Немачку, односно када се кривичном гоњењу супротстављају важни јавни интереси, фактичко је питање које се цени у сваком конкретном случају.

Уколико је оптужница већ подигнута, Генерални државни тужилац може, под условом да постоје наведене претпоставке из става 1, у било којој фази поступка повући оптужницу и обуставити поступак. Значајно је да се Генерални државни тужилац овим својим овлашћењем може користити у свакој фази поступка, а посебно је значајно да ову своју одлуку може донети без сагласности суда. Ово је једина одредба у којој законодавац не наводи да је за одлуку тужиоца о примени начела опортунитета потребна сагласност суда.

6) Стварно кајање као основ могућности примене начела опортунитета кривичног гоњења (параграф 153e StPo)

Ако је предмет поступка неко од кривичних дела из параграфа 74a став 1. тач. 2–4. и параграфа 120. став 1. тач. 2–7. GBG, Генерални државни тужилац може уз сагласност вишег покрајинског суда, надлежног према параграфу 120. GBG, одустати од гоњења таквог дела ако је учинилац дела, пре него што је сазнао да је дело откривено, помогао у отклањању опасности за постојање и безбедност Савезне Републике Немачке или њеног уставног поретка. Генерални државни тужилац може одустати од гоњења и ако је учинилац након извршења дела дао допринос тиме што је изнео сва своја сазнања о намери велеиздаје, угрожавања

демократске правне државе, предаје земље, као и угрожавања спољне безбедности земље.

Имајући у виду природу кривичних дела у односу на која може да се примењује овај облик начела опортунитета, као и суштину института стварног кајања у немачком кривичном праву,[384] овај облик начела опортунитета има следећа обележја. Примењује се само у односу на одређена кривична дела, која су иста као и кривична дела код којих је могућ одустанак од кривичног гоњења из политичких разлога, осим кривичних дела отмице (параграф 234a StGB) и политичког сумњичења (параграф 241a StGB). Генерални државни тужилац је једини овлашћени тужилац за доношење одлуке о одустанку од кривичног гоњења по овом основу.

Ако је отпужница већ подигнута, виши покрајински суд, надлежан према параграфу 120. GBG, може уз сагласност Генералног државног тужиоца обуставити поступак под истим условима. То значи да је услов за доношење овакве одлуке од стране суда да постоји неко од претходно наведених обележја овог облика начела опортунитета (параграф 153e став 2. StPO).

7) Непредузимање кривичног гоњења за кривична дела која су кажњива према Међународном кривичном закону (параграф 153f StPO)

Овај облик начела опортунитета односи се на овлашћење државног тужиоца, који може одустати од гоњења за кривична дела која су кажњива према пар. 6–14. Међународног кривичног закона, у случајевима из параграфа 153c став 1. тач. 1. и 2, ако осумњичени не борави или се не очекује да ће боравити у земљи. Ако је у случајевима из параграфа 153c став 1. тачка 1. осумњичени немачки држављанин, одредба важи само ако дело гоне Међународни суд или држава на чијој територији је учињено дело или чији је држављанин оштећен учињеним делом.

Осим тога, тужилаштво може одустати од гоњења за кривична дела која су кажњива према пар. 6–14. Међународног кривичног закона у случајевима из параграфа 153c став 1. тач. 1. и 2, уколико не постоји сумња да је дело учинио немачки држављанин; ако дело није почињено против немачког држављанина; ако

[384] C. Roxin, Strafrecht-Algemeiner Teil, Band I, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2006, стр. 1058–1096.

особа која је осумњичена за кривично дело не борави нити се очекује да ће боравити у земљи и ако дело гоне Међународни суд или држава на чијој је територији дело учињено, чији држављанин је осумњичен за дело или чији је држављанин оштећен делом (параграф 153f став 2 StPO).

Исто правило важи ако странац који је осумњичен за дело у иностранству борави у земљи, а дозвољено је или постоји намера његовог предавања међународном суду или његовог изручења држави која га гони, а уколико су испуњени услови из става 1. тач. 2. и 4.

Ако је у случајевима из ст. 1. и 2. већ подигнута оптужница, тужилаштво може у било којој фази поступка повући оптужницу и обуставити поступак. Значајно је да и у случају примене овог облика начела опортунитета, одлука државног тужиоца није условљена сагласношћу суда.

8) Небитност споредне казне као основ могућности коришћења начела опортунитета кривичног гоњења (параграф 154 StPO)

Специфичност овог облика начела опортунитета кривичног гоњења огледа се у томе што се може применити не само према примарним учиниоцима кривичних дела већ и према рецидивистима. Наиме, законодавац предвиђа могућност примене овог облика начела опортунитета у следећим случајевима. Прво, у случају када је казна или мера безбедности која се очекује од гоњења безначајна поред казне или мере безбедности на које је окривљени због другог кривичног дела већ правноснажно осуђен или се очекује да ће бити изречена против осумњиченог због неког другог дела. Друго, ако се пресуда за такво дело не очекује у разумном року, или ако се казна или мера безбедности која је већ правноснажно изречена или се очекује да ће бити изречена против осумњиченог због другог дела не сматра довољно значајном да утиче на учиниоца или да заштити правни поредак (параграф 154. став 1. StPO).

Као и у свим претходним случајевима, посебно је значајно како и на који начин утврдити постојање наведених околности које представљају битан услов за примену овог облика начела опортунитета. Према ставу теорије и праксе, питање оцене испуњености ових услова јесте фактичко питање. Када се може сматрати да је казна или мера безбедности од већег или мањег значаја и када се овако

изреченом казном и мером безбедности може утицати на учиниоца, односно заштитни правни поредак, питања су која ће државни тужилац ценити у сваком конкретном случају. Притом, државни тужилац мора ценити како врсту и висину кривичне санкције прописане за ново кривично дело, тако и врсту и висину кривичне санкције на коју је оптужени већ раније правноснажно осуђен, затим околности под којима је извршено друго кривично дело, као и личност извршиоца кривичног дела. Законодавац такође није прописао када се има сматрати да се пресуда због новог учињеног кривичног дела не може очекивати у разумном року. У том случају државни тужилац треба да цени обим доказног материјала и потребно време њиховог обезбеђења за суд, као и околности везане за личност оптуженог.

Државни тужилац тек на основу детаљне анализе свих ових околности и њихове међусобне повезаности може донети одлуку о испуњености, односно неиспуњености наведених услова, а у складу с тим и адекватну одлуку о примени начела опортунитета кривичног гоњења по овом основу.[385] Уколико је испуњен један од наведених услова, државно тужилаштво може да одустане од кривичног гоњења за ново кривично дело (параграф 154. став 1. StPO).

Ако је оптужница већ подигнута, суд је овлашћен да у било којој фази поступка, на захтев тужилаштва, привремено обустави поступак (параграф 154. став 2. StPO). Привремено обустављени поступак од стране суда може се наставити у следећа два случаја. Прво, ако је поступак привремено обустављен зато што је већ изречена правноснажна казна или мера безбедности, осим у случају застарелости, поступак се може наставити ако се правноснажна казна или мера безбедности касније опозове (параграф 154. став 3. StPO). Друго, ако је поступак привремено обустављен јер се очекивало изрицање казне или мере безбедности, уколико у међувремену није наступила застарелост, поступак се може наставити у року од три месеца након правноснажности пресуде која је донесена због другог дела (параграф 154. став 4. StPO). Да би се привремено обустављен поступак наставио, потребно је да су изречене казна и мера безбедности испод очекиване

[385] Ulrich Eisenberg, *Beweisrecfht der StPO, Specialkommentar*, 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2002, стр. 457.

врсте и износа, што је фактичко питање, те да у међувремену није наступила застарелост.

Ако је суд прекинуо поступак по овом основу, за његов наставак је потребна одлука суда у форми решења, односно судско решење (параграф 154. став 5. StPO).

9) Опортунитет кривичног гоњења и поједини делови кривичног дела (параграф 154a StPO)

Специфичност овог облика опортунитета огледа се у могућности његове примене само у односу на поједине делове кривичног дела или поједине повреде закона. Стога је овај облик опортунитета познат и под називом „Ограничење за кривично гоњење“[386]. Да би дошло до примене овог облика опортунитета, потребно је да су поједини делови кривичног дела, који су одвојиви, или поједине повреде закона, које су део више повреда закона, безначајни за очекивану казну или меру безбедности, за казну и меру безбедности која је већ правноснажно изречена или се очекује да ће бити изречена против осумњиченог због другог дела. У том случају гоњење се може ограничити на остале делове дела или друге повреде закона. Као и обично, законодавац оставља државном тужиоцу да цени ове околности, с тим да државни тужилац ово ограничење мора документовати у списима.

Уколико је оптужница већ подигнута, суд може, уз сагласност тужилаштва, да донесе одлуку о примени ограничења кривичног гоњења у било којој фази поступка. Неопходан услов за овакву одлуку суда јесте сагласност државног тужилаштва (параграф 154a став 2. StPO).

Такође, суд може у било којој фази поступка поново укључити издвојене делове кривичног дела или повреде закона. Ако је захтев за њихово поновно укључење поднело тужилаштво, тај захтев се мора одобрити. Уколико се поново укључе издвојени делови кривичног дела, суд одлаже главни претрес на основу предлога или по службеној дужности, ради припремања оптужбе или одбране у смислу параграфа 265. став 4. StPO.

10) Изручење и протеривање – изгнанство окривљеног из земље као основ опортунитета кривичног гоњења (параграф 154b StPO)

[386] C. Roxin, Strafrecht-Algemeiner Teil, Band I, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2006, стр. 1078.

Изручење или изгнанство (протеривање) странца из Савезне Републике Немачке представља један од основа могућности примене начела опортунитета кривичног гоњења. Територијални принцип[387] важења немачког кривичног законодавства предвиђен је параграфом 3. StGB[388], према којем се немачко кривично законодавство примењује на учиниоце кривичних дела која су учинили у Савезној Републици Немачкој. Од овог општег принципа да се немачко кривично законодавство примењује на свако лице које на њеној територији изврши кривично дело, могућа су и одређена одступања. Наиме, државни тужилац може одустати од подизања оптужнице ако је осумњичени због извршења кривичног дела изручен влади друге државе (параграф 154b став 1. StPO). Затим, од предузимања кривичног гоњења може се одустати уколико је осумњичени због неког другог кривичног дела изручен влади друге државе или међународном суду, а казна и мера безбедности која му се може изрећи у Савезној Републици Немачкој је безначајна поред казне или мере безбедности која му је изречена или се очекује да ће бити изречена у иностранству (параграф 154b став 2. StPO). Од подизања оптужнице се такође може одустати ако је осумњичени због извршења кривичног дела прогнан из Савезне Републике Немачке, односно с територије важења овог савезног закона (параграф154b став 3. StPO).

Ако је у наведеним случајевима оптужница већ подигнута, суд може, на предлог државног тужилаштва, обуставити поступак. Законодавац прописује да у том случају важи примена параграфа 154. ст. 3–5. StPO, под условом да се поступак може наставити у року од једне године након правноснажности пресуде која је донесена због другог дела. У конкретном случају рок из става 4. је повећан са три месеца на годину дана. Суд у таквој ситуацији може донети решење и наставити поступак под условима и на начин предвиђеним за поновно покретање привремено обустављеног кривичног поступка (параграф 154b ст. 3–5. StPO).

[387] Немачки кривични законик из 1871. године усвојио је територијални принцип као основни, али је новелом из 1940. године стављен на прво место принцип активног персоналитета, а територијални принцип је задржан само за странце. То је учињено у складу с националсоцијалистичком идеологијом о повезивању свих Немаца јединственим правом, без обзира на то где се налазе. Те одредбе важиле су до 1. 1. 1975. године, када ступа на снагу нови Општи део Кривичног законика из 1969. године.

[388] Strafgesetzbuch (StGB)-(BGPI.IS.3322) (BGBL.III450-2) (BGBL.IS.666,678)

11) Кривична дела принуде и изнуде као основ примене начела опортунитета кривичног гоњења (параграф 154c StPO)

Кривична дела принуде (*Notigung*, параграф 240. StGB) и изнуде (*Erpressung*, параграф 253 StGB) представљају основ могућности коришћења опортунитета кривичног гоњења. Специфичност овог облика начела опортунитета огледа се пре свега у његовом карактеру. Наиме, наведена кривична дела не представљају општи основ за примену начела опортунитета кривичног гоњења. Напротив, у случају извршења неког од ова два кривична дела, до примене начела опортунитета може да дође само у случају ако су њихова обележја остварена ради откривања неког другог кривичног дела. Ако су изнуда и принуда извршене уз претњу откривања кривичног дела, државни тужилац може одустати од гоњења дела чије је откривање било предмет претње, осим у случају када је због његове тежине неопходно изрицање кривичне санкције (параграф 154c став 1. StPO). Напомињемо да се под појмом „неко друго кривично дело“ подразумева било које кривично дело предвиђено немачким кривичним законодавством. Питање неопходности кажњавања, односно изрицања кривичне санкције у смислу одредбе параграфа 154c став 1. StPO јесте фактичко питање. Државни тужилац адекватан одговор на ово питање може дати само на основу целокупне анализе свих околности које се односе на кривично дело и личност учиниоца.

Овај изузетак показује спремност државе да ради заштите правних добара веће вредности одустаје од доследне примене репресивног механизма поводом мање значајних кривичних дела. Основни циљ ове одредбе јесте да се посредством жртве изнуђивања, преко чијих се лакших дела прелази, долази до сазнања о учиниоцу тешког кривичног дела над њим.[389]

Уколико жртва изнуде или принуде пријави извршење ових кривичног дела, те се на тај начин сазна за дело које је жртва починила, тужилаштво може одустати од гоњења за то дело, осим у случају када је због његове тежине неопходно изрицање кривичне санкције (кажњавање) (параграф 154c став 2. StPO).

12) Претходно питање из грађанског права или управног права као основ за обуставу поступка (параграф 154d StPO)

[389] С. Циглер, (*Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*) *op. cit.* стр. 87.

Специфичност ове одредбе огледа се у томе што законодавац предвиђа могућност обуставе поступка од стране тужилаштва у случају када подизање оптужнице због извршења дела зависи од разматрања одређеног питања које се може размотрити према грађанском праву или према управном праву. Тада тужилаштво може одредити рок за решавање тог питања у грађанском или управноправном спору и дужно је да о томе обавести подносиоца пријаве. Након истека тог рока, тужилаштво може обуставити поступак.

13) Привремени одустанак од кривичног гоњења због већ покренутог поступка (параграф 154e StPO)

Законодавац предвиђа могућност привременог одустанка од кривичног гоњења за кривична дела лажне оптужбе, увреде и ширења лажних вести (пар. 164, 185, 186–188. StGB) уколико се за пријављену радњу већ води кривични или дисциплински поступак. Наиме, параграф 154e став 1. StPO прописује да државни тужилац не подиже оптужницу за ова два кривична дела све док се за пријављену радњу води кривични или дисциплински поступак.

Уколико је већ подигнута оптужница или приватна тужба, суд је овлашћен да прекине поступак до окончања кривичног или дисциплинског поступка због пријављене радње (параграф 154e став 2. StPO). У случају привременог одустанка од кривичног гоњења по овом основу, све до окончања кривичног или дисциплинског поступка због пријављене радње мирује застарелост гоњења кривичног дела клевете или увреде (параграф 154e став 3. StPO).

14) Привремени одустанак од кривичног гоњења због одсуства осумњиченог или неког другог његовог својства (параграф 154f StPO)

Уколико отварање главног претреса није могуће током дужег временског периода због одсуства осумњиченог или неког другог његовог својства и ако оптужница још није подигнута, тужилаштво може да привремено обустави поступак уколико је чињенично стање довољно разјашњено, а докази осигурани**.**

Суд који је надлежан за главни претрес одлучује о томе да ли ће отворити главни претрес, или ће привремено обуставити поступак. Ако постоје препреке за отварање главног претреса због дугог одсуства оптуженог или неког другог личног разлога оптуженог, суд може решењем привремено обуставити поступак. У том

случају председник већа обезбеђује доказе ако је то потребно. Приликом доношења одлуке суд није обавезан да поступи по предлогу тужилаштва (пар. 199, 205. и 206. StPO).

1.1.3. Уопште о кривичном поступку према малолетницима у немачком кривичном законодавству

Закон о судском поступку према малолетницима (Jugendgerichthsgesetz – JGG)[390], из 1953. године, с каснијим изменама од којих су најважније оне из 1990. године, представља позитивно законодавство које се у Савезној Републици Немачкој примењује на малолетне учиниоце кривичних дела. Овим законом уређује се поступак према малолетницима и примењује се када малолетно или млађе пунолетно лице учини кривично дело (параграф 1. став 1. JGG). Малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела навршило 14, а није навршило 18 година, док је млађе пунолетно лице особа која је у време извршења дела навршила 18 година, а није навршила 21 годину (параграф 1. став 2. JGG). Немачко кривично законодавство, као и наше, у погледу дефиниције малолетног лица није усаглашено с Конвенцијом о правима детета и другим међународним правним актима, према којима је дете свака особа млађа од 18 година. У немачком кривичном праву је прихваћен принцип кривичне неодговорности за лица млађа од 14 година. Поступање с децом која су млађа од 14 година одвија се пред посебним старатељским судом, који поред неопходних мера може изрећи и меру ограничења слободе.[391]

Закон о судском поступку према малолетницима у Савезној Републици Немачкој представља закон *lex specialis* у односу на Законик о кривичном поступку (StPO), који важи као *lex generalis*. Наиме, општи прописи материјалног и процесног кривичног права важе само уколико JGG не предвиђа нешто друго (параграф 2. JGG). Овакво законско решење је слично нашем, као и решењима у осталим земљама које примењују класично континентално кривичнопроцесно право.

1.1.4. Принципи на којима се заснива поступак према малолетницима

[390] (BGBI. IS.751)
[391] Criminal Iustice Systems in Europe, Helsinki, 1985, стр. 82.

Пре свега, за малолетнике су надлежни посебни, специјализовани судови, чија је надлежност уређена Основним законом о судовима. Према овом закону, постоји алтернативна надлежност суда када су дете или малолетник жртве (параграф 26. став 1. GBG). Када су у питању кривична дела пунолетних особа којима су повређени или непосредно угрожени дете или млађи малолетник, као и дела пунолетних особа противна прописима о васпитању младих, надлежан је, поред суда опште надлежности, и Суд за малолетнике. Судови за малолетнике, односно судија за малолетнике, поступа у случају кршења закона од стране малолетника (параграф 33. став 1. JGG). У Савезној Републици Немачкој се, као и код нас, предвиђа специјализација судија за малолетнике, која се одвија не само у погледу вођења поступка према малолетнику, већ и у односу на поступке у којима је малолетник жртва кривичног дела. Немачко право предвиђа и специјализацију државног тужиоца за малолетнике (параграф 36. JGG). Судије за малолетнике, као и државни тужиоци за малолетнике, морају да поседују васпитну способност и искуство у васпитању младих (параграф 37. JGG).

Овај критеријум примењује се и приликом избора поротника за малолетнике. Поротнике за малолетнике бира посебна комисија, на предлог Одбора за друштвену помоћ младима (параграф 35. став 1. JGG). По правилу, бира се исти број поротника мушког и женског пола, а на главном претресу треба да буде један поротник мушког, а други женског пола.

Кривични поступак према малолетницима разликује се од оног који се примењује према пунолетним учиниоцима кривичних дела, како би се одговорило извесним педагошким захтевима. Надлежност суда за малолетнике се увек претпоставља када је малолетник учинио кривично дело, а очекује се изрицање казне малолетничког затвора, односно васпитне мере или споредне казне, а државни тужилац за малолетнике је поднео оптужни акт кривичном суду. Искључена је надлежност судије за малолетнике онда када су малолетник и пунолетно лице учиниоци дела, када се поступак води јединствено, пред редовним кривичним судом (параграф 39. JGG).

Према важећем кривичном законодавству, избор санкција према малолетнику врши се с обзиром на личност малолетника. Када су у питању

санкције према малолетницима, немачко кривично законодавство познаје васпитне мере и дисциплинске мере. Према параграфу 9. JGG, постоје две врсте васпитних мера: давање упутства и обавеза прихватања помоћи у васпитању у смислу одредаба Социјалног законика (нпр. становање код одређене породице или у дому, извршавање одређене радне обавезе, учешће на одређеном курсу и сл.). Тек када се покаже да васпитне мере нису биле довољне, могу се применити дисциплинске мере или казна предвиђена за малолетнике (параграф 5. став 2. JGG). Дисциплинцке мере су: опомена, давање налога и малолетнички затвор. Налози су по свом карактеру доста слични васпитним мерама, и састоје се у нпр. налогу да малолетник поправи штету причињену кривичним делом, или да се извини оштећеном. Према Закону о судском поступку према малолетницима, постоје три категорије малолетничког затвора: затвор у слободне дане, односно викендом, затвор у кратком трајању и затвор у дугом трајању. У Немачкој је законско решење којим се предвиђа затвор у дугом трајању изложено критици, будући да ова дисциплинска мера по свом карактеру представља казну краткотрајног лишења слободе, а параграф 13. став 1. JGG изричито наводи да дисциплинске мере „немају правно дејство казне“. Стога се неретко у пракси и немачкој теорији говори о „кажњавању дисциплинским мерама“.[392]

1.1.5. Начело опортунитета кривичног гоњења малолетника у немачком кривичном процесном праву

Начело опортунитета кривичног гоњења у немачком кривичном процесном законодавству примењује се не само у поступку према пунолетним учиниоцима кривичних дела, већ своју примену налази и код малолетних учинилаца кривичних дела. Начело опортунитета кривичног гоњења малолетника испољава се у два облика, зависно од основа могућности његове практичне примене и субјеката надлежних за одлучивање о примени ових начела. Први, основни облик, јесте класично поступање према опортунитету кривичног гоњења, када државни тужилац на основу законских овлашћења и када су испуњени одређени процесни услови, одустане од гоњења. Други облик има допунски карактер, јер одлуку о

[392] О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, Београд, 2008, стр. 30.

примени овог начела не доноси овлашћени државни тужилац, већ судија за малолетнке. Наиме, судија за малолетнике под одређеним законским условима може да обустави поступак, уз неопходну сагласност државног тужиоца, и ова ситуација представља специфичан вид остварења начела опортунитета.

Посматрано појединачно, начело опортунитета кривичног гоњења малолетника према одредбама Закона о малолетничком правосуђу Савезне Републике Немачке (JGG) може се применити у следећим случајевима.

Прво, према одредби параграфа 45. став 1. JGG, државни тужилац може да одустане од кривичног гоњења малолетног учиниоца кривичног дела у случајевима када су испуњене претпоставке из параграфа 153. StPO, односно када су испуњене претпоставке за непредузимање кривичног гоњења по овом начелу, према пунолетним учиниоцима кривичних дела, по основу „багателности кривичног дела". Да би државни тужилац употребио ово своје овлашћење, потребно је да се ради о преступу, односно тзв. багателном кривичном делу, да се кривица учиниоца кривичног дела оцењује као незнатна, да не постоји јавни интерес за његово гоњење и да постоји сагласност суда. Поједини аутори[393] наводе да сагласност суда није потребна уколико је преступ учињен према иностраном добру и када прописана казна није ограничена посебним законским минимумом, а притом је штета проузрокована кривичним делом незнатна, с образложењем да у највећем броју случајева у општем кривичном поступку државни тужилац своју процесну могућност поступања према принципу опортунитета остварује само уз сагласност суда, али када је реч о поступку према малолетницима, та сагласност није потребна. Напомињемо да параграф 43. JGG прописује да се поступак према малолетнику може обуставити без сагласности судије за малолетнике ако се ради о „багателном кривичном делу", а кривица учиниоца се оцењује као незнатна и не постоји јавни интерес за његово гоњење. Значајно је да се и у параграфу 153. став 1. StPO такође наводи да „сагласност суда није потребна за преступ за који није предвиђена минимална казна, а последице које су настале тим делом су мање тежине", односно исте услове који се предвиђају и у параграфу 43. JGG „када

[393] М. Шкулић, (*Малолетничко кривично право*) *op. cit.* стр. 147.

прописана казна није ограничена посебним законским минимумом и када је штета проузрокована кривичним делом незнатна“.

Друга могућност примене овог начела у поступку према малолетном учиниоцу везана је за новоизвршено кривично дело. Наиме, државни тужилац може да одустане од гоњења малолетника и из разлога који не важе у општем кривичном поступку у односу на пунолетна лица, под условом да се већ спроводи нека васпитна мера, или се такав поступак покреће. Сходно параграфу 45. став 2. JGG, државни тужилац може да одустане од кривичног гоњења за ново кривично дело малолетника ако се већ спроводи или је покренут поступак примене неке од васпитних мера због раније извршеног кривичног дела, и да због тога није оправдано покретати нови поступак, тј. подизање оптужбе. Истом одредбом предвиђена је могућност да државни тужилац одустане од кривичног гоњења према малолетном учиниоцу кривичног дела у случају када је од стране малолетника изражено настојање да постигне поравнање са оштећеним (параграф 45. став 2. JGG). Неки аутори[394] сматрају да је ово законско решење изузетно добро, јер омогућава да се истовремено заштите не само интереси малолетника већ и интереси оштећеног. Тиме се омогућава и својеврсно помирење између малолетника и оштећеног, чиме се остварује и значајно превентивно деловање.

Трећа могућност постоји у случају ако се поступак већ води. Државни тужилац може да одустане од гоњења када је малолетник признао извршење дела, уколико сматра да с обзиром на услове конкретног случаја, није препоручљиво подизање оптужнице и истовремено иницира изрицање опомене или давање упутстава у смислу параграфа 10. тач. 1–9. JGG (параграф 45. став 3. JGG). Уколико судија за малолетнике прихвати предлог, државни тужилац ће одустати од гоњења, али ће од датог упутства и налога одустати само у случају кад је малолетник по њима поступио. Слична овлашћења током главног поступка има и судија за малолетнике ако је тужба већ уручена (параграф 47. JGG). У том случају, судија за малолетнике, уз сагласност државног тужиоца, може привремено да обустави поступак и малолетнику одреди рок од највише шест месеци у којем мора поступити по упутствима, налозима и у складу с одређеним васпитним мерама. Ако

[394] *Ibidem*

малолетник поступи у складу с наложеним упутствима и налозима, односно одређеним васпитним мерама, судија за малолетнике може да обустави поступак. Да би судија за малолетнике донео одлуку о обустави поступка, потребна је и сагласност државног тужиоца, осим уколико претходно није дао сагласност за привремену обуставу поступка.

Из досадашњег излагања произилази да примена начела опортунитета према малолетним учиниоцима кривичних дела није условљена сагласношћу суда, односно ово овлашћење је у искључивој надлежности државног тужиоца. Ово је значајна карактеристика поступка према малолетницима, будући да државни тужилац у општем кривичном поступку могућност поступања према начелу опортунитета остварује само уз сагласност суда. Извесна одступања постоје и у случају када је малолетник признао извршење кривичног дела, односно када је малолетник испољио вољу да постигне поравнање са оштећеним. Постоје сличности и у погледу испуњења услова из параграфа 153. StPO, с могућношћу коришћења овог начела према малолетном учиниоцу кривичног дела у случају новоизвршеног кривичног дела.

Диверзионо поступање или мере „скретања“ подразумевају да се поступак или окончава на другачији начин него што би то било уобичајено према општим правилима, или да се према малолетнику примени неки потпуно другачији тип поступка, уз примену алтернативних мера. Међутим, и ако у поступку који је претходио одлуци суда није дошло до диверзионог поступања и поступак није обустављен, суд има на располагању разрађен систем алтернативних могућности (нпр. рад у корист заједнице, поверавање на васпитавање, курсеви социјалног обучавања, као и измирење са оштећеним, које се данас сматра алтернативом која „највише обећава“).[395]

1.1.6. Упутство за кривични поступак и поступак кажњавања новчаном казном (RiStBV)[396]

[395] F. Dunkel, „Le droit penal des mineurs en Allemagne: entre un systeme de protection et de justice“, *Deviance et Societe*, no. 3/2002, стр. 307; у: О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, (*Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*) *op. cit.* стр. 32.

[396] Од 1. јануара 1977. године, измењено са дејством од 1. јануара 2008. године (Савезни огласни билтен, бр. 208, од 8. новембра 2007. године, стр. 7950).

Ово упутство намењено је превасходно јавним тужиоцима, с тим да се нека упутства односе и на судије. Услед разноликости реалних животних ситуација, упутства могу само представљати смернице за редован случај. Јавни тужилац је стога у сваком кривичном предмету дужан да самостално и одговорно провери које ће мере применити. Услед специфичности појединих случаја тужилац може да одступи од упутства.

За поступке који спадају у надлежност судова за малолетна лица ова упутства се примењују само ако у упутствима уз Закон о судовима за малолетна лица није другачије регулисано.

Поглавље 16, под називом „Обустава поступка“, чл. 93–104. овог упутства, односи се на смернице за поступање државног тужиоца приликом примене одредаба које се тичу начела опортунитета, односно на пар. 153–154. StPO, којима се регулише ова материја. Тако нпр. у члану 93, под називом „Обустава према пар. 153, 153a“, StPO наводи да приликом обуставе према параграфу 153a StPO или давања сагласности, државни тужилац проверава да ли треба размотрити налагање обештећења (став 3); приликом обуставе према параграфу 153a StPO, када се налаже уплата новчаног износа у корист хуманитарне установе или приликом саглашавања с тим, државни тужилац, поред специјалне превенције, води рачуна да се приликом избора примаоца дотације у примереној мери у обзир узму установе за пружање помоћи жртвама кривичног дела, помоћи за васпитање и одгој деце и малолетника, помоћи преступницима и условно осуђеним лицима, помоћи оболелим лицима и зависницима, као и установе за подршку алтернативним санкцијама и избегавању затворских казни као замена за ненаплаћену новчану казну (став 4).

Члан 102, под називом „Обустава у корист жртве принуде или уцене“, прописује да до обуставе према параграфу 154c StPO начелно може доћи само ако су принуда или уцена кажњивије од дела принуђеног или уцењиваног лица, односно ако је кривична санкција за принуду или уцену строжа од санкције која је прописана за дело које је учинило принуђено или уцењивано лице (став 1).

Ово су само неки од примера којима упутство олакшава рад државног тужиоца и усмерава га у примени одређених института Законика о кривичном поступку Савезне Републике Немачке.

1.2. АУСТРИЈА

1.2.1. Законодавна регулатива[397]

За разлику од Немачке и Шведске, Аустрија је у 2000. години спровела реформу Законика о кривичном поступку и увела свеобухватан пакет нових диверзионих мера које ће се примењивати у оквиру општег кривичног права.[398] Наиме, у фебруару 2004. године завршена је расправа о реформи претходног поступка, која је трајала више од 40 година, и аустријски парламент је коначно усвојио тзв. *Strafprozessreformgesetz* (Закон о реформи кривичног поступка), којим су измењени чл. 1–219. важећег Закона о кривичном поступку.[399] Овај закон уводи потпуно нови модел претходног поступка, и у складу с тим реорганизује односе између органа који учествују у претходном поступку. Значајне новине виде се у укидању фазе претпретресне истраге, коју је водио истражни судија (*Voruntersuchung*), затим у проширивању делокруга надлежности и одговорности тужилаштва, у формулисању овлашћења која се односе на надлежности полиције, као и у побољшању права одбране и положаја жртве. Нове одредбе ступиле су на снагу у јануару 2008. године, с обзиром на обим припремног рада који је потребан у домену организације, а посебно запосленог кадра.

Очигледно је да се улога тужилаштва мењала у последњих сто тридесет година, тако што је овај орган од једноставне функције подношења захтева добио више одлучујућу функцију, нарочито када су у питању мере диверзионог карактера. Новија значајна измена била је усвајање *Strafprozessnovelle* 1999. године, којим је по први пут у општи кривични поступак уведена могућности примене диверзионих мера. До тада, диверзионе мере биле су познате само у малолетничком кривичном праву и неким посебним областима општег кривичног права, укључујући војне преступе и наркотике. Док неки аутори критикују овај

---

[397] P. J. P. Tak, *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*, Volume II, Wolf Legal Publishers, 2005, стр. 19–44.
[398] E. E. Fabrizy, *Die Österreichische Strafprozessordnung*, Manz Verlag, Wien, 2004, стр. 173–198.
[399] Закон о кривичном поступку Аустрије (StPO) Strafprozessrecht Österreich (BGBI. Nr.631/1975 од 30.12.1975. - Bundesgesetzblatt).

развој и траже да, осим судије, и јавни тужилац може поступати као судија, други не сматрају тужиоца додатним судијом, већ га виде као институцију која одлучује о томе да ли је судска одлука потребна или није. Као што је већ напоменуто, *Strafprozessreformgesetz* додатно проширује делокруг надлежности тужилаштва.

1.2.2. Фазе истражног поступка

Јавни тужилац почиње претпретресни истражни поступак након што прими извештај, или на основу својих запажања. Према традиционално строгом начелу законитости (*Legalitätsprinzip*), јавни тужилац је дужан да гони по службеној дужности сва кривична дела која запази и која не представљају преступе који подлежу приватној тужби, као што су преступи против части особе, злоупотреба уређаја за прислушкивање и снимање, откривање пословних тајни и различити преступи везани за власништво које је починио сродник. Овај принцип такође важи за мање преступе који подлежу приватним тужбама (*Antragsdelikte*), које јавни тужилац може истраживати и гонити само уколико жртва поднесе званичну пријаву правосудним органима, као и за преступе које може гонити јавни тужилац, али му је за то потребна сагласност жртве најкасније пре главне расправе, тзв. *Ermächtigungsdelikte*. Жртва може да повуче пријаву или сагласност пре краја главне расправе. Још је у току дискусија о оправданости ових врста преступа.

Савремено начело законитости, као основно начело савременог кривичног права које верује у превенцију пре него у кажњавање и пружа разне алтернативне санкције, не може се, наравно, разумети као обавеза да се сви случајеви доведу пред суд тако што ће се подносити оптужница, већ га треба схватити као обавезу гоњења преступника и изналажења одговарајућих превентивних, чак и неформалних, реакција или санкција. Такво начело законитости, које проистиче из уставне клаузуле једнаке заштите (начело једнакости пред законом), може бити слично начелу експедитивности, ако се схвати као могућност одбацивања случајева уколико се испуне одређени формални и јасно дефинисани законски критеријуми. Међутим, ово начело нема никакве везе с начелом опортунитета (*Opportunitätsprinzip*), односно с начелом експедитивности у правом смислу, које значи да, генерално, јавни тужилац има дискреционо право да одбаци случај.

Уколико је потребно, тужилац може да спроведе оријентационо (претходно) испитивање (*Vorerhebungen*) како би установио да ли је потребно покретати кривични поступак и против кога. Ово оријентационо испитивање представља прву фазу целокупног претпретресног истражног поступка (*Vorverfahren*), који се дели у две фазе: фазу оријентационих испитивања, након које следи фаза прелиминарне истраге (*Voruntersuchung*).

Уколико током ове прве фазе претпретресног истражног поступка тужилац установи да не постоје довољни докази, или да дело није кажњиво, он повлачи пријаву (члан 90. Закона о кривичном поступку) и предмет се затвара. Потребно је да тужилац о томе обавести жртву. Уколико се оријентационо испитивање спроведе у односу на непознате учиниоце, којима није могуће утврдити идентитет, или према учиниоцима које није могуће ухапсити, поступак треба прекинути (члан 412. Закона о кривичном поступку), али га је могуће наставити у сваком тренутку. Уколико постоје довољни разлози за покретање кривичног поступка против осумњиченог, јавни тужилац може тражити од истражног судије покретање прелиминарне истраге (*Voruntersuchung*).

Уколико постоји довољно доказа за подизање званичне оптужнице, али се кажњавање не сматра неопходним, јавни тужилац одлучује да ли ће применити диверзионе мере. У супротном, може одмах подићи оптужницу и прећи на суђење уколико прелиминарна истрага није неопходна.

1.2.3. Правне могућности одбацивања случаја

Начело законитости тужиоцима не дозвољава да одбаце случај из разлога експедитивности. Јавни тужилац треба да утврди да ли је дело о којем је реч кажњиво, а уколико јесте, треба да покрене поступак. То, наравно, не значи да треба обавезно да подигне оптужницу, јер тужилац може да се одлучи за примену диверзионе мере.

Ипак, закон предвиђа један изузетак од начела законитости из разлога процедуралне ефикасности из члана 34. став 2. Закона о кривичном поступку, који је први пут уведен 1918. године. Јавни тужилац може да (безусловно или привремено) одустане од покретања поступка за поједине преступе у случају да је осумњичени оптужен за више кривичних дела, уколико је мало вероватно да ће то

имати значајне последице по казну која ће му бити изречена. Јавни тужилац, такође, може да (безусловно или привремено) одустане од покретања поступка за поједине преступе у случају да ће осумњичени бити изручен страној земљи због тога што је извршио друга кривична дела, и да ће казна изречена у Аустрији највероватније бити безначајна у односу на казну која ће му бити изречена у иностранству. У том случају, јавни тужилац може сачекати изрицање пресуде пре него што одлучи да ли ће подићи оптужницу или неће. Јавни тужилац може да донесе одлуку да не покреће поступак за кривично дело које је учињено у иностранству уколико је осумњичени већ био осуђен у иностранству, а казна коју би изрекао суд у Аустрији не би била оштрија од казне изречене у иностранству. Опште узев, прихватљиво је да се тужилац уздржи од кривичног гоњења уколико би успешна истрага мањег преступа проузроковала прекомерне трошкове.

Тужилац, такође, треба да одбаци случај уколико постоји правни основ за ослобађање од казне, предвиђен у члану 42. Кривичног законика (*mangelnde Strafwürdigkeit der Tat*), који представља правило у материјалном кривичном праву. Ова специфичност аустријског кривичног права није изузетак од начела законитости, већ има сличне последице. Члан 42. Кривичног законика предвиђа да се кривично дело не сматра кажњивим по закону у случају да дело представља преступ који захтева покретање поступка од стране јавног тужиоца, затим, уколико дело преставља лакше кривично дело, за које је прописана казна затвора до три године, те ако је процењено да је кривица учиниоца дела мала. Јавни тужилац може одбацити случај и уколико преступ није имао никакве, или је имао незнатне последице, или уколико су последице веће од незнатних, а преступник је скоро у потпуности обештетио или је учинио озбиљан напор који је за последицу имао скоро потпуно обештећење трећег лица, као и када казна није неопходна за спречавање преступника да убудуће врши кривична дела или да одврати друга лица да почине исти преступ.

Док се диверзионе мере баве случајевима који се сматрају кажњивим делима, члан 42. Кривичног законика легализује мање преступе који испуњавају одређене критеријуме уместо да их формално скрене од кривичног поступка.

1.2.4. Скретање кривичног поступка

У јануару 2000. године, измене Закона о кривичном поступку дале су тужиоцу, а касније, током расправе у Скупштини, и истражном судији и суду, алтернативно средство за одговор на извршено кривично дело, тачније, скуп нових диверзионих мера које треба да се примене у оквиру општег кривичног права. Све до тада, диверзионе мере могле су се примењивати само у оквиру малолетничког кривичног права (почев од 1988. године) и у оквиру неких ограничених подручја општег кривичног права, укључујући и војне преступе и наркотике. Овакве могућности се у аустријској кривичној процесној науци често означавају као тзв. диверзиони модели, који представљају одговарајуће алтернативе класичном судском кривичном поступку, када се ради о лаким и средње тешким кривичним делима, чиме се пре свега, постижу економски ефекти, али се на тај начин, такође избегава и стигматизација коју подразумева кривична осуђиваност.[400]

Скретање кривичног поступка у Аустрији схваћено је као рани прекид кривичног поступка од стране јавног тужиоца или суда, у случају лакшег, или барем мање озбиљног кривичног дела. Скретање кривичног поступка могуће је од тренутка када јавни тужилац званично сазна за почињени преступ, па све до завршетка главног претреса. Закони не одобравају коришћење скретања поступка од стране полиције. Главни актер у домену скретања кривичног поступка јесте јавни тужилац, мада га може применити или понудити и суд.

Закон предвиђа следеће предуслове за примену скретања кривичног поступка. Прво, потребно је да кривично дело о којем се ради није лакше кривично дело, а да није ни од оних дела која захтевају традиционалне казне у интересу појединачне и опште превенције. Друго, почињено кривично дело треба да буде у надлежности окружног суда или у надлежности судије појединца при регионалном суду (*Landesgericht*), а то значи да је за то кривично дело предвиђена затворска казна до пет година. Треће, скретање кривичног поступка се примењује на кривична дела која су у надлежности јавног тужиоца, с тим да су кривична дела са смртним исходом искључена из могућности скретања кривичног поступка. Четврто, кривица осумњиченог не би требало да буде озбиљна, а јавни тужилац треба да сматра да су околности које се односе на кривично дело јасне и утврђене и

[400] S. Seiler, (*Strafprozessrecht) op.cit.* стр. 22.

да нема нерешених доказа. И пето, осумњичени би требало да својевољно прихвати понуду скретања кривичног поступка.

Закон о кривичном поступку предвиђа четири различите диверзионе мере: 1) плаћање новчане казне (диверзиона казна); 2) друштвенокористан рад; 3) утврђивање периода условне казне (1–2 године), која се најчешће комбинује с надзором над преступником и/или извршењем такозваних обавеза; и 4) медијацију између жртве и преступника (вансудско решавање конфликта).

Према Закону о кривичном поступку, пристанак жртве јесте кључни предуслов за медијацију између жртве и преступника. Међутим, пристанак није неопходан уколико је медијација одбијена по основу који неће бити узет у обзир у оквиру кривичног поступка, као што је одмазда или освета. Конкретно решавање конфликта спроводе посебно обучени социјални радници (медијатори). Медијатор обавештава јавног тужиоца о напретку, као и о исходу решавања конфликта. Одлуку да ли је медијација између жртве и преступника била успешна, што је предуслов за обуставу даљег кривичног гоњења, треба да донесе тужилац. Јавни тужилац не тражи посебну процедуру или посебан исход унапред. Учесници, као и медијатори, слободно одлучују о начину решавања конфликта. Осим плаћања новчане казне, медијација између жртве и преступника јесте једина диверзиона мера где јавни тужилац може да додатно затражи плаћање паушалне суме до 145 евра.

Како би се нагласио значај ресторативних елемената у оквиру кривичног поступка, аустријско законодавство је одлучило да се друге диверзионе мере (новчана казна, друштвенокористан рад и условна казна) морају комбиновати са судским решењем о обештећењу.

Јавни тужилац примењује диверзионе мере уколико, или док не подигне званичну оптужницу, после чега се надлежност пребацује на суд, уз саслушање јавног тужиоца све до краја главног претреса. Због тога тужилац мора касније да затражи од суда скретање кривичног поступка уколико сматра да је то потребно након подизања оптужнице.

Овакав закон доводи до новог схватања улоге јавног тужиоца у оквиру кривичног поступка, јер он сада има одлучујућу улогу. Диверзија с интервенцијом

(условљени опортунитет) не представља само одлуку да ли ће се подићи оптужница или не, већ и коначну одлуку о случају, чиме се јавном тужиоцу дају овлашћења која су обично резервисана за суд. Закон наводи да диверзионе мере треба да буду понуда пре него казна, како би се избегла повреда традиционалних овлашћења датих тужиоцу и суду (*richterliches Sanktionsmonopol*).

Прекид поступка од стране тужиоца искључује доношење судске одлуке, тако да тужилац заправо заузима место судије. То даље значи да осумњичени не може да поднесе захтев судији сам, супротно вољи тужиоца. Одбацивање понуде за примену диверзионе мере, дакле, доводи до настављања поступка на суду, где се налази коначни ауторитет. За све диверзионе мере важи да званичан кривични поступак треба да буде настављен уколико осумњичени одбије да прихвати понуду, или не испуни на време обавезу предвиђену диверзионом мером, или пак сам затражи наставак поступка.

Уколико суд прекине поступак позивајући се на диверзионе мере, а тужилац жели да уложи жалбу на ту одлуку, може је поднети апелационом суду, у року од 14 дана. Уколико суд одбије захтев да се поступак прекине, у том случају жалбу могу да уложе тужилац и осумњичени. Такође, могу да се жале на судске одлуке које се тичу наставка поступка. Штавише, непримењивање диверзионе мере у случају где су сви предуслови испуњени, представља основ за поништење.

Коначно ослобађање по основу успешног испуњења диверзионе мере има исти статус као и судска одлука или пресуда, и искључује могућност гоњења по истим чињеницама (*ne bis in idem*).

Иако закон предвиђа да интересе жртве треба промовисати у што већој мери, не постоји могућност да се осигура да су интереси жртве задовољени у случајевима који се завршавају применом диверзионе мере, а где не постоји право жалбе. Уколико тужилац заврши случај применом диверзионе мере, жртва нема право да делује као супсидијарни тужилац (*Subsidiarankläger*).

У поређењу с општим кривичним правом, у малолетничком кривичном праву има мање ограничења по питању примене диверзионих мера. Јавни тужилац треба да се определи за диверзионе мере уколико је за кривично дело које је починио малолетник прописана новчана казна или затворска казна до пет година

затвора (десет година у општем кривичном праву) и уколико су задовољени сви други предуслови предвиђени Законом о кривичном поступку.

У малолетничком кривичном праву, суд мора да примени диверзионе мере на сва кривична дела без ограничења у погледу максималне казне. Међутим, према пресуди Врховног суда, суду није дозвољено да примени диверзионе мере у случају када извршена кривична дела за последицу имају смрт или у случају озбиљне кривице. Остале разлике у односу на опште кривично право односе се на способност малолетног преступника, нпр. на његову могућност плаћања надокнаде, или на чињеницу да медијација између жртве и преступника у случају малолетних преступника не зависи од сагласности жртве.

За разлику од општег кривичног права, Закон о судовима за малолетнике познаје могућност диверзије без интервенције. На основу члана 6. Закона о судовима за малолетнике (*Jugendgerichtsgesetz*), тужилац мора да прекине сваки поступак у случају кривичног дела које је починио малолетник, а за које је прописана само новчана казна или или затворска казна до пет година затвора (десет година у општем кривичном праву), тј. уколико друге мере, а посебно диверзија с интервенцијом, нису неопходне у смислу појединачне превенције. Исто тако, суд мора прекинути поступак уколико је започета прелиминарна истрага, све до краја главног суђења. Само у изузетним случајевима разматрање опште превенције може да утиче на одлуку. Кривична дела са смртним исходом искључена су из примене диверзионих мера. У циљу упозоравања или саветовања одређених малолетних преступника, тужилац може да затражи да се појаве пред старатељским судом ради поуке.

1.2.5. Посебне одредбе у вези с диверзионим мерама

1) Јавни тужилац може да се уздржи од кривичног гоњења лакших преступа које су починили припадници војних снага по налогу надређеног под посебним околностима. Казна, међутим, ипак може бити изречена на основу интерних правила војске (члан 3. став 2. Војног кривичног законика, *Militärstrafgesetz*).

2) Уколико је затвореник починио кривично дело које је у надлежности окружног суда, јавни тужилац може да се уздржи од кривичног гоњења у случају

лакшег преступа и уколико се сматра да је казна за непоштовање правила (*Ordnungsstrafe*) довољна (члан 118. став 3. Закона о затворима, *Strafvollzugsgesetz*).

3) На основу члана 35. став 1. Закона о наркотицима (*Suchtmittelgesetz*), јавни тужилац се, у периоду од две године, мора уздржати од кривичног гоњења лица против којег је покренута пријава за набавку или поседовање мале количине дроге за лично коришћење, у случају да је одређени третман (савет, детоксикација, одвикавање, терапија) неопходан, пожељан (према мишљењу окружних органа) и уколико то жели осумњичени. Такође му може бити додељен социјални радник за праћење лица условно пуштеног на слободу. Јавни тужилац се, у периоду од две године, може уздржати од кривичног гоњења под претходно наведеним условима уколико је у питању мала количина дроге или уколико је осумњичени набавио већу количину дроге или је поседовао, али није имао намеру да је пусти у продају, или уколико је преступ починило лице које је зависник, а у вези с набавком дроге (осим суђења у присуству пороте или при магистратском суду), кривица осумњиченог не може бити схваћена као озбиљна кривица, а осуда није неопходна како би спречила преступника да кривично дело понови у будућности. Тужилац може да одлучи да покрене поступак против преступника током трајања периода од две године у случају да преступник прекрши било који услов који му је постављен током трајања рехабилитације и уколико постоје разлози индивидуалне превенције за наставак кривичног поступка. Такође, суд има могућности да привремено обустави поступак, али може наметнути директиве за условну слободу.

1.3. КАНАДА

1.3.1. Диверзионо поступање

Кривични законик Канаде познаје модел диверзионог поступања (*diversion*),[401] односно скретање од редовног кривичног поступка, или алтернативне или вансудске мере. Преусмерење или скретање од редовног кривичног поступка у канадском кривичном законодавству одговара појму начела опортунитета у

[401] Појам *diversion* означава радњу, ситуацију скретања с одређеног правца, употребу одређених радњи да би се омогућило скретање, у: И. *Стевановић*, (Алтернативне кривичне санкције према малолетницима) *op. cit.* стр. 27.

Законику о кривичном поступку Републике Србије. Кривични законик Канаде[402] и Закон о кривичном гоњењу малолетника[403] представљају законодавство федералне владе Канаде. Овим законима предвиђа се примена скретања (диверзионог поступања), као опште одредбе, с тим да су владе провинција овлашћене да утврде програме скретања, с обзиром на то да су одговорне за локалну администрацију кривичног правосуђа. Неке од програма скретања спроводе владине агенције, као што је Служба за условне казне, али највећи број програма спроводе невладине организације, које у ту сврху добијају посебна средства од Владе Канаде. Учинилац је дужан да за одређене програме скретања плати накнаду за учешће.

Према овим одредбама, полиција има овлашћење и дискреционо право да цени да ли ће поднети кривичну пријаву, а тужилаштво да ли ће покренути поступак против учинилаца за које постоји довољно доказа да су учинили кривично дело мањег значаја. Примена неких од облика алтернативних санкција има за циљ да заштити интересе појединца, а не јавни инетрес.

1.3.2. Поступак према пунолетним учиниоцима

Према Кривичном законику Канаде, тужилац има надлежност и дискреционо право да процени да ли ће гонити појединце за које постоји довољно доказа да су умешани у кривична дела мањег значаја. Примена ових законских овлашћења мора бити транспарентна, заснована на унапред утврђеним начелима, дефинисана у писаним упутствима и стандардима која доносе полиција и тужилаштво.

Бројне су предности примене скретања од редовног кривичног поступка, које се огледају пре свега у смањењу притиска на судове како би могли да се баве тешким и сложеним предметима. Затим, избегава се формирање кривичног досијеа појединца, а у одређеним случајевима учиниоци похађају програме како би поправили понашање. Однос према жртви заслужује посебну пажњу, јер жртве и сведоци не морају да долазе у суд на главни претрес; у одређеним случајевима може доћи до реституције према жртви и тиме се омогућава примена начела

[402] Criminal Code (R.S.C. 1985, c. C-46)
[403] Четвртог фебруара 2002. године, Доњи дом канадског парламента усвојио је нови Закон о кривичном гоњењу малолетника, који је ступио на снагу 1. априла 2003. године.

ресторативне правде. Овај модел скретања може да промовише добре односе између полиције и локалне заједнице.

Правни основ за примену скретања (преусмеравања) од кривичног поступка, када су у питању пунолетни учиниоци, предвиђен је у члану 717. Кривичног законика Канаде, који се односи на алтернативне мере. Алтернативне мере треба да се узму у обзир у сваком случају где се успешним спровођењем програма алтернативних мера могу достићи најважнији циљеви кривичног гоњења. Кривично одељење Министарства правде Канаде подржава коришћење алтернативних мера и сматра да могу бити најбољи и најефикаснији одговор на штету причињену друштву и да омогућавају преступницима да буду рехабилитовани и да прихвате одговорност за учињено кривично дело. Ту се посебно убрајају програми предвиђени чланом 717. Кривичног законика, који се заснивају на принципима ресторативне правде.

Алтернативе затворској казни могу се јавити у више облика. Неке су ближе повезане с традиционалним кривичноправним системом, док друге карактерише приступ који је више окренут ка заједници. Традиционални приступ кривичном делу концентрише се више на учиниоца, на штету нанету држави и на то да се учинилац казни. С друге стране, приступ окренут заједници (друштвени приступ) у средишту интересовања има жртву, штету која јој је нанета, и настоји да жртви надокнади учињену штету. То је довело до увођења бројних различитих алтернативних мера. Неке од мера потпуно заобилазе формално укључивање у кривични поступак, као што су диверзија и медијација. Друге мере су инкорпориране у традиционални кривичноправни систем, као што су пробација, условна осуда, новчана казна, реституција и друштвенокористан рад.[404] Процена и истраживање различитих алтернативних мера још увек су у зачетку и концентришу се не само на рецидивизам као критеријум утврђивања делотворности алтернативних мера већ и на истраживање степена задовољења жртве, схватања правичности и степена накнаде штете. Многи људи верују да је помирење жртве и

[404] E. Skinnider, „LL. M. Canada's Approach to Minor Offences, Behavioural Problems and Administrative Detention", *Canada–China Implementation of International Standards in the Criminal Justice Project*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, 2005, стр. 84.

починиоца много разумније и хуманије него игнорисање једнога и деградирање другога.[405]

Пре препоруке алтернативних мера, тужилаштво мора да утврди да ли постоји озбиљна вероватноћа да ће преступник бити осуђен. Главно начело је да, осим у случају када је преступ изричито изузет из алтернативних мера овим или неким другим смерницама Одељења, алтернативне мере треба узети у обзир у свим случајевима где се успешним спровођењем програма алтернативних мера могу достићи најважнији циљеви кривичног гоњења. Ови циљеви кривичног гоњења разликују се од случаја до случаја, у зависности од чињеница. У случајевима где су најважнији циљеви подстицање осећања одговорности код преступника и схватање штете која је нанета жртви, веома је вероватно да се они могу постићи применом алтернативних мера.

Могућност примене алтернативних мера искључена је за преступе као што су убиство првог и другог степена, покушај убиства, убиство из нехата, тешки физички напад или тежак сексуални преступ, намерно пуцање из ватреног оружја, отмица и слично.

1.3.3. Програми скретања за пунолетне учиниоце кривичних дела

Програми скретања за пунолетне учиниоце представљају добровољну меру коју предлаже Канцеларија главног тужиоца лицима која су осумњичена да су учинила кривична дела мањег значаја. Да би лице било укључено у програм, мора имати најмање 18 година на дан када је учинило кривично дело за које је осумњичено. Канцеларија главног тужиоца доноси одлуку да ли ће лицу понудити могућност да учествује у програму, на основу процене околности које се тичу тежине извршеног кривичног дела, као и на основу претходног понашања осумњиченог.

Програм скретања се састоји од реституције и трошкова програма. Реституција представља обавезу осумњиченог да надокнади заједници оно што је договорено. Реституција обухвата накнаду било које штете коју је учинио осумњичени, писмо извињења, добротворну донацију или добротворни рад у

[405] The Church Council on Justice and Corrections, *Satisfying Justice: Safe Community Options that attempt to repair harm from crime and reduce the use or length of imprisonment*, 1996, стр. 88.

интересу заједнице. Трошкови програма представаљају накнаду за трошкове услуге програма. По правилу, накнада се утврђује у висини од 150 до 450 канадских долара, како би се обезбедила доступност програма свим грађанима, без обзира на њихов материјални статус. Висина накнаде цени се у сваком конкретном случају, узимајући у обзир приходе лица, као и друге околности које су од значаја за процену висине накнаде.

1.3.4. Циљеви програма

Програми имају за циљ да на позитиван начин утичу на учиниоца, како би се подстакао да избегава будуће криминалне активности, да се пружи могућност учиниоцу да не добије кривични досије, а у исто време да се сматра одговорним за своје поступке, да се кроз преговоре о санкцијама учинилац укључи као активни учесник у поступку скретања, да се различитим мерама обезбеди корист за заједницу (добротворна донација, друштвенокористан рад), да се смањи оптерећење судског система великим бројем предмета тако што ће се одређени учиниоци одвратити (скренути) од редовног поступка, те да се обезбеди што боље коришћење средстава заједнице (судови, служба правне помоћи, полиција итд).

Члан 717(1) Кривичног законика предвиђа да се алтернативне мере могу применити на особе осумњичене да су извршиле кривично дело само ако то није у супротности са заштитом друштва и уколико су испуњени следећи услови. Прво, мере треба да су део програма алтернативних мера који је одобрио главни тужилац (државни тужилац) или његов заменик или овлашћено лице, или лице које одреди заменик гувернера у Савету или покрајини. Друго, особа која разматра примену мера мора бити уверена да су те мере задовољавајуће с обзиром на потребе лица осумњиченог да је извршило кривично дело и интересе друштва и жртава. Треће, лице након што је обавештено о алтернативној мери, мора у потпуности и слободно да пристане да у њој учествује, и том приликом мора бити обавештено о праву да га заступа бранилац. Четврто, потребно је да лице прихвати одговорност за дело или пропуст који чини основу за дело за које је осумњичено да је извршило, те да по мишљењу главног тужиоца или тужиоца кривично гоњење дела није ни на који начин забрањено законом. И коначно, да друге разумне алтернативе нису у супротности с циљевима политике.

Уколико осумњичени не признаје своје учешће у извршењу преступа, односно кривичног дела, или уколико изрази жељу да му се изрекне санкција у редовном кривичном поступку, тада се алтернативне мере не могу применити. Пристанак, признање или изјава којом се прихвата одговорност за радње чињења или пропуштања које је учинио осумњичени, а који представљају услов за примену алтернативних мера, не могу се прихватити као доказ против осумњиченог у неком другом грађанском или кривичном поступку.

Примена алтернативних мера према осумњиченом није изузетак од кривичног гоњења. Алтернативне мере се примењују уколико је оптужница против неког лица утврђена за одређено кривично дело и када је суд задовољан балансом могућности да ће осумњичени у потпуности испунити услове алтернативних мера. Суд треба да одбаци оптужницу када је задовољан балансом могућности да ће осумњичени делимично испунити услове алтернативних мера. Такође, суд може одбацити оптужницу уколико, имајући на уму околности и став осумњиченог према алтернативним мерама, сматра да би гоњење било неправедно.

1.3.5. Приручник Државног тужиоца

Да би се обезбедило поверење јавности у кривично правосуђе, тужилачка слобода одлучивања треба да се изражава на начин који је објективан, фер, транспарентан и доследан.[406] У том циљу донет је Приручник Државног тужиоца[407] који у себи садржи смернице за кривично гоњење како би тужиоци обављали своју функцију на адекватан начин. У примени ових смерница на конкретне предмете тужиоци делују самостално, без страха од политичког уплитања или неправилног или неоправданог утицаја. Међутим, они су одговорни Државном тужиоцу за свој рад. Тужиоци се у доношењу својих одлука морају руководити јавним интересом,

---

[406] „Обављање дужности тужиоца је тешко. То захтева солидно професионално расуђивање и правне способности, велику дозу практичног животног искуства и способност за рад у атмосфери великог стреса. Не може свако то да ради. Штавише, не постоји рецепт који гарантује прави одговор у сваком случају, и у многим случајевима разумни људи могу да имају различита мишљења. Тужилац који очекује сигурност и апсолутну истину, у погрешном је бизнису (раду, праву). Спровођење тужилачке дискреције није егзактна наука. Бројнија и сложенија питања, више места за грешку“ (говор Мориса Розенберга, бившег заменика министра правде Канаде, јун 2000. године, 20. годишњица федералних тужилаца).

[407] The Federal Prosecution Service: DESKBOOK, Canadian Government Publishing, 2000; Canadian Cataloguing in Publication Data, Cat. No. J2-172/2000E, www.justice.gc.ca/en/dept/pub/fps/fpd/index.html, 20. 5. 2014.

како је то јасно дефинисано овим смерницама. Тужиоци који спроводе своје дискреционо право такође морају поступати у складу са смерницама садржаним у упутству.

Рад на упутству је констатан процес, и сви тужиоци треба да буду свесни потребе за предлагањем измена упутстава када су нејасна или застарела. Руководиоци тужилаштава су дужни да прате примену упутстава како би се осигурала њихова правилна примена.

Државни тужилац Канаде треба да тужилачко дискреционо право примењује независно и на објективан и доследан начин. Независност у остваривању тужилачке функције загарантована је бројним заштитним мерама. Доследност потребну за примену дискреционог права контролише се јавно објављеним смерницама садржаним у овом упутству савезног тужилаштва, односно државног тужиоца. Принцип независности Државног тужиоца чврсто је укорењен у правном систему Канаде, широко поштован и пажљиво заштићен. Тужиоци остварују своју независност као представници Државног тужиоца. Као таква, „независност тужиоца је делегирана независност“. Тужиоци су дужни да доносе одлуке у складу са смерницама Државног тужиоца садржаним у овом упутству и да делују под руководством директора федералних тужилаштава, регионалних и виших регионалних директора, који, сузаузврат, одговорни помоћнику заменика државног тужиоца (за кривично право).

Принцип независности не значи да тужилац не треба да се консултује. Напротив, одговорно доношење тужилачких одлука често захтева консултације с колегама, надређенима или истражитељима. Интеракција принципа независности, одговорности и консултације значи да се штити систем доношења тужилачке одлуке, у коме је тужилац саставни део. Велика мера независности преноси се на тужиоца, али не и апсолутна слобода одлучивања.

Тужиоци примењују широка дискрециона овлашћења и задржавају значајан степен дискреционог права у појединим случајевима. Судови су углавном не мешају у ова дискрециона права, осим уколико нису примењена због посредних мотива, вређају право на правично суђење или воде у злоупотребу процеса. Сходно томе, тужилац мора да примењује дискреционо право правично, непристрасно, у

доброј вери и у складу с највишим етичким стандардима. Нарочито када се одлуке доносе без присуства јавности, с обзиром на то да оне могу имати далеко већи практичан утицај на спровођење правде него јавно иступање тужиоца на суду.

1.3.6. Упутства Државног тужиоца

Рано сагледавање и процена случаја јесу одлучујуће тачке у процесу кривичног гоњења и представљају темељ тужилачке политике. Сагледавање случаја обично се односи на процес којим тужилац, примењујући политику „Одлука да се суди“, процењује сврсисходност вођења поступка по кривичним пријавама које су поднели истражитељи. Овај тип претходне интервенције тужиоца омогућава рану процену на који начин би случај требало наставити, укључујући и разматрање алтернативног поступања. Рано сагледавање и процена случаја треба да се додели тужиоцу способном за ефикасно и независно оцењивање следећих околности: дозвољености доказа и јавног интереса у поступку, могућности преусмеравања као алтернативе за одустајање или наставак поступка и потребу истражних органа који су укључени у поступак да заврше своју истрагу (Упутство 1). Да би се избегло непотребно трошење времена судова и осталих ресурса, процена случаја мора бити завршена у што краћем року. Сваки случај биће процењен чим је то разумно могуће, и то обично пре одређивања датума суђења или преходне расправе (Упутство 2). Тужиоци морају да врше независну процену приликом одлучивања да ли ће да процесуирају случај (Упутство 4). Виши регионални директори, регионални директори или руководиоци група за кривично гоњење, у зависности од случаја, треба да обезбеде, у сваком случају као и у случају када то посебне околности захтевају, сва средства како би се осигурало да се процена случаја обавља на такав начин да је сачувана потребна независност и независтан наступ (Упутство 5).

У складу с Упутством „Одлука да се суди“, Државни тужилац Канаде процесуира само случајеве у којима постоји разумна могућност осуде и где јавни интерес захтева да то питање (ствар) буде кривично гоњено. Правила „Одлуке да се суди“ морају бити примењена у свим случајевима. У јурисдикцијама где је претходна процена случаја прописана, правило ће се примењивати пре него што се подигне оптужба. Тамо где нема претходне процене случаја, полиција и други

истражни органи треба да буду охрабрени да у фази доношења одлуке користе тужилачке стандарде и да када је то потребно у том смислу траже помоћ тужиоца (Упутство 6).

Питање преусмеравања поставља се на крају прве фазе процеса, и одлуку о томе доноси тужилац који је одговоран за процену случаја у конкретном случају, у складу с Упутством „Преусмеравање“. Тужиоци ће настојати, колико је то разумно могуће, да се реше оптужбе преговорима о кривици (Упутство 9). Велики проценат кривичних предмета у Канади решава се потврдним изјашњавањем о кривици, што може довести до значајне уштеде за систем у целини. С друге стране, мали број оптужених би признао кривицу ако тиме не остварује неку корист. Преговоре о признању кривице треба активно водити, а оптужени може имати неку предност у замену за признање кривице. Судови сада прихватају као одговарајуће да тужилаштво уђе у преговоре о кривици с оптуженим, као и да пристане на мању казну или блажу оптужбу у замену за признање кривице од стране оптуженог. Општи циљ политике јесте да се подстакне рано решавање лакших случајева, тако да неопходна средства буду на располагању за кривично гоњење озбиљних и сложених предмета. У свим случајевима тужилац који учествује у преговорима о признању кривице треба да саопшти оптуженом о којим чињеницама је постигнут договор за потребе одмеравања казне о споразуму о признању кривице. Чињенице на основу којих је закључен споразум о признању кривице треба да буду јасне и предочене оптуженом у писменој форми.

1.3.7. Предуслови за преусмеравање

Када тужилац разматра примену дискреционог права да преусмери поступак против наводног починиоца, он мора бити уверен да су испуњени следећи услови.

1) Да случај задовољава критеријуме из Упутства „Одлука да се суди“ (ss.717[1] [d] и [g]) Кривичног законика.

2) Да је учинилац обавештен о свом праву на браниоца и да зна да не мора да прихвати преусмеравање (ss.717[1] [c] и [d]) Кривичног законика.

3) Да је учинилац вољан да призна одговорност за своје поступке (S.717 [1] [d]) Кривичног законика.

4) Да постоји програм описан у S.717(1) (a) Кривичног закона за који је овај учинилац способан (одговоран).

5) Да је предузео одговарајуће консултације, када је то потребно, са жртвама, истражним органима или другим заинтересованим странама, као и да би преусмеравање било у интересу друштва, преступника и жртве (S.717[1] [b]) Кривичног законика.

6) Да има на уму да су законски предуслови за алтернативне мере одраслима у S.717 Кривичног законика практично идентичне предусловима за коришћење вансудских санкција за малолетнике из S.10[2] од YCJA (Кривични закон за младе).

Приликом доношења одлуке о преусмеравању, тужилац цени околности везане за учиниоца и за природу преступа.

1.3.7.1. Околности учиниоца

Циљна група су преступници који раније нису прекршили кривични закон и мало је вероватно да ће то урадити у блиској будућности. Приликом процене подобности учиниоца тужилац треба да утврди да ли је учинилац раније прекршио кривични закон (укључујући пресуде, одбацивање оптужбе или преусмеравање), као и кајање учиниоца (нпр. да ли је учинилац пристао на правичну надокнаду жртви). Тужилац такође треба да размотри да ли учинилац представља опасност за заједницу и да ли против починиоца постоје друге оптужбе.

1.3.7.2. Околности преступа (дела)

Као што смо већ навели, упутства се односе пре свега на „мале“ преступе (лака кривична дела), односно она кривична дела која су објективно мање озбиљна или потенцијално озбиљна кривична дела почињена на мање озбиљан начин. Приликом утврђивања озбиљности дела, за тужиоца су релевантне следеће околности. Пре свега, да ли је кривично дело предмет сумарног поступка или оптужбе (редовног поступка), да ли је прописана минимална казна, односно да ли се за дело обично изриче казна затвора дужа од три месеца („затвор подразумева и условну казну затвора одслужену у заједници“) и које су потенцијалне или стварне штете нанете жртвама или друштву у целини.

Тужилац мора да утврди да ли је кривично дело предмет других упутстава, што је утицало на одлуку о преусмеравању, нпр. „насиље супружника“, „законска

питања Аборицина“, „поновљени саобраћајни случајеви“, „ватрено оружје и друго опасно оружје“. Ова упутства треба такође размотрити у вези с употребом вансудских мера под YCJA.

У случају постојања било које од следећих околности тужилац неће моћи да користи дискреционо право преусмеравања: уколико дело укључује употребу или претњу употребом насиља за које се оправдано претпоставља да ће за последицу имати штету која неће бити пролазна и по природи безначајна; уколико је у извршењу кривичног дела коришћено оружје или је прећено да ће бити коришћено; у случају напада на сексуални интегритет; ако дело има озбиљне последице по жртву (физичке, психичке или финансијске); уколико понашање указује на софистицирано планирање (нпр. кривично дело које део злочиначког подухвата који је у току); ако лице тргује контролисаним супстанцама или поседује супстанце за потребе трговине, у или у близини школе, на школском простору или у његовој близини, или у близини било ког јавног места које често посећују особе млађе од 18 година, или ако лице тргује контролисаним супстанцама или поседује супстанце за потребе трговине с лицима испод 18 година; уколико лице користи лице млађе од 18 година да изврши кривично дело у вези са дрогом и уколико је мотив за извршење кривичног дела у вези са дрогом првенствено профит.

1.3.8. Завршетак мера алтернативног програма

Ако учинилац успешно заврши програм, оптужница се повлачи, или остаје, али се не покреће. Ако је оптужница повучена или стоји пре него што је учинилац преусмерен, оптужница неће бити поново покренута. Ако оптужница није поднета пре него што је учинилац преусмерен, тужилац је не покреће и не наставља с тим оптужбама.

Ако учинилац не заврши овај програм, кривични поступак се може покренути или поново покренути. Међутим, пре свега тога, тужилац треба да установи зашто програм није завршен, те да процени оправданост покретања или поновног покретања поступка у светлу ових чињеница. Одлука тужиоца о покретању или поновном покретању поступка мора да има претходну сагласност главног тужиоца или регионалног тужиоца.

1.3.9. Канадски закон о кривичном гоњењу малолетника

У правној теорији се оспорава употреба термина „диверзиони модел“ кривичног поступка према малолетницима, посебно када се има у виду практичан значај примене принципа опортунитета у поступку према малолетницима, који се назива „диверзионим поступањем“ у немачкој кривичнопроцесној теорији, при чему диверзија значи један облик скретања с општег, уобичајеног, редовног кривичног поступка. Диверзиони поступак значи само да се поступак окончава на другачији начин него што је уобичајено по општим правилима.[408]

Закон о кривичном гоњењу малолетника (YCJA), који је ступио на снагу 1. априла 2003. године, заменио је Закон о младим преступницима (YOA) из 1985. године. YCJA се надовезује на добра решења YOA и уводи значајне реформе којима се исправљају његови недостаци. YCJA обезбеђује законодавни оквир за успостављање правичнијег и ефикаснијег малолетничког кривичноправног система. Главни циљ YCJA јесте да се смањи употреба судова за младе повећаном употребом вансудских мера. Наиме, Парламент је био забринут због прекомерне употребе судова за младе за мање озбиљне оптужбе и закључио је да би се многе оптужбе решиле брже и ефикасније вансудским мерама.

YCJA се знатно разликује од YOA у вези с несудским одговором на наводна кривична дела почињена од стране малолетника. YOA дозвољава употребу алтернативних мера, али пружа врло оскудна упутства како да се адекватно користе алтернативне мере, врсте мера и њихови циљеви. Насупрот томе, YCJA даје принципе за одлуке у вези с употребом вансудских мера, поставља циљеве за вансудске мере и идентификује специфичне врсте вансудских мера. Кључну улогу у постизању циљева да се смањи употреба судова за младе када је то целисходно имају тужиоци (део први YCJA, секције 4–12).

Према одредби члана 2. Закона, под називом „Значење законских израза“, под појмом малолетник (адолесцент) подразумева се лице од дванаест до осамнаест година. Дететом се, према истој одредби, сматра лице које има мање од дванаест година. Значајно је да канадско кривичнопроцесно законодавство не познаје категорију млађих пунолетних лица. Указујемо на то да канадско законодавство

[408] М. Шкулић, *Малолетници као учиниоци и као жртве кривичних дела*, Досије–Микрокњига, Београд, 2003, стр. 134–135.

није усклађено с међународним стандардима, пре свега с Конвенцијом о правима детета, према којој је дете свако лице млађе од осамнаест година. Да би се одређено лице сматрало пунолетним учиниоцем кривичних дела, битно је време извршења кривичног дела, будући да се ове одредбе под одређеним законским условима могу примењивати и на старији узраст.

1.3.9.1. Случај када је прописан програм претходне процене

Уколико је програм претходне процене случаја прописан у месту надлежности, тужилац може саветовати полицији да има могућност да примени неку од опција која јој је на располагању према S.6 Закона. Према овој одредби, полиција може да не предузима даље радње, да изда опомену или полицијско упозорење, да упути младу особу на јавни или приватни програм уз њену сагласност или да упути младу особу на вансудски програм санкција. За разлику од неформалне опомене од стране службеног лица, полицијско упозорење је формалнија опомена, коју изриче полиција. Полицијско упозорење може бити у форми писма које полиција шаље малолетном лицу и његовим родитељима, или се од малолетних лица и његових родитеља може захтевати да дођу у полицијску станицу на разговор с полицијским службеником вишег ранга.

1.3.9.2. Случај када није прописан програм претходне процене

Ако програм претходне процене није прописан у месној надлежности, тужилац по подношењу кривичне пријаве од стране полиције може донети одлуку о повлачењу оптужбе, да малолетника упути на јавни (државни) програм или агенцију, или да изрекне упозорење малолетнику.

Прво, тужилац може да донесе одлуку о повлачењу оптужбе, иако постоји довољно доказа да се настави с кривичним гоњењем, полазећи од принципа и циљева у чл. 3, 4. и 5. Закона, као и фактора који се односе на тежину кривичног дела, процес хапшења, притвора и кривичну пријаву. Анализом свих ових фактора и њиховом међусобном повезаношћу, тужилац процењује да даље радње нису потребне. Тужилац том приликом треба да се придржава фактора наведених у поглављу под називом „Одлука да кривично гоне“.

Закон изричито не прописује овлашћење на упућивање за тужиоца, као што то чини за полицију, већ је у питању дискреционо право тужиоца на такво

поступање. Пре доношења такве одлуке тужилац може да се консултује с појединцима и стручњацима који имају релевантне информације о постојећим програмима заједнице. Упућивање на програм заједнице или агенције, уз сагласност малолетника, може бити корисно у случајевима у којима је јасно да је малолетнику потребна помоћ у вези с проблемом који је могао допринети извршењу кривичног дела. Уместо гоњења младих особа за лака кривична дела, тужилац може закључити да ово питање може решити прикладније изван система кривичног правосуђа и упутити га на одговарајући програм или агенцију.

Члан 8. Закона наводи да државни (главни) тужилац може да установи овлашћење тужиоца да изриче упозорења малолетнику, уместо започињања или наставка судског поступка по YCJA. Државни тужилац Канаде формално је основао програм тужилачког упозорења за младе људе у априлу 2003. године. Државни тужилац је наложио да федерални тужиоци морају да размотре употребу тужилачког упозорења за младе људе у односу на лакше преступе.

Упозорење тужиоца јесте званично упозорење да иако постоји довољно основа за кривично гоњење кривичног дела, тужилац неће наставити с поступком кривичног гоњења. Упозорењем тужилац саветује малолетника да у будућности избегне учешће у злочину. Упозорење тужиоца тужилац може да се усмено саопшти малолетнику, али треба да се обезбеди и писмено упозорење тужиоца. Обавештење родитељу или старатељу да је малолетник упозорен, као и копија писма упозорења, такође треба да се обезбеде за родитеља или старатеља младог лица кад год је то могуће. Када је тужилац потврдио да је млада особа примила упозорење и адекватно то документовао у досијеу, оптужба се повлачи или зауставља, у зависности од околности.

1.3.10. Преамбула и основна начела

Закон о кривичном гоњењу малолетника садржи Преамбулу и Основна начела (Декларацију о принципима) на којима се овај закон заснива.

Преамбула, као уводни део законског текста, нема правну снагу закона. Преамбула, по правилу, садржи ставове Парламента, како би се боље схватила суштина закона и побољшали услови за његову примену. Потреба за посебним кривичноправним третманом малолетника као учинилаца кривичних дела (а тиме и

за издвајањем малолетниког кривичног права у засебну, специфичну грану позитивног правног система) можда је најпотпуније изражена у Преамбули канадског Закона о кривичном гоњењу малолетника из 2002. године, где се циљевима малолетничког кривичног права сматрају: 1) превенција криминалитета малолетника; 2) рехабилитација и реинтеграција малолетника у друштво; 3) адекватно санкционисање последице за извршење кривичних дела малолетних лица и 4) доприношење дуготрајној заштити друштва.[409]

У Преамбули се, између осталог, наводи да друштво треба да има увид у потребе малолетника и да им помаже у њиховом развоју, да се ради на превентивним мерама у циљу спречавања криминалитета малолетника, мислећи притом пре свега на сарадњу између друштвене заједнице, породице и других лица која се баве проблематиком малолетничке делинквенције, да сви ови субјекти треба да пруже подршку и савет малолетнику у складу с његовим потребама, као и то да јавност мора да буде упозната с подацима који се односе на систем правосуђа и ефикасност предузетих мера. Важно је да Преамбула указује на значај Конвенције о правима детета, односно о уживању права и слободе малолетника, мада појам малолетника, односно детета, није усклађен с овом конвенцијом. Преамбулом се такође указује на ограничену примену најстрожих мера, односно казне лишења слободе, која треба да се примени само за најтежа кривична дела. Преамбула, у ствари, садржи ставове који имају за циљ да отклоне недостатке претходног Закона о младим прекршиоцима из 1985. године, на основу указивања стручне и опште јавности. Пре свега, овај закон је садржавао одредбе које су омогућавале претерану примену санкција које подразумевају лишење слободе малолетника; за време важења овог закона судови су били преоптерећени предметима који су могли бити решени вансудским путем; затим, претходни закон није у довољној мери ефикасно укључивао малолетника у поступак спровођења санкције; и коначно, ово законодавство није у довољној мери водило рачуна о правима жртве кривичног дела.

[409] Ж. Пру, „Канадски закон о кривичном гоњењу малолетника“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008, стр. 37–38.

Основна начела (Декларација о принципима)[410] предвиђена су у члану 3. овога закона. Основним начелима се утврђују циљеви малолетничког кривичног права: превенција криминалитета, рехабилитација и реинтеграција малолетника у друштво, да малолетна лица морају сносити адекватне последице за извршење кривичних дела. Ту се истиче да малолетничко правосуђе треба да има у виду спречавање малолетника да изврши кривично дело, питање повратка малолетника у друштво, узраст и степен зрелости малолетника, по чему се они битно разликују од пунолетних учинилаца кривичних дела, због чега третман за малолетнике треба да буде прилагођен управо степену развијености малолетника и њиховим потребама, да мере према малолетницима морају да се заснивају на принципу правичности, а то подразумева и потребу накнаде проузроковане штете чинидбом од стране малолетника, као и посебна правила поступка, која морају имати за циљ заштиту њихових права.

Осим Преамбуле и Основних начела, YCJA садржи и друга, конкретнија начела којима се треба руководити приликом доношењу одлука у неким кључним моментима кривичног поступка, као што су: примена вансудских мера, санкционисање малолетних лица, затвор и надзор.

У складу с наведеним потребама, имајући у виду пре свега посебне потребе малолетних учинилаца кривичних дела, овај закон предвиђа две врсте санкција: вансудске мере и вансудске санкције.

1.3.11. Вансудске мере

У члану 2. овог закона вансудске мере се дефинишу као „друге мере осим оних у оквиру овог закона, које се користе према малолетним учиниоцима кривичних дела [...] подразумевајући под овим и вансудске санкције“ (члан 2). Осим државног тужиоца, о примени вансудских мера одлучује и полицијски службеник. Према члану 4. овог закона, полицијски службеник може одлучити да не предузме ниједну меру, већ може малолетника само да упозори, стави под надзор, одреди одговарајући програм или, ако је малолетник сагласан, да га упути у одговарајуће службе локалне заједнице подобне да му помогну да не учини ново

[410] О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, (*Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*) *op. cit.* стр. 41.

кривично дело. Опомена, надзор или укључивање у одговарајући програм предвиђени су чл. 6, 7. и 8. Закона. Примена ових мера препоручује се кад год је могуће избегавање кривичног правосуђа скретањем кривичног поступка, посебно када је реч о багателном, примарном, ситуационом или случајном криминалитету. Пракса је показала да је примена вансудских мера често најбољи начин за сузбијање криминалитета малолетника, с тим да се ове мере, по правилу, не могу применити код кривичних дела с елементима насиља или према малолетницима који су пре тога одговарали за неко друго кривично дело. Применом вансудских мера омогућава се брзо и ефикасно деловање на делинквентно понашање малолетника без вођења судског поступка.

Вансудске, диверзионе или неформалне мере према малолетним учиниоцима кривичних дела треба да обезбеде ефикаснију реакцију друштва на лакша малолетничка кривична дела. Примена ових мера према малолетницима у случају лакших кривичних дела има бројне предности у односу на класична средства реаговања друштва на криминалитет путем кривичних санкција. Тако се истиче да неформалне мере производе значајне последице за малолетног учиниоца кривичног дела (нпр. накнада штете, извињење, учешће у „добротворном раду“). Даље, мере омогућавају брзу интервенцију према малолетнику и пружају широј друштвеној заједници прилику да преузме значајну улогу у планирању одговора локалне заједнице на криминалитет малолетника. Примена ових мера не оставља штетне последице на малолетника и растерећује суд, који тада може да се бави озбиљнијим кривичним делима. Поступак изрицања ових мера је брз, неформалан, ефикасан и економичан, па штеди и време и средства.[411]

Искуство у Канади и другим земљама показало је да се вансудским мерама може обезбедити ефикасна реакција на лакша малолетничка кривична дела.[412]

1.3.12. Вансудске санкције

Вансудске санкције предвиђене су чл. 10–12. Закона, и њихова примена зависи од тежине извршеног кривичног дела, природе и броја претходно учињених

[411] Д. Јовашевић, „Европски стандарди и неформалне мере у малолетничком кривичном праву, *Европско законодавство*, год. IX, бр. 33–34, Београд, 2010, стр. 19–42.
[412] Ж. Пру, (Канадски закон о кривичном гоњењу малолетника) *op. cit.* стр. 39.

кривичних дела од стране малолетника, оцене других отежавајућих околности које искључују примену опомене, надзора или укључивања у одговарајући програм.

Вансудска санкција је „свака санкција предвиђена програмом у члану 10. овог закона“. Законодавац користи термин вансудске санкције, мада се и у овом случају ради о мерама и овлашћеним органима нешто другачијег карактера него што је то случај с вансудским мерама.

Вансудска санкција може бити изречена само ако је утврђена у оквиру програма од стране државног тужиоца или другог законом овлашћеног лица. Да би се применила вансудска санкција, потребно је да су испуњени следећи услови: да је лице које одлучује о тој санкцији убеђено да је она прилагођена потребама малолетника, да је малолетник санкцију слободно прихватио, да је малолетник признао извршење кривичног дела и да постоје довољни докази који потврђују да је малолетник извршио кривично дело. Међутим, вансудске санкције се не могу применити уколико је малолетник изјавио да жели да се води судски поступак и да му суди надлежни суд. Уколико малолетник поступи у складу с налозима који произилазе из санкције, поступак се обуставља и одбацује се оптужба против њега. Под одређеним околностима, може се одбацити оптужба и у случају да је малолетник само делимично остварио захтеве из санкције.

Вансудске санкције су најозбиљнији одговор у распону вансудских мера. За разлику од других врста вансудских мера, вансудске санкције захтевају да малолетник прихвати одговорност за поступање које чини основу кривичног дела и да пристане на дужину и услове санкције. Неприхватање ових околности од стране малолетника може довести до кривичног гоњења за учињено кривично дело. Вансудске санкције могу да се користе само ако малолетнику опомена, упозорење или упућивање према чл. 6, 7 и 8. не би били адекватно решење због озбиљности дела, природе и броја претходних кривичних дела које је починио, или било које друге отежавајуће околности. Додатни услови који морају бити задовољени пре употребе вансудске санкције прописане су у C.10 (2YCJA).

Вансудске санкције према YCJA укључују писма извињења, огледе, образовне програме против крађа у продавницама, програме помирења жртве и починиоца, пружање услуга жртви и рад за заједницу (друштвенокористан рад).

Оцена да ли ће вансудска мера бити адекватна одговорности малолетника захтева од тужиоца да утврди да ли су одређене вансудске мере пропорционалне озбиљности дела и степену одговорности малолетника, као и да ли промовишу рехабилитацију малолетника. Не постоји ограничење колико пута вансудска санкција може бити изречена малолетнику. Ако тужилац утврди да је примена лакше вансудске мере непримерена, треба да размотри да ли би вансудска санкција била адекватна одговорности малолетника за његово кажњиво понашање. Вансудска санкција може да се примени и код неких кривичних дела која су сувише озбиљна да би се применило упозорење тужиоца. Међутим, вансудске санкције не могу се применити за следећа кривична дела у вези са дрогом и околности: 1) поседовање велике количине марихуане и хашиша, или дроге као што су кокаин, хероин или екстази; 2) коришћење другог лица, које је више од две године млађе од малолетника осумњиченог да је извршио кривично дело, да почини или помогне у извршењу кривичног дела у вези са дрогом; и 3) трговина контролисаном супстанцом или поседовање супстанци у циљу трговине (изузетак може настати када малолетник дели с другим лицима веома малу количину супстанце, која је незнатна или недовољна за разматрање).

Одбијање малолетника да да сагласност или неуспех у извршавању вансудске мере третмана у вези с болестима зависности не треба тумачити као неспремност да учествују у вансудским мерама уопште, или као знак да вансудска мера неће бити примерена одговорности малолетника за кривично дело. Одбијање или неуспех би могли да буду чиниоци у избору одређене мере, али их не треба сматрати препреком за све вансудске мере.

1.3.13. Судски поступак

Примена вансудских мера и вансудских санкција има за циљ да се избегне или одложи вођење кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела. Овакво решње је у складу са чланом 40. став 3. тачка б. Конвенције о правима детета, који захтева од држава потписница да предузму мере кад год је могуће и, пожељно, да уведу мере поступања с децом и малолетницима који су прекршили закон, без прибегавања судском поступку.

Уколико дође до судског поступка, за суђење малолетницима надлежан је суд за малолетнике (члан 14. Закона). Приликом доношења одлуке о избору конкретне кривичне санкције, суд за малолетнике консултује се са судским одбором за младе (*Comites de justice pour la jeunesse*, члан 18) и консултативним групама (*Groupes consultatifs* – члан 19). Судски одбор за младе чине грађани који су задужени да пруже помоћ у примени овог закона, и њих именују Државни тужилац Канаде или друга овлашћена лица. Консултативне групе чине такође грађани, међу којима могу бити и родитељи малолетника, жртва кривичног дела, као и друга лица која познају малолетника и стога се могу боље изјаснити о његовим потребама. Судски одбор за младе и консултативне групе надлежни су да предлажу пре свега вансудске мере које би у конкретном случају највише одговарале малолетнику, али исто тако могу предложити и неку другу меру, условни отпуст или казну.[413]

Закон детаљно регулише услове и околности под којима се малолетном лицу може изрећи казна. Суд том приликом цени пре свега личност малолетног учиниоца дела, улогу учиниоца у конкретном кривичном делу, штету која је нанета жртви, затим околност да ли је малолетник штету надокнадио, да ли је раније био осуђиван, као и све друге отежавајуће и олакшавајуће околности. Члан 38. прописује да казна изречена малолетнику не може бити тежа од оне која би се изрекла пунолетном учиниоцу за исто кривично дело извршено под приближно истим околностима, затим, изречена казна мора бити слична казнама изреченим малолетницима за приближно исту ситуацију, мора бити пропорционална тежини кривичног дела и степену кривичне одговорности малолетника.

1.3.14. Казна лишења слободе

Закон даље прописује под којим околностима се може изрећи казна лишења слободе, која представља најтежи облик кривичних санкција према малолетницима. Пре него што донесе одлуку о изрицању казне, суд за малолетнике захтева од надлежне службе да му достави извештај. Будући да казна лишења слободе представља најтежу кривичну санкцију, стога треба прибегавати другим

[413] О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, (*Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у* Србиј) *op. cit.* стр. 44.

санкцијама, са што мање елемената принуде, ограничења права и слободе и репресије. Овакво законско решење је у складу са тзв. Хаванским правилима, која у члану 11. тачка б. прописују да се у односу на малолетне учиниоце кривичних дела захтева искључење или свођење на минимум било каквог облика лишења слободе.

Закон налаже суду да формира консултативну групу из члана 19, која предлаже санкцију за малолетника који је оглашен кривим (члан 41). У члану 42. Закона наводе се „посебне казне које се могу изрећи малолетнику“ (нпр. опомена, обавеза малолетника да надокнади штету, похађање одређених програма, рад у општем интересу и сл.). Суд одређује време на које се изриче посебна казна, с тим да ни једна од ових казни не може трајати дуже од две године. Уколико је изречено више казни за различита кривична дела, тада јединствена казна не може трајати дуже од три године. Изузетак представља казна за кривично дело убиство, која не може трајати дуже од десет година.

1.3.15. Пример програма „скретања“ у Канади

Пример провинције Онтарио[414]

Главни тужилац провинције Онтарио донео је 2005. године Упутство о правосуђу локалне заједнице и Упутство о учиниоцима ометеним у развоју, односно ментално оболелим.

Према Упутству о правосуђу локалне заједнице, поступци правосуђа локалне заједнице могу у одређеним случајевима у потпуности заменити или допуњавати поступак формалног кривичног правосуђа. Након доношења овог Упутства главног тужиоца, у многим градовима и местима провинције Онтарио, успостављени су програми правосуђа локалне заједнице.

Упутством се охрабрују локалне заједнице да развијају програме локалног правосуђа, будући да могу помоћи остваривању потреба појединца и заједнице: активније учешће у правосудним поступцима; промоција осећања безбедности у заједници; подршка конкретним мерама с циљем превенције будућег преступничког понашања; пружање могућности жртвама да учествују у правосудном поступку уз заштиту достојанства и безбедности; охрабрење

[414] М. Матић, „Начело опортунитета кривичног гоњења у Канади“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр. 163–170.

учиниоца да прихвати одговорност за своје поступке и пружање жртвама накнаде за штету и повреду које су им нанете.

Упутство садржи смернице за развијање програма локалног правосуђа, а не једнообразан модел за све заједнице, имајући у виду разлике како у потребама, тако и у средствима локалних заједница. Према Упутству о правосуђу локалне заједнице, ови програми се не могу применити на кривична дела која садрже насиље, и то је заједничка одредба за све заједнице.

Према Упутству о учиниоцима ометеним у развоју, односно ментално оболелим, уколико су учинила неко кривично дело, ова лица не могу сносити теже последице него општа популација. Упутство садржи одредбе којима се признају посебне околности које важе за лица ометена у развоју или ментално оболела лица, и даје им се право да захтевају посебан третман у кривичном правосуђу, зависно од природе кривичног дела и претходног понашања учиниоца. У складу с овом одредбом, на ова лица могу се применити ресторативне или поправне мере, као што су специјализовани третмани, програми надзора, алтернативни програми или програми правосуђа локалне заједнице. Уколико то дозвољавају јавна безбедност и безбедност жртве, као и друге околности, у таквим случајевима требало би дати предност алтернативним мерама, а не кривичном гоњењу ових учинилаца.

Главни тужилац провинције Онтарио донео је 23. априла 2003. године и упутство под називом „Упозорење тужиоца за малолетнике“. Члан 8. Закона о кривичном гоњењу малолетника предвиђа да државни тужилац може да донесе програм којим овлашћује тужиоца да примени упозорење према малолетнику уместо да отпочне или настави судски поступак на основу овог закона.

„Ја, Мартин Кокон, министар правде и државни тужилац, сходно члану 8. Закона о кривичном гоњењу малолетника, овим установљавам програм упозорења Круне и овлашћујем јавне тужиоце да примењују упозорење малолетницима, уместо да отпочну или наставе судски поступак, у складу са Упутством, принципима и циљевима YCJA, а посебно у складу с политиком и принципима из чл. 3, 4, 5. и 10. YCJA.

Ја овим даље овлашћујем заменика министра правде и заменика државног тужиоца Канаде да као мој делегат поступа у циљу развијања и спровођења

политике у вези с Програмом упозорења Круне, који је у складу са YCJA. У складу с том политиком, савезни тужиоци треба да размотре коришћење Упозорења Круне у односу на све преступе које су наводно починили малолетници.

У граду Отави, Онтарио, на дан 23. априла, 2003. године.

М. Кокон“

ГЛАВА ШЕСТА

1. ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ПОСТУПАЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРИМЕНИ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА

Ради потпунијег и правилнијег сагледавања примене начела опортунитета, односно одлагања кривичног гоњења из члана 283. ЗКП, дат је приказ појединачних радњи које предузима јавни тужилац. Ове радње нису предвиђене Закоником, а настале су као последица рада у пракси, те су временом, у одсуству законске регулативе, постале правила поступања јавних тужилаца.

1.1. Примена начела опортунитета кривичног гоњења код кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. став 3. у вези са ставом 1. КЗ

1) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
14. фебруар 2014. год.
Б е о г р а д

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РС
ДИРЕКЦИЈА ПОЛИЦИЈЕ
ПОЛИЦИЈСКА УПРАВА У БЕОГРАДУ
УПРАВА ЗА АНАЛИТИКУ И ИНФОРМАТИКУ
Б Е О Г Р А Д
Ул. Кнеза Милоша бр. 101

Поводом кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14 од 29. 1. 2014. године поднело овом тужилаштву против осумњичене Д. Ж. због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, на основу чл. 282. ст. 4. Законика о кривичном поступку, подносим

ЗАХТЕВ ЗА ПРИКУПЉАЊЕ
ПОТРЕБНИХ ОБАВЕШТЕЊА

Потребно је да нам доставите извештај из казнене евиденције за осумњичену Д. Ж., ЈМБГ ....., од оца Д., рођене ..... године у З., Р. Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., број личне карте ..... Београд.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

2) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
14. фебруар 2014. год.
Б е о г р а д

ПРЕКРШАЈНИ СУД У БЕОГРАДУ

Б Е О Г Р А Д
Ул. Тимочка бр. 14

Поводом кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14, од 29. 1. 2014. године поднело овом тужилаштву против осумњичене Д. Ж. због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, на основу чл. 282. ст. 4. Законика о кривичном поступку, на основу чл. 282. ст. 1. тач. 3. Законика о кривичном поступку, подносим

ЗАХТЕВ ЗА ПРУЖАЊЕ
ПОТРЕБНИХ ОБАВЕШТЕЊА

Потребно је да нам доставите извештај из прекршајне евиденције из области јавног саобраћаја за осумњичену Д. Ж., ЈМБГ ....., од оца Д., рођене ..... године у З., Р. Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., број личне карте ..... Београд.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

3) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
14. фебруар 2014. год.
Б е о г р а д

РЕПУБЛИЧКО ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО
– писарници –

Б е о г р а д
Ул. Немањина 24-26

Потребно је да нас обавестите да ли осумњичена Д. Ж., ЈМБГ ....., од оца Д., рођена ..... године у З., Р. Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., број личне карте ..... Београд, пролази кроз централну евиденцију лица према којима је примењено начело опортунитета, односно одлагање кривичног гоњења (чл. 236. старог ЗКП, односно чл. 283. новог ЗКП) и прави опортунитет (чл. 237. старог ЗКП, односно чл. 284. ст. 3. новог ЗКП). Тражени подаци су нам неопходни ради доношења одлуке о примени института одлагања кривичног гоњења у смислу чл. 283. Законика о кривичном поступку према осумњиченој Д. Ж.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

4) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
12. март 2014. год.
Б е о г р а д

Д. Ж.

БЕОГРАД
Ул. .....

Сходно члану 283. Законика о кривичном поступку, позивате се да одмах по пријему овог позива приступите у просторије Првог основног јавног тужилаштва у Београду (Палате правде), пети спрат, канцеларија број 508 и у својству осумњиченог дате изјаву о примени института одлагања кривичног гоњења прописаног одредбом члана 283. Закона о јавном тужилаштву у вези кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст.1. Кривичног законика.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

5) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
25. март 2014. год.
Б е о г р а д

Записник о изјави осумњичене Д. Ж.

Осумњичена Д. Ж., ЈМБГ ....., од оца Д., рођена .....године у З., Р. Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., у вези кривичне пријаве Министарства унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14, од 29. 1. 2014. године, изјављује да прихвата обавезу да у корист Града Београда – Секретаријата за здравство, на рачун 840-744142843-21 са позивом на број 3350114431232010 модел 97 уплати износ од 30.000,00 динара, и да о извршеним уплатама најкасније до дана 2. 4. 2014. године достави доказ овом тужилаштву.

Осумњиченој је предочено да ће након извршене ове обавезе, кривична пријава против ње бити одбачена.

Осумњичена је посебно упозорена да ће у случају неизвршења ове обавезе, кривични поступак против ње бити покренут и то подношењем оптужног предлога Првом основном суду у Београду због наведеног кривичног дела.

Осумњичена Д. Ж. **ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА**

6) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
КЕО.бр.466/14
24. март 2014. год.
Б е о г р а д

На основу чл. 43. ст. 2. тач. 2. и чл. 283. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку, доносим

Н А Р Е Д Б У

ОДЛАЖЕ СЕ кривично гоњење осумњичене Д. Ж. у погледу кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика.

НАЛАЖЕ СЕ осумњиченој Д. Ж., од оца Д., рођена ..... године у З., Р. Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., да поводом кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14, од 29. 1. 2014. године заједно са доказима поднела против ње због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, изврши преузету обавезу тако што ће на рачун 840-744142843-21 модел 97, са позивом на број 3350114431232010 да уплати износ од 30.000,00 динара у корист града Београда – Секретаријат за здравство, и да о извршеној уплати до дана 2. 4. 2014. године достави доказ овом тужилаштву.

Уколико осумњичена преузету обавезу изврши у року и на начин предвиђен овим решењем, кривична пријава ће бити одбачена, а уколико исту обавезу не изврши, против ње ће бити покренут кривични поступак и то подношењем оптужног предлога Првом основном суду у Београду због наведеног кривичног дела.

Р а з л о з и

Из кривичне пријаве Министарства унутрашњих послова РС, Дирекције полиције, Полицијске управа за град Београд, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14, од 29. 1. 2014. године и доказа уз исту произилази да је Д. Ж. извршила кривично дело Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика.

Осумњичена Д. Ж. је дана 25. 3. 2014. године приступила по позиву у ово тужилаштво и прихватила обавезу да на рачун 840-744142843-21 уплати износ од 30.000,00 динара у корист града Београда – Секретаријат за здравство, и да о извршеној уплати достави доказ овом тужилаштву најкасније до 2. 4. 2014. године.

Уколико осумњичена преузету обавезу изврши у року и на начин предвиђен овим решењем, кривична пријава ће бити одбачена, а уколико исту обавезу не изврши, против ње ће бити покренут кривични поступак.

О последицама неизвршења преузете обавезе, осумњичена је посебно упозорена.

Надзор над извршењем ове обавезе извршиће повереник Управе за извршење кривичних санкција, који ће о поступању осумњичене Д. Ж. обавестити ово тужилаштво.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

7) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
КЕО.бр.466/14
24. март 2014. год.
Б е о г р а д

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД БЕОГРАД – СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ЗДРАВСТВО

У складу са закључком број 5-593/10 градоначелника Београда од 23. 2. 2010. године, достављамо вам наредбу Првог основног јавног тужилаштва у Београду Кт.бр.1044/14 КЕО.бр.466/14, од 25. 3. 2014. године, којом је осумњиченој Д. Ж., против које је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14, од 29. 1. 2014. године поднело кривичну пријаву због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, наложена обавеза да у корист ваше установе преко жиро-рачуна уплати износ од 30.000,00 динара.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

8) **РЕПУБЛИКА СРБИЈА**
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
КЕО.бр.466/14
28. март 2014. год.
Б е о г р а д

На основу чл. 283. ст. 3. у вези са ст. 1. Законика о кривичном поступку доносим

РЕШЕЊЕ

ОДБАЦУЈЕ се кривична пријава Министарства унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14, од 29. 1. 2014. године, поднета против Д. Ж. због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из

чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, будући да је осумњичена Д. Ж. у потпуности, у року од три дана, извршила обавезу из чл. 283. ст. 1. тач. 2. ЗКП која јој је наложена наредбом овог тужилаштва Кт.бр.1044/14-КЕО.бр.466/14, од 25. 3. 2014. године.

Р а з л о з и

Наредбом Првог основног јавног тужилаштва у Београду Кт.бр.1044/14КЕО.бр.466/14, од 25. 3. 2014. године привремено је одложено кривично гоњење осумњичене Д. Ж. и истој је наложено да на основу чл. 283. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку уплати новчани износ од 30.000,00 динара у корист Секретаријата за здравство града Београда, и то на рачун бр. 840-744142843-21 модел 97, са позивом на број 3350114431232010, као и да о извршеној уплати достави доказ овом тужилаштву до дана 2. 4. 2014. године.

Како је осумњичена Д. Ж. доставила на увид оригинал налог за уплату из којег произилази да је дана 28. 3. 2014. године, и то у року од три дана од дана достављања наредбе којом јој је наложена обавеза у смислу чл. 283. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку, на рачун Секретаријата за здравство града Београда уплатила новчани износ од 30.000,00 динара и тиме у потпуности извршила наложену обавезу, то је и донета одлука као у изреци овог решења.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

9) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
КЕО.бр.466/14
28. март 2014. год.
Б е о г р а д

Д. Ж.

БЕОГРАД
Ул. .....

Обавештавамо Вас да је ово тужилаштво одбацило кривичну пријаву коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14 од 29. 1. 2014. године поднело против Вас због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, с обзиром да сте испунили обавезу која Вам је наложена наредбом овог тужилаштва Кт.бр.1044/14 -КЕО.бр.466/14 од 25. 3. 2014. године.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

10) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.1044/2014
КЕО.бр.466/14
28. март 2014. год.
Б е о г р а д

Ј. В.

Б Е О Г Р А Д
Ул. .....

Сходно чл. 283. ст. 3. Законика о кривичном поступку, обавештавамо Вас да је ово тужилаштво применило институт одлагања кривичног гоњења у смислу чл. 283. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку и потом одбацило кривичну пријаву коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Управа саобраћајне полиције, СПИ за увиђаје саобраћајних незгода Ку.бр.1562/14 од 29. 1. 2014. године поднело против Д. Ж. због кривичног дела Угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289. ст. 3. у вези са ст. 1. Кривичног законика, с обзиром да је Д. Ж, у оквиру примене института одлагања кривичног гоњења, извршила обавезу наложену наредбом овог тужилаштва Кт.бр.1044/14-КЕО.бр.466/14 од 25. 3. 2014. године, тако што је у смислу чл. 283. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку, уплатила утврђени новчани износ у корист Секретаријата за здравство града Београда.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

1.2. Примена начела опортунитета кривичног гоњења код кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а став 1. КЗ

1) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.5930/2012
29. март 2014.год.
Б е о г р а д

Р. Б.

БЕОГРАД
Ул. .....

Сходно члану 283. Законика о кривичном поступку, позивате се да одмах по пријему овог позива приступите у просторије Првог основног јавног тужилаштва у Београду (Палате правде), пети спрат, канцеларија број 508 и у својству осумњиченог дате изјаву о примени института одлагања кривичног гоњења прописаног одредбом члана 283. Закона о јавном тужилаштву у вези кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а. ст.1. Кривичног законика.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

2) Република Србија
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт. бр. 5930/12
14. април 2014. год.
Б е о г р а д

Записник о изјави осумњиченог Р. Б.

Осумњичени Р. Б. ЈМБГ....., од оца Д. и мајке Ј, девојачко Ђ. рођен 18.03.1990. године у Б, Р Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., поводом кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.11306/12 од 27.06.2012.године са доказима поднело против њега због кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а ст. 1 Кривичног законика, упознат са могућношћу одлагања кривичног гоњења до извршења обавезе из чл. 283. ст. 1. тач. 3. Законика о кривичном поступку, изјави да прихвата да обави друштвенокорисни рад тако што ће радити 120 часова у току три месеца у ЈКП „Зеленило Београд“, у ул. Мали Калемегдан бр. 8. и то у периоду од 5.05.2014. године до 5.08.2014. године.

Осумњиченом је предочено да ће након извршења ове обавезе, кривична пријава против њега бити одбачена, а посебно је упозорен да ће у случају неизвршења ове обавезе, кривични поступак против њега бити покренут и то подношењем оптужног предлога Првом основном суду у Београду за наведено кривично дело.

Осумњичени ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА
Р. Б.

3) Република Србија
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт. бр. 4429/13
14. април 2014. год.
Б е о г р а д

ДОСТАВНА НАРЕДБА

Предмет превести у КЕО уписник
Осумњичени: Р. Б.
Кривично дело: Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а. ст. 1. Кривичног законика

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

4) Република Србија
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт. бр. 5930/12

КЕО.бр.677/14
14. април 2014. год.
Б е о г р а д

На основу чл. 43. ст. 2. тач. 2. и чл. 283. ст. 1. тач.3. Законика о кривичном поступку, доносим

Н А Р Е Д Б У

ОДЛАЖЕ СЕ кривично гоњење осумњиченог Р. Б. у погледу кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а ст. 1. Кривичног законика.

НАЛАЖЕ СЕ осумњиченом Р. Б, ЈМБГ ....., од оца Д. и мајке Ј, девојачко Ђ, рођен 18.03.1990. године у Б, Р Србија, са пребивалиштем у Београду, ул. ....., поводом кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.11306/12 од 27.06.2012. године са доказима поднело против њега због кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а ст. 1 Кривичног законика, да изврши преузету обавезу, односно да обави друштвенокорисни рад тако што ће радити 120 часа у току три месеца у ЈКП „Зеленило Београд“, у ул. Мали Калемегдан бр. 8. и то у периоду од 5.05.2014. године до 5.08.2014. године, те да се у року од пет дана од дана пријема ове наредбе јави у правну службу ЈКП „Зеленило Београд“ у Београду,ул. Мали Калемегдан бр. 8 ради договора око обављања друштвенокорисног рада.

Уколико осумњичени преузету обавезу изврши у року и на начин предвиђен овим решењем, кривична пријава ће бити одбачена, а уколико исту обавезу не изврши, против њега ће бити покренут кривични поступак.

Р а з л о з и

Из кривичне пријаве Министарства унутрашњих послова РС Дирекције полиције, Полицијске управе за град Београд, Полицијске станице Звездара Ку.бр.11306/12 од 27.06.2012. године и доказа који су приложени уз кривичну пријаву произилази да је осумњичени Р. Б. извршио кривично дело Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а. ст. 1. Кривичног законика.

Осумњичени Р. Б. је дана 14.04.2014. године приступио по позиву у ово тужилаштво и прихватио обавезу да обави друштвенокористан рад тако што ће радити 120 часова у току три месеца у ЈКП „Зеленило Београд“ и то у периоду од 5.05.2014. године до 5.08.2014. године.

Уколико осумњичени преузету обавезу изврши у року и на начин предвиђен овим решењем, кривична пријава ће бити одбачена, а уколико исту обавезу не изврши, против њега ће бити покренут кривични поступак.

О последицама неизвршења преузете обавезе, осумњичени је посебно упозорен.

Надзор над извршењем ове обавезе извршиће повереник Управе за извршење кривичних санкција који ће о поступању Р. Б. обавестити ово тужилаштво.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

5) Република Србија

ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт. бр. 5930/12
КЕО.бр. 677/14
14. април 2014. год.
Б е о г р а д

ЈКП „ЗЕЛЕНИЛО БЕОГРАД“
Б Е О Г Р А Д
Ул. Мали Калемегдан бр. 8.

У складу са за закључком бр.5-593/10 градоначелника Београда од 23.02.2010. године, у прилогу дописа достављамо вам наредбу Кт.бр.5930/12-КЕО.бр.677/14 којом је осумњиченом Р. Б. због кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а ст. 1. Кривичног законика, наложена обавеза да у ЈКП „Зеленило Београд“ обави друштвенокорисни рад у трајању од 120 часова и то у периоду од 5.05.2014. године до 5.08.2014. године.

Потребно је да нас писменим путем, у складу са роковима предвиђеним наведеним решењем, обавестите о почетку и завршетку обављања друштвенокорисног рада упућеног лица-Р. Б, као и о свим релевантним чињеницама сходно прописаном протоколу.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

6) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.5930/2014
КЕО.бр.677/14
28. август 2014.год.
Б е о г р а д

На основу чл. 283. ст. 3. у вези са ст. 1. Законика о кривичном поступку доносим

РЕШЕЊЕ

ОДБАЦУЈЕ се кривична пријава Министарства унутрашњих послова РС, Дирекције полиције, Полицијске управе за град Београд, Полицијске станице Звездара Ку.бр.11306/12 од 27.06.2012. године против осумњиченог Р. Б. због кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а ст. 1. Кривичног законика, будући да је осумњичени Р. Б. у потпуности извршио обавезу из чл. 283. ст. 1. тач. 3. ЗКП која му је наложена наредбом овог тужилаштва Кт.бр.5930/12-КЕО.бр.677/14 од 14.04.2014. године.

Р а з л о з и

Наредбом Првог основног јавног тужилаштва у Београду Кт.бр.5930/12-КЕО.бр.677/14 од 14.04.2014. године привремено је одложено кривично гоњење осумњиченог Р. Б. и истом је наложено да, на основу чл. 283. ст. 1. тач. 3. Законика

о кривичном поступку, обави друштвенокорисни рад тако што ће радити 120 часова у току три месеца у ЈКП „Зеленило Београд“, ул. Мали Калемегдан бр. 8.

Како из дописа ЈКП „Зеленило Београд“ Сектора за правне и опште послове и заштићена природна добра од 25.08.2014. године произилази да је Р. Б. извршио своју обавезу тако што је обавио друштвенокорисни рад у трајању од 120 сати закључно са 12.08.2014. године и то радећи на пословима уређења и одржавања јавних зелених површина на територији општине Звездара и тиме у потпуности извршило наложену обавезу, то је донета одлука као у изреци овог решења.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

7) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.5930/2012
КЕО.бр.677/14
28. август 2014.год.
Б е о г р а д

Р. Б.

БЕОГРАД
Ул. .....

Обавештавам Вас да је ово тужилаштво одбацило кривичну пријаву коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.11306/12 од 27.06.2012.године поднело против осумњиченог Вас, због кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а. ст. 1. Кривичног законика, будући да сте у потпуности извршили обавезу из чл. 283. ст. 1. тач. 3. ЗКП која Вам је наложена наредбом овог тужилаштва Кт.бр.5930/12 -КЕО.бр.677/14 од 14.04.2014. године.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

1.3. Примена начела опортунитета кривичног гоњења код кривичног дела Насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ

1) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/13
02.04.2014. год.
Б е о г р а д

П О З И В
Г. Д.

БЕОГРАД

Ул. .....

Сходно члану 283. Законика о кривичном поступку, позивате се да **одмах** по пријему овог позива приступите у просторије Првог основног јавног тужилаштва у Београду (Палате правде), пети спрат, канцеларија број 508 и у својству осумњиченог дате изјаву о примени института одлагања кривичног гоњења прописаног одредбом члана 283. Закона о јавном тужилаштву у вези кривичног дела Насиље у породици из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

2) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/2014
11. април 2014.год.
Б е о г р а д

РЕПУБЛИЧКО ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО
- писарници -

Б е о г р а д
Ул. Немањина 24-26

Потребно је да нас обавестите да ли осумњичени Г. Д, ЈМБГ ....., од оца М, рођен 19.08.1969. године у Б. са пребивалиштем у Београду, ул. ....., пролази кроз централну евиденцију лица према којима је примењено начело опортунитета, односно одлагање кривичног гоњења (чл. 236. старог ЗКП, односно чл. 283. новог ЗКП) и прави опортунитет (чл. 237. старог ЗКП, односно чл. 284. ст. 3. новог ЗКП). Тражени подаци су нам неопходни ради доношења одлуке о примени института одлагања кривичног гоњења у смислу чл. 283. Законика о кривичном поступку према осумњиченом Г. Д.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

3) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/2014
11. април 2014.год.
Б е о г р а д

Записник о изјави осумњиченог Г. Д.

Осумњичени Г. Д, ЈМБГ ....., од оца М, рођен 19.08.1969. године у Б. са пребивалиштем у Београду, ул. ....., у вези кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за

град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.21101/13 од 24.10.2013. године поднела против њега због кривичног дела Насиље у породици из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика, као и након спровођења доказних радњи и то саслушања осумњиченог и испитивања сведока Г. А, изјави да прихвата обавезу да се подвргне одвикавању од алкохола а која мера ће бити реализована у Специјалној болници за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр.44 и која може најдуже трајати годину дана.

Осумњиченом је предочено да ће након извршена ове обавезе, кривична пријава против њега бити одбачена.

Осумњиченом је посебно упозорен да ће у случају неизвршења ове обавезе, кривични поступак против њега бити покренут подношењем оптужног предлога Првом основном суду у Београду за наведено кривично дело.

Осумњичени: **ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА**
Г. Д.

4) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/2013
КЕО.бр.1132/14
09. јул 2014.год.
Б е о г р а д

На основу чл. 43. ст. 2. тач. 2. и чл. 283. ст. 1. тач. 5.Законика о кривичном поступку, доносим

Н А Р Е Д Б У

ОДЛАЖЕ СЕ кривично гоњење осумњиченог Г. Д. у погледу кривичног дела Насиље у породици из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика.

НАЛАЖЕ СЕ осумњиченом Г. Д, ЈМБГ ....., од оца М, рођеног 19.08.1969. године у Б. са пребивалиштем у Београду, ул. ....., да поводом кривичне пријаве коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.21101/13 од 17.10.2013. године поднело против њега због кривичног дела Насиље у породици из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика, изврши преузету обавезу тако што ће се подвргнути одвикавању од алкохола а која мера ће бити реализована у Специјалној болници за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр.44 и која најдуже може трајати годину дана. Осумњичени је у обавези да се у року од осам дана од дана пријема ове наредбе јави у Специјалну болницу за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр. 44 ради почетка реализације наведене мере.

Уколико осумњичени преузету обавезу изврши у року и на начин предвиђен овим решењем, кривична пријава ће бити одбачена, а уколико исту обавезу не изврши, против њега ће бити покренут кривични поступка.

Р а з л о з и

Из кривичне Министарства унутрашњих послова РС, Дирекције полиције, Полицијске управа за град Београд, Полицијске станице Звездара Ку.бр.21101/13 од 17.10.2013. године године и прилога уз исту, а потом и након саслушања осумњиченог Г. Д. и сведока оштећене Г. А. произилази да је Г. Д. извршио кривично Насиље у породици из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика.

Осумњичени Г. Д. је дана 09.07.2014. године приступио по позиву у ово тужилаштво и прихватио обавезу да се подвргне одвикавању од алкохола из чл. 283. ст. 1. тач. 5. Законика о кривичном поступку, а која мера ће бити реализована у Специјалној болници за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр. 44 и која може најдуже трајати годину дана. Осумњичени је у обавези да се у року од осам дана од дана пријема ове наредбе јави у Специјалну болницу за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр. 44 ради почетка реализације наведене мере.

Уколико осумњичени преузету обавезу изврши у року и на начин предвиђен овим решењем, кривична пријава ће бити одбачена, а уколико исту обавезу не изврши, против њега ће бити покренут кривични поступак.

О последицама неизвршења преузете обавезе, осумњичени је посебно упозорен.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

5) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/2013
КЕО.бр.1132/14
20. фебруар 2015.год.
Б е о г р а д

На основу чл. 283. ст. 3. у вези са ст. 1. Законика о кривичном поступку доносим

РЕШЕЊЕ

ОДБАЦУЈЕ се кривична пријава коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.21101/13 од 17.10.2013. године поднело против Г. Д. због кривичног дела Насиље у породици из чл. 194. ст.1. Кривичног законика, будући да је осумњичени Г. Д. извршио обавезу из чл. 283. ст. 1. тач.5. Законика о кривичном поступку која му је наложена наредбом овог тужилаштва Кт.бр.10864/13-КЕО.бр.1132/14 од 28.03.2014. године.

Р а з л о з и

Наредбом Првог основног јавног тужилаштва у Београду Кт.бр.10864/13 - КЕО.бр.1132/14 од 28.03.2014. године привремено је одложено кривично гоњење осумњиченог Г. Д. и истом је наложено да се на основу чл. 283. ст. 1. тач. 5. Законика о кривичном поступку подвргне одвикавању од алкохола а која мера ће

бити реализована у Специјалној болници за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр. 44 и која најдуже може трајати годину дана.

Како из извештаја Специјалне болнице за болести зависности у Београду од 16.02.2015. године произилази да се Г. Д. подвргао одвикавању од алкохола и да је мера лечења окончана дана 10.02.2015. године, па је тиме осумњичени Г. Д. извршио наложену обавезу, то је и донета одлука као у изреци решења.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

6) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/2013
КЕО.бр.1132/14
20. фебруар 2015.год.
Б е о г р а д

Г. Д.

БЕОГРАД
Ул. .....

Обавештавамо Вас да је ово тужилаштво одбацило кривичну пријаву коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.21101/13 од 17.10.2013. године поднело против Вас због кривичног дела Насиље у породици из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика, будући да сте извршили обавезу из чл. 283. ст. 1. тач. 5. Законика о кривичном поступку која Вам је наложена наредбом овог тужилаштва Кт.бр.10864/13-КЕО.бр.1132/14 од 28.03.2014. године.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

7) РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРВО ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
Кт.бр.10864/2013
КЕО.бр.1132/14
20. фебруар 2015.год.
Б е о г р а д

Г. А.

БЕОГРАД
Ул. .....

Сходно чл. 283. ст. 3. Законика о кривичном поступку, обавештавамо Вас да је ово тужилаштво применило институт одлагања кривичног гоњења у смислу чл. 283. ст. 1. тач. 5. Законика о кривичном поступку и потом одбацило кривичну пријаву коју је Министарство унутрашњих послова РС, Дирекција полиције, Полицијска управа за град Београд, Полицијска станица Звездара Ку.бр.21101/13 од 17.10.2013. године поднело против Г. Д. због кривичног дела Насиље у породици

из чл. 194. ст. 1. Кривичног законика, с обзиром да је Г. Д, у оквиру примене института одлагања кривичног гоњења, извршило обавезу наложену наредбом овог тужилаштва Кт.бр.10864/13-КЕО.бр.1132/14 од 28.03.2014. године, тако што се у смислу чл. 283. ст. 1. тач. 5. Законика о кривичном поступку, подвргао одвикавању од алкохола а која мера је реализована у Специјалној болници за болести зависности у Београду, ул. Теодора Драјзера бр. 44.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Из приложених примера се може видети да је приликом примене начела опортунитета, односно одложеног кривичног гоњења, задовољена форма у смислу одредбе члана 283. ЗКП (позив, предлог да се примени опортунитет, наложена обавеза, доказ о уплати и сл.), али да јавни тужиоци ни у наредби о одлагању кривичног гоњења, ни у решењу о одбацивању кривичне пријаве не наводе разлоге због којих сматрају да је целисходно да се примени овај институт, иако су испуњене све стварне и правне препоставке за покретање кривичног поступка, не образлажу јавни интерес, као ни сврху условног одлагања у конкретном случају. Овакво поступање јавих тужилаца последица је важеће нормативе, према којој нема експлицитне одредбе да се одлагање кривичног гоњења примењује у јавном интересу, ни одредбе којом се дефинише сврха његове примене, нити су прописани било какви услови за примену овог начела.

2. АНАЛИЗА СТАТИСТИЧКИХ ПОДАТАКА У ВЕЗИ С ПРИМЕНОМ НАЧЕЛА ОПОРТУНИТЕТА КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА ПЕРИОД 2011 – 2014. ГОДИНЕ

Појам и анализа начела опортунитета у овом раду дати су на основу теоријских разматрања и националног и упоредног законодавства. Међутим, праву, реалну слику о значају начела опортунитета најбоље можемо сагледати на основу статистичких података о његовој примени у правосудној пракси.

У тексту, табелама и графиконима који предстоје садржани су подаци о примени начела опортунитета, односно одлагању кривичног гоњења на подручју Републике Србије за период од 1. 1. 2011. године до 31. 12. 2014. године.[415] Подаци

[415] Извештаји Републичког јавног тужилаштва – Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2011, 2012, 2013. и 2014. години, са

и табеле су систематизовани по апелационим јавним тужилаштвима за сваку годину, на основу извештаја основних и виших јавних тужилаштава са територије апелационих јавних тужилаштава у Београду, Крагујевцу, Новом саду и Нишу, који садрже детаљне податке о примени овог начела, с примедбама и сугестијама које су од значаја за практичну примену начела опортунитета. Приложени подаци показују различитост у поступању јавних тужилаштава, која је последица, пре свега, непотпуне и непрецизне законске регулативе. Из достављених података може се закључити да су начело опортунитета примењивала углавном основна јавна тужилаштва, а виша јавна тужилаштва само изузетно. Из табела које садрже податке о мерама које су јавни тужиоци налагали приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима јасно се може видети које се мере највише примењују у пракси.

Чињеница је да начело опортунитета никада није било изричито дефинисано под тим називом у нашем Законику о кривичном поступку, али је зато израз „опортунитет“ извесно заживео у пракси утолико што се у званичним уписницима јавних тужилаштава и годишњим извештајима о раду наводе предмети са ознаком „О“, односно предмети у којима је примењено начело опортунитета. Тужилаштва воде уписнике по лицима према којим је примењено ово начело, с напоменом да се централна евиденција води у Републичком јавном тужилаштву. Важећи Законик о кривичном поступку такође не користи термин опортунитет, већ као назив члана 283. наводи „институт одложеног кривичног гоњења“, док је тзв. прави опортунитет садржан у члану 284, под називом „одбацивање кривичне пријаве“.

напоменом да су званични подаци о примени начела опортунитета и споразума о признању кривице садржани први пут у Извештају за 2011. годину.

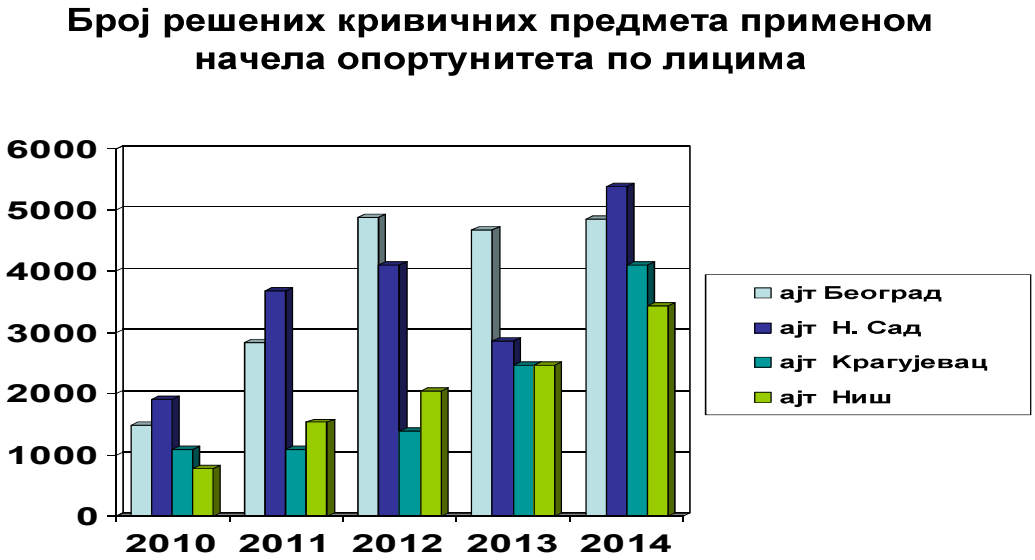

Графикон 1.

Из графикона број 1 произилази да је начело опортунитета по лицима највише примењено на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду, затим у Београду, а подједнака примена констатована је на подручјима апелационих јавних тужилаштава у Крагујевцу и Нишу.

Даље се уочава евидентан пораст примене начела опортунитата у тужилаштвима на подручју апелационих јавних тужилаштава у Крагујевцу и Нишу, у периоду 2010–2014. године, док је примена начела опортунитета у Новом Саду и Београду готово константно на високом нивоу, нарочито у последње три године извештајног периода, с тим што је приметан пад у Новом Саду за 2013. годину.

2.1. Анализа података за период 1. 1. – 31. 12. 2011. године

Укупни подаци: Институт одлагања кривичног гоњења основна и виша јавна тужилаштва у Републици Србији, у извештајном периоду применила су у односу на 9.155 лица, што је за 73,78% више у односу на претходни извештајни период, када је овај институт примењен у односу на 5.268 лица. Укупан износ уплаћених новчаних средстава у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа, износи 251.829.367,64 динара, што је за 113.776.529,15 динара више него у претходном извештајном периоду.

2.1.1. Апелационо јавно тужилаштво Београд

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва у Београду, применом начела опортунитета одбацила су кривичну пријаву или одустала од гоњења против 2.840 лица, а укупан прикупљени новчани износ уплаћен испуњењем наложених обавеза износи 102.213.270,00 динара.

У Вишем јавном тужилаштву у Београду, у односу на 2010. годину, када није донета ниједна одлука применом института одлагања кривичног гоњења, у

извештајном периоду су применом овог института одбачене кривичне пријаве у односу на 13 лица, а укупан новчани износ уплаћен испуњењем наложених обавеза износи 2.250.000,00 динара.

Треба истаћи податак да је Прво основно јавно тужилаштво у Београду овај институт применило у односу на 1.608 лица (што је за 36,57% више него у претходном извештајном периоду), а по основу извршених уплата прикупљено је 70.475.430,00 динара (за 42,56% више него у претходном извештајном периоду), као и да је Друго основно јавно тужилаштво у Београду институт одложеног гоњења применило у односу на 222 лица, или 67,11% више него у 2010. години, а уплаћено је 5.197.000,00 динара. Основно јавно тужилаштво у Лозници је начело опортунитета применило у 111 случајева, или за 81,9% више него у претходном извештајном периоду, а уплаћено је 2.667.340,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	**Решено применом мере из чл. 236. и 283. ЗКП:**						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвено-корисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
БЕОГРАД ПРВО ОС.	**259**	**1.225**	**82**	**34**	**-**	**-**	**2**
БЕОГРАД ДРУГО ОС.	**42**	**170**	**-**	**10**	**-**	**-**	**-**
ВАЉЕВО	**18**	**39**	**1**	**-**	**-**	**-**	**-**
ЗАЈЕЧАР	**22**	**151**	**2**	**7**	**1**		
БОР	**-**	**48**	**-**	**1**	**-**	**-**	**-**
НЕГОТИН	**13**	**99**	**-**	**7**	**-**	**-**	**-**
ПОЖАРЕВАЦ	**56**	**195**	**9**				
СМЕДЕРЕВО	**23**	**63**	**-**	**1**	**-**	**-**	**-**
ШАБАЦ	**9**	**155**	**-**	**7**	**-**	**-**	**-**
ЛОЗНИЦА	**46**	**48**	**-**	**13**	**-**	**-**	**1**
УКУПНО	***488***	***2.193***	***94***	***80***	***1***	**-**	***3***

Табела 1.

2.1.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац

Тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Крагујевац, применом института одлагања кривичног гоњења одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 1.094 лица. Укупан износ уплаћених новчаних средстава је 29.576.776,73 динара. Наведени институт, на подручју ове апелације, највише је примењиван у Основном јавном тужилаштву у Чачку, и то у односу на 276 лица, а по основу извршених уплата прикупљено је 6.315.000,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мере из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
КРАГУЈЕВАЦ	50	43	-	-	-	-	11
ЈАГОДИНА	-	59	-	-	-	-	-
ПАРАЋИН	38	96	8	-	-	-	1
КРУШЕВАЦ	64	66	-	14	-	-	2
КРАЉЕВО	56	73	-	-	-	-	-
НОВИ ПАЗАР	-	9	-	-	-	-	-
ЧАЧАК	61	202	-	-	-	-	-
УЖИЦЕ	2	69	-	5	-	-	-
ПОЖЕГА	19	255	-	13	-	-	-
ПРИЈЕПОЉЕ	12	129	-	9	-	-	-
УКУПНО	*302*	*1.001*	*8*	*41*	-	-	*14*

Табела 2.

2.1.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Нови Сад, по основу овог института одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 3.684 лица. Укупан износ уплаћених новчаних

средстава је 91.969.495,00 динара. На подручју овог тужилаштва, Основно јавно тужилаштво у Новом Саду овај институт је применило према 1.212 лица и остварило уплату новчаних средстава у хуманитарне сврхе у износу од 32.913.000,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283 ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третман-ну	Друге мере
НОВИ САД ОС.	68	933	-	14	-	-	-
ПАНЧЕВО	17	376	-	1	-	-	2
ВРШАЦ	81	210	-	3	-	-	-
СУБОТИЦА	38	143	2	17	-	-	-
СОМБОР	63	182	49	4	-	-	2
ЗРЕЊАНИН	59	344	16	12	-	-	1
КИКИНДА	10	122	-	7	-	-	-
СРЕМСКА МИТРОВИЦА	56	222	1	12	-	-	-
УКУПНО	***392***	***2.532***	***68***	***70***	-	-	***5***

Табела 3.

2.1.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш

На територији Апелационог јавног тужилаштва Ниш, применом чл. 236. и 237. ЗКП, основна и виша јавна тужилаштва одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 1.537 лица, која су као једну од мера прихватила уплату новчаних средстава у укупном износу од 28.069.825,91 динар. Наведени институт највише је примењиван у Основном јавном тужилаштву у Нишу, и то према 491 лицу, која су уплатила износ од 13.496.500,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
НИШ	**74**	**379**	**-**	**21**	**-**	**-**	**-**
ВРАЊЕ	**140**	**190**	**-**	**-**	**-**	**-**	**5**
ЛЕСКОВАЦ	**31**	**211**	**-**	**2**	**-**	**-**	**-**
ПРОКУПЉЕ	**48**	**87**	**-**	**3**	**-**	**-**	**1**
ПИРОТ	**66**	**74**	**-**	**5**	**-**	**-**	**2**
КОСОВСКА МИТРОВИЦА	**5**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
УКУПНО	***364***	***941***	**-**	***31***	**-**	**-**	***8***

Табела 4.

2.1.5.Закључак

Институт одлагања кривичног гоњења представља веома ефикасно средство за растерећење судова од кривичних поступака за лакша кривична дела, убрзање поступка и смањење трошкова, којим се истовремено остварује функција специјалне и генералне превенције, а у односу на податке из претходног извештајног периода, евидентно је повећање његове примене од стране јавних тужилаштава, пре свега основних.

Апелациона јавна тужилапштва су у својим извештајима констатовала да се одређени проблеми у примени овог института јављају због неразумевања суштине самог института, и поред прецизних појашњења која су дата од стране тужилаца, затим због неодазивања осумњичених или оштећених на позиве тужилаца, као и услед слабог материјалног стања осумњичених. Као пример добре праксе у примени овог института наведено је да су поједина тужилаштва заузела ставове којима се детаљно разрађује његова примена, као и да су и закључени протоколи о сарадњи са хуманитарним организацијама, фондовима и јавним установама у чију

се корист уплаћују прикупљена новчана средства, да су одређени минимални новчани износи за примену мере из члана 236. став 1. тачка 2. ЗКП, као и да уколико лице због слабог материјалног стања није у могућности да уплати одређени новчани износ, треба покушати с применом неке друге мере прописане чланом 236. ЗКП.

Из достављених података утврђује се да је начело опортунитета у највећем броју случајева примењивано код кривичних дела угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. став 3. КЗ, кривичног дела из члана 159. Закона о енергетици, кривичног дела недавање издржавања из члана 195. КЗ, кривичног дела из члана 203. КЗ и ситна крађа из члана 210. КЗ, лака телесна повреда из члана 122. КЗ, фалсификовање исправе из чл. 355. и 356. КЗ, кривична дела грађење без грађевинске дозволе из члана 219. КЗ и члана 149. Закона о планирању и изградњи, превара из члана 208. КЗ, издавање и коришћење платних картица без покрића из члана 228. КЗ, шумска крађа из члана 275. КЗ.

2.2. Анализа података за период 1. 1. – 31. 12. 2012. године

Укупни подаци: На основу достављених података, основна и виша јавна тужилаштва у Републици Србији су одредбе члана 236. ЗКП и члана 237. ЗКП, у извештајном периоду применила у односу на 12.428 лица, што је за 35,75% више у односу на претходни извештајни период, када је овај институт примењен у односу на 9.155 лица.

Укупан износ уплаћених новчаних средстава у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа износи 373.905.961,00 динара, што је за 122.076.593,36 динара или 48,47% више него у претходном извештајном периоду.

2.2.1. Апелационо јавно тужилаштво Београд

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва у Београду, применом начела опортунитета одбацила су кривичну пријаву или одустала од гоњења против 4.883 лица, што је за 71,93% више у односу на претходни извештајни период, а укупан новчани износ који су осумњичени прихватањем прописаних мера уплатили у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа, износи 181.769.260,00 динара, или за 79.555.990,00 динара више него претходне године.

У Вишем јавном тужилаштву у Београду, применом овог института одбачене су кривичне пријаве у односу на 21 лице или за осам више него 2011. године, а укупно је у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа уплаћено 1.545.000,00 динара.

Прво основно јавно тужилаштво у Београду начело опортунитета применило је у односу на 2.659 лица, што је за 65,36% више него у претходном извештајном периоду, а по основу извршених уплата прикупљено је 134.652.560,00 динара или за 91,06% више него у претходном извештајном периоду. Друго основно јавно тужилаштво у Београду ово начело применило је у односу на 307 лица или 38,28% више више него у 2011. години, а уплаћено је 7.191.500,00 динара, или више за 38,37%.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења

у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
БЕОГРАД ПРВО ОС.	**459**	**1.980**	**250**	**60**	**-**	**-**	**3**
БЕОГРАД ДРУГО ОС.	**92**	**230**	**-**	**11**	**-**	**-**	**1**
ВАЉЕВО	**64**	**392**	**14**	**21**	**-**	**-**	**96**
ЗАЈЕЧАР	**16**	**162**	**5**	**3**	**-**	**-**	**-**
БОР	**2**	**41**	**-**	**4**	**-**	**-**	**-**
НЕГОТИН	**111**	**163**	**-**	**13**	**-**	**-**	**-**
ПОЖАРЕВАЦ	**33**	**131**	**11**	**9**	**-**	**-**	**-**
СМЕДЕРЕВО	**24**	**124**	**-**	**4**	**-**	**-**	**-**
ШАБАЦ	**17**	**242**	**-**	**12**	**-**	**-**	**-**
ЛОЗНИЦА	**46**	**106**	**-**	**8**	**-**	**-**	**-**
УКУПНО	***864***	***3.571***	***280***	***145***	**-**	**-**	***100***

Табела 5.

2.2.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац

Тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Крагујевац, применом института из чл. 236. и 237. ЗКП, одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 1.400 лица, или више за 27,97% у односу на претходни извештајни период. Укупан износ уплаћених новчаних средстава је 37.845.993,00 динара или више за 8.269.216,27 динара него 2011. године.

Наведени институт, на подручју ове апелације, највише је примењиван у Основном јавном тужилаштву у Чачку, и то у односу на 360 лица или више за 30,43% у односу на претходну годину, а по основу извршених уплата прикупљено је 7.407.000,00 динара, или више за 17,29% него претходне године.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвено-корисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
КРАГУЈЕВАЦ	**39**	**92**	**-**	**-**	**-**	**-**	**8**
ЈАГОДИНА	**-**	**154**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ПАРАЋИН	**41**	**95**	**16**	**10**	**-**	**-**	**-**
КРУШЕВАЦ	**70**	**72**	**-**	**10**	**-**	**-**	**-**
КРАЉЕВО	**46**	**92**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**
НОВИ ПАЗАР	**67**	**86**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ЧАЧАК	**155**	**207**	**-**	**2**	**-**	**-**	**1**
УЖИЦЕ	**13**	**140**	**6**	**7**	**-**	**-**	**-**
ПОЖЕГА	**16**	**249**	**-**	**13**	**-**	**-**	**-**
ПРИЈЕПОЉЕ	**18**	**185**	**-**	**1**	**-**	**-**	**6**
УКУПНО	*465*	*1.372*	*22*	*43*	-	-	*17*

Табела 6.

2.2.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Нови Сад, применом одредби чл. 236. и 237. ЗКП, одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 4.097 лица, или више за 11,21% него претходне године. Укупан износ уплаћених новчаних средстава у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа је 109.243.529,42 динара или више за 17.274.034,42 динара у односу на 2011. годину.

На подручју овог тужилаштва, Основно јавно тужилаштво у Новом Саду овај институт је применило према 1.398 лица, или за 15,34% више него претходне године, и остварило уплату новчаних средстава у хуманитарне сврхе у износу од 44.812.000,00 динара, или више за 36,15%.

Поред Основног јавног тужилаштва Нови Сад, начело опортунитета у највећем броју случајева је примењивано у Основном јавном тужилаштву Суботица (564 лица, уплаћена средства у износу од 9.767.000,00 динара), Основном јавном тужилаштву Панчево (394 лица, уплаћено 14.553.000,00 динара), Основном јавном тужилаштву Сомбор (541 лице, уплаћено 8.961.000,00 динара) и Основном јавном тужилаштву Сремска Митровица (358 лица, уплаћено 15.903.764,42 динара).

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	**Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:**						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
НОВИ САД ОС.	**44**	**1.236**	**2**	**12**	-	-	-
ПАНЧЕВО	**3**	**336**	**3**	**13**	-	-	-
ВРШАЦ	**21**	**120**	-	-	-	-	-
СУБОТИЦА	**56**	**283**	-	**51**	**1**	-	-
СОМБОР	**87**	**203**	**47**	**7**	**6**	-	-
ЗРЕЊАНИН	**38**	**301**	**9**	**3**	-	-	-
КИКИНДА	**22**	**117**	-	**7**	-	-	-
СРЕМСКА МИТРОВИЦА	**60**	**260**	-	**20**	-	-	-
УКУПНО	*331*	*2.856*	*61*	*113*	*7*	-	-

Табела 7.

2.2.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш

На територији Апелационог јавног тужилаштва Ниш, применом чл. 236. и 237. ЗКП, основна и виша јавна тужилаштва одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 2.048 лица, или више за 33,24% у односу на претходну

годину. Укупан износ уплаћених средстава у хуманитарне сврхе износи 45.047.179,00 динара, или више за 16.977.353,09 динара него 2011. године.

Начело опортунитета највише је примењивано у Основном јавном тужилаштву Врање, према 709 лица, или више за 78,58% него претходне године, а уплаћено је 16.500.000,00 динара, или више за 233,27% него претходне године, као и у Основном јавном тужилаштву Ниш, и то према 540 лица, или више за 9,97% него претходне године, а укупно је уплаћено у корист хуманитарних организација, фондова и јавних установа 10.881.179,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
НИШ	**200**	**251**	-	**15**	-	-	**8**
ВРАЊЕ	**158**	**455**	-	**6**	-	-	**3**
ЛЕСКОВАЦ	**34**	**279**	-	**6**	-	-	**61**
ПРОКУПЉЕ	**60**	**131**	-	**6**	-	-	**2**
ПИРОТ	**88**	**89**	-	**7**	-	-	-
КОСОВСКА МИТРОВИЦА	-	**2**	-	-	-	-	-
УКУПНО	*540*	*1.207*	-	*40*	-	-	*74*

Табела 8.

2.2.5.Закључак

Из достављених података утврђује се да је начело опортунитета у највећем броју случајева примењивано код кривичних дела угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. КЗ, и то према 2.658 лица, кривичног дела крађа из члана 203. КЗ, и то према 1.317 лица**,** кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246-а КЗ, и то према 832 лица, кривичног дела фалсификовање исправе из члана 355. КЗ, и то према 609 лица, кривичног дела недавање издржавања из члана 195.

КЗ, и то према 426 лица, кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗ, и то према 381 лицу, кривичног дела самовлашће из члана 330. КЗ, и то према 381 лицу, кривичног дела скидање и повреда службеног печата из члана 327. КЗ, и то према 311 лица, кривичног дела лака телесна повреда из члана 122. КЗ, и то према 286 лица, кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја из члана 297. КЗ, и то према 250 лица, кривичног дела пореска утаја из члана 229. КЗ, и то према 216 лица, кривичног дела шумска крађа из члана 275. КЗ, и то према 214 лица, кривичног дела из члана 23. Закона о јавном реду и миру, и то према 171 лицу, кривичног дела тешка телесна повреда из члана 121. КЗ, и то према 108 лица.

2.3. Анализа података за период 1. 1. – 31. 12. 2013. године

Укупни подаци: На основу достављених података, основна и виша јавна тужилаштва у Републици Србији су одредбе чл. 236. и 237. ЗКП, те члана 283. новог ЗКП, почев од 1. 10. 2013**.** године, у извештајном периоду применила у односу на 12.470 лица, што је готово идентично у односу на претходни извештајни период, када је овај институт примењен у односу на 12.428 лица.

Укупан износ уплаћених новчаних средстава у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа, износи 361.665.751,00 динара, што је за 12.240.210,00 динара или 3,28% мање него у претходном извештајном периоду (373.905.961,00 динара).

2.3.1.Апелационо јавно тужилаштво Београд

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва у Београду, применом начела опортунитета одбацила су кривичну пријаву или одустала од гоњења против 4.671 лица или 4,35% мање него претходне године (4.883 – бележено више за 71,93% у односу на 2011. годину), а укупан новчани износ који су осумњичени прихватањем прописаних мера уплатили у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа, износи 160.411.942,00 динара, што је такође мање него у ранијем извештајном периоду (181.769.260,00 динара).

Треба нагласити да је од 1. 1. 2013. до 30. 9. 2013. године, према члану 236. ЗКП решено пријава према 3.544 лица, а да је од тог датума до краја године, применом члана 283. новог ЗКП, решено пријава према 1.127 лица или 31,80% само у том кварталу, што указује на лакшу и бржу примену алтернативне санкције одложеног кривичног гоњења и на повећано опортуно поступање правосуђа на подручју града Београда.

У Вишем јавном тужилаштву у Београду, применом овог института одбачене су кривичне пријаве у односу на 26 лица, или за пет лица више него 2012. године (21), а укупно је у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа уплаћено 1.890.000,00 динара, што је више него у претходном периоду (1.545.000,00 динара).

Прво основно јавно тужилаштво у Београду начело опортунитета је применило у односу на 2.684 лица, што је приближно броју лица из претходне године (2.659). По основу извршених уплата прикупљено је 119.054.167,00 динара (у претходном периоду 134.652.560,00 динара), или за 12,59% мање него у претходном извештајном периоду. Друго основно јавно тужилаштво у Београду ово начело применило је у односу на 203 лица, или 33,88% мање него у 2012.

години (307 лица), а уплаћено је 5.013.000,00 динара, или за 30,30% мање него претходне године (7.191.500,00 динара).

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
БЕОГРАД ПРВО ОС.	**449**	**1.954**	**274**	**60**	**-**	**-**	**15**
БЕОГРАД ДРУГО ОС.	**47**	**156**	**-**	**-**	**-**	**-**	**1**
ВАЉЕВО	**32**	**197**	**30**	**9**	**-**	**-**	**12**
ЗАЈЕЧАР	**144**	**41**	**5**	**4**	**-**	**-**	**35**
БОР	**-**	**72**	**-**	**1**	**-**	**-**	**-**
НЕГОТИН	**31**	**70**	**9**	**2**	**-**	**-**	**-**
ПОЖАРЕВАЦ	**15**	**203**	**7**	**8**	**-**	**-**	**-**
СМЕДЕРЕВО	**5**	**52**	**-**	**2**	**-**	**-**	**-**
ШАБАЦ	**21**	**375**	**-**	**19**	**-**	**-**	**-**
ЛОЗНИЦА	**30**	**72**	**-**	**4**	**-**	**-**	**1**
УКУПНО	*774*	*3.192*	*325*	*109*	-	-	*64*

Табела 9.

2.3.2.Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац

Тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Крагујевац, применом института из чл. 236. и 237. ЗКП, одбацила су кривичне пријаве или одустала од кривичног гоњења против 2.463 лица, што је више за 43,16% у односу на претходни извештајни период (1.400 лица, када је такође забележен раст за

27,97%). Укупан износ уплаћених новчаних средстава је 44.407.167,00 динара, или више за 6.561.174,00 динара него 2012. године (37.845.993,00 динара).

Посебно треба нагласити да је од 1. 1. 2013. до 30. 9. 2013. године, по члану 236. ЗКП решено пријава према 1.889 лица, а да је од тог датума до краја године, применом члана 283. новог ЗКП, решено пријава према 574 лица, што је тренд повећања примене начела опортунитета за 30,38% само у том кварталу на подручју града Крагујевца.

Наведени институт, односно опортунитет, на подручју Апелационог тужилаштва Крагујевац највише је примењиван у Основном тужилаштву у Чачку, и то у односу на 313 лица, или више за 13,06% у односу на претходну годину (360 лица), а по основу извршених уплата добијено је 6.481.200,00 динара, што је мање за 12,50% од уплата у претходној години (7.407.000,00 динара). Основно јавно тужилаштво у Крушевцу је примењивало опртунитет према 419 лица лица, а по основу извршених уплата прикупљено је 3.930.000,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвеноко-рисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
КРАГУЈЕВАЦ	26	146	1	-	-	-	10
ЈАГОДИНА	-	-	-	-	-	-	-
ПАРАЋИН	32	120	13	6	-	-	-
КРУШЕВАЦ	155	202	-	11	-	-	51
КРАЉЕВО	99	21	-	-	-	-	20
НОВИ ПАЗАР	80	166	-	5	-	-	-
ЧАЧАК	91	165	1	3	-	-	29
УЖИЦЕ	1	205	19	18	-	-	-
ПОЖЕГА	25	255	-	-	-	-	-

ПРИЈЕПО-ЉЕ	**21**	**144**	**-**	**1**	**-**	**-**	**1**
УКУПНО	*530*	*1.424*	*34*	*44*	-	-	*111*

Табела 10.

2.3.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Нови Сад, применом одредби чл. 236. и 237. ЗКП и члана 283. новог ЗКП, одбацила су кривичне пријаве или одустала од гоњења против 2.868 лица, или за 29,98% мање него претходне године (4.097 лица). Укупан износ уплаћених новчаних средстава у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа је 100.786.404,00 динара, или 05,38% мање него претходне године**.**

Напомињемо да је од 1. 1. 2013. до 30. 9. 2013. године, по члану 236. ЗКП решено пријава према 2.412 лица, а да је од тог датума до краја године, применом члана 283. новог ЗКП, решено пријава против 456 лица, што представља мањи тренд повећања примене начела опортунитета него на подручју града Београда, и то од 18,85% у истом периоду.

На подручју овог тужилаштва, Основно јавно тужилаштво у Новом Саду овај институ је применило према 1.001 лицу или за 15,34% мање него претходне године (1.398 лица) и остварило уплату новчаних средстава у хуманитарне сврхе у износу од 41.324.570,00 динара, што је мање за 7,79% него претходне године (44.812.000,00 динара).

Поред Основног јавног тужилаштва Нови Сад, начело опортунитета у највећем броју случајева је примењивано у Основном јавном тужилаштву у Панчеву (370 лица, уплаћена средства у износу од 13.682.000,00 динара), Основном јавном тужилаштву Сомбор (311 лица, уплаћено 10.960.000,00 динара) и Основном јавном тужилаштву Сремска Митровица (274 лица, уплаћено 11.900.780,00 динара).

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	**Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:**						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
НОВИ САД ОС.	**263**	**480**	**1.504**	**89**	**-**	**-**	**28**

ПАНЧЕВО	**14**	**332**	**6**	**15**	**-**	**-**	**-**
ВРШАЦ	**15**	**143**	**3**	**6**	**-**	**-**	**6**
СУБОТИЦА	**51**	**206**	**1**	**27**	**-**	**-**	**27**
СОМБОР	**115**	**379**	**185**	**14**	**-**	**-**	**67**
ЗРЕЊАНИН	**36**	**237**	**10**	**1**	**-**	**-**	**-**
КИКИНДА	**41**	**131**	**-**	**8**	**-**	**-**	**-**
СРЕМСКА МИТРОВИЦА	**35**	**225**	**1**	**12**	**-**	**-**	**1**
УКУПНО	*570*	*2.133*	*1.710*	*172*	-	-	*129*

Табела 11.

2.3.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш

На територији Апелационог јавног тужилаштва Ниш, применом чл. 236. и 237. ЗКП, основна и виша јавна тужилаштва одбацила су кривичне пријаве или одустале од гоњења против 2.468 лица, или више за 17,02% у односу на претходну годину (2.048 лица). Укупан износ уплаћених средстава је 56.060.238,00 динара или више за 11.013.059,00 динара него 2012. године (45.047.179,00 динара).

Такође треба напоменути да је од 1. 1. 2013. до 30. 9. 2013. године, по члану 236 ЗКП, решено пријава према 2.090 лица, а да је од тог датума до краја године, применом члана 283. новог ЗКП, решено пријава према 378 лица, што је мањи тренд повећања примене начела опортунитета за 18,08% само у том кварталу и што је најмање у односу на остала подручја.

Начело опортунитета највише је примењивано у Основном јавном тужилаштву Врање, према 715 лица, или мало више него претходне године (709 лица), а уплаћено је 12.175.000,00 динара или мање за 32,22% у односу на претходну годину (16.500.000,00 динара), као и у Основном јавном тужилаштву Ниш, и то према 1.033 лица, што је више за 51,31% у односу на претходну годину (540 лица), а износ уплаћених средстава у хуманитарне сврхе износи 21.539.701,00 динара, што је више за 49,49% него претходне године (10.881.179,00 динара).

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛА	**Решено применом мера из члана 236. и 283. ЗКП:**

-ШТВА	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
НИШ	**473**	**547**	**7**	**24**	**-**	**-**	**38**
ВРАЊЕ	**393**	**332**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ЛЕСКОВАЦ	**82**	**238**	**-**	**8**	**-**	**-**	**-**
ПРОКУПЉЕ	**60**	**171**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ПИРОТ	**72**	**80**	**10**	**6**			**2**
КОСОВСКА МИТРОВИЦА	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
УКУПНО	*1.080*	*1.368*	*17*	*38*	-	-	*40*

Табела 12.

2.3.5.Закључак

У односу на податке из претходног извештајног периода, евидентно је највеће повећање његове примене у апсолутном износу и у процентима на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду, те повећање примене у четвртом кварталу пропорционално укупном броју одлука на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу, док је на подручјима апелационих јавних тужилаштава Ниш и Нови Сад забележен мањи тренд повећања примене начела опортунитета. Може се закључити да је настављен тренд повећања примене начела опортунитета од стране основних јавних тужилаштава.

Такође, може се закључити да је од 1. 1. 2013. до 30. 9. 2013. године, по члану 236. ЗКП решено предмета према укупно 9.935 лица, а да је од тог датума до краја године, применом члана 283. новог ЗКП, решено предмета према 2.535 лица, што је тренд повећања примене алтернативне санкције одложеног кривичног гоњења за 25,51% само у том кварталу и указује на повећано опортуно санкционисање од стране правосуђа на тим подручјима.

Из достављених података утврђује се да је начело опортунитета у највећем броју случајева примењивано код кривичних дела угрожавање јавног саобраћаја из члана 289. КЗ, и то према 4.033 лица (у ранијем периоду 2.658 лица), кривичног дела крађа из члана 203. КЗ, и то према 1.092 лица (раније 1.317 лица), кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а КЗ, и то према 855 лица (раније 832 лица), кривичног дела фалсификовања исправе из члана 355. КЗ, и то

према 523 лица (раније 609), кривичног дела самовлашће из члана 330. КЗ, и то према 512 лица (раније према 381 лицу), кривичног дела пореска утаја из члана 229. КЗ према 467 лица (раније 216), кривичног дела недавање издржавања из члана 195. КЗ, према 304 лица (раније 426), кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗ, и то према 444 лица (у ранијем периоду према 381 лицу), кривичног дела тешко дело против безбедности јавног саобраћаја из члана 297. КЗ, према 366 лица (раније према 250 лица), кривичног дела скидање и повреда службеног печата из члана 327. КЗ, према 292 лица (раније према 311 лица), кривичног дела лаке телесне повреде из члана 122. КЗ, према 245 лица (раније 286 лица), кривичног дела шумска крађа из члана 275. КЗ, према 218 лица (раније 214), кривичног дела из члана 23. Закона о јавном реду и миру, према 149 лица (раније 171 лице), кривичног дела тешка телесна повреда из члана 121. КЗ, и то према 162 лица (раније према 108 лица).

2.4. Анализа података за период 1. 1. – 31. 12. 2014. године

Треба напоменути да је у односу на 20.312 лица одбачена кривична пријава применом овог института од почетка примене новог Законика о кривичном поступку, од 1. 10. 2013. године до краја извештајног пориода, 31. 12. 2014. године.

Укупан новчани износ уплаћен по основу опортунитета у 2014. години износи 661.886.665,00 динара.

Тужилаштво за организовани криминал решило је предмет одбачајем кривичне пријаве применом начела опортунитета у односу на два лица, обавезом плаћања новчаног износа у корист хуманитарних организација у износу од 230.920,00 динара.

2.4.1.Апелационо јавно тужилаштво Београд

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва у Београду, применом начела опортунитета, укупно су решила кривичних предмета у односу на 4.850 лица, од чега отклањањем последице или надокнадом штете у односу на 591 лице, плаћањем новчаног износа који се користи у хуманитарне или друге јавне сврхе у односу на 3.610 лица, обављањем друштвенокорисног или хуманитарног рада у односу на 564 лица, испуњењем доспелих обавеза издржавања у односу на 76 лица, подвргавањем одвикавању од алкохола или опојних дрога у односу на једно лице, подвргавањем психијатријском третману у односу на седам лица, испуњењем судске одлуке у односу на једно лице, док је у односу на 2.883 лица у току поступак извршења обавеза из члана 283. Законика о кривичном поступку. У односу на 1.942 лица на почетку извештајне 2014. године остало је нерешено кривичних предмета из ранијих периода, док је у односу на 6.494 лица покушана примена опортунитета. Укупан новчани износ који су осумњичени прихватањем прописаних мера уплатили у корист хуманитарних организација, фондова или јавних установа на територији Апелационог јавног тужилаштва у Београду износи 293.960.807,00 динара.

На подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду Прво основно јавно тужилаштво у Београду начело опортунитета применило је у односу на 1.595 лица, док је исто тужилаштво по основу извршених уплата прикупило новчани износ у вредности од 210.540.776,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвено-корисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
БЕОГРАД ПРВО ОС.	**127**	**1.214**	**239**	**15**	**-**	**-**	**-**
БЕОГРАД ДРУГО ОС.	**63**	**511**	**145**	**14**	**-**	**-**	**-**
ТРЕЋЕ ОСНОВНО	**66**	**531**	**132**	**2**	**-**	**-**	**-**
ОЈТ ЛАЗАРЕВАЦ	**4**	**54**	**-**	**2**	**-**	**-**	**-**
ОЈТ МЛАДЕНОВАЦ	**88**	**44**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ОЈТ ОБРЕНОВАЦ	**10**	**76**	**1**	**-**	**-**	**-**	**-**
ВАЉЕВО	**52**	**168**	**10**	**-**	**-**	**4**	**-**
МИОНИЦА	**2**	**52**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
УБ	**49**	**131**	**14**	**5**	**-**	**1**	**-**
ПАНЧЕВО	**10**	**332**	**13**	**6**	**1**	**1**	**-**
ВРШАЦ	**5**	**204**	**2**	**11**	**-**	**1**	**1**
СМЕДЕРЕВО	**107**	**142**	**-**	**15**	**-**	**-**	**-**
ВЕЛИКА ПЛАНА	**8**	**89**	**-**	**6**	**-**	**-**	**-**
УКУПНО	*591*	*3.548*	*556*	*76*	*1*	*7*	*1*

Табела 13.

2.4.2. Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац

Тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва Крагујевац, применом института из члана 283. Законика о кривичном поступку решила су кривичних пријава у односу на 4.104 лица, од чега отклањањем последица или надокнадом штете у односу на 409 лица, плаћањем новчаног износа који се користи у хуманитарне или јавне сврхе у односу на 3.566 лица, обављањем друштвенокорисног или хуманитарног рада у односу на 60 лица, испуњењем доспеле обавезе издржавања у односу на 58 лица, подвргавањем одвикавању од алкохола или опојних дрога у односу на осам лица, подвргавањем психо-социјалном третману у односу на три лица, док је у односу на 2.248 лица у току поступак извршења обавеза из члана 283. Законика о кривичном поступку. Укупан новчани износ који су осумњичени прихватањем прописаних мера уплатили износи 111.024.783,12 динара.

Основно јавно тужилаштво Крагујевац је применом начела опортунитета одбацило кривичне пријаве у односу на 456 лица, Основно јавно тужилаштво Јагодина у односу на 242 лица, Основно јавно тужилаштво Крушевац у односу на 323 лица, Основно јавно тужилаштво Чачак у односу на 378 лица, док је Основно јавно тужилаштво Пријепоље начело опортунитета применило у кривичним пријавама у односу на 237 лица.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психо-социјалном третману	Друге мере
КРАГУЈЕВАЦ	**115**	**331**	**1**	**9**	**-**	**-**	**-**
АРАНЂЕЛОВАЦ	**4**	**139**	**-**	**-**	**-**	**3**	**-**
ЈАГОДИНА	**-**	**242**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ДЕСПОТОВАЦ	**11**	**130**	**-**	**3**	**-**	**-**	**-**

ПАРАЋИН	**10**	**144**	**32**	**4**	**-**	**-**	**-**
КРУШЕВАЦ	**72**	**238**	**-**	**13**	**-**	**-**	**-**
БРУС	**8**	**79**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ТРСТЕНИК	**5**	**70**	**-**	**4**	**-**	**-**	**-**
КРАЉЕВО	**56**	**153**	**-**	**-**	**3**	**-**	**-**
РАШКА	**11**	**63**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
НОВИ ПАЗАР	**43**	**460**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ПОЖАРЕ-ВАЦ	**6**	**205**	**7**	**2**	**-**	**-**	**-**
ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ	**2**	**88**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ПЕТРОВАЦ НА МЛАВИ	**-**	**122**	**-**	**2**	**-**	**-**	**-**
ЧАЧАК	**27**	**346**	**-**	**3**	**2**	**-**	**-**
ГОРЊИ МИЛАНО-ВАЦ	**11**	**83**	**-**	**3**	**-**	**-**	**-**
УЖИЦЕ	**14**	**320**	**19**	**7**	**2**	**-**	**-**
ПОЖЕГА	**1**	**77**	**-**	**2**	**-**	**-**	**-**
ПРИЈЕПО-ЉЕ	**12**	**218**	**-**	**6**	**1**	**-**	**-**
УКУПНО	*408*	*3.508*	*59*	*58*	*8*	*3*	-

Табела 14.

2.4.3. Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад

Основна и виша јавна тужилаштва на територији Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду укупно су решила кривичних предмета применом начела опортунитета према 5.387 лица, од чега отклањањем последица или надокнадом штете 434 лица, плаћањем новчаног износа који се користи за хуманитарне или јавне сврхе у односу на 4.340 лица, обављањем друштвенокорисног или хуманитарног рада у односу на 407 лица, испуњењем доспеле обавезе издржавања у односу на 174 лица, подвргавањем одвикавању од алкохола или опојних дрога у односу на пет лица, подвргавањем психо-социјалном третману у односу на 25 лица, испуњењем судске одлуке у односу на два лица, док је у односу на 6.314 лица у току поступак извршења обавеза из члана 283. Законика о кривичном поступку. Укупан новчани износ остварен применом начела опортунитета на подручју Апелационог јавног тужилаштва Нови Сад износи 178.569.554,95 динара.

Основно јавно тужилаштво у Новом Саду је решило кривичних предмета применом начела опортунитета у односу на 1.732 лица и прикупило новчани износ од 63.696.844,00 динара.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛАШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвено-корисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психосоцијалном третману	Друге мере
НОВИ САД	**86**	**1.478**	**144**	**20**	**-**	**4**	**-**
БАЧКА ПАЛАНКА	**11**	**84**	**13**	**3**	**-**	**-**	**-**
СУБОТИЦА	**62**	**334**	**7**	**78**	**-**	**4**	**1**
СЕНТА	**1**	**83**	**-**	**6**	**-**	**-**	**-**
СОМБОР	**89**	**201**	**150**	**14**	**3**	**15**	**1**
ВРБАС	**16**	**146**	**55**	**2**	**-**	**2**	**-**
ЗРЕЊАНИН	**34**	**341**	**6**	**8**	**-**	**-**	**-**
БЕЧЕЈ	**12**	**101**	**-**	**1**	**-**	**-**	**-**
КИКИНДА	**31**	**318**	**-**	**13**	**-**	**-**	**-**
СРЕМСКА МИТРОВИЦА	**24**	**384**	**16**	**10**	**-**	**-**	**-**
РУМА	**17**	**125**	**3**	**5**	**-**	**-**	**-**
СТАРА ПАЗОВА	**-**	**209**	**9**	**-**	**-**	**-**	**-**
ШАБАЦ	**17**	**313**	**2**	**6**	**1**	**-**	**-**
ЛОЗНИЦА	**34**	**186**	**-**	**8**	**1**	**-**	**-**
УКУПНО	*434*	*4.303*	*405*	*174*	*5*	*25*	*2*

Табела 15.

2.4.4. Апелационо јавно тужилаштво Ниш

На територији Апелационог јавног тужилаштва Ниш, применом начела опортунитета основна и виша јавна тужилаштва одбацила су кривичних пријава против 3.434 лица, од чега отклањањем последица или надокнадом штете у односу на 584 лица, плаћањем новчаног износа који се користи у хуманитарне или јавне сврхе у односу на 2.683 лица, обављањем друштвенокорисног или хуманитарног рада у односу на 68 лица, испуњењем доспеле обавезе издржавања у односу на 74 лица, подвргавањем одвикавању од алкохола или опојних дрога у односу на 15 лица, подвргавањем психо-социјалном третману у односу на девет лица, испуњењем судске одлуке у односу на једно лице, док је у односу на 2.529 лица у току поступак извршења обавезе из члана 283. ЗКП. Укупан новчани износ који су осумњичени прихватањем прописаних мера уплатили у корист хуманитарних организација на подручју Апелационог јавног тужилаштва Ниш износи 78.100.600,00 динара.

Основно јавно тужилаштво Ниш решило је одбачајем кривичне пријаве против 839 лица применом института опортунитета, а укупно уплаћен новчани износ износи 28.188.000,00 динара, док је Основно јавно тужилаштво у Врању у односу на 476 лица решило кривичне пријаве применом овог института, Основно јавно тужилаштво Лесковац у односу на 552 лица, Основно јавно тужилаштво Неготин у односу на 221 лице.

Мере које је јавни тужилац налагао приликом одлагања кривичног гоњења у основним јавним тужилаштвима

ЈАВНА ТУЖИЛА-ШТВА	Решено применом мера из чл. 236. и 283. ЗКП:						
	Отклањање последице или надокнада штете	Уплата новчаног износа хуманитарној орг., фонду или установи	Обављање друштвенокорисног или хуманитарног рада	Испуњење доспеле обавезе издржавања	Подвргавање одвикавању од алкохола или опојних дрога	Подвргавање психо-социјалном третману	Друге мере

НИШ	**156**	**646**	**2**	**23**	**5**	**7**	**-**
АЛЕКСИНАЦ	**133**	**101**	**1**	**2**	**-**	**1**	**-**
ВРАЊЕ	**109**	**347**	**4**	**11**	**5**	**-**	**-**
ВЛАДИЧИН ХАН	**48**	**106**	**-**	**1**	**-**	**1**	**-**
ЗЈЕЧАР	**30**	**200**	**21**	**2**	**-**	**-**	**-**
БОР	**3**	**169**	**-**	**6**	**1**	**-**	**-**
НЕГОТИН	**7**	**208**	**-**	**5**	**-**	**-**	**1**
ЛЕСКОВАЦ	**42**	**491**	**-**	**19**	**-**	**-**	**-**
ЛЕБАНЕ	**5**	**91**	**-**	**2**	**-**	**-**	**-**
ПРОКУПЉЕ	**9**	**100**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
КУРШУ-МЛИЈА	**17**	**73**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
ПИРОТ	**23**	**131**	**40**	**3**	**-**	**-**	**-**
УКУПНО	*582*	*2663*	*68*	*74*	*11*	*9*	*1*

Табела бр. 16.

2.4.5. Закључак

У односу на податке из претходног извештајног периода за 2013. годину, када је до почетка примене новог Законика о кривичном поступку по овом основу одбачено кривичних пријава у односу на 9.935 лица, уочава се да у 2014. број лица износи 17.779, што представља повећање за 78,95%. Из приложених података произилази да се институт одлагања кривичног гоњења у пракси показао веома ефикасан и криминално политички оправдан. Широј примени начела опортунитета допринели су пре свега јавни тужиоци који савесно користе своје дискреционо право при оцени целисходности кривичног гоњења, те се стручно усавршавају и доприносе мењању свести, значају и предностима института одлагања кривичног гоњења, а самим тим и његовом развоју, као и широј и квалитетнијој примени.

Из достављених података утврђује се да је начело опортунитета у највећем броју случајева примењивано код кривичних дела угрожавање јавног саобраћаја, и то према 5.155 лица (у ранијем периоду према 4.033 лица), затим кривичног дела крађа из члана 203. Кривичног законика, и то према 1.773 лица (у претходном периоду према 1.092 лица), као и кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246-а Кривичног законика, и то према 1.258 лица (у претходном извештајном периоду у 2013. години према 1.092 лица).

2.5. Највише примењена мера у примени начела опортунитета кривичног гоњења – уплата одређеног новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, из члана 236. став 1. тачка 2. ЗКП

Графикон 2.

Из приложених табела произилази да су најчешће коришћене следеће мере – обавезе: уплата одређеног новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, из члана 283. став 1. тачка 2. ЗКП и накнада причињене штете (тачка 1). Потом следе испуњење доспеле обавезе (тачка 4) и обављање друштвенокорисног рада (тачка 3. овог члана). Уплата новчаних износа показала се оправданом, с обзиром на то да су је учиниоци кривичних дела доживљавали као неки вид санкције, тако да је на овај начин остварена специјална превенција, а делимично и генерална, док су одређене организације, фондови или установе (здравствене, образовне, домови, удружења, Црвени крст и сл.) имале конкретну финансијску корист. Одлука јавног тужиоца о висини новчаног износа зависи како од врсте кривичног дела, тако и од имовинских прилика учиниоца и од последица

извршења кривичног дела. Треба поменути да је осуђиваност и кажњаваност учиниоца један од фактора који утиче на висину новчаног износа.

Из графикона 2 види се да је ова мера највише примењивана на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду, потом у Новом Саду и подједнако у Крагујевцу и Нишу. О значају примене мере из члана 283. став 1. тачка 2. ЗКП говори и податак из извештаја Републичког јавног тужилаштва за период 1. 1. – 31. 12. 2014. године, да је на нивоу Републике по овом основу уплаћено укупно 661.886.665,00 динара.

Међутим, и поред свих наведених предности ове мере, сматрамо да се неосновано у пракси, па и широј јавности, сматра да је један од примарних циљева и сврха примене условљеног опртунитета уплата новчаних средстава у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, будући да је то само једна од могућих мера предвиђених законом и само једна од предности овог начела. Наиме, пракса и статистички подаци показују да се примена опортунитета углавном своди на уплату новчаних средстава, занемарујући притом да законодавац даје овлашћење јавном тужиоцу да може да наложи осумњиченом извршење једне или више обавеза из члана 283. ЗКП. Сматрамо да и друге предвиђене обавезе могу на исти начин, ако не и боље, да остваре сврху опортунитета, у зависности од конкретног случаја (нпр. испуњење доспеле обавезе издржавања код кривичног дела недавања издржавања из члана 195. КЗ, затим подвргавање психо-социјалном третману или одвикавању од алкохола код кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗ, подвргавање одвикавању од опојних дрога код кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а КЗ и сл.). Како је један од циљева примене начела опортунитета ресторaторна правда и задовољење оштећеног – жртве, то примена мере испуњење доспеле обавезе издржавања у односу на извршиоца кривичног дела недавање издржавања из члана 195. КЗ представља својеврстан вид поравнања у кривичном поступку.

Да би се применила обавеза којом се учиниоцу налаже да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад, потребно је да јавни тужилац претходно постигне договор с одговарајућом установом, као и да закључе уговор којим ће бити обухваћени сви релевантни елементи за ефикасну реализацију обавезе.

Сматрамо да је ефикасније и сврсисходније наложити обавезу обављања друштвенокорисног или хуманитарног рада када је то могуће него водити кривични поступак за кривична дела за која се може изрећи казна рад у јавном интересу, из члана 52. КЗ, с обзиром на то да се траже исти формални услови и да је ова казна дефинисана као друштвени рад. Приликом налагања ове обавезе јавни тужилац мора да води рачуна о радним и здравственим способностима учиниоца, тако да без обзира на пристанак учиниоца, не може да наложи обављање послова који су штетни за учиниоца и који би могли да угрозе његов живот и здравље, као и да се побрине да учинилац приликом обављања послова буде осигуран. У том смислу законодавац у члану 52. став 4. КЗ као услов за изрицање казне рад у јавном интересу предвиђа пристанак окривљеног. Неретко проблем у примени ове обавезе представља недовољна спремност самих установа да приме на рад учиниоца, због предрасуда и бојазни, без обзира на то што би имали директну корист од његовог рада. Напомињемо да је у упоредном законодавству, поред накнаде штете, ово најчешће примењена мера, која даје најбоље резултате у смислу ресоцијализације учиниоца кривичног дела.

2.6. Хронолигија примене начела опортунитета кривичног гоњења

Поређења ради дат је и статистички приказ примене одредаба чл. 236. и 237. ЗКП у току 2003,[416] годину дана након увођења начела опортунитета у наше кривичнопроцесно законодавство. Неспорно, повећан је број случајева на које је примењено начело опортунитета у односу на почетни период када се овај број изражавао у десетинама, а сада у стотинама и хиљадама.

Након увођења начела опортунитета у наше позитивно законодавство, већина јавних тужилаштава је овај институт примењивала симболично. Међутим, Четврто и Пето општинско јавно тужилаштво у Београду су се знатно издвајала по броју лица према којима је примењен опортунитет и износу уплаћених новчаних средстава. Због тога је Друштво за помоћ ментално недовољно развијеним особама 12. марта 2004. године уручило Захвалницу за разумевање, топлину, сарадњу и помоћ особама са сметњама у развоју Четвртом општинском јавном тужилаштву у

[416] В. Ђурђић, *et al.*, *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, стр.72–74.

Београду, јер су на жиро-рачун тог друштва пријављена лица у више наврата вршила уплате по решењима овог тужилаштва. Анализом статистичких података из каснијих периода такође се уочава неуједначено поступање јавних тужилаштава и потпуно неоправдана разлика у примени начела опортунитета.

2.6.1. Извештај окружних јавних тужилаштава с подручним општинским јавним тужилаштвима о одбаченим кривичним пријавама применом института одлагања кривичног гоњења у периоду 1. 1. – 31. 12. 2003. године

Редни број	Тужилаштво	Основ					Новчани износ	Рок	Укупно одбачаја
		Чл. 236. ст. 1. ЗКП				Чл. 237.			
		Т1	Т2	Т3	Т4				
1	ОКЈТ БЕОГРАД	-	-	-	-	-	-	-	-
1.1.	ПРВО ОЈТ	-	14	1	-	-	15.000–20.000	15 дана – 6 месеци	15
1.2.	ДРУГО ОЈТ	4	26	-	-	-	5.000–35.000	Одмах-6 месеци	29
1.3.	ТРЕЋЕ ОЈТ	24	33	2	5	-	5.000–30.000	6 месеци	45
1.4.	ЧЕТВРТО ОЈТ	-	-	-	-	-	-	-	115
1.5.	ПЕТО ОЈТ	5	114	3	8	-	10.000–15.000	1–6 месеци	129
1.6.	ОПШТИНСКО МЛАДЕНОВАЦ	-	-	-	-	-	-	-	-
1.7.	ОПШТИНСКО ОБРЕНОВАЦ	-	-	-	-	-	-	-	-
1.8.	ОПШТИНСКО ЛАЗАРЕВАЦ	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	ОКЈТ ВРАЊЕ УКУПНО ЗА ЦЕЛУ ТЕРИТОРИЈУ	10	-	-	-	1	3.000–6.000	5–30 дана	11
3.	ОКЈТ ЗРЕЊАНИН	-	-	-	-	-	-	-	-
3.1.	ОПШТИНСКО ЗРЕЊАНИН	-	-	-	-	-	-	-	-
3.2.	ОПШТИНСКО КИКИНДА	-	-	-	-	-	-	-	-
4.	ОКЈТ ЗАЈЕЧАР	-	-	-	-	-	-	-	-
4.1.	ОПШТИНСКО ЗАЈЕЧАР	3	-	-	-	5	-	30 дана	8
4.2.	ОПШТИНСКО БОР	-	11	-	-	-	1.000-5.000	1–3 месеца	11
4.3.	ОПШТИНСКО БОЉЕВАЦ	-	1	-	-	-	2.000	2 месеца	1
4.4.	ОПШТИНСКО КЊАЖЕВАЦ	-	-	-		2	-	1–2 месеца	2
4.5.	ОПШТИНСКО СОКО БАЊА	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	ОКЈТ	-	-	-	-	-	-	-	-

	КРАГУЈЕВАЦ								
5.1.	ОПШТИНСКО КРАГУЈЕВАЦ	-	-	-	-	-	-	-	-
5.2.	ОПШТИНСКО АРАНЂЕЛО-ВАЦ	-	**2**	-	-	-	**9.000-10.000**	**3 месеца**	**2**
5.3.	ОПШТИНСКО ТОПОЛА	**3**	**1**	-	-	-	**2.500-4.500**	**1–2 месеца**	**4**
5.4.	ОПШТИНСКО БАТОЧИНА	**2**	-	-	-	-	**1.300–31.600**	**одмах – 6 месеци**	**2**
5.5.	ОПШТИНСКО РАЧА	**1**	**8**	**1**	-	-	**2.000–18.000**	**одмах – 3 месеца**	**10**
6.	**ОКЈТ НИШ**	-	-	-	-	-	-	-	-
6.1.	ОПШТИНСКО НИШ	**12**	**5**	-	**3**	-	**10.000–20.000**	-	**20**
6.2.	ОПШТИНСКО АЛЕКСИНАЦ	-	**2**	-	-	-	**6.000–8.000**	**8 дана**	**2**
7.	**ОКЈТ НОВИ САД**	-	-	-	-	-	-	-	-
7.1.	ОПШТИНСКО НОВИ САД	-	-	-	-	-	-	-	-
7.2.	ОПШТИНСКО ВРБАС	-	-	-	-	-	-	-	-
7.3.	ОПШТИНСКО БЕЧЕЈ	-	-	-	-	-	-	-	-
7.4.	ОПШТИНСКО БАЧКА ПАЛАНКА	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	**ОКЈТ ПАНЧЕВО**	-	-	-	-	-	-	-	-
8.1.	ОПШТИНСКО ПАНЧЕВО	**15**	**42**	-	**2**	-	**3.000–20.000**	**3–6 месеци**	**59**
8.2.	ОПШТИНСКО ВРШАЦ	-	-	-	-	-	-	-	-
8.3.	ОПШТИНСКО БЕЛА ЦРКВА	**3**	-	-	-	-	-	**30дана – 3 месеца**	**3**
8.4.	ОПШТИНСКО КОВИН	-	**4**	-	-	-	**2.000-10,000**	**7–15 дана**	**4**
9.	**ОКЈТ СМЕДЕРЕВО**	-	-	-	-	-	-	-	-
9.1.	ОПШТИНСКО СМЕДЕРЕВО	**1**	-	-	-	**1**	**100 евра**	**одмах**	**2**
9.2.	ОПШТИНСКО ВЕЛИКА ПЛАНА	-	-	-	-	-	-	-	-
9.3.	ОПШТИНСКО СМЕДЕРЕВ-СКА ПАЛАНКА	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	**ОКЈТ УЖИЦЕ**	-	-	-	-	-	-	-	-
10.1.	ОПШТИНСКО УЖИЦЕ	-	-	-	-	-	-	-	-
10.2.	ОПШТИНСКО ПОЖЕГА	-	-	-	-	-	-	-	-

10.3.	ОПШТИНСКО ИВАЊИЦА	**-**	**-**	**-**	**1**	**2**			**3**
10.4.	ОПШТИНСКО ПРИБОЈ	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	-	-	**-**
10.5.	ОПШТИНСКО БАЈИНА БАШТА	**2**	**1**	**-**	**1**	**1**			**5**
10.6.	ОПШТИНСКО НОВА ВАРОШ	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	-	-	**-**
10.7.	ОПШТИНСКО ПРИЈЕПОЉЕ	**4**	**-**	**-**	**-**	**-**	-	-	**4**
УКУ-ПНО		**89**	**264**	**7**	**22**	**10**			**343**

Табела 17.

Анализирани подаци показују да је примена члана 237. ЗКП неупоредиво ређа од примене члана 236. ЗКП, с напоменом да се од доношења новог Законика о кривичном поступку под начелом опортунитета подразумева искључиво примена одредбе члана 283, под називом „одлагање кривичног гоњења“. Подаци који се односе на ранији, тзв. прави опортунитет, из члана 237. ЗКП, сада се евидентирају као „одбацивање кривичне пријаве“ из члана 284. став 3. ЗКП.

Сматрамо да недовољној примени члана 237. ЗКП доприноси више фактора. Пре свега, за примену овог вида опортунитета потребно је да су сви законом прописани услови кумулативно испуњени (стварно кајање, спречавање или надокнада штете и правичност), као и да ови појмови нису јасно дефинисани, тако да јавни тужилац доноси одлуку на основу сопствене процене околности и личног запажања у сваком конкретном случају, без објективних критеријума који му могу послужити као смерница у примени дискреционог права. То захтева већи степен одговорности и таква одлука јавног тужиоца носи већи ризик у односу на примену члана 236. ЗКП. Такође, у пракси се као спорно намеће питање да ли се примена члана 237. ЗКП односи само на кривична дела код којих је наступила материјална штета, или појам штете треба шире тумачити. Сматрамо да је адекватнији израз „наступање последице“, који законодавац користи у случају добровољног одустанка из члана 32. КЗ, јер овај појам подразумева и материјалну и нематеријалну штету. Прецизирањем законског текста отклониле би се наведене дилеме у пракси и олакшало поступање јавног тужиоца, а самим тим и повећала примена начела опортунитета из члана 237. ЗКП, сада члана 284. став 3. ЗКП.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу критичке анализе законских прописа и оцене примене начела опортунитета у правосудној пракси, можемо извести следеће закључке.

Пре свега, евидентно је одсуство концепције начела опортунитета у Законику **о** кривичном поступку. Од увођења чл. 236. и 237. у Законик о кривичном поступку из 2001. године па до данас, законодавац није дефинисао нити утврдио правну природу начела опортунитета, нити је прописао циљ који треба да се оствари његовом применом. Законодавац фактички није предвидео ни законске услове за примену начела опортунитета, осим што је навео кривична дела, тачније тежину кривичних дела на која се ово начело може применити, те пристанак осумњиченог да испуни наложену обавезу.

Уводећи начело опортунитета у наше позитивно кривично законодавство законодавац је био мотивисан превасходно рационализацијом кривичног правосуђа и растерећењем судова, посебно у односу на случајеве који повлаче мале казне, као и у односу на проблеме који настају услед дугих кривичних поступака. С тим циљем дато је овлашћење јавном тужиоцу да по дискреционој оцени одлучује о вршењу функције кривичног гоњења. Из досадашњег излагања следи да се начело легалитета и начело опортунитета односе на кривично гоњење, с тим да начело опортунитета садржи овлашћење јавног тужиоца да по дискреционој оцени одлучи о вршењу функције кривичног гоњења ако су испуњени законом предвиђени услови стварне и правне природе и ако је то у конкретном случају сврсисходно с обзиром на јавни интерес. Према начелу опортунитета, за предузимање кривичног гоњења није довољно само да постоје стварни и правни услови, већ се тражи и постојање јавног интереса. Тек ако јавни тужилац оцени да је кривични прогон оправдан са аспекта јавног интереса, при постојању стварних и правних услова може применити начело опортунитета. Начело опортунитета се, управо оценом постојања јавног интереса, ослања на дискреционо овлашћење државног тужиоца. У том смислу, начело опортунитета представља супротност начелу легалитета, јер се она међусобно искључују. Ако се примењује начело легалитета, не примењује се

начело опортунитета, и обрнуто. Но, без обзира на то да ли се опортунитет тумачи као супротност начелу легалитета или као изузетак у односу на начело легалитета, интенција законодавца је јасна. Међутим, из законске формулације уопште се не види обавеза јавног тужиоца да цени јавни интерес, јер се у одредби члана 283. ЗКП, као ни у ранијим члановима, не наводи да је одступање од начела легалитета предвиђено у јавном интересу. Законодавац не спомиње изричито ни оцену целисходности кривичног гоњења у конкретном случају.

Као што смо навели, нови Законик о кривичном поступку само делимично предвиђа услове за примену начела опортунитета, обавезе које се налажу учиниоцу кривичног дела, наредбу о одлагању кривичног гоњења и решење о одбацивању кривичне пријаве, као и питање надзора над извршењем обавеза. Међутим, законодавац и даље не регулише поступање јавног тужиоца у случају примене овог начела, не предвиђа обавезу образлагања одлуке о непредузимању гоњења и оцену јавног интереса, могућност контроле правним лековима, нити прописује форму, садржину и правне последице аката које јавни тужилац доноси и радњи које предузима приликом примене начела опортунитета, као што су позив, изјава учиниоца кривичног дела и оштећеног, обавеза предочавања правних последица примене начела опортунитета, питање даљег кривичног гоњења у случају неиспуњења, односно делимичног испуњења обавезе и сл. Изменама и допунама Законика о кривичном поступку којима би се отклонили наведени пропусти, законодавац би допринео квалитетнијој и широј примени начела опортунитета у јавнотужилачкој пракси.

Непотпуна и непрецизна законска регулатива начела опортунитета директна је последица одсуства концепције начела опортунитета у нашем законодавству. Досадашње измене и допуне Законика о кривичном поступку не само да нису отклониле суштинске недостатке на које је указала стручна јавност већ је, напротив, свака нова измена и допуна била недоследна у односу на претходну. Нови Законик о кривичном поступку иде корак назад и још више умањује значај начела опортунитета, тако што тзв. прави опортунитет из члана 237. ранијег ЗКП предвиђа као став 3. члана 284. ЗКП, који регулише одбацивање кривичне пријаве, док члан 236. прописује као одлагање кривичног гоњења у члану 283. ЗКП.

Питање мериторности одлуке јавног тужиоца приликом примене начела опортунитета и двостепености поступка од посебног је значаја. Наиме, ускраћивањем права оштећеном да у смислу одредбе члана 52. став 2. ЗКП преузме кривично гоњење против учиниоца онемогућена је судска контрола одлуке јавног тужиоца. Оштећени такође нема право да поднесе ни приговор из члана 51. став 2. ЗКП. Имајући у виду значај одлуке о примени начела опортунитета, чињеницу да је одлука коју јавни тужилац донесе у таквим случајевима коначна и да не постоји ниједан облик институционалне контроле исправности такве одлуке, те да оштећени нема право да предузме кривично гоњење, сматрамо да је неопходно да се уведе неки вид двостепености, односно преиспитивање одлуке јавног тужиоца о непокретању кривичног поступка.

За разлику од сагласности учиниоца, која је одувек била потребна за одлагање кривичног гоњења, више се не захтева сагласност оштећеног, односно више се не тражи пристанак оштећеног ни за једну од предвиђених обавеза. Насупрот законским решењима појединих земаља, која предвиђају сагласност оштећеног као општи услов за примену начела опортунитета, у складу с концептом рестораторне правде, нови Законик о кривичном поступку потпуно неоправдано и нејасно изоставља пристанак оштећеног као услов за примену института одлагања кривичног гоњења. Овакво нормативно решење искључује и обавезу јавног тужиоца, иако то Законником није било прописано, да оштећеног упозори на то да имовинскоправни захтев може остварити у парничном поступку. Нови Законик о кривичном поступку у погледу положаја оштећеног лица очигледно не прати интенцију развоја права жртве и оштећеног у кривичном поступку у међународним документима, јер је оштећени у погледу својих права и правних интереса и даље маргинализован у кривичном поступку. Напомињемо да се у нашем позитивном кривичном законодавству не користи појам жртва, већ само појам оштећени, у смислу одредбе члана 221. став 1. тачка 6. ЗКП.

Формалноправно, обавезе предвиђене у члану 283. став 1. ЗКП немају карактер кривичне санкције, јер их одређује јавни тужилац, а не суд, али се њиховом применом суштински остварује сврха кривичних санкција у смислу одредбе члана 4. Кривичног законика. Наиме, прописивањем и налагањем

наведених мера такође се утиче на сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством. У прилог томе говори и чињеница да поједине мере, као што су накнада причињене штете и уплата новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, као и обављање друштвенокорисног рада, имају сличности с новчаном казном из члана 48. КЗ и казном рад у јавном интересу из члана 52. КЗ, док мере подвргавања одвикавању од алкохола или опојних дрога и психо-социјалној терапији имају сличности с мерама безбедности медицинског карактера, као што су обавезно лечење наркомана из члана 83. КЗ, обавезно лечење алкохоличара из члана 84. КЗ и обавезно психијатријско лечење на слободи, из члана 82. КЗ. Учинилац наложену обавезу неретко доживљава као санкцију и осуду за учињено кривично дело. Како се наведеним обавезама, попут изречених кривичних санкција, изражава друштвена осуда за кривично дело, јача морал и учвршћује обавеза поштовања закона, сматрамо да се обавезама из члана 283. став 1. ЗКП остварује и сврха кажњавања прописана одредбом члана 42. КЗ у смислу специјалне и генералне превенције. Од значаја за примену ових обавеза јесте и одредба члана 283. став 2. новог Законика о кривичном поступку, која уређује начин контроле извршења наложених обавеза, тако што предвиђа да надзор над извршењем обавеза обавља повереник из органа управе надлежног за послове извршења кривичних санкција, у складу с прописом који доноси министар надлежан за послове правосуђа. Свакако постоје и бројне садржинске разлике између ових обавеза и кривичних санкција, које говоре у прилог начелу опортунитета, као што су разлике у начину извршења, наступелим последицама, чињеници да се лице не сматра осуђиваним и слично.

Сматрамо да поред наведених примедби на законско решење, проблем у примени начела опортунитета представља и недостатак критеријума и смерница који би олакшали рад јавних тужилаштава и обезбедили уједначеност кривичног прогона. Дискреционо право јавног тужиоца у оцени целисходности кривичног гоњења нужно подразумева извесну слободу у одлучивању, која се не сме поистоветити са самовољом. Да би се то избегло и онемогућила евентуална злоупотреба у поступању јавног тужиоца, потребно је утврдити критеријуме помоћу којих се одлука јавног тужиоца формира и тако избећи стварање

неједнаких мерила приликом оцењивања оправданости примене начела опортунитета. Стога тужилачка слобода одлучивања треба да се обавља на начин који је објективан, фер, транспарентан и конзистентан, како би се обезбедило поверење јавности у кривично правосуђе. Међутим, дискреционо овлашћење јавног тужиоца, поред слободе одлучивања, носи и велику одговорност у поступању, због чега је потребно обезбедити адекватне услове кадровске, организационе и техничке природе, а пре свега самосталност и функционалну независност у поступању.

Начело опортунитета је моћно средство у рукама јавног тужиоца. С обзиром на ширину дискреционих овлашћења која су на располагању јавном тужиоцу, потребно је прецизно одредити претпоставке за примену овог начела, како би се избегла погрешна примена права. Сматрамо да законодавац мора јасно да дефинише дискреционо овлашћење јавног тужиоца у вршењу функције кривичног гоњења у складу с Препоруком R(87)18 Савета Европе у вези с поједностављењем кривичног правосуђа и Препоруком Rec (2000)19 о улози јавног тужиоца у кривичноправном систему, будући да је појам дискрецоне оцене од одлучујућег значаја за разграничење начела опотунитета и начела легалитета. Јавни тужилац приликом вршења овог овлашћења треба да се, у складу с важећим закоником, руководи начелом једнакости свих грађана пред законом и индивидуализацијом кривице, а посебно тежином, природом, околностима и последицама кривичног дела, личношћу учиниоца, вероватном односно извесном пресудом суда, ефектима мера на учиниоца и положајем оштећеног/жртве.

Непотпуна и непрецизна правна регулатива довела је до различите примене овог начела и неуједначеног поступања у пракси, што за последицу има неједнакост грађана пред законом и губитак поверења у правосудни систем. У прилог томе говори и чињеница да се у пракси најчешће примењује члан 283. став 1. тачка 2. Законика о кривичном поступку, на основу којег се учиниоцу налаже да уплати одређени новчани износ у хуманитарне сврхе, што је довело до стварања предрасуда у јавности да је начело опортунитета „привилегија богатих“. Неуједначену праксу јавних тужилаца могуће је отклонити доношењем смерница, односно утврђивањем критеријума за једнообразно поступање јавних тужилаца не дирајући у суштину дискреционог права јавног тужиоца. Већи степен

уједначености у поступању односи се пре свега на формалне радње које јавни тужиоци предузимају у различитим фазама примене начела опортунитета, с тим да се мора сачувати дискреционо право јавног тужиоца да самостално одлучује о вршењу функције кривичног гоњења, јер су то суштина и смисао начела опортунитета.

Сматрамо да је кључни проблем у (не)квалитету законских прописа, али да део одговорности за неадекватну примену начела опортунитета сносе делимично и јавни тужиоци. Чињеница је да је многим јавним тужиоцима, услед преоптерећености и захтеване ажурности без обзира на квалитет рада, било једноставније и брже да поднесу оптужни предлог, без обавезе да иду на главни претрес, и коначну одлуку препусте суду, него да се додатно ангажују и, што је најважније, сносе одговорност у случају примене начела опортунитета. У прилог томе говоре и статистички подаци да су поједина јавна тужилаштва показала да се и поред наведених недостатака и непрецизности законског текста опортунитет може веома успешно примењивати, док су друга јавна тужилаштва и даље веома обазрива у примени овог начела.

Нове тенденције у савременој науци кривичног процесног права требало би да иду у правцу даљих измена и допуна појединих одредаба Законика о кривичном поступку, ради њихове шире и квалитетније примене. Међутим, осим измене законске регулативе, широј примени начела опортунитета може допринети мењање свести како правосудних органа, тако и шире јавности, што подразумева едукацију стручних кадрова и упознавање грађана о појму, значају и предностима начела опортунитета и других нових института у кривичном процесном законодавству. Јавни тужиоци треба да покажу посебну отвореност ка новим идејама, да се стручно усавршавају, а онда да својим личним ставом допринесу развоју, те широј и квалитетнијој примени начела опортунитета.

У том циљу надамо се да ће овај рад омогућити да се свеобухватно сагледа значај начела опортунитета, те да ће анализе и закључци допринети не само већој ефикасности у примени начела опортунитета и кориговању јавнотужилачке праксе у смислу уједначеног поступања јавних тужилаца, већ да ће послужити и законодавцу као добра основа у изналажењу бољих законских решења. Наиме, и

поред проблема у пракси на које је указано и непрецизности Законика, значај овог начела не може се довести у питање, нити обезвредити улога јавног тужиоца у његовој примени. Напротив, сматрамо да према одредбама важећег Законика јавни тужилац постаје кључна фигура не само у фази истраге већ и током целог кривичног поступка. Стога начело опортунитета кривичног гоњења због свог значаја треба да буде нормирано као један од важнијих инструмената ефикасности кривичног поступка.

Значајно је да бројне примедбе на које смо указали ниједног тренутка нису довеле у питање криминалнополитичку оправданост начела опортунитета. Напротив, досадашњом применом начело је показало своју пуну криминалнополитичку оправданост и све интервенције су ишле у правцу изналажења решења за његову што адекватнију примену, уз предвиђање механизама контроле исправности одлуке јавног тужиоца о примени овог начела у конкретним случајевима.

С обзиром да је врхунски циљ кривичног поступка да буде ефикасан али и правичан, тако да се не повреде права невиног, те да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција на начин и под условима прописаним законом, проучавањем начела опортунитета кривичног гоњења даје се велики допринос остварењу тог циља, а посебно давањем аргументованих предлога у de lege ferenda смислу.

Л И Т Е Р А Т У Р А

Allen, R., „Responding to Youth Crime in Norway: Suggestions for England and Wales", *The Hoeard Journal,* No. 1993/2.

Атанацковић, Д., *Критеријуми одмеравања казне*, Просвета, Београд, 1975.

Бајовић, В., „Положај суда и тужилаштва у новоусвојеном расправном моделу кривичног поступка", зборник *Реформа кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика тужилаца Србије, Intermex, Копаоник, 2014.

Бајовић, В., *Споразум о признању кривице,* Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.

Bayer, V., *Казнено процесно право,* књига 1: *Увод у теорију казнено процесног права*, приредио Д. Крапац, Загреб, 1995.

Бачић, Ф., *Кривично право, Општи дио*, Правни факултет, Центар за стручно усавршавање и сурадњу с удруженим радом, Загреб, 1986.

Бачић, Ф., „Кривично правосуђе и уставност и законитост", XXV саветовање Савеза удружења за кривично право и криминологију Југославије, Нови Сад, 1987.

Бачић, Ф., *et al.*, *Коментар кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, Савремена администрација, Београд, 1988.

Beale, S. S., „Prosecutorial Discretion in Three Systems: Balancing Conflicting and Providing Mechanisms for Control", у: *Discretionary Criminal Justice in a Comparative Context*, 27/58, 2015. Доступно на: http://scholarship.law.duke.edu/faculty scholarship/3266, 12. 5. 2015.

Бејатовић, С., Радуловић, Д., *Законик о кривичном поступку СРЈ – са објашњењима, упутствима за практичну примену и регистром појмова*, Култура, Београд, 2002.

Бејатовић, С., „Ефикасност поступања у кривичним стварима као приоритетан задатак реформе кривичнопроцесног законодавства", *Ревија за криминологију и кривично право*, вол. 47, бр. 3, Београд, 2009.

Бејатовић, С., „Институт гоњења по предлогу оштећеног и предстојеће измене југословенског кривичног законодавства", *Анали Правног факултета у Београду*, 1–2, Београд, 1994.

Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008.

Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014.

Бејатовић, С., „Начело опортунитета кривичног гоњења у немачком кривичном процесном законодавству“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009.

Бејатовић, С., „Опортунитет кривичног гоњења и нови Законик о кривичном поступку РС“, зборник *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспект)*, Златибор, 2012.

Бејатовић, С., „Опште прихваћени правни стандарди и Предлог законика о кривичном поступку“, *Ревија за криминологију и кривично право*, бр. 2/06, Београд, 2006.

Бејатовић, С., „Предлог законика о кривичном поступку и мере за повећање ефикасности и поједностављење кривичног поступка“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 2–3/2001, Београд, 2001.

Бејатовић, С., *et. al.*, *Примена начела опортунитета у пракси – изазови и препоруке*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012.

Бејатовић, С., „Споразум о признању кривице и друге поједностављене форме поступања у кривично процесном законодавству Србије као инструмент нормативне ефикасности кривичног поступка“, зборник *Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе*, књига IV, Правни факултет у Крагујевцу, 2009.

Бејатовић, С., „Тужилачко-полицијски концепт истраге и ефикасност кривичног поступка с посебним освртом на кривичнопроцесно законодавство Републике Србије“, *Ревија за криминологију и кривично право*, вол. 44, бр. 3., Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Београд, 2006.

Богићевић, Ч., „Одступање од начела истине у кривичном поступку“, *Билтен Врховног суда за 2010. годину – Судови Црне Горе*, Подгорица, 2010.

Boyne, S., „Is the Journey From the In-Box to the Out-box a Straight Line? The Drive for Efficiency and the Prosecution of Low-Level Criminality in Germany“, у: *The Prosecutor in Transnational Perspective*, E. Luna & M. L. Wade (eds), Oxford University Press, 2012.

Бркић, Б., „Пресуда на захтјев странака у истрази“, *Хрватска правна ревија*, бр. 1/ 2005, Логос, Сплит, 2005 (C. Beccaria, *О злочинима и казнама*, превод А. Цвитанић, Сплит, 1984).

Бркић, С., *Кривично процесно право I*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2014.

Бркић,С., „Поједностављене форме кривичног поступања и поступак њиховог озакоњења у Републици Србији“, зборник *Законодавни поступак и казнено законодавство*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009.

Васиљевић, Т., „Значај брзине и узроци спорости кривичног судског поступка“, *Архив за правне и друштвене науке*, 2/1941, Београд, 1941.

Васиљевић, Т., „Трансформација принципа кривично процесног права“, *Анали правног факултета у Београду*, бр. 3–4, Београд, 1969.

Васиљевић, Т., *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1964.

Васиљевић, Т., *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1981.

Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар закона о кривичном поступку*, Савремена администрација, Београд, 1982.

Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2002.

Вујаклија, М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.

Вуковић, С., Станојчић, Г., *Коментар кривичног законика са судском праксом, регистром појмова и табеларним приказом свих кривичних дела*, Пословни биро, Београд, 2013.

Гајин, С., *Људска права, правно-системски оквир*, Досије студио, Београд, 2011.

Galliher, J. F., Criminology – Human Rights, Criminal Law and Crime, “Prentice Hall”, New Jersey, 1989.

Газивода, С., „Малолетничка делинквенција“, *Билтен судске праксе*, бр. 2, Врховни суд Србије, Intermex, Београд, 2006.

Glaser, J., „Das Prinzip der Strafverfolgung“, *Allgemeine osterreichische Gerichtszeitung*, 87/1860, у: С. Циглер, *Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1995.

Голднер-Вуков, М., *Породица у кризи*, Медицинска књига, Београд, 1988.

Грубач, М., *Кривично процесно право – Увод и општи део*, Службени гласник, Београд, 2004.

Грубач, М., „Начела кривичног поступка и њихова трансформација“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, вол. 33, бр. 1–2, Београд, 1995.

Грубач, М., „Начело легалитета у кривичном процесном праву СФРЈ“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 3/1988, Београд, 1988.

Грубач, М., *Кривично процесно право*, Култура, Београд 1995.

Делић, Н., *Нова решења општих института у Кривичном законику Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.

Dembo, R., „Problems among youths entering the juvenile justice system, their service and innovative approaches to address them”, *Substance Use and Misuse*, Wichita, 1996.

Dielman, H., *„Guilty Plea“ und „Plea bargaing” im Amerikanischen Strafverfahren – Möglichkeiten für das Deutshen Strafprozess?* GA, 1981.

Димитријевић, Д., *Кривично процесно право*, Савремена администрација, Београд, 1981.

Димитријевић, Д., Стефановић-Златић, М. и Лазин, Ђ., *Кривично процесно право*, Научна књига, Београд, 1987.

Dolling–Duttge–Rossner, *Gesamtes Strafrecht, Handkommentar*, Nomos, Baden-Baden, 2008.

Драгашевић, Љ., *et al.*, *Тужилачки и правосудни савети*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, АТЦ Београд, 2009.

Dubber, M. D., „American Plea Bargains, German Lay Judges, and the Crisis of Criminal Procedure“, *Stanford Law Review*, Vol. 49, 1997.

Дункел, Ф., *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправна заштита малолетних лица – експертска мишљења*, Intermex, Београд, 2005.

Dunkel, F., „Le droit penal des mineurs en Allemagne: entre un systeme de protection et de justice“, *Deviance et Societe*, no. 3/2002, стр. 307; у: О. Перић, Н. Милошевић, И. Стевановић, *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, Београд, 2008.

Ђокић, И., „Minima non curat praetor – институт из чл. 18. Кривичног законика“, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*, IV део, Београд, 2010.

Ђокић, И., „Начело опортунитета кривичног гоњења“, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*, III део, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.

Ђорђевић, Ђ., „О могућности замене казне затвора мером друштвено корисног рада“, зборник *Проблеми реинтеграције и реформе југословенског кривичног законодавства,* Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1995. стр. 163.

Ђурђевић, З., *Коментар Закона о одговорности правних особа за казнена дјела*, Народне новине, Загреб, 2005.

Ђурђић, В., „Дискрециono кривично гоњење“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, LV, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш, 2010.

Ђурђић, В., *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације, Правни факултет Ниш, Ниш, 2014.

Ђурђић, В., „Начело опортунитета кривичног гоњења у кривичном поступку Србије“, *Ревија за криминологију и кривично право*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2011.

Ђурђић, В., „Оправданост и сврха начела опортунитета кривичног гоњења“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Удружење јаних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009.

Ђурђић, В., „Трајање кривичног поступка у функцији државног реаговања против криминалитета“, зборник *Стратегија државног реаговања против криминалитета*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2003.

Ђурђић, В., Суботић, Д., „Диверзионе форме решавања кривичних ствари у компетенцији јавног тужиоца, зборник *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2006.

Ђурђић, В., Суботић, Д., *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2010.

Eileen Skinnider, LL. M., „Canada's Approach to Minor Offences, Behavioural Problems and Administrative Detention", *Canada–China Implementation of International Standards in the Criminal Justice Project*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, 2005.

Eisenberg, U., Beweisrecfht der StPO, Specialkommentar, 4. Auflage, Verlag C. H. Beck, Munchen, 2002.

Eser, A. und Kreicker, H. (Hrsg.), Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen (део који су писали: H.Gropengießer und H.Kreicher: Landesbericht Deutschland), „Max-Planck-Institut für ausläendisches und internationales Strafrecht, Freiburg im Breisgau, 2003.

Жарковић, М. *et al.*, *Ка бољој заштити жртава насиља у породици*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012.

Живановић, Т., „Основни проблеми кривичног и грађанског процесног права (поступка)", Први одељак, Београд, 1940; Други одељак, Београд, 1941.

Златарић, Б., *Међународно кривично право*, први део: *Распрострањеност репресивне власти државе*, Правни факултет Загреб, Центар за стручно усавршавање и сурадњу с удруженим радом, Информатор, Загреб, 1979.

Икановић, В., „Одговорност правних лица за кривична дела као државна реакција на тешке облике криминала", зборник *Тешки облици криминалитета и државна реакција*, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2012.

Илић, Г., „Искуства и уочени проблеми у досадашњој примени начела опортунитета кривичног гоњења у Србији", зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009.

Илић, Г., *et al., Положај јавног тужилаштва у Републици Србији и упоредноправна анализа*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, МСТ „Гајић", Београд, 2007.

Илић, Г. П., *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2014.

Илић, Г. П., „Маргиналије уз Закон о одговорности правних лица за кривична дела", *Crimen*, бр. 2, Правни факултет Универзитета у Београду и Институт за упоредно право, Београд, 2010.

Јанковић, Б., *Дипломататија – савремени систем*, Научна књига, Београд, 1988.

Јекић, З., *Кривично процесно право*, Савремена администрација, Београд, 2001.

Јекић, З., „Појам, релативност и значај кривичнопроцесних начела“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1–2, Београд, 1994.

Jehle, J. M., Wade, M., Elsner, B., „Prosecution and Diversion within Criminal Justice Systems in Europe. Aims and Desing of a Comparative Study“, *European Journal on Criminal Policy and Research*, Volume 14, Issne 2–3, 2008.

Јовановић, Љ., Јовашевић, Д., *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд, 2002.

Јовашевић, Д., „Европски стандарди и неформалне мере у малолетничком кривичном праву, *Европско законодавство*, год. IX, бр. 33–34, Београд, 2010.

Калаба, Д., „Дело малог значаја – члан 18. Кривичног законика“, *Тужилачка реч*, *Гласило удружења тужилаца Србије*, Београд, 2011.

Kerameus, K. D. and Kozyris, P. J., *Introduction to Greek Law,* „Kluwer Law and Taxation Publishers“, Deventer, Boston, 1993.

Kern, E. und Roxin, C., *Strafverfahrensrecht*, 14. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 1976.

Киурски, Ј., „Начело опортунитета“, зборник *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и кривично законодавство Србије и Црне Горе*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне горе, Златибор, 2004.

Киурски, Ј., „Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени“, зборник *Нова решења у кривичном процесном законодавству – теоретски и практични аспект*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2011.

Киурски, Ј., „Споразум о признању кривичног дела и извршење кривичне санкције утврђене у споразуму“, зборник *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспекти)*, Intermex, Златибор, 2012.
Киурски, Ј., „Улога јавног тужиоца у борби против организованог криминалитета“, зборник *Друштвени аспекти организованог криминала*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008.

Киурски, Ј. Трнинић, В., „Положај и овлашћење јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи“, зборник *Усаглашеност домаћих прописа са институтима Европске уније у области међународне правне помоћи у кривичним стварима и препоруке за хармонизацију*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2011.

Кнежевић, С., *Кривично процесно право – Општи део,* Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2015.

Кнежевић, С., *Основна начела кривичног процесног права,* Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2012.

Кнежевић-Томашев, Љ., „Примена Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (проблеми у пракси)“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 3/2006, Intermex, Београд.

Кобел, П., „Актуелни проблеми заштите слобода и права радних људи и грађана у кривичном праву“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, вол. 18, бр. 3–4, Београд, 1980.

Корошец, Д., Амброж, М., „Нова решења у кривичном законику Словеније и искуства у њиховој примени с посебним освртом на кривичну одговорност правних лица“, зборник *Нова решења у кривичном законодавству и досадашња искуства у њиховој примени*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе – Intermex, Београд–Златибор, 2006.

Крапац, Д., „Утврђивање правно релевантних чињеница у кривичном поступку непосредним и посредним доказима: хисторијско-правни аспект и неке хеуристичке напомене“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 1, Београд, 1981.

Крапац, Д., Лончаревић, Д., *Оштећеник као тужитељ у кривичном поступку – установа супсидијарне тужбе као коректив монопола јавног тужиоца на кривично гоњење у југословенском кривичном поступку: правни и теоријски оквири, практични домашај*, Правни факултет у Загребу, Загреб, 1985.

Крбек, И., *Дискрециона оцјена*, Загреб, 1937, стр. 57, у: С. Пихлер, „Нека питања у вези са начелом легалитета у кривичном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1–3, Нови Сад, 1989.

Лазаревић, Љ., *Коментар Кривичног законика*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, 2011.

Лазаревић, Љ., Грубач, М., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, ИПД „Јустинијан“, Београд, 2005.

Лазаревић, Љ., Вучковић, Б., Вучковић, В., *Коментар Закона о одговорности правних лица за кривична дјела*, Штампарија „Обод“ АД, Цетиње, 2007.

Лажетић-Бужаровска, Г., „Алтернативните мерки во македонско казнено законодавство“, *Македонска ревија за казнено право и криминологију*, бр. 2, Скопље, 2006.

Лазин, Ђ., „Ефикасност кривичног поступка и заштита слобода и права грађана у кривичном поступку“, Девето саветовање, I: Ефикасност кривичног поступка, Удружење за кривично право и криминологију, Златибор, 1986.

Лазин, Ђ., *In dubio pro reo у кривичном поступку*, Научна књига, Београд, 1985.

Лазин, Ђ., *Одлагање кривичног гоњења*, Кривично законодавство Државне заједнице Србије и Црне Горе, Београд, 2003.

Лазин, Ђ., *Посебни и помоћни кривични поступци*, Култура, Београд, 1995.

Лазин, Ђ., „Принцип опортунитета у покретању кривичног поступка према малолетницима“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције,* Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008.

Лукић, Т., „Утицај међународних правних стандарда на обликовање припремног стадијума кривичног поступка“, *Анали Правног факултета у Београду*, година LIX, бр. 2/2011, Београд, 2011.

Марковић, Б., *Кривични судски поступак*, Штампарија „Грегорић“, Београд, 1937.

Марковић, Б., *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1930.

Martin, F. M. and. Murray, K., *Childrens Hearings*, Edinburgh, 1976.

Матић, М., „Начело опортунитета кривичног гоњења у Канади“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009.

Милков, Д., *Управно право III – контрола управе*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1988.

Милошевић, Н., „Нека актуелна питања кривичног поступка према малолетницима“, зборник *Актуелна питања малолетничке делинквенције и мере за обезбеђивање присуства окривљеног у кривичном поступку*, Српско удружење за кривично право, Копаоник, 1995.

Милошевић, Н., „Планиране измене у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008.

Митић, М., Ђорђевић, С., *Дипломатско и конзуларно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Службени гласник, Београд, 2007.

Митровић, Љ., „Улога органа старатељства у поступку према малољетницима“, зборник *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, Брчко дистрикт БиХ, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Брчко, 2011.

Михајловић, С., Обрадовић, Д., *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у судској пракси,* ИП Глосаријум, Београд, 2013.

Мрвић-Петровић, Н., „Остваривање права на накнаду штете прузроковане породичним насиљем“, зборник *Правом против насиља у породици*, Ниш, 2002.

Мрвић-Петровић, Н., *Кривично право, Општи и посебни део*, Службени гласник, Београд, 2007.

Николић, Д., *Споразум о признању кривице*, Пергамент, Ниш, 2006.

Николић, Д., „Споразум о признању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима“, зборник *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени*“, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013.

Николић, Д., Миленковић, С., „Споразум о признању кривице и његов допринос ефикасности поступања у кривичним стварима“, зборник *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције*, Златибор, 2009.

Николић-Ристановић, В., „Ресторативна правда, кажњавање и жртве“, зборник *Алтернативе затворским казнама*, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005.

Обрадовић, Д., „Кривичноправне одредбе о малолетницима и досадашња искуства у њиховој примени“, зборник *Нова решења у кривичном законодавству и досадашња искуства у њиховој примени*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Intermex, Златибор, 2006.

Oda, H., *Japanese Law,* Oxford University Press, London, 1999.

Павишић, Б., *Коментар Закона о казненом поступку са прилозима*, Правни факултет Ријека, Ријека, 2002.

Павловић, М., „Злочин и мржња у контексту ресторативне правде“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1–2/2008, Нови Сад, 2008.

Пековић, Н., „Општи појам кривичног дела у новом Кривичном законику и судска пракса“, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, бр. 3, свеска I, Београд, 2007.

Перић, О., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2005.

Перић, О., *Коментар кривичноправних прописа о малолетницима*, Савремена администрација, Београд, 1983.

Перић, О., *Кривичноправни положај малолетника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1975.

Перић, О., Милошевић, Н., Стевановић, И., *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, Београд, 2008.

Перић, О., *Приручник за примену кривичноправних прописа о малолетницима*, Номос, Београд, 2003.

Петковић, Д., „Положај јавног тужиоца у кривичном поступку“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, вол. 33, бр. 1–2, Београд, 1995.

Пру, Ж., „Канадски закон о кривичном гоњењу малолетника“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008.

Петрић, Б., *Коментар закона о кривичном поступку*, Графосрем, Шид, 1982.

Петрић, В. *Коментар Закона о кривичном поступку*, Службени лист, Београд, 1986.

Петронијевић, Г., Јовановић, С., „Испитивање односа стручњака у различитим системима према починиоцима насиља у партнерским односима као предуслов успостављања услуге третмана починилаца насиља“, *Социјална политика*, бр. 1/2014, год. 49, Крагујевац, 2014.

Пихлер, С., „Нека питања у вези са начелом легалитета у кривичном праву“, *Зборник радова XXIII*, 1–3, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1989.

Пихлер, С., „Право као политичко средство“, *Социолошки преглед*, 2/3, Београд, 1979.

Пихлер, С., „Новеле општих установа у кривичном законодавству Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2005, Нови Сад, 2005.

Прелић, Љ., „Малолетно лице као субјекат кривичног поступка“, зборник *Нова решења у кривичном процесном законодавству – теоретски и практични аспект*, Intermex, Златибор, 2011.

Радуловић, Д., „Ефикасност кривичног поступка и превенција криминалитета“, зборник *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Брчко, 2011.

Радуловић, Д., *Кривично процесно право*, Универзитет Црне Горе, Правни факултет Подгорица, Подгорица, 2009.

Радуловић, Д., „Нова решења у кривичном процесном законодавству Црне Горе – неки теоретски и практични проблеми“, зборник *Нова решења у кривичном процесном законодавству – теоретски и практични проблеми*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу – Intermex, Београд–Златибор, 2011.

Радуловић, Љ., „Васпитни налози – алтернатива санкцијама за малолетнике“, прилог пројекту *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Београд, 2006.

Радуловић, Љ., „Васпитни налози као посебне мере реаговања према малолетним учиниоцима кривичних дела (сврха, врсте и избор)“, зборник *Кривичноправна питања малолетничке делинквенције*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008.

Радуловић, Љ., „Незнатна друштвена опасност – један од законских основа који искључује постојање кривичног дела“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 4, Београд, 1991.

Ребић, А., Фучек, Ј., Дуда, Б., *Јерузалемска Библија, Стари и Нови завјет,* Кршћанска садашњост, Загреб, 1996**.**

Roxin, C., *Strafrecht – Allgemeiner Teil*, Band I, - *Grundlagen Aufbau der Verbrechenslehre*, 3. Auflage, “C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung“, München, 1997.

Roxin, C., *Strafverfahrensrecht, 25*. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 1998.

Roxin, C. und Schünemann, B., *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, „Verlag C.H.Beck“, München, 2009.

Савић, С., *Основе права*, Comesgrafika, Бања Лука, 2005.

Sas. L. D. и др.: „Children and the courts in Canada”, *Criminal Justice and Behavior*, Newbury Park, бр. 23/2, 1996.

Seiler, S., *Strafprozessecht*, 10, überarbeitete Auflage, „Facultas.wuv“, Wien, 2009.

Singer, R. G. and LaFond, J. Q., *Criminal Law – Examples and Explanations*, Aspen Law & Business, New York, 1997.

Сиротић, В., „Примјена начела сврховитости из чланка 175. Закона о казненом поступку“, *Хрватски љетопис за кривично право и праксу*, бр.1/06, Загреб, 2006.

Слијепчевић, С., *Есеји о правним и моралним проблемима*, Стеван М. Слијепчевић, Осијек, 1978.

Срзентић, Н., Стајић, А., *Кривично право Федеративне Републике Југославије – Општи део*, Савремена администрација, Београд, 1961.

Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ., *Кривично право, Општи део*, Савремена администрација, Београд, 2000.

Станковић, О., Водинелић, В., *Увод у грађанско право*, Номос, Београд, 2004.

Стевановић, Ч., Ђурђић, В., *Кривично процесно право – Општи део*, СКЦ, Ниш, 2006.

Стевановић, И., „Алтернативне кривичне санкције према малолетницима“, зборник *Актуелна питања малолетничке делинквенције и мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку*, Српско удружење за кривично право, Копаоник, 1995.

Стојановић-Милошевић, Г., „Малолетничко кривично законодавство и стандарди Европске уније“, зборник *Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2010.

Стојановић, З., „Дело малог значаја може водити арбитрерности и слабити начело законитости“, *Казнена политика у Србији: Сукоб законодавца и судске праксе,* II део: *Казнена реакција у Србији*, Crimen, Београд, 2012.

Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006.

Стојановић, З., *Коментар кривичног законника,* Службени гласник, Београд, 2012.

Стојановић, З., *Кривично право – Општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2006.

Стојановић, З., *Кривично право – Општи део*, Правна књига**,** Београд, 2007.

Стојановић, З., *Кривично право*, „CID“ Подгорица, 2008.

Стојановић, З., *Међународно кривично право*, Правна књига, Београд, 2008.

Стојановић, З., „Тенденције у савременој науци кривичног права и нека питања нашег материјалног кривичног законодавства“, зборник *Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство*, Златибор, 2005.

Суботић, Д., „Начело легалитета и предстојеће измене ЗКП-а“, зборник *Проблеми реинтеграције и реформе југословенског кривичног законодавства*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1995.

Shapira, A. and DeWitt-Arar, K. C., *Introduction to the Law of Israel,* „Kluwer Law International“, Boston, 1994.

Schröder, F. C. *Strafprozeßrecht*, 2. neubearbeitete Auflage, C. H. Beck, München, 1997.

Tak, P. J. P., *Tasks and Powers of the Prosecution Services in the EU Member States*; Volume II, Wolf Legal Publishers, 2005.

Tak, P. J. P., „The prosecution service in control of police investigation policy? A European comparison“, unpublished talk at the Conference „The Growing Importance of the Public Prosecution Service: Best European Practices in the Face of Heightened Crime Rates“, organized by the Georg-August University Gottingen, Germany, 6–8. October 2005.

Теофиловић, С., „Процесне могућности за бржи и ефикаснји кривични поступак“, *Право, теорија и пракса*, бр. 7–8, Нови Сад, 1995.

Тешовић, О., „Дело малог значаја и начело опортунитета кривичног гоњења – потреба истовременог законског регулисања“, *Crimen (V)*, 1/2014, Београд, 2014.

Тмушић, М., „Начело опортунитета кривичног гоњења у предлогу новог Законика о кривичном поступку“, зборник *Теоријски и практични проблеми југословенског казненог законодавства*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1996.

Fabrizy, E. E., *Die Österreichische Strafprozessordnung*, Manz Verlag, Wien, 2004.

Falchi, G. F., *Diritto penale esecutivo*, Vol. I: *Teoria*, Padova, 1934, стр. 114–120; у: Васиљевић, Т., *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1964.

Feld, B. C., „Juvenile Justice Swedish Style: A Rose by another Name”, *Justice Quaterly*, No. 1994/4.

Филипић, Г., „Начело опортунитета у поступку према малољетницима у Републици Српској“, зборник *Кривично законодавство и превенција криминалитета*, Министарство правде Републике Српске и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Брчко, 2011.

Fromm, E., *Ауторитет и породица*, Напријед – Нолит – „Аугуст Цесарец“, Загреб–Београд, 1984.

Hausmaninger, H., *The Austrian Legal System,* Second Edition, „Manzsche Verlags – und Universitatsbuchhandlung“, Wien & Kluwer Law, The Hague, 2000.

Хирјан, Ф., Сингер, М., *Малољетници у кривичном праву*, Глобус, Загреб, 1987.

Хржењак, Ј., „Кратки основ на развој људских права“, зборник *Водич кроз људска права*, Центар за директну заштиту људских права, Загреб, 1999.

Hübner, U. und Constantinesco, V., Einführung in das französische Recht, “Verlag C.H. Beck“, München, 2001.

Цвијовић, О., „Утицај међусобних односа главних процесних субјеката на ефикасност кривичног поступка“, Девето саветовање, I: Ефикасност кривичног поступка, Удружење за кривично право и криминологију, Златибор, 1986.

Циглер, С., *Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1995.

Циглер, С., „Обезбеђење начела легалитета и опортунитета кривичног гоњења“, *Правна теорија и пракса*, бр. 10–12, Нови Сад, 1994.

Conrad, J. P., *The Evolution on Criminal Justice*, Beverly Hills and London, 1978.

Чворовић, Д., „Криминално-политичка оправданост, сврха и облици начела опортунитета кривичног гоњења“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009.

Чејовић, Б., *Кривично право*, Досије, Београд, 2007.

Чејовић, Б., *Кривично право – Општи део*, Студентски културни центар Ниш, Ниш, 1995.

Чејовић, Б., *Кривично право у судској пракси, Општи део*, Lion Mark, Крагујевац, 2008.

Шкулић, М., *Кривично процесно право, Посебни део*, Правни факултет Универзитета у Београду – Службени гласник, Београд, 2008.

Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду – Службени гласник, Београд, 2014.

Шкулић, М., *Кривично процесно право,* Правни факултета Универзитета у Београду, Беорад, 2015.

Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007.

Шкулић, М., *Коментар законика о кривичном поступку Црне горе*, Министарство правде Црне горе и Мисија ОЕБС у Црној гори, Подгорица 2009.

Шкулић, М., *Кратки коментар основних модификација кривичног процесног права Србије,* Професистем, Смедерево, 2010.

Шкулић, М., *Малолетници као учиниоци и као жртве кривичних дела*, Досије – Микро књига, Београд, 2003.

Шкулић, М., *Малолетничко кривично право*, Правни факултет Универзитета у Београду – Службени гласник, Београд, 2011.

Шкулић, М., *National Report – Serbia*, in: F.Dünkel, J.Grzywa-Holten, P.Horsfield (Ed.), *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters – A stock-taking of legal issues implementation strategies and outcomes in 36 European countries,* Vol. 2, Band 50/2 Forum Verlag Godesberg, Schriften zum Strafvolzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie, Greifswald, 2015.

Шкулић, М., „Начело опортунитета кривичног гоњења у поступку против правних лица“, зборник *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009.

Шкулић, М., *Начело законитости у кривичном праву,* Анали Правног факултета Универзитета у Београд, број 1/2010, Београд, 2010.

Шкулић, М., *Начело истине и основна доказна правила у новом Законику о кривичном поступку Србије,* Правна ријеч – часопис за правну теорију и праксу, број 37/2013, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука, 2013.

Шкулић, М., *Однос начела истине и поједностављених форми кривичног поступка*, зборник са регионалне конференције – „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени“, (ур. Иван Јовановић и Мирољуб Станисављевић), мисија ОЕБС у Београду, Београд, 2013.

Шкулић, М., „Принцип опортунитета у кривичном поступку према малолетницима, I“, *Избор судске праксе – стручно-информативни часопис Глосаријум*, бр. 7–8/97, Београд, 1997.

Шкулић, М., *Реформа малолетничког кривичног права у Србији,* зборник: Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја, (ур. И. Стевановић), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015.

Шкулић, М. Илић, Г., *Нови законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред – два корака назад"*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.

Шкулић, М. Стевановић, И., Малолетни делинквенти у Србији – нека питања материјалног, процесног и извршног права, „ЈЦПД", Београд, 1999.

Шуловић, З., „Нека запажања о досадашњој примени начела опортунитета код пунолетних учинилаца кривичних дела", зборник *Поједностављење форме поступања у кривичним стварима и алтернативне кривичне санкције*, Златибор, 2009.

Шупут, Ј., „Одговорност правних лица за кривична дела", *Страни правни живот*, 1/2009, Београд, 2009.

Walgrave, L., Restorative Justice, Self Interest and Responsible Citizenship, „Willan Publishing", Devon, 2008.

Weigend, T., *Should We Search for the Truth, and Who Should do it?,* North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation, Vol. 36, Number 2, Chapel Hill, 2011.

Weigend, T., „A Judge By Any Other Name? Comparative Perspectives on the Role of the Public Prosecutor", у: *The Prosecutor in Transnational Perspective*, E. Luna & M. L. Wade (eds), Oxford University Press, 2012.

Weigend, T., Iontcheva Turner, J., „The Constitutionality of Negotiated Criminal Judgements in Germany", Vol. 15, *GERMAN Law Journal*, 2014.

ПРАВНИ ИЗВОРИ

ДОМАЋЕ ПРАВО

Устав Републике Србије, „Службени гласник РС", број 98, од 10. новембра 2006.

Закон о државном већу тужилаца, „Службени гласник РС", број 116/08, 101/10 и 88/11.

Закон о јавном тужилаштву Републике Србије, „Службени гласник РС", број 116/08.

Закон о јавном тужилаштву, „Службени гласник РС“, број 101/13.

Закон о кривичном поступку, „Службени лист СФРЈ“, број 4/77.

Закон о Народној скупштини Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 9/10.

Законик о кривичном поступку из 2002, „Службени лист СР Југославије“, број 68/02.

Законик о кривичном поступку, „Службени лист СР Југославије“, број 70/01, 68/02.

Законик о кривичном поступку из 2004, „Службени гласник РС“, број 58/04.

Законик о кривичном поступку из 2006, „Службени гласник РС“, број 46/06, 49/07.

Законик о кривичном поступку из 2009, „Службени гласник РС“, број 72/09.

Законик о кривичном поступку из 2011, „Службени гласник РС“, број 72/11, ... 45/13.

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, број 85/05.

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, „Службени гласник РС“, број 20/09.

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, „Службени гласник РС“, број 97/08, 32/13.

Закон о одговорности правних лица за кривична дела, „Службени гласник РС“, број 97/08.

Закон о уређењу судова Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 116/08, 104/09.

Породични закон, „Службени гласник РС“, број 18/05.

УПОРЕДНО ПРАВО

Guide to the Family Court of Japan, General Secretariat Supreme Court Japan, Tokyo, 1988.

Закон о кривичном поступку Аустрије (StPO) Strafprozessrecht Österreich (BGBI. Nr.631/1975 од 30.12.1975. - Bundesgesetzblatt).

Закон о реформи кривичног поступка Аустрије-Strafprozessreformgesetz из 2004. године.

Кривични законик Канаде-Criminal Code (R.S.C. 1985, c. C-46).

The Federal Prosecution Service: DESKBOOK, Canadian Government Publishing, 2000. Или: Canadian Cataloguing in Publication Data, Cat. No. J2-172/2000E, www.justice.gc.ca/en/dept/pub/fps/fpd/index.html

Закон о кривичном гоњењу малолетника Канаде, 4.2.2002. године.

Закон о кривичном поступку Савезне Републике Немачке (StPO) Strafprozessordnung (BGBL.IS.1074, ber.S1319) (BGBL. III312-2) (BGBL.IS.306,312).

Кривични закон Савезне Републике Немачке – Strafgesetzbuch (StGB)-(BGPI.IS.3322) (BGBL.III450-2) (BGBL.IS.666,678).

Закон о судском поступку према малолетницима Савезне Републике Немачке (Jugendgerichthsgesetz-JGG) из 1953. године.

Spanische Strafgesetzbuch, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freuburg im Breisgau, 2002.

МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

Бечка конвенција усвојена на Конференцији Уједињених нација о дипломатским односима и имунитетима, одржаној у Бечу од 2. марта до 14. априла 1961. године, а ступила на снагу 24. априла 1964. године, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори и други споразуми“, број 2/64.

Декларација Уједињених нација о основним принципима правде за жртве криминалитета и злоупотребе власти, усвојена Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација, 40/34 из 1985.

Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савета, од 25. октобра 2012. године, о успостављању минималних стандарда права, подршке и заштите жртава кривичних дела.

Европска комисија за демократију путем права (Венецијанска комисија), Мишљење о Уставу Републике Србије, усвојено на 70. пленарној седници оджаној 17–18. марта 2007. у Венецији.

Конвенција о правима детета, усвојена на Генералној скупштини Уједнињених нација 1989. године.

Конвенција Савета Европе о преносу поступка у кривичним стварима, сачињена у Стразбуру 15. марта 1972. године, ратификована од стране Србије 2001. године, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 10/01.

Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији, усвојена 27. јануара 1999. године у Стразбуру, „Службени лист СРЈ – међународни уговори“, бр. 2/02, 18/05.

National Report – Montenegro, in: F.Dünkel, J.Grzywa-Holten, P.Horsfield (Ed.), *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters – A stock-taking of legal issues implementation strategies and outcomes in 36 European countries,* Vol. 1, Band 50/1 Forum Verlag Godesberg, Schriften zum Strafvolzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie, Greifswald, 2015.

Пета конференција врховних тужилаца Европе (CPGE), „Дискрециона овлашћења јавног тужилаштва: опортунитет или правно начело – предности и негативне стране“, Целе, 23–25. 5. 2004. године

Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе од неоснованог лишења слободе, усвојена од стране Генералне скупштине УН, Резолуцијом бр. 45/113, од 14. децембра 1990. године.

Препорука Rec (2008)11, „Европска правила за малолетне извршиоце кривичних дела према којима се примењују мере и санкције“, усвојена од стране Комитета министара земаља чланица Савета Европе на основу чл. 15б Статута Савета Европе, имајући у виду и резолуцију број 2, на XXVIII конференцији европских министара правосуђа, Лансароте, Шпанија, 2007.

Препорука R(80)7 Комитета министара земљама чланицама о практичној примени Европске конвенције о екстрадицији, усвојена од стране Комитета министара 27. јуна 1980. године, на 321. састанку заменика министара.

Препорука R(86)13 Комитета министара земљама чланицама о практичној примени Европске конвенције о екстрадицији у вези с притвором који претходи екстрадицији, усвојена од стране Комитета министара 16. септембра 1986. године, на 399. састанку заменика министара.

Препорука Комитета министара Савета Европе број RP(88)18, усвојена 20. октобра 1988. године, на 420. састанку заменика министара.

Препорука Савета Европе Rec(2002)5 Комитета министара.

Препорука R(87)18 Савета Европе, усвојена од стране Комитета министара на 410. седници, одржаној 17. септембра 1987. године.

Препорука 1604 (2003) Савета Европе, текст усвојен на Сталном комитету који поступа у име Скупштине, 27. маја 2003.

Phase 3 Report on Implementing the OECD Anti-bribery Convention in Germany, стр. 41, став 120; § 47(1) Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, од 19. 2. 1987.

Резолуција 40/33 Генералне скупштине Уједињених нација, од 29. новембра 1985. године.

Резолуција (75)12 Савета Европе о практичној примени Европске конвенције о екстрадицији, усвојена од стране Комитета министара 21. маја 1975. године, на 245. састанку заменика министара.

Упутство за кривични поступак и поступак кажњавања новчаном казном (RiStBV), од 1. јануара 1977. године, измењено са дејством од 1. јануара 2008. године, (*Савезни огласни билтен*, број 208, од 8. новембра 2007. године).

Међународна правна помоћ у кривичним стварима-Приручник, Америчко удружење правника ABBA/CEELI, Београд, 2005.

Збирка одабраних препорука Савета Европе, Савет Европе, Канцеларија у Београду, Београд, 2005.

ИЗВОРИ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Билтен Врховног суда Србије, бр. 2, Intermex, Београд, 2006.

Билтен Врховног суда Србије, бр. 3, Intermex, Београд, 2006.

Билтен Врховног суда Србије, бр. 4, Intermex, Београд, 2006.

Билтен Врховног суда Србије, бр. 1, Intermex, Београд, 2007.

Билтен Врховног касационог суда Србије, бр. 2/2011, Intermex, Београд, 2011.

Вуковић. С., Станојчић. Г., *Коментар кривичног законика са судском праксом, регистром појмова и табеларним приказом свих кривичних дела,* „Пословни биро“ д.о.о., Београд, 2013.

Вучинић. В., Трешњев. А., *Приручник за примену Законика о кривичном поступку,* „Пословни биро“ д.о.о., Београд, 2013.

Михајловић. С., Обрадовић. Д., *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у судској пракси,* ИП „Глосаријум“, Београд, 2013.

Симић. И., Трешњев. А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје, Седма књига,* Службени гласник, Београд, 2006.

Симић. И., Трешњев. А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје,* О*сма књига,* Службени гласник, Београд, 2008.

Чејовић. Б., *Кривично право у судској пракси-Општи део,* Lion Mark, Крагујевац, 2008.

ОСТАЛИ ИЗВОРИ

Извештај о раду Центра за социјални рад „Солидарност“ у Крагујевцу за 2014. годину.

Извештај Центра за социјални рад „Свети Сава“ у Нишу за период 2012–2015. године.

Извештај Републичког јавног тужилаштва, Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости за период од 2010. до 2015. године.

Јавнотужилачки приручник, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2008.

Обавезно упутство Републичког јавног тужилаштва о примени и закључењу споразума о признању кривице, А бр. 299/09, од 22. 10. 2009. године.

Обавезно упутство Републичког јавног тужилаштва о примени и закључењу споразума о признању кривичног дела, А бр. 74/2014, од 20. 2. 2014. године.

Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, Закључак Владе 05, бр. 5196/2005, од 25. 8. 2005. године.

Пословник о раду Народне скупштине Републике Србије, пречишћен текст, „Службени гласник РС“, број 20/12.

Правна енциклопедија 1, Савремена администрација, Београд, 1985.

Правна енциклопедија 2, Савремена администрација, Београд, 1985.

Ратификација Европске конвенције о екстрадицији, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 10/01.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Лични подаци

Име и презиме: Јасмина Киурски,
Место и датум рођења: Крупањ, 08.01.1959. године,
ЈМБГ: 0801959715206
Адреса: Београд, ул. Гундулићев венац бр. 44,
Телефон: 011/3391332,
Мобилни телефон: 064/1426280,
E-mail: kiurski.jasmina@gmail.com

Образовање

- 1999. године, магистарска теза под насловом „Мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности“, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.
- 1983. године Правосудни испит.
- 1981. године Правни факултет Универзитета у Београду, просечна оцена 9,20.
- 1977. године XIV Београдска гимназија у Београду, одличан успех.

Радно искуство

- 25.01.1982. године засновала радни однос у Другом општинском јавном тужилаштву у Београду.
- 28.12.1988. године изабрана за заменика Првог општинског јавног тужиоца у Београду.
- 06.06.1996. године изабрана за заменика Окружног јавног тужиоца у Београду.
- 18.12.2003. године изабрана за заменика Републичког јавног тужиоца и распоређена на место руководиоца Кривичног одељења.
- 17.12.2009. године изабрана за заменика Апелационог јавног тужиоца у Београду.

Награде и признања

- 2009. године Награда ОЕБС „Личност године“ ради доприноса спровођењу програма и подржавања вредности ОЕБС у Србији.
- 2009. године Признање Министарства правде Републике Србије за изузетан допринос имплементацији Националне стратегије реформе правосуђа у Србији, у сарадњи са Канадским Пројектом реформе правосуђа у Србији.
- 1978. 1980. 1981. године Награда за студенте Универзитета у Београду.

Сертификати и обуке

- „Антикорупција и финансијски криминал“, Тренинг одржан у Београду од 11.06.-15.06.2001. године.
- „Заштита од насиља у породици у избегличкој и расељеничкој популацији у Републици Србији“, Округли сто одржан у Београду од 06.07.-07.07.2005. године.
- Завршена обука за предавача за тренинг тренера за „Имплементацију Законика о кривичном поступку“, 2008. године.
- „Кривично законодавство и превенција криминалитета“, Међународни скуп одржан у Брчком од 15.04.-16.04.2011. године.
- „Увод у интелектуалну својину“ и „Интелектуална својина-напредни ниво“, Курс одржан у Београду 09.09. и од 14.09.-15.09.2011. године.
- „Истраге прања новца-рад на хипотетичким случајевима“, Семинар одржан у Зрењанину од 23.03.-24.03.2012. године.

Активности

- У својству предавача на тему „Имплементација ЗКП“ и „Едукација ЗКП“, држала већи број предавања на територији Републике Србије у организацији Правосудног центра.
- Бројна уводна излагања на стручним скуповима и округлим столовима на тему „Казнена политика судова“, „Вредновање рада јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца“, презентације радних верзија Закона о јавном тужилаштву и Закона о Државном већу тужилаца, „Организација и положај јавног тужилаштва“, „Спречавање и сузбијање савремених облика криминалитета“, „Насиље у породици“ итд., у сарадњи са представницима међународних организација (OEBS, OSCE, Savet Evrope, ABA CELLI, CIDA).
- Бројна предавања из области кривичног материјалног и процесног права на Правном факултету Универзитета у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, на Правном факултету Унион у Београду, Полицијској академији у Београду и Правосудној академији у Београду.
- У својству предавача на Правосудној академији у Београду држала предавања полазницима Академије на тему Сексуално и родно засновано насиље (кривично-правна заштита) и Људске слободе и права-дискриминација, а судијама и јавним тужиоцима о примени новог Законика о кривичном поступку из 2011. године. Припремала полазнике Правосудне академије за полагање завршног испита.

Објављени радови

1. „Осврти на нека процесно правна питања стварне надлежности у кривичном поступку“, Билтен Окружног суда у Београду број 21-22/1984, стр. 20-24.
2. „Кривичноправна заштита оштећене уговорне стране у ништавним уговорима“, Правни живот број 1/1988, Београд, стр. 139-145.
3. „Основи за одређивање притвора“, Судска пракса бр. 8/1991, Београд.
4. „Кривично гоњење за кривична дела предвиђена у члану 168. и 169. Закона о девизном пословању“, зборник: Улога и задаци финансијске полиције и сузбијање финансијских деликата, Београд, 1994. године, стр. 137-145.
5. „Кривична дела из Закона о девизном пословању“, зборник: Финансијски деликти и актуелна питања организације и рада финансијске полиције и имунитет, Београд, 1995. године, стр.95-107.
6. „Стварна надлежност у кривичном поступку“, Избор судске праксе број 10/1995, Београд.
7. „Закон о наслеђивању са судском праксом“, Центар маркетинг, Београд, 1995. године, (приредила).
8. „Смртна казна и малолетници“, зборник: Смртна казна-вечна дилема, Херцег Нови, 1996. године, стр. 93-109.
9. „Убиство и нужна одбрана“, Правни живот број 9, том бр. 1, Београд, 1997. године.
10. „Накнада штете лицима неосновано лишеним слободе“, Правни живот број 9, том бр. 1, Београд, 1998. године.
11. „Мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности“, Билтен Републичког јавног тужилаштва, број 1-2/2001, Београд, 2001. године, стр. 65-81.
12. „Медији и презумпција невиности у кривичном поступку“, Правни живот број 9, том бр. 1, Београд, 2001. године.
13. „Право на браниоца у преткривичном поступку“, Правни живот број 9, том бр. 1, Београд, 2002. године.
14. „Насиље у породици“, часопис „Темида“ број 2, Београд, 2003. године, Конференција „Правна заштита од насиља у породици“, Златибор, 2003. године, стр. 37-45.
15. „Начело опортунитета“, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и кривично законодавство Србије и Црне Горе, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор, 2004. године.
16. „Посебни кривични поступци и нове тенденције у савременој науци кривичног права“, Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор, 2005. године.
17. „Улога јавног тужиоца у гоњењу починилаца насиља у породици“, Конференција: Заштита од насиља у породици у избегличкој и

расељеничкој популацији у Републици Србији, Мрежа хуманитарних правних канцеларија, Београд, 2005. године, стр. 107-121.
18. „Кривична дела против полне слободе“, Конференција: Кривични законик, Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање, Београд, 2005. године.
19. „Правна етика-етика јавних тужилаца Србије“, Скрипте за студенте на правном факултету Унион у Београду, Београд, 2006. године.
20. „Положај јавног тужиоца према одредбама Устава и решењима новог Закона о јавном тужилаштву“, Устав Републике Србије, кривично законодавство и организација правосуђа, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2007. године.
21. „Улога јавног тужилаштва у борби против организованог криминала“, Међународна конференција: Политика супротстављања организованом криминалу, Београд, 21-22. новембар 2008. године, стр. 127-154.
22. „Законска казнена политика-Могућност утицаја јавног тужиоца на политику сузбијања криминалитета“,Публикација-Јавно тужилаштво, полиција, кривични суд и сузбијање криминалитета, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2008. године, стр. 23-38. и 154-192.
23. Рецензент: „Јавнотужилачки приручник“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2008. године.
24. „Субјекти и радње у истрази“, Ревија за криминологију и кривично право број 2, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008. године, стр. 113-145.
25. „Радна група за израду радне верзије законског текста и њен допринос квалитету законске норме“, Канадски пројекат за реформу правосуђа у Србији под називом „Законодавни поступак и казнено законодавство“, Београд, 2008. године, стр.267-283.
26. „Начело опортунитета кривичног гоњења у поступку према пунолетним учиниоцима кривичних дела“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Канадски пројекат за реформу правосуђа у Србији „Опортунитет кривичног гоњења као инструмент ефикасности кривичног поступка и изрицања алтернативних кривичних санкција“, Београд, 2009. године, стр. 39-75.
27. „Злоупотреба права и њен утицај на ефикасност рада“, Канадски пројекат за реформу правосуђа у Србији „Јавни тужилац као субјект ефикасности поступања у кривичним стварима“, Београд, 2009. године, стр. 354-372.
28. „Аутентично тумачење правне норме“, Канадски пројекат за реформу правосуђа у Србији „Тумачење казнено правне норме и адекватност примена“, Београд, 2009. године, стр. 105-137.
29. Рецензент монографије: „Улога и могућност јавног тужиоца у заштити жртава кривичног дела“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године.

30. „Вредновање рада јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца“, Ревија за безбедност број 6/09, Центар за безбедносне студије, Београд, 2009. године, стр. 25-34.
31. „Реформа правосуђа у Србији“, Преглед Република Србија, информативно-документарни тромесечник број 4, Београд, 2009. године, стр. 22-31.
32. „Опстанак“, Тужилачка реч, гласило Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, број 15, Београд, 2010. године, стр. 60-66.
33. „Алтернативне кривичне санкције у Кривичном законику Србије и стандарди Европске уније“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније, Златибор, септембар 2010. године, стр. 72-90.
34. „Положај и овлашћења јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи“, Пројекат „Усаглашеност домаћих прописа са институтима Европске уније у области међународне правне помоћи у кривичним стварима и прпоруке за хармонизацију“, Београд, 2010. године, стр. 41-65.
35. „Кривично дело Трговина људима у законодавству Републике Србије“, Тужилачка реч, гласило Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, број 21, Београд, 2011. године, стр. 14-56.
36. „Сексуално и родно засновано насиље, Кривично-правна заштита-приручник“, Правосудна академија, Београд, 2011. године, стр. 5-103.
37. „Опортунитет кривичног гоњења и досадашња искуства у његовој примени“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Нова решења у кривично процесном законодавству-теоретски и практични аспект, Златибор, 2011. године, стр. 180-203.
38. „Међународна кривичноправна сарадња и оштећена лица“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Међународна научна конференција „Европске интеграције и међународна кривичноправна сарадња“, Београд, 2011. године, стр. 185-203.
39. „Настанак и историјски развој мера безбедности“, Ревија за криминологију и кривично право, број 2-3/2011, Београд, 2011. године.
40. „Примена начела опортунитета у пракси-изазови и препоруке“, Пројекат подржан од Амбасаде Холандије, Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије и Партнери за демократске промене Србије, Београд, 2012. године.
41. „Национално законодавство од значаја за супротстављање насиљу у породици“, „Ка бољој заштити жртава насиља у породици-одговор правосуђа“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Пројекат USAID-JRGA, Београд, 2012. године, стр. 145-255.
42. „Споразум о признању кривичног дела и извршење кривичне санкције утврђене у споразуму“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Актуелна питања кривичног

законодавства (нормативи и практични аспекти), Златибор, 2012. године, стр. 166-180.
43. „Нарко криминал и (не) реаговање државе“, Међународни научни скуп-Тешки облици криминалитета и државна реакција, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013. године, стр. 324-346.
44. „Редовни правни лекови“, Приручник за примену Законика о кривичном поступку, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, 2013. године.
45. „Жалба јавног тужиоца и казнена политика“, „Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Бања Лука, 2014. године, стр. 127-147.
46. „Значај увиђаја као доказне радње за истрагу“, „Тужилачка истрага-регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени“, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2014. године, стр. 197-207.
47. Рецензент: „Тужилаштво и јавност - Приручник за практичну примену комуникационе стратегије у кривичном поступку“, Мисија ОЕБС у Србији и Краљевина Холандије, Београд, 2014. године.
48. „Јавни тужилац и заштита људских права у кривичном поступку-механизми заштите“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије и Фондација за отворено друштво-Србија, Београд, 2014. године, стр. 43-135.

Комисије и радне групе

1. Члан Комисије за спровођење националне стратегије реформе правосуђа, Одлука Владе Републике Србије број 02-3767/2006 од 22.06.2006. године.
2. Члан Комисије за обуку судија и јавних тужилаца, Одлука Високог савета правосуђа број 119-01-277/2006-01 од 04.09.2006. године.
3. Члан Радне групе за обуку тужилаца, Одлука Правосудног центра за обуку и стручно усавршавање од 29.06.2006. године.
4. Члан Радне групе за утврђивање основних начела за израду системских закона за регулисање правосуђа, Одлука Комисије за спровођење националне стратегије реформе правосуђа од 22.11.2006. године.
5. Члан међународног Пројекта „Обрада лица места-увиђај“ у сарадњи са Министарством унутрашњих послова Републике Србије и Краљевином Шведске, Београд, 2006. године.
6. Председник Радне групе за израду Закона о јавном тужилаштву и Закона о Државном већу тужилаца, Одлука Комисије за спровођење националне стратегије реформе правосуђа од 16.04.2007. године.
7. Члан Радне групе за израду текста Законика о кривичном поступку са новим правним институтима, Одлука Министарства правде, број 119-01-186/2007-05 од 10.12.2007. године.

8. Руководилац пројекта „Утицај јавног тужиоца на казнену политику судова у Србији“ у оквиру Пројекта „Подршка удружењу тужилаца Србије“, од стране Амбасаде Краљевине Холандије у Београду, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, 2008. године.
9. Члан Радне групе за израду текста радне верзије Закона о Националном институту за обуку у правосуђу (Закон о правосудној академији), Одлука Министарства правде у Београду број 119-01-36/2008-05 од 18.03.2008. године.
10. Члан Надзорног одбора пројекта Савета Европе и Комисије ЕУ „Подршка мрежи тужилаца у југоисточној Европи“, Одлука Министарства правде, Сектор за нормативне послове и међународну сарадњу, Одељење за међународну сарадњу и европске интеграције број 337-00-42/2008-06 од 13.05.2008. године.
11. Члан Радне групе за израду текста Закона о изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, Решење Министарства правде број 119-01-158/2008-05 од 10.11.2008. године.
12. Члан Радне групе за израду Правилника Државног већа тужилаца о дисциплинској одговорности и дисциплинском поступку, у оквиру Пројекта Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије и Америчког удружења правника (ABA CELLI), 2008. године.
13. Члан Радне групе за израду Правилника о критеријумима мерилима вредновања рада јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца и Правилника о критеријумима и мерилима за оцену стручности, оспособљености и достојности кандидата за носиоца јавнотужилачке функције, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије подржане од стране Министарства правде Републике Србије, Мисије ОЕБС у Србији и Канадског Пројекта за реформу правосуђа у Србији, 2009. године.
14. Заменик председника Радне групе за израду Правилника о управи у јавном тужилаштву, решење Министарства правде број 119-01-132/2008-05 од 10.06.2009. године.
15. Председник Радне групе за израду Правилника о дисциплинском поступку и дисциплинској одговорности, Пројекат Европске уније „Подршка Високом савету судства и Државном већу тужилаца“ који је спровео ECO consalting, 2009. године.
16. Члан Програмског савета Правосудне академије, Одлука Управног одбора Правосудне академије од 10.06.2010. године.
17. Члан комисије за обуку ментора и предавача, Одлука Програмског савета Правосудне академије од 18.10.2010. године.
18. Члан Радне групе за израду Предлога курикулума о Закону о забрани дискриминације, Решење директора Правосудне академије од 26.08.2010. године.
19. Члан Редакције Часописа за кривичне науке „Crimen“ Правног факултета Универзитета у Београду од 2010. године.

20. Члан Издавачког савета Стручног часописа о корупцији и организованом криминалу „Ревија за безбедност“, Центар за безбедносне студије у Београду од 2010. године.
21. Члан Предеседништва Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Одлука Скупштине Српског удружења од 27.12.2011. године.
22. Члан Радне групе за реализацију Пројекта „Успостављање центра за форензичку обуку у склопу Министарства унутрашњих послова Републике Србије-SweSe II“ у сарадњи са полицијом Шведске, Дирекција полиције, Управа криминалистичке полиције, Национални криминалстичко-технички центар 03/4-7 Број: 234-1-2830/11 од 22.08.2011. године.
23. Члан Радне групе за израду радног текста Закона о изменама и допунама Законика о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Решење Министарства правде и државне управе број 119-00-11/2012-08 од 30.08.2012. године.
24. Члан Радне групе за израду радног текста Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, Решење Министарства правде и државне управе број 119-00-7-1/2012-08 од 31.08.2012. године.
25. Члан Радне групе за израду радног текста за измену и допуну „Правилника о управи у јавним тужилаштвима“, Решење Министарства правде и државне управе број 119-01-00073/2014-03 од 19.03.2014. године.
26. Члан Радног тела ради израде нацрта критеријума и мерила за оцену стручности, оспособљености и достојности кандидата приликом предлагања и избора на јавнотужилачку функцију и достављања Државном већу тужилаца на упознавање и усвајање, Одлука Државног већа тужилаца А број 749/14 од 29.05.2014. године.
27. Члан Комисије за састављање и вредновање теста, у поступку за предлагање и избор кандидата за јавне тужиоце и заменике јавних тужилаца, Одлука Државног већа тужилаца А број 195/15 од 14.05.2015. године

Познавање језика

- Енглески (основе).

Рад на рачунару

- MS Office,
- Internet Explorer.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а **Мр Јасмина Киурски**

број
индекса ____/_____

_____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

«Начело опортунитета кривичног гоњења»

_____

_____

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 20.11.2015.

Јасмина Киурски

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: **Мр Јасмина Киурски**

Број индекса _____

Студијски програм _____

Наслов рада: **„Начело опортунитета кривичног гоњења“**

Ментор: **проф. др Милан Шкулић**

Потписани/а: **мр Јасмина Киурски**

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду.**

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 20.11.2015.

Јасмина Киурски

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

«Начело опортунитета кривичног гоњења»

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 20.11.2015.

Јасмина Киураси

1. Ауторство - Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство – без прераде. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.